

BIBLIOTHECA INDICA ;
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED
UNDER THE SUPERINTENDENCE
OF
THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES
Nos. 301, 321, 322, 323, 324, and 334.

Sáma Veda Sañhita,

WITH
THE COMMENTARY
OF
SÁYANA ÁCHÁRYA.

EDITED BY
PANDITA SATYAVRATA SÁMAŚRAMÍ,
EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

—
VOL. II.
—

Calcutta.

PRINTED BY N. K. SIRCAR AT THE GANESHA PRESS

1876.

सामवेदसंहिता,

तत्र

छन्दश्चाश्विः,

तत्रापि अग्नेयैन्द्रेति पर्वहयात्मकः

अध्यायचतुष्कः प्रथमोभागः

भगवत्सायणाचार्य्य-विरचित-भाष्य-सहितः ।

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्थनया

अधीतवेद्-“प्रब्रह्मन्मन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्य्येण

वङ्गसामगेन

टीकितो यथावसरं शोधितश्च ।

कलिकाता

गणेशयन्त्रे मुद्रितः

शकाः १८१७ ।

•

॥ चार्चिकस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ पायमानं पर्वं ...	२	(इति पायमानं पर्वं—अथ पञ्चम- प्रपाठकीयाः शेषाः ऋचः २०+षष्ठ- प्रपाठकः समग्रः ८८ = सङ्कलनया ११८ ऋचः) ।	
(अथ पञ्चम-प्रपाठकान्तिमाः नवम- दशम-दशदासकाः १० ऋचः । तत ८ मे दश, १० मे दशति)			
अथ षष्ठः प्रपाठकः ...	४३	अथ चारुणं पर्वं ...	१४४
= २ ऋतौ = ८ दशतः = (१मे दशति १० ऋचः, २ये १४, ३ये १९, ४थे १०, ५मे १२, ६ठे ८, ७मे १२, ८मे १२, ९मे ८) ८८ ऋचः ।		= ५ दशतः = (१मे दशति ८, २ये ७, ३ये १२, ४थे १२, ५मे १४) ५५ ऋचः ।	
		अथ महानाम्नाः ...	१७२

॥ गेयगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ द्वादश-प्रपाठकीयो द्विती- यार्हः (प्रथमाहंस्तु रेन्द्रे पर्वसि मतः)	२	अथ चतुर्दश प्रपाठकः ...	५५
= ११ सामानि ।		= २ ऋतौ = (२६—२०) ६६ ।	
अथ तयोदश प्रपाठकः	१४	अथ पञ्चदश प्रपाठकः ...	८१
= २ ऋतौ = (१८—१५) ७२ ।		= २ ऋतौ = (१६—१०) ६६ ।	
		अथ षोडश प्रपाठकः ...	१४९
		= २ ऋतौ = (२८—१५) ७४ ।	

॥ कन्दार्चिक-परिशिष्टभूतस्य आरण्यगानस्य
परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ अर्क-पर्व	३८७	अथ व्रत-पर्व	४६४
अथ प्रथमः प्रपाठकः ...	३८७	अथ चतुर्थः प्रपाठकः ...	४६४
= २ अक्षौ = (२७-२८) ५५ ।		= २ अक्षौ = (२०-२०) ४० ।	
अथ द्वितीयः प्रपाठकः ...	४१७	अथ पञ्चमः प्रपाठकः— ...	४८७
= २ अक्षौ = (३४-३२) ५६ ।		= २ अक्षौ = (२२-२२) ४४ ।	
अथ इन्द्र-पर्व	४३६	अथ षष्ठः प्रपाठकः—	५०४
अथ तृतीयः प्रपाठकः ...	४४६	= २ अक्षौ = (२६-२६) ४० ।	
= २ अक्षौ = (३०-२५) ५५ ।			

॥ अथ कन्दार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टरूपस्य
स्तोभस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेद	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ प्रथमः प्रपाठकः ...	५१६	अथ द्वितीयः प्रपाठकः ...	५२९
= द्वौ अक्षौ = (८-१४) २२ ।		= एकौऽर्धः = ११ ।	

[ग]

॥ अथ कन्दार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः		पृष्ठं
अथ भारखं साम	...	५४२

॥ अथ कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टस्य-परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः		पृष्ठं
अथ तनय्यानीयं साम	...	५४६

॥ अथ सायणभाष्यस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ प्रथमोऽध्यायः	१	अथ त्रयोऽध्यायः	१४३
= ११ कथाः = (१-१०, १-१०,		= ५ कथाः = (१-८, २-०,	
२-१०, ४-१४, ५-१२, ६-१०,		३-१२, ४-१२, ५-१४) ५५	
७-१९, ८-८, ९-१२, १०-१९,		कथः = चारुण्य पर्यं।	
११-८) ११८ कथः =		अथ महानाज्याध्यायः	१६६
इति पावसायं पर्यं।			

॥ कन्दार्चिकस्य कन्दः-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठात्-पृष्ठान्तम्	परिच्छेदः	पृष्ठात्-पृष्ठान्तम्
अथ ब्राह्मणप्रधिकारः (४४ कथः)-		अथ वृषत्यधिकारः (१२ कथः)-	
	१-१८		७०-१०५

[घ]

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
अथ त्रिष्टुभधिकारः (१२ ऋचः)—	१०६—१४८
अथाउष्टुभधिकारः (८ ऋचः)—	१५०—१६८
तत्र वृद्धती ..	१६० ।
अथ जगत्त्र्यधिकारः (१२ ऋचः)—	१००—२००
अथोम्बिगधिकारः (१२ ऋचः)—	२०१—२२२
अथ ककुबधिकारः (८ ऋचः)—	२२३—२४२
तत्र, यवमध्या—२२२ ।	... ..
—प्रमाद्यः	२३०
(इति पावमानं पर्व = पावमानं	
काण्डं = पञ्चमोऽध्यायः =	
एकादश अध्यायः =	
षष्ठ प्रपाठकश्च)	
वृद्धती	२४४
त्रिष्टुप्—२४६, २५०, २६८, २८३, २८५,	

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
२८८, २८९, २०१, ३०४, ३०६, ३१०,	३३६ ।
गायत्री—२४८, २५४, २५६, २६२, २६०,	
२६८, २०१, २८०, ३२८, २४२, २४६,	
३४८, २५१, २५१, २५४, २५४, २५४, ३६०,	
३६०, ...	३६०
अनुष्ठाद्गायत्री	२४८, २५१
एकपाद्गायत्री	२५३
जगती—२६४, २८०, ...	३३५
अउष्टुप्—२०२, २८२, २८६, २१५, २१६,	
३१०, ३१८, ३२०, ...	३२५
महापंक्तिः—	... .. ३०३
पंक्ति—३१२, ...	३१२
(इति चारण्यं पर्व = चारण्यं काण्डं	
षष्ठोऽध्यायः = षष्ठ अध्यायः	
= चारण्यक-प्रपाठकश्च)	
अथ ब्रह्मर्ष्यादि ..	३०१—३८४
(इति महाभाष्यः)	

॥ कन्दार्चिकस्य देवता-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठ	परिच्छेदः	पृष्ठ
अन्नम्	२५०	आत्मा ३१५, ३४९, ...	३५० वा
अग्निः २८०, २८८, २८२, ३१०, ३१२, ३३५		इन्द्रः २४४—२४८, २६९, २६०, २६८,	

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
२०२—२८१, ४०४, २१४, २२१, २६६ ।		रात्रिः ..	२८६
इन्द्रानृचस्यगो	२०२	वहस्यः ...	२४८
ऋतुः	२१४	वायुः ..	२०१
गोः	२२१	विश्वे देवाः ...	२५२, २६८, २०१
आवापृथिवी	२२१	वैश्वानरः ...	२८७
पक्मानः २५१, २५४, २५६, २६५, २८४	२८४	सर्वात्मा (अग्निः) ..	२००
पुत्रवः २१५, ४१६, २१७, २१८, २२०	२२०	सूर्यः २३६—२६५, २५१—२६० ।	
प्रजापतिः	२८२	सोमः (पावमानः) ...	१—२४१ ।

॥ इन्द्रार्चिकस्य ऋषि-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अग्निः (वायुवः) १०३, २१६, २२१		उग्रनाः (काशः) ..	१०८
अग्निः (भौमः)	१८८	उग्रनाः (काशः) ...	१२६
अमहीशुः (आङ्गिरसः) ६, १६, २३, ४०, ४४, ५१, ५३, ७०, २४४, २५६		कर्जसद्या (आङ्गिरसः) ...	१२७
अमहीशुः (वाधामिरः) ..	१६२	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) ..	१६१, १६८
अमहीशुः (नार्हस्यत्यः) ..	१६८	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) ...	२२८, २४१
अयास्यः (आङ्गिरसः) ...	६८	अथवः (आङ्गिरसः) ..	२३५
अथरारः (काश्यपः) ...	५८	ऋभुः (काश्यपः) ...	१६४, १६६
असितः (काश्यपो देवस्यो वा)	६५	ऋषिगन्धः (सिकतानिवारौ)	१८९
इन्द्रप्रमतिः (वासिष्ठः) ...	१३२	कथवः (घोरः) ...	१३८
आत्मा (?)	२४७	कविः (भार्गवः) [भारद्वाजः अतु०]	६७
उदः (आङ्गिरसः)	२३८	१७०—१७८, १८४, १८७	
अवध्यः (आङ्गिरसः) ...	५४, ५८	कश्यपः (मारीचः) २१, २६, २७, ६४, ६५, २४७	

परिच्छेदः	पृष्ठं
कश्यपः (आसितः) [देवस्यः अतु०]	२८
	३०, ४१, ४२, ४६
कुस्यः (आङ्गिरसः)	... १४४, २३८
कृतयशाः (आङ्गिरसः)	... १३२
कृगणः ? (?)	... १८७
कृत्समदः (आङ्गिरसः)	२५१, २७१, २८२
कौतमः (राजगणः)	... २८२
कौटीवीतिः (शाक्तः)	... २२५
कवः (मानवः)	... २०५
कमदग्निः (भारद्वाजः)	... १३ अतु०
कमदग्निः (भार्गवः)	२४, २४ वा, ५७ वा
कितः (आप्तः)	... १८, ३९, २१९
कितः (आप्तः)	... २१७, २२२
कृत्तुतः (आगच्छाः)	... २५
कारदः (शैब्यः, अप्सरसः)	२०७, २०८, २१८, २१८
कारायकः (?)	२१५, २१६, २१७, २१८, २१९
किभुविः (काश्यपः)	३८, ४८, ५०, ६०, ६१
कृमेधः (आङ्गिरसः)	... २७२
कौघाः (गौतमः)	... १३७
पराशरः (शाक्तः)	११४, १३१, १४५
पराशरः (सुवानः)	... १२९
पर्वतः (वेदः, काश्यपिः)	१०७, २०८, २१८—२१८
पुत्रमेधः (आङ्गिरसः)	... २७२
पवित्रः (आङ्गिरसः)	२००, २६५
प्रजापतिः (वास्यः)	१६८, २६६—२८६

परिच्छेदः	पृष्ठं
प्रतर्दनः (दैवीदासिः)	११८, १२७, १२८
प्रथः (?)	... २६८
प्रद्युम्नः (प्रसेगावी)	... ४७
प्रकृषुः (कावचः)	१२४, १४८, २५१—२६०
प्रकृषुः (आङ्गिरसः)	... ४५
भरद्वाजः (बार्हस्पत्यः)	२४४, २८७, ३०१
भरद्वाजादयः सप्त ऋषयः (१ भरद्वाजः, २ काश्यपः, ३ गौतमः, ४ ऋषिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जमदग्निः, ७ वसिष्ठः)	७६—१०५
भृगुः (वारुणः)	१२, २४, ५७, ६२
मधुच्छन्दाः (वैश्वामित्रः)	१०, २६७, २६८, २८७
मनुः (आप्तः)	... २१३
मनुः (सावरकः)	... १६०
मन्युः (वासिष्ठः)	... १४१
मृद्धीको (वासिष्ठः)	... १२५
मेधातिथिः (काण्वः)	... ४८, ५५
ययातिः (नाऊषः)	... १५५, १५८
रेणुः (वैश्वामित्रः)	... १८८
वसिष्ठः (मैत्रायणः)	११६, १२१, १३२, १४६
वसुः (भारद्वाजः)	... १८१
वत्सः [वत्सः सा०] (भालन्द्यः)	१८५
वामदेवः (गौतमः)	२४८, २५२, २८२, २८६, २०३, २१९, २१२, २२२—२२२, २२३
विश्वामित्रः (माषी)	... ३०७, ३१०

परिच्छेदः	पृष्ठ	परिच्छेदः	पृष्ठ
वेनः (भार्गवः)	१८१	श्रुतकवः (?)	१६२
नृपमन्त्रः (वासिष्ठः)	११०	शार्पराज्ञी (?)	१४३—१५०
वैश्वानराः (ब्रह्म)	१३५	सूनुः (काश्यपः)	१६४, १६६
ब्रह्मिः (वासिष्ठः)	२२७	सूर्य्यपुत्रः (?)	१३६
शूनः श्रेयः (आजीमितिः)	१४८	शिरण्यसूपः (?)	१०४
आवाचः (आत्रेयः)	३१, १५३		

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठ
अक्रान्द्यमुद्गः (६, १, ४, ७ = मे १५, २, ११ = १)	१२१
अग्रवायुंषि (३, ५, १ = आ ६, १, ५ = १)	१३५
अग्निमीडे (१, २, ४ = आ ४, १, १३, १८ = ९)	१८०
अग्निरस्त्रिजम्बना (३, ३, १२ = आ ५, १, ९ = १)	१०७
अचिक्रदद्गुवा (६, १, २, १ = मे १४, १, १ = १)	५५
अचीदसी (६, २, ९, २ = मे १६, २, ७—१९ = ६)	१०४
अस्रतेवस्रते (६, २, २, ११ = मे १६, २, २१—२२ = ३)	१८७
अद्वजस्रस्रकेतवो (३, ५, ८ = आ ६, २, ११—१२ = ९)	१५१
अधियदक्षिन् (६, १, ५, ७ = मे १५, २, २३ = १)	१२७
अध्व्योअद्रिभिः (६, १, २, ३ = मे १४, २, ५—७ = ३)	५७
अहुप्रलास० (६, १, ९, ६ = मे १४, १, ८ = १)	६१
अनाशरतिरोचना (३, ५, ५ = आ ६, २, ६; ८; १८ = ३)	१४६
अपद्मप्रपयतेमधो० (६, १, २, १४ = मे १४, १, २० = १)	६८
अपद्मन् पवसे अघः (६, १, १, ६ = मे १३, २, ८ = १)	४८

[ज]

शिरः	पृष्ठ
अपत्येतायवो (१, ३, ० = आ ६, १, ११-१२ = १) ...	१५१
अपामीवेदं (६, १, ५, १२ = मे १६, १, ६ = १) ..	१५८
अभिन्निपृष्ठं (६, १, ४, ६ = मे १५, २, १० = १) ..	१२०
अभियुक्त्वंवृष्टु (६, २, ४, २ = मे १७, १, ६-८ = २)	१२६
अभिप्रियापवते (६, २, १, १ = मे १६, २, १-६ = ६)	१०१
अभिखोसासआयवः (६, १, ३, ८ = मे १५, १, १४-२१ = ८) ...	८६
अभीनवन्ते (६, २, १, ६ = मे १६, १, ३१-३२ = ४)	१६२
अभीनोवाजसातमं (६, १, १, ५ = मे १६, १, २६-३० = ४)	१६१
अधंविष्वर्षिर्षिर् (६, १, २, १२ = मे १४, १, १० = १)	६०
अयम्युवार्षिर् (६, २, १, २ = मे १६, १, १२-१५ = ६)	१५४
अयापवस्त्रधारया (६, १, १, ० = मे १३, २, १० = १)	५०
अयापवापवस्त्रेना (६, १, ५, ८ = मे १६, १, १-३ = ३)	१४२
अयावोती (६, १, १, ८ = मे १२, २, २९-३४ = २)	५२
अयावोमसुस्त्यया (६, १, २, ११ = मे १४, १, १६ = १)	६६
अयुक्तसप्त (३, ५, १२ = आ ६, २, १५ ; १६ = २) ...	३६०
अरुदसदुपसः (२, २, २ = आ ३, १, ८-१० = २) ...	१६४
अर्षासोमद्युमनमो (६, १, १, ७ = मे १४, १, १०-१२ = ४) ...	६२
असर्जिर्ष्यो (६, १, १, ४ = मे १२, २, २६ = १) ..	४६
असर्जिर्वक्त्रा (६, १, ५, ११ = मे १६, १, ५ = १) ...	१४६
असाविसोमोअरुदो (६, २, २, ८ = मे १६, २, १७-१८ = २) ...	१८१
असाव्यंशुर् (५, २, ४, ० = मे १२, १, २१-२८ = ८)	२२
असृजतम (५, २, ५, ६ = मे १२, १, ८-११ = ३) ...	६६
अस्त्यन्वा (६, २, ३, १० = मे १७, १, २५ = १) ...	२१८
अस्त्येवाचेमना (६, १, ४, ४ = मे १५, २, ४-५ = २)	११५
अहमसिप्रयमजा (१, १, ८ = आ २, १, ३४ = १) ..	२५०
आतेदधं (६, १, २, २ = मे १४, १, २-४ = ३) ...	५६
आपवस्त्रसर्षिषं (६, १, २, ५ = मे १५, १, ८ = १) ...	६०

परिच्छेदः	पृष्ठ
आप्रानाद्भद्रा (१, १, ७ = आ ४, २, ६ = १) ...	१८६
आधिष्ठमभिष्टिभिः (म० १, १ = मा० १, १) ..	१७१
आकर्मोः (३, ५, ४ = आ ६, २, २-६; ० = ३) ...	१७३
आसोतापरि (६, २, ४, २ = मे १०, २, १०-१५ = ६) ...	११८
आविज्ञानकलमं (६, १, १, १ = मे १२, २, २४-२५ = २) ...	४५
आसोमसानो (६, १, २, २ = मे १४, २, १६-१८ = ४) ...	८४
आहर्षतायधुष्यन्ते (६, १, १, ० = मे १३, १, २४-२७ = ४) ...	१६४
इन्द्रःपविष्टचेतनः (५, १, ४, ५ = मे १३, १, ६-८ = ३) ...	१४
इन्द्रुर्वाजोपवते (६, १, ५, ८ = मे १५, २, २७-२९ = ४) ...	१३८
इन्द्ररहयोः (१, २, २ = आ० २, १, ११ = ॥) ...	१६०
इन्द्रश्वेत्त (१, १, १ = आ १, १, २४ = १) ...	१४४
इन्द्रन्वनस्यघातये (म० ३, १ = मा० १, २) ...	१०८
इन्द्रनश्वसुता (६, २, २, १ = मे १०, १, १-५ = ५) ..	१०१
इन्द्रवाजेषु (२, १, ४ = आ ३, १, ११ = ॥) ...	१६८
इन्द्रश्वतुर्वीर्याधि (३, २, ११ = आ ४, २, १० = १) ...	१०५
इन्द्रावपवते (६, १, २, १० = मे १४, १, २३-२५ = ३) ...	१०१
इन्द्रावसोमःसुवतः (६, २, २, ८ = मे १६, १, २५-२६ = १) ...	१८०
इन्द्रायन्तो (५, १, ४, ६ = मे १२, १, १२-१० = ८) ...	१८
इन्द्रोराजात्मनः (१, १, १ = आ० १, १, ८-१० = २) ...	१४६
इसंबवहं (१, १, ६ = आ २, १, १२ = १) ...	१५२
ईन्द्रेद्विज्ञानसमूतये (म० २, २ = मा १, २) ..	१७६
इषेपवस (६, १, १, ८ = मे १४, १, १४ = १) ...	६४
उच्यतेजातम् (५, २, ४, १ = मे १२, २, १-१२ = १२) .	२
उद्युतमंबवह (१, १, ४ = आ १, २, १३ = १) ...	१४८
उद्यामेविरजः (३, ५, ११ = आ ६, २, १५-१६ = २) ...	१६०

[अ]

परिच्छेदः	पृष्ठ
उपोषुजातम् (६, १, १, १ = मे १३, २, २०—२२ = ३) ...	४३
एतमुत्थमद्वयतम् (६, २, ४, ४ = मे १७, २, १६—११ = ६) ...	१२०
एनाविप्रान्यर्थ्या (१, १, ८ = आ २, १, १२ = २) ...	२५६
एवाहिराजो (म० १, २ = मा० १, १) ...	२७१
एवाहोव (१० = मा १, ४) ...	३८४
एषप्रकीर्षे (६, २, २, ३ = मे १६, २, १३ = १) ...	१७८
एषस्थतेमधुमान् (६, १, ४, ८ = मे १५, २, १४ = १) ...	११५
एषस्थाधाराया (६, २, ४, ० = मे २७, २, २१—२५ = ५) ...	२२७
कनिष्कान्तिहरिरा (६, १, ४, ८ = मे १५, २, १२—१९ = २) ..	१२२
गोमन्मन्दी (६, २, २, ८ = मे १७, १, २४ = १) ...	२१८
शिवन्देवान् (२, ५, २ = आ ६, २, १ ; ४, १८ = ३) ...	३३८
तंवःसन्धायो (६, २, २, ४ = मे १७, १, १६—१८ = ३) ...	२०८
तन्धयदौ (६, १, ५, ५ = मे १५, २, २२—२३ = २) ..	१३४
ततोविराडजायत (३, ४, ० = आ ५, १, १० = १) ..	३२०
तरुष्विन्दिद्वर्गतौ (२, ५, ८ = आ ६, २, १२—१४ = २) ...	२५४
तरुत्तमन्दी (६, १, २, ४ = मे १४, १, ७ = १) ..	५८
तवाहंसोम (६, १, २, ६ = मे १५, १, १—५ = ५) ...	८१
तावानस्यमहिमा (३, ४, ६ = आ ५, १, १६ = १) ...	३१८
तिशोवाचूर्णयति (६, १, ४, २ = मे १५, २, १—२ = ३) ...	११२
तिशोवाचउद् (५, १, ४, ५ = मे १२, १, ५—१२ = ८) ...	१६
मेमन्वतप्रथमं (३, ३, ५ = आ ४, १, १०—५, २, १८ = २) ...	२८८
विश्वहामविराजति (२, ५, ६ = आ ६, २, ८ = १) ...	३४८
विपाद्द्वन्द्वं (२, ४, ४ = आ ५, १, १४ = १) ..	२१६
विराजोत्त (६, २, २, ७ = मे १६, २, २४ = १) ..	१८८
मन्त्रादेव (६, १, ४, ६ = मे १७, २, २०—२० = ४) ...	२२३

[ट]

परिच्छेदः	पृष्ठं
त्वमिमाञ्चोषधीः (१, १, २ = आ ४, १, १० = १) ..	२८५
त्वमेतदधारयः (१, १, १ = आ० १, १, २०—१२ = १) ..	२६२
त्वयावयं (१, १, ५ = आ १, १, ७—८ = १) ...	२५१
धर्त्तादिवः (६, २, १, ५ = मे १६, १, १८—२० = १) ...	१८३
नियुत्वान्वायवा (२, २, ६ = आ ३, २, ७ = १ ...	२०१
परिक्रीमं (६, २, २, १२ = मे १७, १, २८ = १) ..	१९९
परित्यंघर्यं (६, २, १, ८ = मे १६, १, ३८ = १) ...	१६७
परिस्युचं (६, १, १, १० = मे १२, २, २५ = १) ...	५३
परिप्रासिप्यदत् (५, २, ५, १० = मे १२, २, १८ = १) ..	४२
परिप्रिया (५, २, ४, १० = मे १३, १, २७—३८ = १) ...	२८
परिखानासद्वन्द्वो (५, २, ५, ८ = मे १२, २, १६—१८ = २) ...	४०
परिखानोगिरिष्ठाः (५, १, ४, ८ = मे १२, १, २१—२६ = ६) ...	२६
परैतोषिचता (६, १, ३, २ = मे १४, २, १—१५ = १५) ...	७७
पवतेचर्यते (६, २, ३, ११ = मे १७, १, २६—३८ = २) ..	१२०
पवमानाचक्षत (६, १, ३, १२ = मे १५, १, २७ = १) ..	१०५
पवमानोञ्जौजनद (५, २, ५, ८ = मे १२, १, १४—१५ = १) ..	३८
पवस्वदक्षसाधनो (५, २, ४, ८ = मे १७, १, २८—३० = २) ...	१४
पवस्वदेवषायधम् (५, २, ५, ७ = मे १३, २, १२—१३ = १) ..	३७
पवस्वदेववीतये (६, १, ३, ६ = मे १७, १, २४—२ = २) ...	२१३
पवस्वमधुमगम (६, २, ४, १ = मे १७, १, १—५ = ५) ...	२१३
पवस्वनाजसातनो (६, १, ३, ११—मे १५, १, २६ = १) ..	१०३
पवस्वसोममधुमान् (६, १, ४, १० = मे १५, २, १५ = १) ...	१२६
पवस्वेन्द्रीष्टा (५, १, ५, २ = मे १३, १, ३ = १) ...	३२
पविवक्तं विततं (६, १, २, १२ = मे १६, १, २४—२५ = १) ...	१८८
पात्यग्निर्विपो (२, ३, १३ = आ ५, १, ३ = १) ...	३१०
पुमानःसोमजामृविर् (६, १, २, ८ = मे १५, १, २२ = १) ..	१००

परिच्छेदः	पृष्ठ'
पुमानःसोमधारया (६, १, २, १ = मे १४, १, ११-३६ = १६)	... ७०
पुमानोश्चक्रमोद् (६, १, १, २ = मे १३, १, १३ = १)	... ४४
पुरुषरवेदंसर्वं (३, ४, ४ = आ ५, १, १५ = १)	.. .. ३१८
पुरोजितौषोश्चमसः (६, १, १, १ = मे १६, १, ०-१९ = ६)	... १५१
पर्वस्त्वयते (म० ३, २ = मा० १, २)	.. .. ३०८
प्रकाशमुग्रनेव (६, १, ४, २ = मे १५, १, ३३-३६ = ४)	.. १०८
प्रक्षय्यहृन्मो (३, ३, ८ = आ ४, १, ० = १)	.. .. १८७
प्रगायताभ्यर्चाम (६, १, ५, ३ = मे १५, १, २० = १)	... १३१
प्रतुद् (६, १, ४, १ = मे १४, १, २८-३२ = ५)	... १०६
प्रत्यह्देवानांविश्रः (३, ५, १० = आ ६, १, १३-१४ = २)	... ३५४
प्रते धारामधुमतीर् (६, १, ५, २ = मे १५, १, १८ = १)	... १९०
प्रथय्यस्य (२, १, ५ = आ ३, १, ५-६ = १)	... २६८
प्रदेवमश्वा (६, १, २, १० = मे १६, २, ३० = १)	... १८४
प्रधन्वासोम (६, १, ३, २ = मे १०, १, ६-१० = ५)	... १०३
प्रगहृन्मोमहे (६, १, १, १३ = मे १४, १, १८-१८ = २)	... ६८
प्रपुमानायवेद्यसे (६, २, ३, ८ = मे १०, १, ३२-३३ = २)	... ११६
प्रथङ्गावोन (६, १, १, ५ = मे १३, १, २०-२८ = २)	... ४४
प्रसुम्भानाय (६, १, १, ८ = मे १६, १, ३८ = १)	.. १६८
प्रसेनानीः (६, १, ५, १ = मे १५, २, १६-१८ = ३)	... १२८
प्रसोमदेववीतये (६, १, ३, ४ = मे १४, २, २०-२४ = ५)	.. ८६
प्रसोमासोमद्वयुतः (५, २, ५, १ = मे १३, १, १ = १)	... ३०
प्रसोमासोविषश्चितो (५, १, ५, २ = मे १३, १, २, = १)	... ३१
प्रश्चिन्मानोजनिता (६, १, ५, ४ = मे १५, १, ११ = १)	.. १३३
प्राकाशिमृद् (६, २, ३, ५ = मे १०, १, १८-२२ = ४)	... ११९
प्रीचवासीद् (६, १, १, ४ = मे १६, १, १४-२८ = ५)	... १०८
प्राजन्नाग्रने (३, ४, १ = आ ५, १, ५ = १)	.. ३१९
मन्द्रवांसोम (६, १, १, १० = मे १४, १ १५ = १)	.. ६५

परिच्छेदः

पृष्ठं

नविवचो (३, २, १ = आ ४, १, ७ = १)	२८२
नवमत्सोमो (१, १, ५, १० = मे १६, १, ४ = १)	१४५
नन्वेवाग्देवा (३, ४, ८ = आ ५, १ १८, २१ = १)	२१२
न्यन्मानः सुचक्ष्णा (६, १, ३, ७ = मे १५, १, ६-१२ = ८)	२८७
नृत्तविद्यावधि (६, १, ४, ८ = मे १७, १, २२ = १)	२४०
नृत्तविद्या (१, १, ७ = आ २, १, ८-२५ = ८)	२७१
नृत्तविद्यावधि (१, ४, १० = आ ५, १, १-१० = १०)	५२
नृत्तविद्यावधि (३, २, १० = आ ४, १, १२ = १)	२७२
नृत्तविद्यावधि (५, १, ४, ४ = मे १२, १, १-४ = ४)	१४
नृत्तविद्यावधि (१, १, २ = आ १, १, ११ = १)	२४८
नृत्तविद्यावधि (३, ५, = १ आ ६, १, १२-१४ = २)	२५४
नृत्तविद्यावधि (म० १, १ = मा १, १)	२७६
नृत्तविद्यावधि (१, ४, २ = आ ५, १, ८ = १)	२१२
नृत्तविद्यावधि (म० १, १ = मा० १, १)	२७
नृत्तविद्यावधि (म० १, १ = मा १, १)	२७५
नृत्तविद्यावधि (३, ५, १, = आ ६, १, ७ = १)	२२७
नृत्तविद्यावधि (१, ३, ८ = आ ४, १, ८ = १)	२०१
नृत्तविद्यावधि (६, २, १, ६ = मे १६, १, २१-२२ = २)	१८५
नृत्तविद्यावधि (६, १, १, ८ = मे १४, १, १२ = १)	६२
नृत्तविद्यावधि (५, १, ४, २, = मे १२, १, २३-२४ = २)	१०
नृत्तविद्यावधि (५, १, ३, ४ = मे १२, १, ४-५ = २)	२२
नृत्तविद्यावधि (६, १, १, २ = मे १७, १, ११-१५ = ५)	२०६
नृत्तविद्यावधि (१, १, ७ = आ २, १, १२ = १)	२५४
नृत्तविद्यावधि (१, २, २ = आ ४, १, ८-५, १, ११ = २)	२८३
नृत्तविद्यावधि (६, १, १, ८ = मे १२, १, २ = १)	५१
नृत्तविद्यावधि (३, ५, १४ = आ ६, १, १५-१६ = २)	२६०

परिच्छेदः	पृष्ठं
समन्यायम्युतं (१, २, ६, = चा ४, ९, १-४ = १)	१८९
समुन्ने (६, ९, ४, ५ = मे १०, ९, १९-१६=५)	१९३
सहस्रभाः (२, ४, १२ = चा ५, ९, १८=१)	१९४
सहस्रदम्भ (१, ४, ११ = चा ५, ९, १७ = १)	१९९
सहस्रशीर्षाः (१, ४, २ = चा ५, ९, १९=१)	२०५
साकमुचो (६, ९, ५, ६ = मे १५, ९, २४ - २५ = १)	१९६
सुतासोमधुमनसाः (६, ९, १, २ = मे १६, ९, १६ - १३ = ८)	१५५
सुखवापेक्षिनो (म० २, २ = मा० १० २)... ..	२०८
सोमसव्याहः (६, ९, २, ५ = मे १४, ९, २५-३०=६)	८८
सोमःपवते (६, ९, ४, ५ = मे १५, ९, ६-८=५)	११०
सोमःपुमानउर्मिषा (६, ९, २, ० = मे १०, ९, २६-३१=६)	११४
सोमाःपवन्नाह्वयो (६, ९, १, ४ = मे १६, ९, २४-२५=१)	१५८
सादिष्ठया (५, ९, ४, २ = मे १२, ९, १४-१२=८)	०
सरीसङ्ग (१, ४, ८ = चा ५, ९, १९=१)	२१४

...

सामवेदसंहिता ।

अथ पञ्चमाध्यायः ॥

यस्य निःश्रसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
 निर्ममे तमहं वन्दे विद्या-तोर्य-महेश्वरम् ॥ १ ॥
 द्वतीयं पर्व सोमस्य पवमानस्य संस्तुतिः ।
 उच्चातइति गायत्रावत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥ २ ॥

• जतमाग्नेयं पर्व, जतचैन्द्रम्; इदानीमिदं द्वतीयं सम्प्रवर्तते । अथ पर्वणि सोमस्य देवस्य संस्तुतिः रूपते, प्राधान्येनेति यावत् । अखि सोमः पञ्चार्थाभिपुतः शोषधि-विशेषः—

“सोमं मन्वतेपपिधान्बत्सम्यिग्रन्थोषधिम ।

सोमं वं ब्रह्माणो विदुर्नतस्यान्नाति तकसुन ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ४)

-इति युतेः. “सोमं मन्वते पपिधान् यत् सम्यिग्रन्थोषधिमिति, इद्याद्युतमसोम-
 माह—सोमं वं ब्रह्माणं विदुरिति, न तस्यान्नाति कश्चनायर्ज्वत्यधियन्नम्”—इति च
 शास्त्रकृत-तदुवाख्यानानात् । स एव सोमः पवमान इत्युच्यते पूयमान इति च तदर्थः ।
 अखि च सोमस्यन्द्रमावाचकः, “सोमोरूपविशेषैरोषधिसंन्द्रमावा”—इत्यादि शास्त्रोक्तैः
 (दे० ५, ५) । तदर्थे कतरस्य प्रथममित्याह्रह्मां वारयितुं पवमानस्येति विशेषणम् ।
 एतेन चन्द्रमसो वाहतिः । एवमेव पर्वणि यावन्त ऋषेः चूडने विश्वेभ्यो वाभावे

तत्र प्रथमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

^{३ १ २ ३ १ २२ ३ १ २२}
उच्चातेजातमन्धसोदिविसङ्गम्याददेः ।

^{३ २ ३ ३ १ २}
उग्रश्मर्ममद्विश्रवः ॥ १ ॥ १ †

^{५ ४ २२ २ १ ०}
धोम् ॥ (आजिगम् ॥) उच्चा । तेजास्तामन्धासा रेः ।

^{१ २ २ ३ १ २ १ २}
दिविसङ्गम्याददाइ । उग्रश्मारश्मा ३ । मारश्चारश्च ३४ ।

^{५ २ २ १ २ ५}
धौहोवा । उप् । आश्चश्चवाः ॥ १ ॥

^{२ १ २ ५ २ १ ५}
(आभौकम् ॥) उच्चातेश्चजा । तमन्धारश्चसाः ।

सर्वासामेवासां पवमानः सोमो देवतेष्वं बोधितश्चेदं—पावमानं पवेति । “उच्चाते”-इति पञ्चम-द्वितीया-चतुर्थस्य प्रथमा ऋक्, इत्यनेवाख्य पर्वण्येपि प्रथमा; एतदादि-वृत्त-प्रथम-द्वितीयाभिसामानाः इत्यचतुर्व्याहिकाः चतुर्थताश्चकारिणश्चतुर्वः त्रायचराः त्रायचोऽन्धस्ताः ।

०. “दिविसङ्ग”-इति ऋ० ।

† उ० १, २, ८, १ = ऋ० ०, १, १८, ५ = चार० १, २, २२ ;— २, १, २८—३, १, १२ =
ऊ० १, १, १ ;— १, १, १२ ;— ६, १, ८—१० ;— ७, १, १२ ;— ८, २, १२ ;— १०, १, १०—११ ;—
११, १, १४ ;— १२, १, १—२ ;— १२, २, ० ;— १२, १, १० ;— १५, १, २-४-५ ;— १८, १, ११ ;—
२०, १, ६-७-८—९ ;— २०, २, १४ = ऊ० २, २, १ ।

^{१ १} दिवाइसा^५र३४ङ्ग । ^{१ १ १} मियाददाइ । ^{१ १} उग्र^१शा^१र३र्मा । ^{१ २} मद्याये

^{१ ३} ३ । ^{५ १ १} आरवा३४ ^{३ १ १ १ १} औद्योवा । ^{३ १ १ १ १} वार३४पुइ ॥ २ ॥

(ऋषभपावमानम् ॥) ^{५ १ १ १ १} द्वाहाउच्चातेजा । ^{३ १} द्वा३ । ^१ द्वा-

^१ ३इ । ^३ तामा^५रन्ध्रा^{१ १ १}र३४साः । ^{१ १ १} दिविसङ्ग^{१ १ १}मियाददाइदे । ^{१ १ १} उग्र^१ए

^५ शा^५र३४र्मा । ^{१ १} ओमो३ । ^{५ ५ ५ ५} मद्योवा । ^५ आपुवोईद्वाइ ॥ ३ ॥

(आभीकम् ॥) ^{१ १ १} ऊर३४^{१ ५ ५}च्चातेजापु । ^५ तमौद्योन्धासाः ।

^{२ १ १ १ १} दिविसङ्ग^{१ ५ ५}मियाददाइदे । ^{१ ५ १ ५ १} उग्र^{१ ५ १}शा^{१ ५ १}र३४र्मा । ^{१ ५ १} माद्यारउवा

^{१ ५} ३४इ । ^५ आ३४पुवोईद्वाइ ॥ ४ ॥

(वाधवे द्वे ॥) ^{५ १ १} उच्चातेजा । ^{१ १} तम । ^{१ १ ५} धासार३ः । ^{१ १ ५} ओमो३-

^{१ १ १ १} वा । ^{१ १} दिविसङ्गु । ^{१ १ ५ २ १} मियादाइदे३ । ^{१ ५ १} ओमो३वा । ^१ उग्र^१ए

^१ शा^{१ ५ १}र्मा २इ । ^{१ ५ १} ओमो३वा३ । ^{५ १ १} मारद्यार३४^{५ १ १} औद्योवा । ^१ अवा३-

^{१ १ १ १ १} इ २३४पु ॥ ५ ॥

^{५ १ १} उच्चातेजा । ^{१ १} तमन्ध्रा३साः । ^{१ १ १ १ १} दिविसङ्गु । ^{१ १} मिया-

^१दा३^१दाइ । ^{१ २}ज्या३^२चाइ । ^{१ २ ३}शार्मा३^३चाइ । ^{१ २}मचा ३ ^{१ २}चोये-
^१३ । आ३^१वा २ ^{५ ४}४ औचोवा । ^५म्वा २ ^५४ भौः ॥ ६ ॥

^{५ ४ ४ ५ ४ ४}(इन्द्राण्याः साम ॥) ^१उच्चातेजातमा । ^१धासा३ः ।
^{१ २ ३}ओमो३वा । ^{१ २}दिविसङ्गु । ^{१ २}मियादा१दे३३ । ^{१ २ ३}ओमो३वा ।
^१उया३^१ शार्मा३३ । ^{१ २ ३ ४}ओमो३वा । ^{१ २}मचाये३ । ^{१ २ ३}आ३^१वार
^{५ ४}३४ औचोवा । ^५ज३३३४पा ॥ ७ ॥

^{५ ४ ४ ४ ४ ५ ४ २ १ ४}(शैशवे द्वे ॥) ^१उच्चातेजातमन्वासाः । ^१दिविसङ्गु म्याद-
^{१ २}दाइ । ^५उय३^५शार३४र्मा । ^{५ ४}मचा३इआपुवाइपुईः ॥ ८ ॥

^{५ ४ ४ ४ ५ ४ १ २ ४ ४ २}उच्चातेजातमन्वासाः । ^१दिविसङ्गु । ^१म्यादा३३दाइ ।
^१उ । ^{१ २}म३^१शार३३र्मा । ^५मचा३ । ^५चा३इ । ^{५ ४}औ३^५चो३इ ।
^{५ ४}अवा३ः । ^{५ ४}चा३इ । ^{५ ४}औ३^५चो३इ । ^{५ ४}इया३चोइ । ^५इयो३
^{५ ४ ४ ४ ४}४पुवाइपुई । ^५ज३३४पु ॥ ९ ॥

^{५ ४ ५ ४ ४ ५ ४ १ ५ ४}(देवसाम ॥) ^{५ ४}उच्चा३४ औचोवा । ^{५ ४}तेजार । ^{५ ४}तमा३४पु ।

३   ५   २ १   २ २   २ २   १ ०   २   ३
 धार३४साः । दिविसद्भूम्याददे । उग्रशार३र्मा । मच्चि
 २ १   २   ४ ५   ४
 श्रवो । औश्चोवा । चौ५इ । डा ॥ १० ॥

५ २ २ २   २ २ २ २   ५
 (दीचीयसाम ॥) उच्चातिजातमन्धसोदीच्चाइदोच्चाइए ।

२ १   २ २   २ २   ५ २   ० २ २   १
 दिविसद्भूम्याददे । दोश्चाइ । दोश्चाइए । उग्रशार३
 १   ५ २   ५ २ २   १   १
 र्मा । दोश्चाइ । दोश्चाइए । मच्चिशार३वा३४ः । और
 ३४५इ । डा ॥ ११ ॥

२ २ २ २ ४ २   ५   २ १
 (इन्द्राण्याः साम ।) उच्चातिजातमन्धसाः । दिवाइ

५   १   १ २ २   २ २   ५ २   ५ २
 सार३४द्भू । मिया२ददे । ओम् । ओश्वा । ओश्वा ।
 १   २ १   १   ५ २   ५ २
 ववार३चोइ । उग्रशार३र्मा । ओश्वा । ओश्वा ।
 १   १ १   २ २ २ १ ५   १   ५ २ २   २
 ववार३चोइ । मच्चिश्रवोर । या २ ३ ४ औश्चोवा । ययु
 २ २ २ २ २
 ऐर३४५ ॥ १२ ॥

५ २ २   ४ २ ५
 (आमहीयवम् ॥) उच्चाताइजातमन्धसाः । दिवा

इसा॒र॒द॒भू॑ । मिया॒र॒द॒दाइ॑ । उ॒य॒श॒र्मा॑ । म॒हा-
 २३३ । अ॒वाउ॑ । वा॒३ । स्तौ॒षि॑३४५ ॥ १३ ॥ १

अमहोयुक्तं षिः* । हे "सोम!"† "ते" तव सम्बन्धिनः
 "अधसः" रमस्य ‡ "उच्चा" उपरि ¶ "जातम्" जन्म ।

* "आङ्गिरसः" इति ऋषि-शैलेयः ।

† "सोमः" निषण्ठी देवतकाण्डेऽन्तरिक्ष-विभागीयसतृप्तिं प्रणमो देवः, वायु-
 साहचर्याच्च भव्यते, यथा च राज्ञानौखवनेन भवति राज्ञः क्षुतिः, भवति च मासखान-
 नेन वर्षस्य क्षुतिः; तथैवास्य खवनेन वायोरेव क्षुतिः । तथाहि—

“यज्ञादेवप्रपिबन्ति तदाप्याचसे पुनः ।

वायुःसोमस्यरक्षितासमाना मासच्छाकतिः ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ५)

“यत् त्वा देव ! प्रपिबन्ति तत् आप्याचसे पुनरिति नाराजंसानभिप्रेत्य पूर्वपचापर-
 पचाविति वा । वायुः सोमस्य रक्षिता वायुस्य रक्षितारमाह साहचर्याङ्गसहसहाहा ।
 समानां संवत्सराणां मासच्छाकतिः”-इत्यादि शास्त्रकृतं तद्वाक्यान्मम् । अतएव “निरु-
 एव देवताः (नि० दे० १, ५)”-इत्याद्युक्तिरदोषा । स च षोडश-विशेषः, तथाहि
 “षोडशः सोमः (सुनोतेर्यदेममभिषुञ्चन्ति) वज्रस्यस्य शैवस्यस्य इतिमासचंद्रमिन्
 प्राधान्येन”-इत्यादि नि० ११, १-३-४-५ । स च दुग्धाम-रस-विश्लिष्ट-वह्नौभ्यः अरित-
 पदार्थः सुमदां दुग्धामरसरूपः, तथाच ज्ञयते—“सोमोदुग्धामिरक्षाः” (ऋ० १, १, ५,
 ५ द्वितीयः पादः) “सोमो दुग्धाम्भ्यः अरति”-इति च तद्भाष्यम् (५, १) ।

‡ “अन्वदत्यन्ननामाभाजोयं भवति । ● ● ● । तमोऽप्यन्वत्तन्ते नास्मिन्
 ध्यानं भवति न दर्शनमन्वन्मदत्यभिभावन्ते । अथमपीतरीन्व एतस्मादेव ।”-इत्यादि
 नि० ५, १ ।

¶ अस्ति हि उच्चैरेवं उच्येति, तस्मैव “निपातस्य (६, १, १२६)-इति दीर्घे
 रूपमुच्चा-इति ।

अथ द्वितीया ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 खादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया ।

१ २ ३ १ २ ३ २

इन्द्रायपातवेसुतः ॥ २ ॥ २ *

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 (आजिगम् ॥) खादाइष्ठया । मदाइष्ठया । पवस्वसो ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 माधा१रा२३या । इन्द्रायापा । तवाइसूर३ना३४३ः । ओ
 २३४५इ । उा ॥ १४ ॥

अपिष । “दिवि” द्युलोके “सत्” विद्यमानम् “उयम्”
 उहूर्णम् “शर्म” सुखं † “महि” महत्त्वा “अवः” अन्नञ्च §
 “भूम्याददे” [इत्यत्र यमामनन्ति । विसर्जनौयलोपः सांहितिकः]
 भूमिः भौमजन्यः अस्मादृशः; भूमिष्ठैरादीयतइत्यर्थः ॥ १ ॥ १

* उ०१,१,१५,१ = ऋ००,०,१६,१=आ० १,२,२;—२,१,०=क०१,१,८;—८,१,
 १०;—१०,१,१०;—११,१,०;—१२,१,४;—१३,१,८;—१८,१,१५—१६;—१८,१,
 १८;—२०,१,१०;—२१,१,१०=कञ्जे २,१,२;—४,१,१२;—४,१,१८।

† उयम् वसवत्-इति वि० ।

‡ ‘शर्म’ अरचम्-इति वि० । शर्मेति अरच-नामसु शैकविंशतितमं पदम्
 मै० ३, ४।

¶ मचत्, मचः, मचिः-इति पाठभेदेन पठ्यते मै० ३, ४, १।

§ “अवः”-इति अन्ननामसु चतुर्थं पदम् (जि० १, ०)।

(सुहृपम् ॥) स्वादिष्ठया^{२२ १ १ १} र इया^१ र इया^१ । मदिष्ठा^{१ १}
या^१ र । पवस्वसो^{१ १ २२ १} र । इया^१ र इया^१ । मधाराया^{१ १} र । इन्द्राया^१
पा^१ र । इया^१ र इया^१ । तवाइसूर^{१ १} र ता^१ र ३३ । ओ^१ र ३४ ५ इ ।
डा ॥ १५ ॥

(सुहृपोत्तरम् ॥) स्वादिष्ठयौ^{२२ १ १} चो^१ र । इया^१ । मदिष्ठा^{१ १}
या^१ र । पवस्वसौ^{१ १ २२ २} चो^१ र । इया^१ । मधाराया^{१ १} र । इन्द्राय^१
पौ^१ चो^१ र । इया^{१ १} । तवाइसूर^१ र ता^१ र ३३ । ओ^१ र ३४ ५ इ ।
डा ॥ १६ ॥

(जमदग्निः शिल्पि द्वे ॥) ओ^{१ १} इस्वार^{५ २ २२ १ ०} र ३४ दी । ष्टया^{१ ०} र मादिष्ठ-
या^{१ १ ५ १ २ २ २ २ १ १ १ १} । ओ^{१ १} र ३४ वा । पवस्वसोमधारया^{१ १ ५} र । ओ^{१ १} इ^{१ १} र ३४ इन्द्रा ।
या^{१ १} र पा^{१ १} र ३४ औ^{५ २ २} चो^{१ १} वा । तवे^{१ १} सुताऽऽ ॥ १७ ॥

उ^{१ १} ज्जवाइ । स्वा^{१ ५} र ३४ दी । ष्टया^{१ ०} र मादिष्ठया^{१ १} । ओ^{१ १}
र ३४ वा । पवस्वसोमधारया^{१ १ २ २ २ १ १ १ १} र । उ^{१ ५} ज्जवाइ । इन्द्रापूयपा ।
ता^{१ १} र वा^{१ १} र ३४ औ^{५ २ २} चो^{१ १} वा । सूर^{१ ५} र ३४ ताः ॥ १८ ॥

(सङ्घितम् ॥) स्वादाइष्ठया । मदिष्ठया३ । पावा
 ४ ५ २२ १ २ ४ ५ ५ २ ४
 ३स्वासो । मधारया३ । आइन्द्राइयापाई । चाउ । त-
 वापुइसुताउ । वा ॥ १८ ॥

(शकुलः ॥) स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारयाइ ।
 ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४
 द्रापयपा । तवा२इ । म२ । तवा२इ । ऊ२ । तवा३४
 ५ २ २ ५
 औहोवा । सू२३४ताः ॥ २० ॥

(गम्भीरम् ॥) औहोइम्हाण्डिया । चाइचाइ ।
 ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४
 स्वादाइष्टया । मो२३४दी । उइमार३३दी । औहोइम-
 २ ४ ५ २ २ २ २ २ ५ ५ २ २ २
 हाण्डिया । चाइचाइ । ष्टयापाव । स्वा२३४सो । औ
 ३ ५ २ २ २ २ ४ ५ २ २ २ २
 स्वा२३४सो । औहोइम्हाण्डिया । चाइचाइ । मधा
 २ २ ५ २ २ ५ २ २ २ २ ४ ५
 रया । ई२३४न्द्रा । औई२३४न्द्रा । औहोइम्हाण्डिया ।
 २ २ २ २ ५ २ ५ २ २ ५
 चाइचाइ । यपातवाइ । सू२३४ताः । औइसू२३४ताः ।
 २ २ २ २ ४ ५ २ २ ५ २ २ २ २ २
 औहोइम्हाण्डिया । चाइचाइ३४ । औहोवा । ई२
 १ १ १
 ३४५ ॥ २१ ॥

अथ तृतीया ।

^{११ १११ १११ ११}
वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सुरः ।

^{१ ११ ११ १}
विश्वाद्धानश्रीजसा ॥ १ ॥ ३ *

^{४२ ५ २ ४ ४ १}
(सप्तद्वितम् ॥) स्वादिष्ठयाम् । दापुइष्ठया । पवार२ ।
^{१ १ १ १ १ १}
स्वार३से । मधा२राया । आ२इन्द्रा । या२पा ।
^{० १ ५}
तवार३ । हाउवार३ । सूर३ष्ठताः ॥ २२ ॥ २

^{५२ १२१ १}
(सोमसाम ॥) वृषापत्रा । स्वधाराया२ । मरुत्वताइ ।
^{१ १ १ १ ५२ २ १}
चमत्सार३राः । वाइश्वार३ । दा३धार३ष्ठपौष्टेवा । न-
^{१२ १११११}
श्रीजसार३ष्ठ ॥ २३ ॥

मधुच्छन्दाऋषिः । हे “सोम !” “इन्द्राय” “पातवे”
पातुं “सुतः” अभिषुतस्व “स्वादिष्ठया” स्वादुतमया “मदिष्ठया”
अतिशयेन मादयिष्या “धारयाऽ” “पवस्व” चर ॥ २ ॥ ३

० ७०१, १, १०, १ = ७००, १, १, ४ = ७०१, १, १८; — ४, १, १ — १ — ३; — ४, १, १; —
०, १, १ — १; — ११, १, १४ — १५; — १८, १, १८ — १८; — १०, १, १; — ११, १, १ — १० ।

† “वैशामिनिः” — इति ऋषि-वैश्वः ।

‡ तुमर्षे तवेष्ट प्रत्ययः (१, ४, ८) ।

§ “तुच्छन्दि (४, १, ५८)” — इतीडम् ।

‡ इयत्पत्न्यात् ।

(सोमसाम् ॥) वृषाद्वाउ । पार३४वा । स्वाधारा३४या ।
 मार३४रु । त्वा३४ताइ । चामत्सार३४राः । वाइश्वाद्
 धार३ । नार३ओ३४चीहोवा । जा३४सा ॥ २४ ॥

(आणुभार्गवम् ॥) वृषापव । स्वधाराइया । मारुत्वता
 इइ । चामारत्सार३४राः । विश्वादा३धार् । नओ३ ।
 जा३४साइइ ॥ २५ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) आइवृषा । पवा । इहा । औहो ।
 स्वधारा३४या । म । रु । त्वतेइहाइ । च । मा ।
 त्सार३४हाइइ । विश्वाद्वाद्वाउ । नओजसाद्वाउ ।
 वा इ ४ ३ ओ ३ ४ ५ वा इ ५ ई । असोरायाउतत्रवा २ ३
 ४ ५ ॥ २६ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) वृषा । पवार । इहिया । स्वधार । रया३४
 औहोवा । मारुइइ । औहोवा । त्वतेचमाश्वा३राः ।

^{५ १ १} श्रीरहोर्ये३ । ^१ श्रीरहोरुषुवाइपुइ । ^{१ १२ १ १२} विश्वाधान

^{१२ १ १ १ १ १} अजासा२३४५ ॥ २७ ॥

^१ (इन्द्रसाम ॥) वृषापावा२३ । ^{१२} ह्रीह्रीइ । ^{१ १ १ १ १} श्रीरहोरुषु ।
^१ स्वधाराया२३ । ^{१२} ह्रीह्रीइ । ^{१ १ १ १ १ १} श्रीरहोरुषु । मरुत्वा-
ते२३ । ^{१२} ह्रीह्रीइ । ^{१ १ १ १ १ १} श्रीरहोरुषु । चमात्सारा२३ः ।
^{१२} ह्रीह्रीइ । ^{१ १ १ १ १ १} श्रीरहोरुषु । विश्वादाधा२३ । ^{१२} ह्रीह्रीइ ।
^२ श्रीरहोरुषु । ^{१ १ १ १ १ १ १} नजासा२३ । ^{१२} ह्रीह्रीइ । ^१ श्रीरहो
रुषु । ^१ अरुषुइ । उा ॥ २८ ॥

^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १} (इन्द्रसाम ॥) वृषापावा । श्रीह्रीह्रीरुषुवा । स्वधा-
राया । श्रीह्रीह्रीरुषुवा । मरुत्वा३ । श्रीह्रीह्री-
रुषुवा । चमात्सारा । श्रीह्रीह्रीरुषुवा । विश्वादाधा ।
श्रीह्रीह्रीरुषुवा । नजासा । श्रीह्रीह्रीरुषुवा ।
ह्रीपुइ । उा ॥ २९ ॥

^{५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५} (योक्ताश्रम ॥) श्रीह्रीह्रीह्रीइ । वृषा । पवस्वाधा-

राया३ । मा॒रु॒त्त्वा॒र३४ताइ । आइ । चमा॒र३ । चमा॒र
 त्सा॒र३४राः । औ॒द्दो॒द्दो॒द्दाइ । विश्वा । दधा॒न्ना॒र३४ओ ।
 जा॒सा॒र३४औ॒द्दो॒द्दावा । ओइ । ज्वर॒आ ॥ ३० ॥

(यौक्तोत्तरम् ॥) वृषा॒औ॒द्दो॒द्दाइ । पवा॒श्वाधा

१राया३ । मा॒रु॒त्त्वा॒र३४ताइ । चमा॒र३इ । ओइ ।
 चमा॒र॒त्सा॒र३४राः । विश्वाऔ॒द्दो॒द्दाइ । दधा॒न्ना-
 र३४ओ । जा॒रसा॒र३४औ॒द्दो॒द्दावा । ओइ । जू॒र३४-
 वा ॥ ३१ ॥ ३

॥ इति ग्रामे गेये द्वादशः प्रपाठकः ॥

भृगुर्वारुणिऋषिः* । हे “सोम !” त्वं “वृषा” स्तोत्रृणा-
 मभिमतस्य वर्षकः† सन् “धारया” त्वदीयया “पवस्व” द्रोण-
 कलश‡ मागच्छ । [पवतिर्गतिकर्मा॥ । आगतस्त्वं यदास्माभि-

* अथवा जमदग्निः भारद्वाजः (अतु०) ।

† दृषन्निति नामस्य रूपनिदम् । प्रथमे अक्षरे १८८, १०१, ११८, ५०१, ५४५, ७०, ८३४ पृष्ठासु च व्याख्यातम् ।

‡ सोमस्याधारपात्रविशेषम् । अथैव सोमरच ६,१,१.७ — ४,१०—५,८ अतु-
 विदितम् ।

॥ निवृद्धो गतिवर्जस्तु “पवते”-इत्यस्याद्योत्तरमतमन्वेन रर्षिणाम् (१,१४) ।

अथ चतुर्थी ।

१ ३ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
यस्तिमदोवरेण्यस्तिनापवस्त्वान्धसा ।

३ १ २ २ २
देवावीरघशंसहा ॥ ४ ॥ ४ *

ओम् ॥ (भासम् ॥) यास्ताइ । मादो । वाराधोरश्वा ।
धीरश्वाः । ताइना । पावा । स्वाध्याधोरश्वा । धा-
रिन्द्राय दीयते तदा] “मरुत्वते” सहाया मरुतो बस्य सन्ति
तस्मै इन्द्राय “मत्सरः” ‡ मदकरश्च भव । कौटुशः ? “विष्णा”
विष्णानि सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि “धीजसा” धाम्नीवेन
बलेन युक्तः सन् स्तोतृभ्यस्तानि प्रयच्छन् त्वं मादयिता भवेति
समन्वयः ॥ ३ ॥ ३

० व० २, १, १४, १ = ऋ० ०, १, २१, ४ = ऊ० २, १, ५; — ४, १, १०; — ६, २, ०; — ८, ३, ८;
— ११, २, ८—१०—२०; — १२, २, ८; — १३, २, १०; — १४, २, ११—१२—१३; २०, १, २—२-
४ = ऊष्णे १, २, १; — २, १, ४—१४—१० ।

† अस्ति मरुत् अतिरुन्नामसु (३, १८) — रूपगामसु (३, २०) — धिरणगामसु च
(१, २) निघण्टौ । तत्रैव देवतकाष्ठेऽकारिण्यदेवतासु च “मत्सरः” इति दृश्यते । अथ
च तेषामेव देवतकानां फलबन्धुः तथा च ज्ञयते — “अस्ति सोमो” इत्यादि (प्र० १८२९ पृ०)
मदतानिन्द्रसहायभूतत्वञ्च “इवस्व ता” इत्यादौ (प्र० ६५६ पृ०) अन्वयत ।

‡ अदिवातो रौकादिके सरप्रत्यये रूपम् । अत्र सोत्तरवान्यथापि चतुर्थं (१, १,
१, ३—३, ८—११—४, १०) ओष्णो मत्सर इति ।

¶ सुप चाले रूपम् (०, १, ३८) ।

१ ४ ५ १ १ ५ १
 १३४सा । दाइवा । वाइरा । घाशाओ२३४वा । सा२-
 ५
 ३४वा ॥ १ ॥

(सीमसाम ॥) य॒क्तेम॑दाः । व॒राइ॑णियोः । ता॒इना॑पावा-
 २ ३ ३ २ १ २ ५ ५
 ३स्वा३ । अ॒न्धसा । दा॒इवावा॑इरा३४ । हा॒उ । घ॒शा
 ५
 पु॒स॒हा । हो॒पु॒इ । डा ॥ २ ॥

(प्राजापत्यम् ॥) य॒क्ता३इ॑मा॒र३४दाः । व॒राइ॑णाया ।
 १ ५ २ ३ ५ २ १ २ २
 आ॒र३४वा । हा । ओ॒र३४वा । हाइ । ता॒इना॑पव ।
 १ १ ५ १ ५ ५ १
 स्व॒भान्धा॑सा । ओ॒र३४वा । हा । ओ॒र३४वा । हाइ ।
 १ १ ५ १ ५ ५ १
 दा॒इवावा॑इरा । ओ॒र३४वा । हा । ओ॒र३४वा । हाइ ।
 १ २ ५ ५ १ १ १ १ २
 घा॒र॒ग्रा॒र३४ओ॒शेवा । स॒हो॒रयी॑ष्ठार३४पुः ॥ ३ ॥

(सीमसाम ॥) य॒क्ताइ॑मा॒र३४दो॑वरेणियाः । ता॒इना॑पव ।
 १ १ १ १ १ १ ५ ५
 स्व॒भान्धा॑सा॒र । दा॒इवा॒र॒वाइ॑रा॒र३४ । घ॒शो॒र३४वा । सा॒पु
 ५
 हो॒इहाइ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

^{३ २७   ४ १ २   ३ १ ०   ३ १ २}
 तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः ।

(भास^५साम ॥) यस्ते । मा^४इदा । वा । इया । राइणा^{१ २}
^{१ २ २   ५ २२ २२ २ १}
 १या२ः । ताइनापव । स्वा । औ^५इहो । वाहा । धसा^२ ।
^{१   १ ३   ५ २ २   २ ३ २}
 दाइवार३ । वार^५इरार३४ औहोवा । घश^५साहा ॥ ५ ॥

(अइ^५उर्द्ध^५सोमसाम ॥) यस्तिमदोवरेणियाइए । तेना-
^{२   ५ २ २ २   ५   २ २ २ २}
 पवस्वान्धसा । देवावौरार३ । हाइ । घाशाउवा । सा-
^{२   १ ३ ५}
 हाउवा३ । ऊ^५इ२३४पा ॥ ६ ॥ ४

अमहोयुर्ऋषिः* । हे “साम !” “ते” तव “देवावोः”†
 देवकामः “अघशंसहा” राक्षसानां हन्ता‡ । “वरेष्यः” सर्वैर्वर-
 णोयः “मदः” मदःकरः “यः” रसोविद्यते तेन रसेन “अन्धसा”
 आदरणीयेन॥ “पवस्व” चर ॥ ४ ॥ ४

* “आह्वांसः”-इति ऋषि-नैमेषः ।
 † देवावीरिति ‘वीकानौ (अदा०उ०)-इत्यस्य रूपम्, कान्तिरिषेष्वा । देवान्
 वेति इच्छे स देवावीः, अन्धेवामपीति (६, १, १२७) पूर्वपददीर्घः ।
 ‡ “अघशंसः”-इति सेननामसु त्रयोदशं शिबष्टकम् (३, २४) । ‘अघं पापं,
 शंसति, तस्य हन्ता’-इति वि० ।
 ५ आदरणीयेमात्रेणेति भावः । ‘अन्धसा अन्धेन’-इत्येव वि० ।

^{१ १ ३ १ १}
हरिरेतिकनिम्नदत् ॥ ५ ॥ ५ ॥

(वैष्टम्भे द्वे ॥) ^{५ २ २} तिस्त्रोवाचाः । ^१ उदाइ । ^१ उदा३१उ ।
^२ वायेइ । ^{५ २ २} रा२३४ते । ^{२ २} गावोमिमा । ^१ तिधाइ । ^१ तिधा३१उ ।
^१ वाये३ । ^५ ना२३४वाः । ^२ हरिरेती । ^{२ १} कनाइ । ^१ कना३१उ ।
^१ वाये३ । ^५ कार३४दात् ॥ ७ ॥

^{५ २ २} तिस्त्रोवाचाः । ^{१ २ २} उदाइरा३ते । ^{१ २ २} गावोमिमाम्निधा३इ-
^{० २} ना३वाः । ^{२ ३} हरिरेतो२३४चाइ । ^{१ २ २} कारना२३४ओचोवा ।
^० कार३४दात् ॥ ८ ॥

(पाष्ठौ द्वे ॥) ^{२ २ १} तिस्त्रोवाचो२३४चाइ । ^५ उदीरनाइ । ^{२ २ १} गा-
^{२ १} वोमिमा२३४चा ^५ तिधेनवाः । ^{२ २ १} हरिराइतो२३४चाइ । ^{२ १} क-
^{१ २} नायेइ । ^{१ २} कारदा२३४ओचोवा । ^{५ २ २} अस्मभ्यक्तातुवित्तमा२-
^{१ १ १} ३४५म् ॥ ९ ॥

०. उ०२,२,१४,१ = ऋ०६,८,२३,४ = ऊ०२,१,२० ; —०,१,१६ ; — ६,१,७ ; — १५,१,१८ ; — २०,१,१०—११ ; — कञ्जे १,२,१३ ।

^{५ ४ २ २ ५ ४ ५ २ ४} तिस्त्रोवाचउदीरता । ^५ वाद्वाइ । ^{२ २ २} गावोमिमाइ ।

^{१ २ २} तीर्धेनारइवाः । ^५ चारीराइती । ^{४ ५ ४ ५} कारनारइओद्दोवा । ^{१ २ २} इर

^२ कारइदात् ॥ १० ॥

^{४ २ २ ४ २ २ ५} (स्रुक्कवैष्टमम् ॥) तिस्त्रोऽध्वा । ^{२ २ २ ५} चाइउदीरताइ ।

^{१ २ २} गावोमिम । ^{१ २} तिधाइनाश्वारइः । ^{१ २ २} द्दोवाइद्वाइ । ^{१ २} चराइरा-

^{१ २ २} इतीरइ । ^{१ २} द्दोवाइद्वाइ । ^{१ २} कनायेइ । ^{१ २ २ ५ २ २} कारदारइओद्दोवा ।

^२ दीरइश्वाः ॥ ११ ॥

^{४ २ २ २ ४ २ २ २} (पाष्ठौहम् ॥) तिस्त्रोवाचापुउदीरताइ । ^{२ २ २} गावोमिम-

^{२ २ २} त्तिधेनवः । ^२ हरिरारइइती । ^२ कनौइ । ^२ ऊवाइ । ^{२ २} द्दोवाइइ ।

^{१ २ २} कारदीरइओद्दोवा । ^{५ २ २} च्चाओवा । ^{२ २ २ २ २ २} ओवाइइइइ ॥ १२ ॥ १

त्रितच्छविः* । “तिस्त्रोवाचः” ऋगादिभेदेन त्रिविधाः †

*—“चात्राः”—इति छवि-त्रैवेकः ।

†—“चत्वारिणाक्षपरिमिता”—इत्यादौ (ऋ० १, २२, ८, ४५) तुनौ तु व्याक-
रारिणा वाचा वाचा चतुष्टुम् । तथाच तस्मैव याककृतं याज्ञानाम्—“ओद्दोवो-
मवावाइत्यथेयः”म् ; नामाण्ये ते ओपसर्गनिपाताद्येति वैशाकर्याः ; मन्त्रः कश्चपौ
त्राक्षरं, चतुर्वी व्यावहारिकीति चान्निकाः ; ऋवो यजुर्वि सामानि, चतुर्वी चाप्यहो

अथ षष्ठी ।

१ २   १ १ १ १ १ १ १ १
इन्द्रायेन्दोमरुत्वतेप्रवस्वमधुमत्त मः ।

१ १ १ १ १ १ १ १
अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ ६ ॥ ई *

४ २ २   २ १   २ १
(इषोवृधीयम् ॥) इन्द्रायेन्दाउ । मरुत्वताइ पवस्वा-

“उदौरते” सूतोः प्रोद्गायन्ति ऋत्विजः । “धेनवः” आश्रितेषु प्रोत्थयिष्यः “गावः” “मिमन्ति” † शश्यायन्ति दोशार्थम् । “हरिः” हरितवर्णः सोमस्य “कनिष्कदत्” ‡ शब्दं कुर्वन्ति गच्छति कलशम् ॥ ५ ॥ पू

● उ०४,१,११,१= ऋ००,१,४०,१=ऊ०१,१,१६-१८=१८-१८-१०-२१ ;
—८,१,४ ;—१०,१,४ ;—१६,१,१२ ;—२२,१,१६ऊ० १.१,१० ।

कीर्ति नैवज्ञाः ; सर्पाणां वान् वससां चन्द्रस्य सरीसृपस्य, वसुधीं वावचारिकीत्येके । पशुषु तूष्णेषु मृगेष्वात्मनि चेत्यात्मजनादः । अथापि ब्राह्मणं भवति—सा वै वाक् सुहा वा तुर्हा अमवदेव्ये च लोकेषु चीचि, पशुषु तुरीयम् ; वा पृथिव्यां साग्नौ सा रत्नकरे, वाकारिणे सा वायौ सा वामदेव्ये, या दिवि साहित्ये सा इहति सा लनयिनी, अथ पशुषु ततो वा वागत्यरिच्यते तां ब्राह्मणेभ्यश्च लक्षाद् ब्राह्मणा उभवीं वाचं यदन्ति— वा च देवानां, वा च महिष्याणाम्”—इति नि० पू०१, ८ ।

†—‘मां ब्रह्मे (जु० आ०)’-इत्याद्या पुरुषवत्ययेन (१, १, ८५) कंप्त् ।

‡—निरन्तरब्रह्मकारणैर्देवै विद्यमानस्य सुरादेवमवपदिनः ब्रह्मेः सार्वज्ञाधिके (१, ४, ६) लुकि “ हाचते (०, ४, १५)”-इत्यादिमासुत्तेरक् द्विर्वचनसभ्यासस्य अज्ञाभावो निरात्मस्य निपातितः ।

॥—द्रोहमिति प्रसिद्धम् ।

मा२ । धुमत्तमाः । अकंस्ययो२ । निमा२३ । सा२-
 दा२३४ औ३३वा । इषीवृधे१ ॥ १३ ॥

(इन्द्रसाम ॥) आ२३४इन्द्रा । या२३४इन्द्रा । मरु-
 त्वते३ । पा२३४वा । स्वा२३४मा । धुमत्तमाः । आ-
 २३४र्का । स्या२३४यो । निमासदा२३४पुम् ॥ १४ ॥

(वैश्वदेवे इ ॥) इन्द्रायाइन्दो२३ । हा । औ३३वा ।
 मरुत्वाते२३ । हा औ३३वा । पवस्वामा२३ । हा ।
 आ३३वा । धुमत्तमा२३ः । हा । औ३३वा । अर्का-
 स्ययो२३ । हा । औ३३वा । निमासादा२३४म् । हा ।
 औ३३वा३४३ । ओ२३४पुइ । डा ॥ १५ ॥

इन्द्रायेन्दो । एपु । मरु । त्वताइ । पवस्वमधु-
 मत्ता२३माः । ऊवाइ । हो३वा । अर्कास्या२३यो । ऊ-
 वाइ । हो३वा । निमासा२३दा३४३म् । ओ२३४पुइ । डा ।
 ॥ १६ ॥

(आग्नेये द्वे ॥) इन्द्रायेन्दोश्चाउ । म । ह्र । त्वतेश्चाउ ।
 पवस्वमधु । मा । तमारश्चाउ । अर्का । स्योरोश्चाउ ।
 निमारश् । चोरोश्चाउ । साप्रदोश्चाउ ॥ १७ ॥

इन्द्रायेन्दोवा । ओवा । मरुत्वतोवा । ओवा ।
 पवस्वमोवा । आवा । धमत्तमोवा । ओवाश् । अर्काश्चाउ ।
 स्योरोश्चाउ । निमोवाश्चोरोश्चाउ । साप्रदोश्चाउ ॥ १८ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) इन्द्रायेन्दोमरुत्वाते । ओश्चाउ पव-
 स्वमधमत्तमः । ओश्चाउश्चाउ । ओश्चाउ । अर्कास्योरोश्चाउ ।
 नारश्चाउश्चाउओश्चाउ । उप । सारश्चाउ ॥ १९ ॥

(आग्नेयम् ॥) इन्द्रायेन्दोमरुत्वात्ताइ । पवस्वम ।
 धुमात्ताश्मारश्चाउ । अर्कास्योनिमाश्चाउ । साप्रदोश्चाउ ।
 ॥ २० ॥ ई

कश्यप ऋषिः* । हे "इन्दो" सोम ।† "मधमत्तमः"

* "मारोचः" इति ऋषि-नैमेयः ।

† ६० ८८४ पृ०३० ।

अथ सप्तमी ।

१ १ ३ १८ २२ ३ १८ २२ ३ १
 असाव्यंश्च मृदायासु दक्षोगिरिष्ठाः ।
 ३ २७ ३ १ २
 श्येनोनयोनिमासदत् ॥ ० ॥ ७ *

(श्रेणवानि चत्वारि ॥) आसा । वियं शुर्मदाश्च उवाश्च ।
 ५ ४ ५ ४ ५ २ २ १ १ १ १
 दारश्चया । आप्छदाक्षाः । गिराश्च उवायेश्च । छाश्चश्चपुः ।
 १८ १८ १ ५
 श्येनोनारश्चयो । निमाश्च उवाश्च । सारश्चश्चदात् ॥ २१ ॥
 ४ ५ ८ १ ० १ ० १
 असाविया । शुर्मदाश्च । य । आप्छदाक्षाश्च । गा-
 २८ १ २ १ २ ५ ५
 इरिष्ठाः । श्याइनोश्चनयोश्च । निमोश्चश्चश्चवा । सापुदो-
 ५
 द्दश्चद् ॥ २२ ॥

अतिशयेन मधुमान् “अर्कस्य” अर्चनीयस्य+ यज्ञस्य “योनिं”
 स्थानं “आसदम्”‡ उपविष्टुं “महत्वंते” “इन्द्राय” इन्द्रार्थं
 “पवस्व” चर ॥ ६ ॥ ६

* उ० २, २, १६, १=छ० ०, १, २४, ४= चार १, २, १२= क २, १, १ ;—०, २, १८ ;—
 १६, १, ४ ;—२०, २, २ ।

+ प्र० ८८८ पृ० ६० । अर्करति अर्चते रूपम् ।

‡ ‘आसदम् आसीद्’ इति वि० ।

^{५ ८} असा । ^{३ २ ३} वियाँओर३४वा । ^५ शूमदाया । ^{१० २} ओर३४वा । ^१ आ-
^{१ ३} प्साँओर३४वा । ^५ दक्षीगिराइ । ^{१ ३} ष्टाँओर३४वा । ^{५ १११ ८} श्येनोनयो-
^{८ २ ३ १ १ १ १} निमासदार३४पुत् ॥ २३ ॥

^{५ ८} असा । ^{१ २ १} वियौवाँओर३४वा । ^५ शूमदायौ । ^१ वाँओर३४वा ।
^{१ ३ १} अप्सु । ^३ दक्षौवाँओर३४वा । ^५ गिराइ । ^{१ ३} ष्टौवाँउर३४वा ।
^८ श्येनः । ^{१ २ १} नयौवाँओर३४वा । ^५ निमा । ^१ सादौवाँओर३४वा ।
^४ होपुइ । डा ॥ २४ ॥

^{४ ५ ८} (आवनानि चत्वारि ॥) असा । ^४ व्युज्जवाँहाइ । ^१ अ-
^{१ ८ ८} शूमदायापद्धदक्षीगिरिष्टाउज्जवार३होइ । ^१ श्यार३इनोइ ।
^{१ ३} नार्योर३४ओँहोवा । ^{५ ८ ८} निमासदार३४पुत् ॥ २५ ॥

^{४ ५ ८} असाव्यँशुः । ^४ औँहोवाँहाइ । ^{५ ८} मदार३या । ^१ आ-
^{१ ८} पद्धदक्षीगिरिष्टाः । ^१ श्याइनोना३योइ । ^{१ ३} नारइमार३४ओँहो-
^१ वा । ^३ उप । ^५ सार३४दान् ॥ २६ ॥

अथाष्टमी ।

२ ३ १२ ३१२ ३१२
पवस्वदक्षसाधनोदेवेभ्यःपीतयेदरे ।

२२ २ ५२ ४ ५२ ४
इद्वा३१२३४ । इद्वा । साव्यं शुर्मदाय । इद्वा ।
१ १ २ १ ३ ५ १२ १२ ३ २
अप्वदक्षीगिरिष्ठा३४पुः । ई२३४ द्वा । श्येनोनयो२निमा-
३४पु । ई२३४द्वा । आ२सदा३४पुत् । ई२३४द्वा ॥ २७ ॥

२ ५ १ ५ ५
असा२३४ । वियं शुः । मदा२३४याई । द्वाउ ।
२ ३ ५ ११ ५ १ २
आप्वदा२३४क्षाः । गिराद्वा२३४द्वाइ । श्याइनोना३-
२ १ २ १ ५ ५
यो३ । नाइमा२३४द्वा३३इ । सा२३४दोईद्वाइ ॥ २८ ॥ ७

जमदग्निऋषिः † । “गिरिष्ठाः” पर्वते जातः “अंशुः”
सोमः “मदाय” मदार्थं “असावि” अभिषत् । “अप्व” सती-
वरीष् “दक्षः” ‡ प्रवृत्तश्च भवति । किञ्च । “श्येनोन” यथा
श्येनो वनादागत्य स्थानमासीदति तद्वद् “अयं” सोमः “योनिं”
स्वकीयस्थानम् † “आ सदात्” ¶ आसीदति ॥ ७ ॥ ७

● “भारं वः”-इति ऋषि-नैत्रेयः ।

† दक्ष इति बलनामसु नैषण्डकम् २, ८ । ‘दक्षः शीघ्रः’-इति वि० ।

‡ द्रौक्षकलमिति यावत् ।

¶ सेढो रूपम् (३, ४, ७)

३ १ २ ३ २ ३ १ २

मरुञ्जीवायवेमदः ॥ ८ ॥ ८ ॥

(प्राजापत्ये द्वे ॥) पवस्वदौ । औहोवाहाइ । सा-

साधनाः । औ३हो३४इ । औ३हो३४इ । औहो ।

वाहाइ । देवेभ्यःपाइ । तयेहरा३इ । औ३हो३४इ ।

औहो । वाहाइ । मरुञ्जीवा३ । औ३हो३४इ । औहो ।

वाहाइइ । या२वा२३४औहोवा । मा२३४दाः ॥ = ८ ॥

पवस्वदक्षसाधनः । औइवा । देवेभ्यःपीतया२औइ ।

हरा२इ । मरुञ्जीवा२ । ओ२३ । यवेवा । मा५होइ

हाइ ॥ ३० ॥ ८

दृढच्यत आगस्य ऋषिः । हे “हरे” हरितवर्ण पाप-
हर्तृर्वा सोम ! “दक्षसाधनः” दक्षोवलन्तस्य साधकः † “मदः”
मदकरवधः त्वं “पवस्व” हर । किमर्थम् देवेभ्यः इन्द्रादिभ्यः

* उ०२,१,१०,१ = अ० ६,८,१५,१ = उ० २,१,८ ; -१५,१,८ ; -१६,२,१ = अ०
१.१,८ ।

† ‘दक्षसाधनः शीवसाधनः’-इति वि० ।
‡ ‘मदः मदनीयः’-इति वि० ।

अथ नवमी ।

परिखानोगिरिष्ठाःपवित्रसोमोअक्षरत् • ।

मदघुसर्वधाअसि ॥ ८ ॥ ८†

(आद्यं वैदन्वतम् ॥) पारौ । स्वाणोगिरिष्ठाः । प-

वाइत्रे२४सो । मोअक्षारात् । मदाइषूसाइ । ईइ-
याइ । वंधारइ४वा । आपुसाईहाइ ॥ ३१ ॥

(द्वितीयं वैदन्वतम् ॥) प । र्येपारौ । खानोगिरिष्ठाः ।

पवाइत्रे२४सो । मोअक्षारात् । मदाइषूसाइहाइ ।
वंधारइ४औहावा । एइ । असीइइषु ॥ ३२ ॥

“पीतये”‡ पानाय । तथा “मरुद्वाः” वायवे च पीतये पानाय
“पवस्व”क्षर ॥ ८ ॥ ८

• “सोमो अवाः”-इति उत्तर-भाष्याने वि० ।

† उ० ४, १, १७, १=क० ४, ८, ८१=क० २, २, ८-८-१० ; -८, १, ८ ; -८, १, ६ ; -
१०, १, १८ ; - १२, १, ४ ; - १४, १, ९ ; - १५, १, ८- ८-१०-११-१२ ; - १५, १, ७=
क० १, १, २० ; - २, २, १२ ; - ४, १, १४ ; - ६, १, १२ ।

‡ “मन्त्रे वृषेवपच (१, २, ८६)”-इति क्लृप्त दातच ।

(तृतीयं वैदन्वतम् ॥) पाऽपूरी । स्वानोऽगाह्रिष्ठाः ।

पवित्रे सो । मोअक्षरात् । पवित्रे । सोमोऽ३ । षा-

रात् । ओइ । मदा । वाऽ३४ओऽ३४वा । षुवा । सर्वधाः ।

असाये३ । माऽदाऽ३४ओऽहोवा । ए३ । षुसर्वधाअसी-

३३४पु ॥ ३३ ॥

(चतुर्थं वैदन्वतम् ॥) औऽहोइ । इहहाहहाइ ।

औऽहोऽ३४वा । पराइस्वाऽ३४ नो । गिराऽ३४इष्ठाः ।

पावित्रेऽ३४सो । मोअक्षारऽ३४रात् । मदाइषूऽ३४सा ।

र्वधाआऽ३४सी । औऽहोइ । इहहाहहाइ । औऽहो-

३३४पुवाइपुई । ए३ । उपारऽ३४पु ॥ ३४ ॥

(आङ्गिरसस्य पदस्तोभौ द्वौ ॥) पा । र्येखानाः ।

गाऽइ । रिष्ठाऽया । हाहाइ । औवारऽहोइ ।

पावित्रे सो । मोअक्षारात् । हाहाइ । औवारऽहोइ ।

मदा^१र^२इषुसा^३ । हा^४हा^५इ । आ^६वा^७र^८इ^९हो^{१०} । र्व^{११}धो^{१२}र^{१३}इ^{१४}ष^{१५}वा^{१६} ।
आ^{१७}पु^{१८}सो^{१९}इ^{२०}हा^{२१}इ ॥ ३५ ॥

पर्यो^१हो^२वा^३हा^४इ^५स्वा^६नाः । गा^७र^८इ । रि^९ष्ठा^{१०}र^{११}या । ओ^{१२}र^{१३}इ^{१४} ।
हो^{१५}हो^{१६}इ । हा^{१७}हा^{१८} । हो^{१९}वा^{२०} । हो^{२१}वा^{२२} । प^{२३}वि^{२४}त्रे^{२५}सो^{२६} । मो^{२७}अ^{२८}
क्षार^{२९}र^{३०}त् । ओ^{३१}र^{३२}इ^{३३}ष^{३४} । हा^{३५}हो^{३६}इ । हा^{३७}हा^{३८} । हो^{३९}वा^{४०} । म^{४१}दा^{४२}
र^{४३}इ^{४४}षु^{४५}सा^{४६} । ओ^{४७}र^{४८}इ^{४९}ष^{५०} । हा^{५१}हा^{५२}इ । हा^{५३}हा^{५४} । हो^{५५}वा^{५६} । हो^{५७}
वा^{५८}इ । र्व^{५९}धो^{६०}र^{६१}इ^{६२}ष^{६३}वा^{६४} । आ^{६५}पु^{६६}सो^{६७}इ^{६८}हा^{६९}इ ॥ ३६ ॥ ९

अस्याः परस्याश्च कश्यपोऽसित* ऋषिः । अयं “सोमः”
“पवित्रे”† “पर्यक्षरत्” परिक्षरति । “स्वानः” सुवानः‡
अभिषूयमाणः “गिरिष्ठाः” गिरिस्थायी गिरौ वर्त्तमान इत्यर्थः ।
स त्वं “मदेषु” मादकेषु स्तोत्रकेषु “सर्वधा असि” सर्वस्य धाता
दाता वा भवसि ॥

“स्वानः”-“सुवानः”-इति, “अक्षरन्”-“अक्षा”-इति च
साञ्चऋचः पाठः ॥ ९ ॥ ९

* अथवा कश्यपो इवचः (ऋ० ऋतु०) ।

† ‘पवित्रे कर्षमये’-इति वि० । पवित्रश्च दक्षापवित्रमित्यनुपदन् (इतश्चतुर्थे)
वक्ष्यति सायणः ।

‡ साम्निकवचनवचनात् उच्यते विकल्पः (७, ३, ९७) ।

अथ दशमी ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
परिप्रियादिवःकविर्वयाः^१सिनप्रजोर्हितः ।

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
स्वानैर्यातिः^२कविक्रतुः ॥ १० ॥ १० +

॥ चतुर्थ-दशति ॥

(पूर्वमौर्णायवम् ॥) परिप्रियादिवःकावीः । वयाः^३

^{४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
सिनप्रोर्हितः । स्वानैर्यार^४श्ती । आया^५र । इया^६रई-

^{७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०}
श्था । कविक्रतो^७र । या^८रश्छ^९भी^{१०}क्षेवा । ई^{११}र^{१२}श्छ^{१३}पु ॥ ३७ ॥

(उत्तरमौर्णायवम् ॥) परिप्रियापुदिवःकवाइः । वया

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०}
रक्षे^३वाः^४सिनप्रजो^५वो^६र्हितः । स्वानैर्यार^७श्ती । ऊ^८वा ।

^{९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०}
क्षेवा । क्षेवा । ऊ^९वा^{१०}रइ । ई^{११}श्था । क^{१२}विक्रतो^{१३}र ।

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०}
या^३र^४श्छ^५भी^६क्षेवा । ई^७श्था^८र^९श्छ^{१०}पुम् ॥ ३८ ॥ १०

॥ इति त्रयोदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

० "सुवानोयाति"-इति ७०-वाक्याने वि० ।

+ उ० ३,१,१८,१ = ऋ० ६,०,२९,१ = ऊ० १,२,१५,—०,१,८ ;—१५,१,१० ;—१६,१,११ ;—१०,१,१० = ऋ० ४,१,६ ।

अथ द्वितीये खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१८२८   ३ ९ ३ १ २   ३ १ २
प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनाम्* ।

३ ९ ३ १ २
सुताविदथेचक्रमुः ॥ १ ॥ ११ †

श्रीं ॥ (सौभरे इ ॥) प्रसोमार३४साः । मदच्युतः ।

कविर्मैधावो । “कविक्रतुः” अन्तःप्रज्ञः क्रान्तकर्मा वा सोमः “नप्तोः” अधिषवणफजकयोः ‡ “हितः” निहितः । “दिवः” द्युलोकस्य “प्रिया” प्रियाणि “वयांसि” वयन्ति गच्छन्तीति वयांसि यावाणः ॥ तानि । [तथाच मन्त्रवर्णः—“श्येना अतिथयः पर्वतानां ककुभः”—इति ।] “स्वानैः” अभिषुण्वद्भिरध्वर्युक्तानि “परियाति” गच्छति ॥

“स्वानैः”—सुवानैः—इति साञ्जऋचः पाठः ॥ १० ॥ १०

इति त्रिसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमस्याध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* “मघोनः”—इति ऋ०, उ०-वा० वि० च ।

† उ० १, २, २१, १=ऋ० ६, ८, २१, १=ऋ० १, २, १४ ;—२१, १, २० ।

‡ ‘यावापृथिव्योः चक्षोरानयोर्वा’—इति वि० ।

॥ ‘वयांसि अन्नानि पृथिव्यो वा’—इति वि० । यावावस्य सोमामिषवासांनि पावविशेषादि “अग्निदक्षे”—इति ऋचो व्याख्यानं इत्यम् (प्र० १७२ पृ०) । निषद्यौ तु प्रावइति पर्वतइति च जेवनामसु पठ्यते १, १० ।

अथ द्वितीया ।

१८ २८   ३२ ३ १ २   ३ १ २
प्रसोमासोविपश्चितोपोनयन्तजर्मयः* ।

१ १   ३ १ २
वनानिमहिषाद्व ॥ २ ॥ १२ †

१   २ २   १ २   ५   १ ०
चौरश्चोवाश् । अवारसारश्छदनाः । औदमघोनाश्म् ।

१   १ २   ५ ८ ८   २८   ३ १ १ १ १
सुतारश् । वारद्ददारश्छौश्चोवा । ये अक्रमूरश्छपुः ॥ १ ॥ ११

५ ८ ८   १ २   १ २   १
प्रसोमासाः । वाइपश्चितः । आपोश्नायाश् । ता

श्यावाश्च ऋषिः‡ । “सोमासः” † सोमाः “मदश्चतः” मद-
स्त्राविणः “सुता” सुतः § अभिषुतः सन्तः “मघोनां” हवि-
सतां ॥ “नः” अस्माकं सम्बन्धिनि “विदधे” यज्ञे “अवसे” **
अवाय कौत्सये वा “प्राक्रमुः” प्रगच्छन्ति ॥

“मघोनां”—“मघोनः”—इति पाठौ ॥ १ ॥ ११

* “अपोनयन्तजर्मयः”—इति ऋ० अ, उ०-आ० वि० च ।

† उ० १, १, १८, १ = ऋ० ६, ८, २२, १ = क० ६, २, १२;— ११, २, ११;—१४, १,
११—११—१४;—१८, १, ११;—१८, २, १५—१६ ।

‡ “आवेपः”—इति ऋषि-नेत्रेणः ।

§ अस्तुकि रूपम् (७, १, ४०) ।

§ सुताइति आन्ते रूपम् (७, १, २८) ।

॥ मघं घनम्, इह च तत् घनीरूपम् अस्मानिनि भावः ।

•• “विदधः”—इति यज्ञ-नामसु पञ्चमं नैवच्छुद्धम् ।

अथ तृतीया ।

१२ ३ १२ ३२ ३१ २ ३ ३ १२
पवस्वेन्दोवृषासुतःकृधोनोयग्रसेजने ।

३ २३१ १
विश्वाम्पद्विषोजहि ॥ ३ ॥ १३ *

१ २२ १ २ १ १ २ १ २ २
जर्मयः । वाना१निमा२ । आ३श्रौ३हो । हि३षा३इव ।

१ २ ३
इडार३भा३३३ । आ३र३३पूइ ॥ २ ॥ १२

त्रितऋषिः† । “विपश्चितः” मेधाविनः “सोमासः” सोमाः
“प्र नयन्त” पात्राणि प्रति गच्छन्ति । किमिव ? “अपजर्मयः”
[अपइति षष्ठौ व्यययेन द्वितीया ‡] । [अपामूर्मयः अतएव
बहुचाः—अपाअयन्तीति पठन्ति] ते यथा सततमुद्भवन्ति तद्वत् ।
[बाहुल्येज्यं दृष्टान्तः । अर्थतो गमने दृष्टान्तान्तरमभिधीयते-
“वनानि महिषाः” प्रवृहा मृगा इव । अथवा स्वाश्रयात् प्रद्वेष्ये
प्रथमो दृष्टान्तः । द्वितीयस्तु दशापविचादधःप्रदेशे ॥ २ ॥ १२

* उ० २,१,२,१= ऋ० ०,१, २२, २ ।

† “आश्रः”—इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ ‘अत्ययो बहुलम्’-(मै० ३, ३, ८) बाह्यातर्ह्येवं पुरस्तात् (प०२, १५ पृ०—)
मृगेषु चो मवान् मृगः तस्य तु नामौ महिष इति प्रसिद्धम् । तथाहि—

“मद्या देवानाम्यद्वीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषोमृगाचाम्”

—इति ऋग्वेदीया ऋषिः (८, ५, ११, ६) । “महिषो मृगाचामित्येषन् चि मद्या
भवति मृगाचाम्”—इत्यादि तद्वशाच्चानं बाह्यम् ।

अथ चतुर्थी ।

२२ १२ २ १ २ २ १२

वृषाच्चसिभानुनाद्य् मन्तन्वाह्वामहे ।

१२२ ३१२

पवमानस्वर्ह्यम्* ॥ ४ ॥ १४†

४ २ २ ४ १२२

(वृषकाणि त्रीणि ॥) पवस्वेदोऽप्रवृषासुताः । कृधी

२ २ २ २ २ ५ १ २
 नोयशसेजनायेऽ । वाइश्वाआर३४पा । द्वारइषार३४

५२२ २ ५
 औहोवा । जार३४हौ ॥ ३ ॥ १३

४५२ ४ १२२ २ १ २ १
 वृषाच्चिया । सिभान्२३ना । द्युमन्तन्वाह्वामाह्वा

३२ १ २१ ५ ३ ५
 २३४इ । पवार । मानसुवो२३४वा । दृर३४शाम् ॥ ४ ॥

अमहोयुर्त्तपिः‡ ॥ हे “इन्दो” सोम ! “सुतः” अभिषुतः
 “वृषा” सेक्ता त्वं “पवस्व” धारया चर । “जने” जनपदेषु “नः”
 अस्मान् “यशसः” यशस्विनः “कृधि” ॥ कुह । “विष्वा” सर्वान्
 “द्विषः” द्वेष्टन् शत्रून् “अप जहि” मारय ॥ ३ ॥ १३

* “पवमानस्वाधः”-इति ऋ० ।

† उ० २, १, ४, १ = ऋ० ७, १, १, ४ ।

‡ “आङ्गित्तः”-इति ऋषि वैशेषः ।

॥ ‘द्रुमुत्पृकृष्टमन्तन्वसि (६, ४, १०१)’-इति सिद्धं कृधीति । ऋषि तु
 “कृधी”-इति दीर्घानपाठः, स च “द्रुपः (६, २, १२५)”-इति बौध्विभागात् साधः ।

अथ पञ्चमी ।

११ ३११ ३१ १११ १११
इन्दुःपविष्टचेतनःप्रियःकवीनाम्नतिः * ।

४२ २४ ११ १२ १५८ २
वृषाद्यियापुसिभानुना । द्युमत्तंत्वाह्वारमहे ।

१ ५ २ १२२ १२
हाइइ । ऊरे । होइवा । पवमानसुवर्द्धंशम् । हा-

२इ ऊरे । होइवा । ऊवोइइपुइ । डा ॥ ५ ॥ १४

भृगुर्हृषिः † ॥ हे “सोम !” त्वं “वृषा” अभिलषितफलानां
वर्षिता “असि हि” भवसि खनु । तस्मात् हे “पवमान”
पूयमान पुनान ‡ वा सोम ! “स्वर्द्धं” सर्वस्य दृष्टारं
“भानुना” तेजसाऽ‡ “द्युमत्तं” दीप्तिमन्तम् अतिशयेन तेज-
स्विनमित्यर्थः । स्तुतिमन्तं वा “त्वा” त्वां “हवामहे” ॥ यज्ञेषु
आह्वयामहे ॥ ४ ॥ १४

* “मती”-इति ऋ० ।

† “वाहृषिः भार्गवोऽमदग्निवा”-इति ऋषि-भेदेः ।

‡ अभिपूत शोषित इत्यर्थः ।

१ प्र० ४८० पृ० ३० ।

§ भातुइति निषष्टावर्णानामष्टु (१, ८) इत्यते परमिह सर्वेषु रश्मिवाचकत्वेन
वाक्यान्तमाचार्येण—(प्र० २१८ पृ०, ४५८ पृ०) ।

॥ ऋः चन्द्रवारह-वाङ्मोन रूपमिदम् (१, १, २४) ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७
 छजदस्र्थरथीरिव ॥ ५ ॥ १५ *

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
 (कौम्भ्यस्य सामानि त्रीणि ॥) इन्दु रौक्षोवाहाइ । पावी ।
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 छचारइ । तनोर३४हा । हाहोइ । होइहा । प्रियाः-
 २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०
 कवी । नाम्ना । तिरोर३४हा । हाहोइ । होइहा ।
 ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०
 छजारत् । अश्वोर३४हा । हाहोइ । होइहाइ । रार
 ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८०
 यार३४ औहोवा । ईर३४वा ॥ ६ ॥

८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 इन्दुःपविष्टचेतनःप्रियःकवाइ । ऊश्म् ऊश्म् । नाम्ना-
 १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२०
 र३४तौः । छजादार३श्वाम् । ऊश्म् ऊश्म् । रारथा-
 १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४०
 र३४औहोवा । ईर३४वा ॥ ७ ॥

१४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६०
 इन्दुःपविष्टचेतनःप्रियःकवीनाम्नातिःछ । जापृदश्वाम् ।
 १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८०
 औवार३ । औवार३ । रार थार३४ अ होवा । ई २ ३ ४
 १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २००
 वा ॥ ८ ॥ १५

• ५० ७, १, २७, ५ ।

अथ षष्ठी ।

१२ २२३ १२ ३१२ २२ ३२
अष्टक्षतप्रवाजिनोगव्यासोमासीअश्वया ।

३१ २ ३१२ २२
शुक्रासोवीरयाश्वः ॥ ६ ॥ १६ *

५ २ ४ ५ ४ २ १
(कार्तवेशस्य त्रीणि ॥) अष्टक्षताप्रवाजिनाः । गा-
व्या१रसोमा२र । सो१अश्वयाश१क्रा२रसोवी२र । रया२र-
१२ १
श्वः । आ२र३४५६ । डा ॥ ८ ॥

५ २ ३२ २१२ २ २ २
अष्टक्षताप्राईवाजिनाः । गव्यासोमासोअश्वया२३-

अस्याउत्तरस्याश्च कश्चपञ्चभिः† । “चेतनः” प्रज्ञापकः “प्रियः”
देवानां प्रीतिकरः “इद्” सोमः “कवीनां” क्रान्तकर्मणां
स्तोत्रृणां‡ “मतिः”॥ मत्या स्तुत्या “पविष्ट”§ पवते । “अश्वं”
ह्यं “रथीरिव” रथीव जर्मिं ॥ “सृजत्” सृजति ॥ ५ ॥ १५

* उ० ४, १, २, १ = ऋ० ०, १, २६, ४ ।

† “मारीचः”-इति ऋषि-नैत्रेयः ।

‡ प्र० २२८ पृ० ३० ।

॥ खादेश्चे रूपम् (०, १, २८) ।

§ छोटः सिप्पञ्चे रूपम् (२, ४, ८४) ।

॥ “पङ्कौष्ठतानामश्वानां नमनोऽन्नमनाहतिः । अतिवेगसमायुक्ता गतिकर्मिण्यदा-
हता”-इत्यश्विनामभिः ।

अथ सप्तमी ।

१२ २ १२ ३ १२ २२ ४१ १
पयस्वदेवभायुषगिन्द्रङ्गस्तुतेमदः ।

३ १२ २२ २ १
वायुमारोद्धर्माणा ॥ ७ ॥ १७ १

१ २ १२ २ १ ११ १ ५२ ५२
चाइ । शुक्रासोवाइइ । रया२३ । शा२वा२३४भौ-
२ ३ ५
हावा । ग्वा२३४भी ॥ १० ॥

३ ४ २ ४२ ५ १ ४ ५२ १
आसृक्षतप्रवाजिनाः । ए३ । गव्यासोमा । सो३

१ २ २ १ २ ५ २१ ५ ४
आश्राइया । शुक्रा२सो२३४वी । रया२३४वा । शा५-
५
वोईचाइ ॥ ११ ॥ १६

“वाजिनः” बलवन्तः ‡ “आश्रवः” वेगवन्तश्च “सोमासः” सोमाः
“गव्या” गवेच्छया ॥ “अश्रया” अश्वेच्छया § “वोरया” वीरे-
च्छया च ॥ “आसृक्षत” ऋत्विग्भिः प्रकर्षणं सृज्यन्ते ॥ ६ ॥ १६

● “दे वा यु०”-इति ऋ०, उ०-भा० वि० च ।

† उ० ५,१,२५,१ = ऋ० ०,१,२४,२ = ऊ० ४,२,१७-१८-१९-२० ; -१७,१,
१=ऊ० १,२,२ ।

‡ ‘अश्रवन्तः’-इति वि० ।

¶ प्र० २२२ पृ० ३० ।

§ ४ प्र० ४१२ पृ० ३० ।

॥ अश्रयेतिवत् साधः ।

अथाष्टमी ।

१ २   ३ २ ३ १ २ २ ३ २
पवमानोअजौजनद्विचित्रन्नतन्यतुम् ।

४ ५ ४ ५   ३ २   १ २ ३
(शाम्भदे हे ॥) पावस्वदि । वया३ । वारया२३४

५ २ २   ३   ४   ५ ४ ५   ३ २
औँवा । यू२३४षाक् । आइन्द्रं गच्छा । तुता३इ ।

१ २   ५ २ २   ३   ५   ३ २
तूरतार३४औँवा । मार३४दाः । वायूर३४हो३इ ।

१   २   ३ २   १ २   ५ २ २   ३
आर३रे । हधा३ । हारधार३४औँवा । मार-

५
३४णा ॥ १२ ॥

३ ४ ५ २ २   १ २ ३   ५   ३ २   १
पवस्वदेवरे । औँरीऔँरी३४या । आयुषागै३औँरे

३ २   १   २   ३   ४ २   ३ २   १
रऔँरया । इन्द्रं गच्छतुनेमदरे रऔँरे रऔँरया । वायुमा-

२   ३ ३   ५   ४   ५
रो३१२३ । हधोर३४वा । मा५षोईहाइ ॥ १३ ॥ १७

निध्विः काश्यपऋषिः । हे सोम ! “देवः” द्योतमानस्त्वं
“पवस्व” धारया चर । अपिच तव “मदः” मदकरोरसः “आ-
युषक्” अनुषक्तं * यथा भवति तथा इन्द्रं प्रति गच्छतु । अपिच

---

* सचते रूपम् । आयुषक् आयुषक् इति सामामेदेन पठ्यते “आयुषमिति नामायुषपूर्वस्यायुषञ्जेभवति”-इति वि० ।

^{१ २} ^{३ २ ३ २}
ज्योतिर्विश्वानरम्बृहत् ॥ ८ ॥ १८*

^{४ ५} ^{१ २} ^{३ २ ३ ५}
(जनित्रे द्वे ॥) पावा । मानो । अजीजारश्चनात् ।

^{१ १} ^{२ ३ १} ^{१ ५ ३}
दिवश्चित्राम् । नतन्यतुम् । ज्योतिर्विश्वारश् । नाररा

^{५ २ २} ^{३ ५}
रश्श्रौक्षोवा । वृरश्श्रुहत् ॥ १४ ॥

^{५ २} ^{१ २ २} ^{१ २ १}
पवमानाः । अजाइजाश्नात् । दिवश्चित्रारश्

^१ ^{१ २ ३} ^५ ^३ ^५ ^३
शरश् । नातन्यारश्श्रुतुम् । ज्योरश्श्रुती । वारश्श्रुइ

^५ ^{४ ५} ^५
श्वा । नरोवा । वृपृक्षोईह्वाइ ॥ १५ ॥ १८

त्वं “वायुं” “धर्मणा” धारकेणा रसेनः । “आरोह” प्राप्नुहि ॥
“देवआयुषक्”-“देवायुषग्”-इतिपाठौ ॥ ७ ॥ १७

* उ० १, १, २, १ = छ० ७, १, ११, १ = ऊ० ११, १, ११ ;—१८, १, ८—८ ।

† ‘धर्मणा कर्मणा’-इति वि० ।

‡ धर्मचेति विविधं व्याख्यानम् । तथाहि—“जातः परेण (प्र० १४८ पृ०)”-इत्यत्र ‘धर्मणा चाधानादि-कर्मणा’-इति, “घृतवती (प्र० ७०७ पृ०)”-इत्यत्र ‘धर्मणा धारणेन’-इति इह ‘धर्मणा धारणेन रसेन’-इति ; एव मुत्तरत्रापि (ऊ० ६, १, २, ८—उ० १, १, ८, २—१, १, १, ३—१, १, १, ३—३, १, २, ०, ३—४, १, १, ७—७, १, ७, २) कश्चिद्भवति ।

अथ नवमो ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
परिस्नानास० इन्दवोमदायबर्हणागिरा ।

१ ० १ १ २
मधोअर्षन्ति[†]धारया ॥ ८ ॥ १८ §

(प्रक्रीडम् ॥) पारो । स्नानास । इन्दवोमदायब ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
क्षणा२३गिरा३४ । मधो३४अर्षा३ । तिधो२३४वा । रा
पूयोईचाइ ॥ १६ ॥

(सङ्गीडम् ॥) पारो । स्नानासइन्दवाओवा२३हो

अमहीयुर्हृषिः॥ । “पवमानः” सोमः “बृहत्” महत्
“वैश्वानर” वैश्वानराख्यं § “ज्यातिः” तेजः “दिवः” द्युली-
कस्य “चित्र” विचित्रं “तन्यतुं न” अग्निमिव ॥ “अजीजनत्”
अजनयत् ॥ ८ ॥ १८

● “सुवामास”-इति ।

+ “सुताअर्षन्ति”-इति च } ऋ०, उ०-आ० वि० च ।

‡ उ० ४, २, १, ० = ऋ० ६, ७, २४, ४ ।

¶ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-ने० ।

§ नि० इ० १, २१—२२ उच्छाद्रह्याः ।

॥ ‘तन्यतुं विस्तीर्यम्’-इति पि० । “तनोतेर्यतुश्च तन्यतुर्वायुः रापिच (उ० ४, १)-इति सि० कौ० ।

अथ दशमो ।

२ ३ १ १   २ २२   २२ २१२   २२ १ २
परिप्रासिष्यदत्काव.सिन्धोरूर्मावधिश्रितः ।

वार३हा२ईया । मदायबर्हणागिरा । ओवा२३होवा
२३हा२ईया । मधोअर्षन्तिधारयाओवा२३होवा२३हा
२ईया२ । वार३४ओहोवा । ऊ२३४पा ॥ १७ ॥

(निक्तीडम् ॥) पाऽपुरी । खाना३सा३इन्दवाः ।
१ २२   १ २२   १   २   १ २
मदारयबर्हणा२गिरा । मधो२३अर्षा । ऊर्मि२रिवा२ ।
१ २   १ २ १ १   १ ४ ५   ४
ईइया । तिधारया । ओ३होवा । हो३इ । डा ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥

हयोः काश्यपोऽसितऋषिः* । “खानासः” सुवानाः अभि-
षूयमानाः “इन्दवः” दीप्ताः । “वर्हणा” महत्या† “गिरा”
स्तुतिरूपया वाचा “मधो” इति विभक्तिव्यत्ययः(३, १, ८५) ।
मधवो मदकराः सोमाः “धारया” सह देवानां “मदाय” तदर्थं
“पर्यर्षन्ति”‡ दशापवित्रादधः चरन्तीत्यर्थः ॥

“मधो”—“सुता” इति साम्नऋचः पाठो ॥ ९ ॥ १९

* “देवलो वा”-इति ऋषि-नेत्रेणः ।

† “वर्हणा परिवेदनेनेति वि० ।

‡ “अपगतौ (तु० ष०)-इत्यस्य रूपम् । अइवति, अइवति-इति च नतिकर्मण्ड
वि० २, १४ ।

इत्य,

१ १२ २२ ३ १ १
 कारु^१बिभ्रत्पुरुस्पृहम् ॥ १० ॥ २०†

॥ इति पञ्चम-दशति ॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥

५ २ १ १ १ १
 (औशनम् ॥) परिप्रासि । घ्यदत्कावीरः । सिन्धो

२२ ० १२ १ ३ ५२ २
 रूर्मावाधिश्रिताः२ । कारु२३म् । बारद्भार२३४ औक्षो

२ १ २ १ १ १ १
 वा । पुरुस्पृहार२३४पुम् ॥ १६ ॥ २०

“परि प्रासिष्यदत्” परिस्यन्दते “कविः” मेधावी “सिन्धोरूर्मावधिश्रितः” अश्रितः सन् “पुरुस्पृह” बहुभिः स्पृहणीयं “कारु” स्तोतारंः “बिभ्रत्” धारयन् सोमः परिस्यन्तते-इति सम्बन्धः ॥

“कारु” — “कारम्” - इति पाठौ ॥ १० ॥ २०

इति त्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्यानं पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ १ ॥

● “कारु” - इति छ० ।

† छ० ६, ८, २, १ ।

‡ “कारु” - इति शोतृनामसु तृतीयं नैषधु कम् (३, १६) ।

अथ तृतीये खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

^{२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ २}
उपोषुजातममुरङ्गोभिर्भङ्गमपरिष्कृतम् ।

^{१ २ ३ १ २}
इन्दुन्देवाअयासिषुः ॥ १ ॥ २१ *

(यामानि त्रीणि ॥) इ^२च्चा^१ र^२इ^१च्चा । उपोषुजातमा^२ र^२
मुराम् । इ^१च्चा । इ^२च्चा र^१इ^१च्चा । गोभिर्भङ्गमपरा^२ र^२इ^१ष्कृ^१
ताम् । इ^१च्चा । इ^२च्चा र^१इ^१च्चा । इन्दु^२न्देवाअया^२ र^२सिषुः ।
इ^१च्चा १ ॥ २० ॥

उपोषुजातमा^२ र^२मुराम् । उपा । गोभा^२ र^२इ^१च्चाइ ।
भङ्गमपरा^२ र^२इ^१ष्कृ^१ताम् । उपा । इन्दु^२ र^२इ^१च्चाइ । देवा^२
अया^२ र^२ । सिषुरा^२ इ^१ओवार^२ । ऊ^२ र^२इ^१च्चापा ॥ २१ ॥

उपोषौ । इ^२च्चाजाताम् । आप्तू^२ र^२राम् । औ^२ र^२इ^१च्चाइ
वा^२ । गोभिर्भार^२ इ^१च्चाङ्गाम् । औ^२ र^२इ^१च्चापरिष्कृ^१ता र^२म् । इन्दु^२
र^२इ^१च्चाम् । देवा^२ इ^१च्चाओवा । अयासिषूर^२ इ^१च्चापुः ॥ २२ ॥ २१

* उ० १,२,१८,२—५,२,२०,१ = ऋ० ७,१,२०,२ = क० ६,१,५ ;—१६,२,११ ।

अथ द्वितीया ।

^{२ १ १ २ ३ ३ ४ ५ २ ३ १ २}
 पुनानोअक्रमोदभिविश्वाभृधोविचर्षणिः ।

^{२ २ ३ १ २ ३ १ २}
 शुभ्रन्तिविप्रन्धीतिभिः ॥ २ ॥ २२ *

(वैरूपम् ॥) पुनानोआ । क्रामोदार३४भी । वि-
^{१ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२}
 चारमार३४र्वाः । वीचर्षार३४णीः । शुभारतार३४इवी ।
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२}
 प्रारघार३४औहोवा । तीर३४भीः ॥ २३ ॥ २२

अमहीर्युर्हृषिः† । “सुजातं” सम्यक् प्रादुर्भूतम् “अप्तं”
 वसतीवरीभिः प्रेरितं‡ “भङ्ग” शत्रूणांभञ्जकं॥ “गोभिः”
 गोर्विकारैः पयोभिः “परिष्कृतम्” अलङ्कृतम् संस्कृतम् । “इन्द्र”
 सोमं “देवाः” इन्द्रादयः उपायासिषुः “उपगच्छन्ति ॥ १ ॥ २१

‡ “विचर्षणिः” द्रष्टा॥ “पुनानः” सोमः “विश्वाः” सर्वाः

* अ० २, १, १२, १ = अ० ६, ८, २०, १ = अ० १, २, १२१; — २२, १, ११ — ११ — ११ ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नेत्रेयः ।

‡ ‘अप्तु भवतीति अप्तुत्-इति वि० ।

॥ ‘भङ्ग’ भव्यते घावभिः-इति वि० ।

§ नेत्र सायजीवर्षिसंवादी दृश्यते, तदिह च मूलं लोककप्रमादमित्यनुमीयते,
 “दृश्यन्तिः आङ्गिरसः”-इति तु ऋषि ने० ।

॥ “विचर्षणिः”-इति पञ्चतिसर्षणु षष्ठं लेशद्वयम् (३, ११) । ‘विचर्षणिः’
 विविधं पञ्चान्नि सर्वे वा पञ्चान्नि-इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ७ ३ १ २ ३ १ २ २
 आविशन्कलशसुतोविश्वार्घ्वन्नभिःश्रयः* ।

३ १ २
 इन्द्रिन्द्रायधीयते† ॥ ३ ॥ २३†

(औशने द्वे ॥) ^५आविशन्कालाईश^२सुताः । वाइ-
 १८ १ २ ^१श्वार्घ्वन् । अभाइआयाइः । ओइइइ । ओवा । ओ
 २ १ १ ^१२३इइ । इन्दुइइः । आइइइइइओइवा । यधी
 ३ १ १ १ १
 यतेइइइइ ॥ २४ ॥

“सृष्टः” ॥ शत्रुसेनाः “अभ्यक्रमीत्” अभिक्रामति § । “विप्रं”
 मेधाविनं तं ॥ सीमं “धीतिभिः”** शुचिभिर्वा “शुभन्ति”††
 अलं कुर्वन्ति ॥ २ ॥ २२

* “सृष्टः”-इति, † “शूरोऽगोषुतिष्ठति”-इति च छ ।

‡ छ० ७, १, १०, ४ ।

॥ “सृष्टः”-इति सङ्ग्राम-नामस्य विभं नैवष्टु कम् । ‘सृष्टः—सङ्ग्रामान् जेतुम्’-
 इति च वि० ।

§ सार्वकालिकोलुक् (३, ४, ६) ।

॥ “विप्रः”-इति मेधाविनामस्य प्रथमं नैवष्टु कम् (१, १५) ।

०० “धीतयः”-इति अङ्गुलिनामस्य सप्तमं नैवष्टु कम् (१, ५) । ‘धीतिभिः’-
 कर्मभिर्बुद्धिभिर्वा-इति वि० । वस्तुतोधीतिशब्दो वक्तव्यः ।

†† “शुभ शोभायाम् (भा०प०)-इत्यस्य रूपम् । ‘शुभन्ति शोभन्ते अलङ्कुर्वन्ति’-
 इति च वि० ।

अथ चतुर्थी ।

^{१ १२ २३ २० ३ १२ १३ १२ ३ २}
असर्जिरथ्योयथा०पवित्रे चम्बोःसुतः ।

^{११ ३ १ २}
कार्यन्वाजीन्यक्रमीत् ॥ ४ ॥ २४†

^{४२ ३ ४ ५ ३२ ४ ५ १२}
आविशन्कलशम् । सुताः३ । वाइश्याः । अर्षन् ।

^{१ २ ३२ २ ५ १ १२}
अभाइश्याया । औहोहोर३४वा । औहोहो१इ । इ-

^{१ १२ १ ३२ २ ३}
न्दूरा१इन्द्रा२ । य । धीयारतार३४औहोवा । ऊ-

^५
र३४पा ॥ २५ ॥ २३

‡“सुतः” अभिषुतः “सोमः” “कलशं” द्रोणम् “आ विशन्”
“विश्याः” सर्वाः “त्रियः” सम्पदः “अभ्यर्षन्” वा अभितो गमयन्
“इन्द्रः” दीप्तः सोमः § “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “धीयते” दशापवित्रे
अध्वर्युभिर्निधीयते ॥ ३ ॥ २३

० “यथा”-इति ऋ० ।

† ऋ० ६, ८, २८, १ ।

‡ इच्छामि सायणोद्यमिसंवादोनास्ति । ‘असितः काश्रपः’-इति ऋषि-नैत्रेयः ।

¶ “अभ्यर्षति”-इति मतिकर्मसु पठ्यते, तस्यैव रूपमिदम् (नै० १, १४) ।

§ योगार्थो दीप्तः स इह विशेषणम्, कठार्थः सोमः स एव विशेषणं पदम् ।

॥ “अभिसृष्टः”-इत्येव विवरण-सम्मतः पाठ, अतएवोक्तम्,—‘अपन् अरति, अभि-
सृष्टः सृष्टहीयाः’-इति ॥

अथ पञ्चमी ।

२७ ३ १ ११ ३ २ ३ २ ३ १ २

प्रयङ्गावो*नभूर्णयस्त्वेषाअयासोअक्रमुः† ।

१ २ १ १७ ३ २ २

घृन्तःकृष्णामपत्वचम् ॥ ५ ॥ २५ †

(सोमसाम ॥) ^५ असर्जिरा । ^१ थि । ^{१२} योयारश्था । ^२ प-

^{१ २ २} वित्रे । ^१ चा । ^० मुवोरः^१खरश्ठताः । ^{२ ५} कार्मन्वारश्जी । ^{१ १} नि-

^{२ १} यक्रमाइत् । ^{५ ५} औरश्चोवा । ^५ चोपइ । डा ॥ २६ ॥ २४

प्रभूवसुऋषिः‡ । “रथ्योयथा” रथसम्बन्धी अश्व इव स यथा विसृज्यते यज्ञे तद्वत् “चम्बोः” अधिषवण-फलकयोः “सुतः” अभिषुतः सोमः “असर्जि” “पवित्रे” सृष्टीऽभूत् । तथाभूतो “वाजी” वेगवान् ¶ सोमः “कार्मन्” § कार्मणि युद्धे इतरे-तराकर्षणात् । अत्र देवानामाकर्षणवति यज्ञाख्यसङ्ग्रामे “न्य-क्रमीत्” नितरां क्रामति ॥ ४ ॥ २४

* “प्रमेगावी” इति ऋ० ।

† उ० १, १, २, १ = ऋ० ६, ८, ११, १ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

¶ ‘वाजी अश्ववान्’-इति वि० ।

§ “कार्मन्”-इति सुवसुकि रूपम् (७, १, ३८) । युद्धार्थे प्रवृत्तिनिमित्तमाह—
‘इतरेतराकर्षणादिति । अश्ववाचिलेऽपि तदेव प्रवृत्ति निमित्तमिति दर्शयन् दृढान्त-
विधिं सङ्गमयति अथेत्यादिना ।

४ ५   २२२   १ २

(कार्ष्णे द ॥) प्रयद्वाउ । गावोनाभूर्णाश्यार३४ः ।

२२ २   १ २२ २   १   २

त्वेषाः । आयारसोअक्रमुः । घ्नन्ताःकार३ष्णाम् । अ

१ २   २ १ २   ५ २ २   २ १ ५

पात्वचम् । औक्षोरहार३४औक्षोवा । ऊ३२३४पा ॥ २७ ॥

२ १ २ ४ २ ५ २   १ २ २ २   १ ०

प्रयद्गा३वेनभूर्णयाः । त्वाद्देषाअया । सोअक्रमूर३ः ।

१   २ ५   १ ०   ५ २ २   १ २ १ २ १ १ १

घ्नार३४न्तोद्वाइ । कार३ष्णार३४औक्षोवा । अपत्वचार३४

पूम् ॥ २८ ॥ २५

मेध्यातिथिर्दृष्टिः* । “यत्” ये “भूर्णयः” क्षिप्राः “त्वेषाः”
 दीप्ताः † “अयासः” अयाः गमनकुशलाः “कृष्णां” ‡ “त्वम्”
 “अप घ्नन्तः” अभिषवेण निरस्यन्तः [त्वक्षिः, सम्बरणकर्मा §
 (तु०प०) । इदृग्भूताः सोमाः “प्राक्रमुः” यज्ञं प्रवर्त्तयन्ति ।
 तत्र दृष्टान्तः—“गावान्” उदकानीव ॥ तानि यथा क्षिप्रमधः
 पतन्ति तद्वत् । गावएव वा उपमीयते तायथा स्वगोष्ठमाशु

* “काशः”-इति ऋषि० नै० ।

† ‘भूर्णयः भरवशीलाः’-इति वि० । भूर्णयः-भमवशीलाः, भरवशीलाद्यान्वव
 (प्र० ६१० पृ० ३०) ;

‡ ‘त्वेषदीप्तो (आ० उभ०)’-इत्यस्य रूपम् । ‘दीप्ता-महान्तः’-इति वि० ।

§ कृष्णां राशिं कृष्णारूपाम्, अपत्वचं अपर्चां राशेः कृष्णांशु-इति वि० ।

॥ सम्बरणमाष्टादनम् ।

॥ गोशब्दो वचयः परमदकार्षो न नैवशुक्लः ।

अथ षष्ठी ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 अपपन्नपवसेमृधःक्रतुवित्सोममत्सरः ।
 ३ १ २ २ २ ३ १ २
 नुदखादेवयुंजनम् ॥ ६ ॥ २६ *

(वैश्वदेवम् ॥) अपपन्नौ । होइपावा । साइमाशर्द्धा

१ २ २ १ २ १ २ १ २
 २ः । क्रतुवित्सो । ममात्साशराः २ः । नुदारः ३ । स्वा-
 ३ ४ २ २ १ १ १ १ १
 रदाः २ ३ ४ श्रीहोवा । वयुंजनाः २ ३ ४ पुम् ॥ २८ ॥ २६

गच्छन्ति[†] तदत् । अथवा गावः स्तुतिवाचः[‡] ता यथा स्तुत्वं
 प्रति क्षिप्रं प्राप्नुवन्ति, तदत् यन्नं प्रवर्त्तयन्ति[¶] तान् स्तुवे—इति
 शेषः ॥

“यत्”--“ये” इति साम्प्रदायिकः पाठो ॥ ५ ॥ २५

अस्याः परस्याश्च निधिविर्त्तयिः[§] । हे “सोमः !” “मत्सरः”
 मदत्सरः ॥ वः त्वं “मृधः” हिंसकान् शत्रून्^{||} “अप पन्न” आरयन्

* उ० ५, १, १५. २ = ऋ० ७, १, २४, ४ = ऊ० ४, २, १७ — १८ — १९ —
 २० ; — १७, १, १ ; — ऊ० १, २, २ ।

† अथर्वणो गाव उवसां वाचनभूताः (१, १५ मै०) ।

‡ निधयु-प्रथमैकादशं द्रष्टव्यम् ।

¶ ‘गावः रश्मवः’-इति वि० । ‘गावः’-इति रश्मिनामसु तृतीयं नैघण्टु कम् (१, ५) ।

§ “आश्रयः”-इति ऋषि-नैघण्टुः ।

|| ‘मर्त्तयिभश्चोयश्च’-इति वि० ।

.. ‘मृधः शत्रूनाम् पापानश्च’-इति वि० ।

७७,

अथ सप्तमी ।

१ २   ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
अथापवस्वधारयाययास्य्यमरोचयः ।

३   १ २   १ २   ३ २
हिन्वानीमानुषीरपः ॥ ७ ॥ २७ः

(वैश्वदेवस्य्यसाम ॥) एअथापवा । स्वधा २ । र

१   २ ५   १ २ २   १ २
या३१उवा२३ । ऊ३४पा । ययास्य्यमरो२ । चया३१

२ ५   १ २ २ २   १
आवा२३ । ऊ३४पा । हिन्वानीमानुषा२२इर्षा३ । आ-

१   १ ५
पआ३१उवा२३ । ऊ३२३४पा ॥ १० ॥ २७

“ऋतुवित्” अस्मभ्यं प्रश्नां प्रयच्छन् † “पवसे” चरसि स त्वं
“अदेवयु” अदेवकामं जनं‡ राक्षसवर्गं “नुदस्व” प्रेरय ॥ ६ ॥ २६

हे सीम ! “मानुषीः” मनुष्याणां हितानि † “अपः” उद-
कानि “हिन्वानः” प्रेरयन्‡ त्वं “यया” धारया “स्य्यम्”

● उ० ५, १. ८, १=४० ७, ३१, १ ।

† ‘ऋतुवित् ऋतुवित्’-इति वि० ।

‡ यो देवान् यष्टुं न कामयते इत्यर्थः ।

§ ‘मनुष्याणां भवाः’-इति वि० ।

§ हिन्वान इति ‘हिवि प्रोचने (सा० प्र०)’-इत्यस्य रूपम् । ‘हिन्वानः सेवसाव-
-इति वि० ।

अथाष्टमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सपवस्वयन्नाविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे ।
 १ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ववृवांसमक्षीरपः ॥ ८ ॥ २८ †

(वार्त्रन्नम् ॥) सक्षीरपः ३४३३ । पवस्व । यथा २

विथा । इन्द्रं वृत्राय । या हन्ता २३४वे । शोवा ३ श्रोवा ।

वत्रिवा २३ साम् । माक्षीरपा । श्रोक्षीवा । क्षी ५ इ ।

डा ॥ ३१ ॥ २८

“रोचयः” प्रकाशयः । तथा “अथा” अनया धारया “पवस्व”
 चर ॥ ७ ॥ २७

अमक्षीयुर्ऋषिः ‡ । हे सोम ! यस्त्वं “मक्षीः” महतीः
 “अपः” महान्मृदुकानि “वत्रिवांसं” निरुन्धानं § “वृत्राय”
 वृत्रं § “हन्तवे” ॥ हन्तुं “इन्द्रम्” “आविथ” अरक्षः ¶ “स”
 त्वं “पवस्व” धारया चर । सोमं पीत्वा मत्तः सन्निद्रो महान्मृ-
 दुकानिरुन्धानं वृत्रं जघानेत्यर्थः ॥ ८ ॥ २८

● “वत्रिवांसं” इति सर्वशास्त्रात्-सप्तः पाठोगानयन्वसप्ततश्च ।

† ऋ० ७, १, १२, २ ।

‡ “आक्षीरसः” इति ऋषि-नैगेयः ।

§ “वत्रिवांसं” अरक्षस्वभावम्-इति वि० ।

§ “वृत्राय मेघाय” इति वि० ।

॥ “तुमर्षे सेसेन् (३, ४, ९)”-इत्यादिना सिद्धम् ।

०० “आविथ अवेक्षर्षावांस्य, तर्षयसि” इति वि० ।

अथ नवमी ।

^{१ २ ३ १२ १२ ३ १ २ १ २ १}
अयावीतीपरिस्त्रवयस्तइन्द्रोमदेष्वा ।

^{२ १ २ ३ २ २२}
अवाहन्नवतीर्नव ॥ ८ ॥ २८*

(सोमसामानि त्रीणि ॥) ^{५ २ २} अयावीती । ^{२ २ १} पारिस्त्रवा ।

^{१ २} यस्तइन्दाउ । ^{२ २ १} मादाइषुवा । ^{१ २ २} अवाहाश्नाश् । ^{२ १} वतीर्श्
^५ ष्वा । ^५ नापुवोइहाइ ॥ ३२ ॥

^{२ १ २ २ २} अयावीता । ^{३ २ १ २} औहोवा । ^{२ २ २} औहोश्शइ । ^{२ २} औ । ^२ होर् ।

^१ वारश्श । ^{५ २ २} औहोवा । ^{१ २} परिस्त्रव । ^{१ २} यस्तइन्दा । ^{३ २ १} औहो
^१ वा । ^{२ २} औहोश्शइ । ^{२ २} औ । ^१ होर् । ^२ वारश्श । ^{५ २ २} औहोवा ।

^{१ २ २ २} मदेष्पुवा । ^{२ २} अवाहन्ना । ^{३ २ १ २} औहोवा । ^{३ २ २} औहोश्शइ ।

^{२ २} औ । ^१ होर् । ^२ वारश्श । ^{५ २ २} औहोवा । ^{२ २ २} वतीर्नवारश्शु ॥ ३३ ॥

^{४ २ २} अयाऽपुवी । ^{४ २ ४ ५} ताइपाश्त्रिस्त्रवा । ^{१ २ २} यास्तइन्दी । ^१ मदा

०. ष० ५. १, ६, १ = ष० ६, ७, १८, १।

अथ दशमी ।

१ १ १ १ २ २ २ १ २ १ १ १ १
परिद्युत्सन्द्रयिम्बरद्वाजंनोअन्धसा ।

१ १ १ १ २ २ १ १ १ १ १ १ १
इषूश्वा२ । अवाहा३न्ना । वतीर्नवा । औ३होवा ।

४
होपुइ । डा ॥ ३४ ॥ २९

अमहीयुर्त्तपिः* । हे “इन्द्रं” सोम ! “अया” अनेन रवेन “वौती”† वीत्वे इन्द्रस्य भक्षणायर्षं “परिस्रव” परि-
चर । कौटुशेन रवेनेत्यत आह “ते” तव “यः” रसः “मदेषु”
सङ्ग्रामेषु‡ “नवतीर्नव” नवनवति-सङ्ख्याकाः§ शम्बरपुरीः॥
“अवाहन” जघान (असुं सोमरसं पीत्वा मत्तः सविन्द्रः
उरुसङ्ख्याकान् शम्बरपुरीर्जघानेति मत्वा रसो जघानेत्यु-
पचारः ॥ ९ ॥ २९

* “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-वैशेषः ।

† पा० ३, ३, ९६ । ७, १, ३९ ।

‡ “वौतिः कान्तिः, सागो वा तेन परि स्रव परिसमन्नात् स्रव”-इति वि० । इषु
मये कान्तिकसंबोधेतिरिद्धं (जै० १, ६, ३) रूपमिदम् ।

§ ‘मदेषु पुरतोभवस्थितेषु’-इति वि० ।

॥ अदौअतानि दशमीतराणि ।

॥ शम्बरइति निघण्टौ मेघनाभसु (१, १०)—उदकनामसु (१, १२) वसुनामसु
(२, ९) च दृश्यते । ऐतिहासिकसु शम्बरनाम दैत्यविशेषः, तदधीपाख्यानं भाग-
वतादौ (१०, ५५) द्रष्टव्यम् ।

३ १ २ ३ २ ३ २

स्वानोऽर्षपवित्रां ॥ १० ॥ ३० *

॥ इति प्रथम-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) परिद्यक्षाम् । औइ । सनद्रायी

२म् । भरद्वाजा२म् । औइ । नोऽन्वसा२३४ । स्वा

२ नोऽ४अर्षा३ । पविवा । चापुयोईहाइ ॥ ३५ ॥ ३०

॥ इति ग्रामे गेये त्रयोदशः-प्रपाठकः ॥

उवथ्यऋषिः† । “द्यक्ष” दीसं‡ । “सनत्” दीयमानं॥
 सैन्यं वा “रयिम्” धनं यस्य तादृशं “वाजं” बलं “अन्वसा”§
 अन्नेन सह सोमः “नः” अस्माकं॥ “परिभरत्” परतोहरतु
 प्रयच्छत्वित्यर्थः । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः--हे सोम ! “स्वानः”
 सुवानोऽभिषूयमाणस्त्वम् “पवित्रे” “अर्षे” आभिसुख्येन-क्षर ।

“द्यक्षः सनद्रयि”-“द्यक्षः सनद्रयि”-इति, “स्वानः”-“सु-
 वानः”-इति च साम्नाऋचः पाठौ ॥ १० ॥ ३०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने

पञ्चमस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

* ऋ० ७, १, ८, १ ।

॥ ‘सनत् धिरन्वसम्’-इति वि० ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि नै० ।

§ ‘अन्वसा तर्पितः’-इति वि० ।

‡ “द्युतौ धियन्वदति द्युक्षम्”-इति वि० ।

॥ “नः अस्मान् प्रति”-इति वि० ।

अथ चतुर्थे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१२ २२ ३१२३ २ ३१२ २२३२
 अचिक्रदद् वृषाहरिर्महान्मित्रो नदर्शतः ।

१२ ३२
 सःसूर्येणद्विद्यते ॥ १ ॥ ३१

ओम् ॥ (वर्षाहरम् ॥) अचिक्रदाश्त् । अचिक्रदा
 पूदे । वृषाहराश्इ । वर्षाहराश्इ । वृषाहरापुए ।
 महान्मित्राश्ः । महान्मित्रापुए । महान्मित्रापुए । नद-
 र्शताश्ः । नदर्शताश्ः । नदर्शतापुए । सःसूरियाश्इ ।
 सःसूरियाश्इ । सःसूरियापुए । णद्विद्युताश्इ । णदि-
 द्युताश्इ । णदपुइद्यताउ । वा ॥ १ ॥ ३१

मेध्यातिथिर्ऋषिः* । “वृषा” कामानां वर्षकः “हरिः” हरित-
 वर्णः “महान्” पूज्यः “मित्रो न” यथा सखा तद्वत् । “दर्शतः”
 दर्शनोपयोगः सोमः “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति सोयं सोमः
 “सूर्येण” सह “द्विद्यते” द्विवि प्रकाशते ॥ [“द्विद्यते”-“रोचते”
 -इति साम्प्रतः पाठौ ॥ १ ॥ ३१

* ष० ४, १, ३, २ = ऋ० ६, ७, १८, १ ।

† “कावः”-इति ऋषि-वे० ।

अथ द्वितीया ।

^{२ ३ १ २} ^{३ २ ३ १} ^{२ ३ १ २}
 अतिदक्षमयोभुववङ्गिमद्यावृणीमचे ।

^{३ १ २ ३ १ २}
 पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ ३२*

(वार्षानि त्रीणि ॥) ^{५ ४ २} अतिदक्षाम् । ^{२ १ २ २} मयीभूवाम् ।

^{१ २} वङ्गिम । ^{१ ०} द्या । ^{१ ३} वृणीरमार३४ ^५ चाइ । ^{१ २} पान्तमाइ । ^{५ २} ईश्या ।

^१ पुरुइर३ । ^{१ ३} स्पृइर३४ ^{५ ४ २} औचोवा । ^{१ ५} ऊइर३४पा ॥ २ ॥

^{२ ३} अतिदा२३४ ^५ क्षाम् । ^{२ ३} मायीभूर३४ ^५ वाम् । ^{३ ४} वङ्गि-

^{३ ४ ५ ४} मद्यावृणौ । ^३ मचोर३४ ^५ चाइ । ^{१ २ २} पान्ताश्माइ । ^{५ २} ईश्याइ ।

^{१ ३} पूरुइर३४ ^{५ ४ २} औचोवा । ^{३ ५} स्पृइर३४क्षाम् ॥ ३ ॥

^{३ ४ ५ ४ ३ ४ ५} अतिदक्षमयः । ^{३ ५} भुवोर३४ ^{३ ४ ३ ४ ५ ४} चाइ । ^{३ ४ ५ ४ ५ ४} वङ्गिमद्यावृणी ।

^{३ ५} मचोर३४ ^{१ २} चाइ । ^{१ २} पान्ताश्माइ । ^{१ २} पूरुस्पृहम् । ^१ इडारइ

^२ भाइइइ । ^१ औरइइइइ । ^१ डा ॥ ४ ॥ ३२

* ७० ४, २, २, १० = ७० ७, २, ७, २ ।

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ २ २ २ १ २}
अध्वर्योऽद्रिभिः सुतः सोमस्य विन्नेऽनय ।

^{२ १ २} ^{३ १ २}
पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ ३३*

(वैरूपे द्वे ॥) ^{२ १} अध्वर्योः ^५ २३४आ । ^{२ १} द्विभाइः ^{२ २} च्छता

^{१ २} ३म् । ^५ सोमारम्पार ^{१ २} ३४वी । ^१ चाआश्नाया २ । पुना-

^{२ १} २३ । ^{५ २ २} हीन्द्रा ^{२ १ १ १ १ १} ३४औहीवा । ^{२ १ १ १ १ १} यपातवे २३४पु ॥ ५ ॥

^{४ ५ २} अध्वर्यो । ^५ हीचद्री । ^{२ १} भिः सुतम् । ^{५ २ १} औश्चोश्वाश् ।

भृगुर्ऋषिः† । हे सोम ! यष्टारो वयं “तं” तव स्वभूतं
“दक्षं” बलम् “अथ” अस्मिन्त्यागदिने “आ” आभिमुख्येन
“वृषीमहे” सन्भजामहे । कीदृशम्? “मयोभुवं” सुखस्य भाव-
धितारं “वङ्गि” धनादीनां प्रापकम्‡ “पान्तं” शत्रुभ्योरक्षकम् ।
“पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं काम्यमानम्बलमिति ॥ २ ॥ ३२

* उ० ५, १, ११, १ = छ० ०, १, ८, १ = ऊहे ४, १, २० ;—४, २, १—२—
३—४—५—६ ;—१६, २, १२—१४ ।

† ‘वाचसिः—भार्गवो वा जमदग्निः’—इति ऋषि-ज्ञे० ।

‡ ‘वक्षेयानिस्वार्धरवेष्टेष्टः (भृ० उ०) ।

दख,

अथचतुर्थी ।

^{२ ३ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २} ^{२ २}
 तरत्समन्दीधावतिधारासुतस्यान्धसः ।

^{३ २ ३ १ २}
 तरत्समन्दीधावति ॥ ४ ॥ ३४*

^{१ २} ^३ ^५ ^१ ^२ ^१ ^१
 सीमारम्पार^३३४वी । औवाआश्नाया^२ । पुना^२३ । हार^२इ
^३ ^{५ २ २} ^{२ १ २ ३ १ १ १ १}
 इन्द्रार^३४औहोवा । यपातवे^२३४पु ॥ ६ ॥ ३३

^५ ^{२ २ २} ^२ ^{१ २}
 (तरन्तः ॥) तरत्समा । दीधावा^१तार^३इ । धारा-
^२ ^३ ^{१ १} ^{१ २} ^{५ २ २} ^१
 रसूर^३४ता । स्यआर^३१धा^२सार^३४औहोवा । तरत्सम
^{२ २ २} ^{२ १ १ १ १}
 न्दीधावती^२३४पु ॥ ७ ॥ ३४

उच्यते ऋषिः† । हे “अध्वर्या!” “अद्रिभिः” यावभिः
 “सुतम्” अभिषुतं सोमं “पवित्रे” “आनय” प्रापय । एतदेव
 दर्शयति—“इन्द्राय” इन्द्रस्य “पातवे” पानाय “पुनाहि” पुनीहि
 पावयथ‡ ॥

“पुनाहि”-“पुनीहि”-इति, “आनय”-“आद्यजे”-इति च
 साम्नऋचः पाठः ॥ ३ ॥ ३३

* उ० ४, १, ५, १ = ऋ० ७, १, १५, १ = चार० १, २, १४ ।

† “आद्रिभिरसः”-इति ऋषि-ने० ।

‡ ‘पूतं कृष’-इति स्पष्टं विवरणे ।

अवत्सारऋषिः* । “मन्दी” देवानां हर्षकः स सोमः
 “तरत्” स्तोत्रं पाप्मनः सकाशात् तारयन् “धावति”
 द्रोणकलशच्छ्रुति† । धावतीति पुनरपि तदेवाहान्यन्वी
 दरार्थं तरन्मन्दोधावतीति । यद्वा । अस्यऋचोयास्तेनोक्तार्था
 द्रष्टव्यः । तद्यथा—“तरति स पापं सर्वं मन्दी यः स्तोति धावति
 गच्छत्यूर्ध्वं गतिन्धारा सुतस्यान्वसोधरयाभिधुतस्य मन्मपूतस्य
 वाचा स्तुतस्येति (नि० प० १३, ६)” ॥ ४ ॥३४

* “काश्यायः”—इति ऋचि-नैरेयः ।

† अवेदं विवरणम्—“तरत् । विनियोमोस्य वडे ऽरुणि । अतुर्त्तुभोभवति प्रति-
 ष्ठाये । प्रतिष्ठायै यजमानाय ध्रुवो वे पुरुवन्तौ तरन्ध्रुवाववेस्य स्थियः पुरुषन्धो वड
 सन्धान्त्यो वड पुरुषन्तरन्-पुरुषोढाभ्यान्ध्रुवीभ्या वेदद्विभ्यां सचसाधि अदिन्सताम्
 दातुमिच्छन्तान् तौ पुरुषोढे ईचेता मनसां प्राञ्जमप्राञ्जमिति । कथं केन प्रकारेण
 नौ आवासिदम् । आतम् अप्रतीम्यहीतं स्यादिति । तौ प्रत्येतां अतुर्त्तुअप्रत्यर्थं
 ध्रुवयोः । पुरुषन्धोरमन्धोः आदश्वे सचसाधि आतवन्तौ तरत् तरन् प्रतिपच-
 दोषतः मन्दी सोमः चःवति शोषयति । तर्णवैहृतयो आतं गृहीतम् अप्रति-
 गृहीतं भवति अन्यथापि आतं अह्य अप्रतिगृहीतं भवति गृहीतमपि यः । एवं
 विजानाति विनाशं सो भवति । तरन्-पुरुषोढो उभयस्यापायस्यावबधौ । मनु-
 ष्यस्य च देवस्य च अवरोधनार्थं तथाच मौतमः—“अप्रतिपञ्चं प्रतिजिघृक्षन्
 प्रतिगृह्य वा अतुर्त्तुअचं तरत्समन्दीत्यप्यु जपेत् ॥ तरत् चः मन्दी सोमः धावति
 शोषेति । जच्छति वा शोषयति वा शोषयति वा पापं । न केवलं सोमः धारा
 अपि सुतस्य अन्वसः अन्नस्य सोमस्यचक्ष्णातरत् । तरति स पापं यद्य मन्दी
 धावति शोषयति उवा मध्यमिका वाक् धारा वा वेद विजानाति । वसुनां
 मर्त्यस्य देवो अवसः एवंगृह्यमिष्टा धारा । ध्रुवयोरिति व्याख्याता । आशयोः
 पुरुषन्धोः तैर्गतं तृगृह्यतामि यतानां सचसाधि च अदश्वे—तरत्समन्दी-
 ष्वति ॥”—इति ।

अथ पञ्चमी ।

१ २   ३ १२   ३ १२   ३ १ २
 आपवस्वसहस्रिण्परयिंसीमसुवीर्यम् ।
 ३ १२ १२
 अस्मेश्वांसिधारय ॥ ५ ॥ ३५ *

(सोमसाम ॥) ^{५२} आपवस्वा । ^{२ १} सहस्रिणम् । ऊवाइ ।

^१ ऊवारश्चे । ^{२ १२} रयिंसीमा । ^{२ २ १} सुवीरियाम् । ऊवाइ ।

^१ ऊवारश्चेइ । ^{२ २ १} अस्मेश्वा । ^{२ २ १} सिधारया । ऊवाइ । ऊवा

^१ रश्चेर । ^२ वारश्चौचोवा । ^{५ २ २} ऊरश्चपा ॥ ८ ॥ ३५

निघ्नविऋषिः† । हे “सोम !” त्वं “सहस्रिणं” बहु-
 सङ्गाकं “सुवीर्यं” शोभन-सामर्थ्योपेतं “रयिं” धनं “आपवस्व”
 आभिसुख्येन चर । अपिच “अस्मे”‡ अस्मासु “अवांसि”
 अन्नानि “धारय” स्थापय ॥ ५ ॥ ३५

* ऋ० ७, १, ३०, १ ।

† “काशपः”-इति ऋषि-ज्ञे० ।

‡ अस्मे इति, अस्मद्-साम्प्रविभक्तिरनेव रूपं भवति । तत्र सुपामित्यादि (७, १
 ३९) श्रेयस्सीति च (६, १, ७०) सूत्रं स्मर्यम् । तत्सम्प्रथैव त्र्यते बहु ऋषि ।
 मन्वयथा—“अस्मे ते वयुः (१, २, १५, ७)”-इत्यत्र वयमित्यर्थः । “अस्मे यानं जासत्याः
 सखोवाः (३, ३, ६, १९)”-इत्यत्र अस्मानित्यर्थः । “अस्मे समानेभिर्हवम पौ-
 स्त्रेभिः (३, ३, ७, १०)”-इत्यत्र अस्माभित्यर्थः । “अस्मे प्रयन्मिषवन्नृञ्जीविन्

अध्वषठी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 अनुप्रज्ञासत्रायवःपदन्नवीथीचक्रमुः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रुचेजनन्तसूर्यम् ॥ ६ ॥ ३६ *

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 (सूर्यसाम ॥) अनुप्रज्ञासत्रायाईवाः । पदन्न
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 वीथी चक्रमूः । रुचाइजना । ताऽसू । ऊम्नायेइ ।
 ५
 वीऽ३४याम् ॥ ८ ॥ ३६

†“प्रज्ञासः” पुराणाः केचिद् “आयवः” गमनवन्तोऽद्याः
 “नवीयः” नवतरं “पदं” “अन्वक्रमुः” अनुक्रमन्ते (रूपकव्यव-
 हारेण सोमाः स्तूयन्ते) “रुचे” दौमै तदर्थं “सूर्य” “जनन्त”
 जनयन्तिः ॥ ६ ॥ ३६

(६, ४, ४, १२) -इत्यत्र अस्मिन्मितिः । “अस्मिन् चारादिद् द्वेः सहुतर्पुणोत्
 (६, ६, १०, २) -इत्यत्र अस्मिदित्यर्थः । “ऊर्व इव पश्ये कामो अस्मि (७, ३, १, १०) -
 इत्यत्र अस्माकमित्यर्थः । “अस्मिन् चत वसवो वसन्ति (०, ४, ८, ५) -इत्यत्र अस्माकित्य-
 त्वर्थचेति ॥

* ऋ० ६, ८, १२, २ ।

† ऋषिः स एव ।

‡ अनेद् विवरणम्—“अनुप्रज्ञासः पुरातनाः आचयः सहुत्याः वसिष्ठादयः पदं
 पश्यते उत्यासते संसाराद्धं नवीथी नवतरं अस्मिन् कक्षे अक्रमुः क्रमितवन्तः भवे-
 द्दोमार्थं जनन्त जनयन्त सूर्यम् ।” इति ॥

अथ सप्तमी ।

^{१ २} अर्षा^{३ १ २ ३} सोम^{१ २} द्युमत्त^{१ २} मोभिद्रोणा^{३ १ २} निरोरुवत् ।

^{१ २} सीदन्यो^{३ १ २ ३} नौवनेष्ठा ॥ ७ ॥ ३७*

(दाढेच्युतानि त्रीणि ॥) ^{१ २} अर्षा । इहा । ^{१ २} सोम
^{१ २} द्युमा^{३ १} रत्तमा । इहा । ^{१ २} अर्भाइ । इहा । ^{१ २} द्रोणा^{३ १} निरो^{३ १}
^१ रुवा । इहा । ^{१ २ १} सीदा । इहा । ^{१ २} योनौवना^{३ १} रइषुवा ।
 इहा^३ ॥ १० ॥

^{४ ५} अर्षा^{१ २} द्वाउ । ^{१ २} सोम^{३ १} द्युमत्त^{३ १} मोभिद्रो^{३ १} रश्णा । ^{१ २} निरा
^{१ २} औ^{३ १} र्हे । ^{१ २} रूवा^{३ १} रश्त् । ^{१ २} सीदा^{३ १} उवा । ^{१ २} योनौवा^{३ १} र्शने ।
^{१ २} ऊन्माये^{३ ५} र् । ^{१ २} षू^{३ ५} र्श्वा ॥ ११ ॥

^{३ ४ ५ ६} अर्षा^{३ ५} सोम^{३ ५} द्युम । ^{३ ५} त्तमाः । ^{३ ५} अर्षा^{३ ५} सोमा । ^{३ ५} द्युमत्तमः ।
^{१ २ ३ ४} अभिद्रोणा^{३ ५} रश्चा । ^{१ २} निरोरुवत् । ^{१ २} साइदन्यो^{३ ५} नारश्ज^{३ ५} द्वाइ ।
^{१ २} वनाइ^{३ ५} षू^{३ ५} र्श्वा^{३ ५} र्श्वा । ^{१ २} आ^{३ ५} रश्वा^{३ ५} इ । डा ॥ १२ ॥ ३७

* उ० १, २, ११, १ = ऋ० ७, २, ४, ४ = ऊ० ३, १, ३—४ ; — ७, १, १३ =
 ऊ० १, १, ११ ; — १, २, १२ ; — १, १, २ ।

अथाष्टमी ।

१२   ११   २ ११२   ३१२
 वृषासोमद्युमा^१ असिवृषादेववृषव्रतः ।

३ १ २
 वृषाधर्माणिदध्रिषे ॥ = ॥ ३८ *
 ५ २ २   १

(वृषकम् ॥) वृषासोमा । द्युमा^२ आसा^३
 १   २   २   १ १ १   ५   १   २
 रेड । वृषादेवारहाड्ड । वार्षव्रारुताः । वृषाधर्मा

भृगुर्ऋषिः^१ । हे “सोम !” “द्युमत्तमः” अतिशयेन दीप्ति-
 मान् त्वं “द्रोणानि” (प्रयोगवाहुल्यापेक्षमेतद्बहुवचनम्) द्रोण-
 क्लृप्तानभिलक्षीकृत्य “रोरवत्” पुनः पुनर्भृशं वा शब्दं कुर्वन्
 “अर्ष” आगच्छतु दशापविचमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्न-
 भारया पतन् शब्दकरोति खलु । तत्र दृष्टान्तः—“वनेषु” वन-
 नीयेषुः यज्ञेषु वनसम्बन्धिषु यज्ञग्रहेषु वाग्ना “योनी” स्थानेऽ
 “आसीदन्” यहा । वनेषु योनौ भूमौ आसदन् पूर्वं स्थितः
 सन् यज्ञग्रहं अभ्यर्षयति सम्बन्धः ॥

“सोदन्योनीवनेष्वसोदन्”-“श्वेनीनयोनिमेतिसाम्प्रकृत्यः
 पाठौ ॥ ० ॥ ३७

० उ० २, १, २, १ = क० ०, १, १८, १ ।

१ “वारु षः”-इति ऋषि-नेत्रेयः ।

२ ‘वतु वतु सप्तमी (आ० प०)’-इत्यखेटं रूपमिदमित्यभिप्रायः ।

३ ‘वनेषु उदकेषु’-इति वि० ।

४ “योनिः”-इति श्वेनामसु चतुर्दशं नेवेषुकम् (२, ४) ।

अथ नवमी ।

^{२ २ २ २ १ १ २ १ २} इषे पवस्वधारयामृज्यमानोमनीषिभिः ।

^{१ १ २ १ २} इन्द्रो रुचाभिगाइच्चि ॥ ८ ॥ ३८ *

३ । ^{६ २} ईश्या । ^१ षाड्दधिषे । ^{२ २} इडारश्भाश्छ । ^१ आरश्
४पुइ । उा ॥ १३ ॥

(ऐषम् ॥) ^{५ २} इषेपवा । ^{२ २ २ २ १} स्वधारयौष्टेवाश्छाश्छ ।

^{५ २ २} औष्टेवा । ^{१ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २} मृज्यमारनोमनीषिभिः । ^१ इन्द्रो रुचा । अभि

^{२ २} गौष्टेवाश्छाश्छ । ^{५ २ २} औष्टेवा । ^{१ २ २ १ १ १ १} उपु । इक्षीरश्छपु ॥ १४ ॥ ३९

कश्यपऋषिः† । से “सोम !” “वृषा” कामानां वर्षकस्त्वं
“द्युमान्” दीप्तिमान् “असि” । अपिच हे “देव” द्योतमान
सोम ! “वृषा” त्वं “वृषव्रतः”‡ वर्षणशीलकर्मासि । किञ्च
हे सोम ! “वृषा” त्वं “धर्माणि” § देवानां मनुष्याणां च हितानि
कर्माणि॥ “दधिषे”-“दधिषे”-इति पाठौ ॥ ८ ॥ ३८

* उ० २, २, ४, १ = ऋ० ७, १, ३८, २ ।

† “भारतीयः”-इति ऋषि-ज्ञे० ।

‡ “व्रतम्”-इति कर्मनामसु सप्तमं नैषष्टकम् (१, १) ।

§ ‘धर्माणि धारयानि’-इति वि० ।

अथ दशमी ।

^{२ १ २} ^{३ १ २ ३ २ १} ^{२ १}
 मन्त्र्यासोमधारयावृषापवस्वदवयुः ।

^{३ २ २} ^{३ २}
 अग्न्यावारेभिरस्ययुः ॥ १० ॥ ४००

^५ ^२ ^{१ १ २} ^२
 (श्यावाश्रमम् ॥) मन्त्र्यासो । मधारय । वृषापा

^२ ^१ ^२ ^१ ^{१ २}
 रश्वा । स्वदाइषारश्वः । अग्न्यारश्ः । वारराश्श्च

^{३ २ २} ^{१ २ २}
 औद्देवा । भिरस्ययुः ॥ १५ ॥ ४०

कश्यपऋषिः† । हे “इन्द्रो” सोम ! “मनीषिभिः” ऋत्वि-
 ग्भिः‡ “मृन्वमानः” शोधमानस्त्वं “इषे” अस्माकमन्त्रायां
 “धारया” “पवस्व” अथ “वृषा” रोचमानेनाश्वसाऽ‡ “माः”
 पयान् “अभीहि” अभिगच्छ ॥ ८ ॥ ३८

असितऋषिः॥ । हे “सोम !” “वृषा” कामानो वर्धता
 “देवयुः” देवकामः “अस्ययुः” अस्मात्कामस्य त्वं “अग्न्या” अग्नेः

० ऋ० ६, ७, २८, १ ।

† “मारीचः”-इति ऋषि-नैवेद्यः ।

‡ “मनीषी”-इति जेषाश्विनामस्य एकादशं नैवेद्यकम् (३, १५) । ‘अथवा रथस्य
 मनीषीः’-इति वि० ।

॥ “वृषयः”-इति अश्वनामस्य चतुर्दशं नैवेद्यकम् (१, ७) ।

§ “वृषा दीपता”-इति वि० ।

॥ “काम्ययो देवस्यो वा”-इति ऋषि-नैवेद्यः ।

अथैकादशी ।

^{२१३} ^{२१२} ^{२१४} ^{२१२} ^{२१२} ^{२१२} ^{२१२}
अथासौमसुकृत्यवामर्षात्सुभ्यवर्षथाः ।

^२ ^{१८} ^{२८}
मन्दानद्दृषायसे ॥ ११ ॥ ४१*

(अथासौमीयम् ॥) अथाऽसौशमसुकृत्यवा । मर्षा^{२१८}

त्सुम्ना । भ्यवारैर्षा^१र्षा^२र्षथाः । मान्दान^{११८}षायैश्म् । वृषा^२र

या^४प्रसाद्दृषुईद् ॥ १६ ॥ ४१

“वारैभिः” बलैः कृते दद्यापविचे “मन्द्राय” मर्दकरया धारया
“पवस्व” चर ॥

“अव्यावारैभिः”-“अव्यीवारैषु”-इति पाठौ ॥ १० ॥ ४०

ऋषिः ऋषिः† । हे “सौम !” “अथा” अनया “सुकृत्यवा”
शोभनया अभिषवादि-लक्षण्या क्रियया “महान्” पूज्यमानः
“सन्” देवान् प्रति “अभ्यवर्षथाः” अभ्यवर्षथः । “मन्दानः इत्”
मोदमानः एव “वृषायसे” वृषवदाचरसि यथा मोदमानो
वृषभः शब्दं करोति तथाभिषववेलायां उपरवेवु शब्दं करोषी-
त्यर्थः ॥

“अभ्यवर्षथाः”-“अभ्यवर्षत”-इति, “वृषायसे”-“वृषायते”-
इति च पाठः ॥ ११ ॥ ४१

* ऋ० ७, १, ४, १ ।

† “मानवोऽयम्”-इति ऋषि-नेत्रेण, “भारद्वाजः”-इति चण्ड० ।

अथ हादमी ।

^{२ १८ २८} ^{२ १८ २८} ^{२ १ ९}
अथर्विचर्यषिद्धितःपवमानःसचेतति ।

^२ ^{२८} ^{२८ २९}
दिव्यानन्नाप्यंवृहत् ॥ १२ ॥ ४२*

(आद्येयम्) ^२षा । ^{२८ ४८}श्रीश्रीश्रीवाहाद् । ^५अथर्विषा ।

^{२ १}षणाद्दृष्टता । ^२श्रीश्रीश्रीवाहाद् । ^२पवमानाः । ^२स

^२चादताता । ^{२ १}श्रीश्रीश्रीवाहाद् । ^५दिव्यानन्ना । ^{२ ६}पियौर

^२श्रीः । ^५श्रीवा । ^५वृष्टुश्रीश्वाद् ॥ १० ॥ ४२

जमदग्निः ऋषिः† । “विचर्यषिः” विद्वष्टाः “दितः” पात्रे
निहितः “पवमानः” ग्रीष्ममानः “अथर्व” सोमः “आप्यम्” अप्सु
भवं “वृहत्” महत् अन्नं “दिव्यानः” प्रेरयन् “सचेतति”‡
सर्वैः सज्जायते ॥ १२ ॥ ४२

* ऋ० ०, १, २५, ३१ ।

† “मार्चिकः”-इति ऋषि-कैत्रेयः ।

‡ “विचर्यषिः”-इति पञ्चमि-कर्मसु षष्ठं नैवष्टु कम् (१, ११) । चर्यषि इत्यन्वा-
द्यावापसरे वाक्यः “आपिता”-इत्याद्य (५, २४) । ‘विचर्यषिः सर्वं पञ्चमि’-इति वि० ।

१ ‘सचेतति सम्मानयति’-इति वि० ।

अथ अथोदगी ।

^{१२} प्र०^३इन्दो^{२८}मचेतुना^३ अर्भिन्नविभ्रदर्षसि ।

^३अभिदेवा^२अयास्यः ॥ १३ ॥ ४३ ‡

(अयास्यम् ॥) ^{१४}प्र०इन्दो^२रे । ^१हीरे^३हीरे^३३४या ।

^{२१२}मचेतुनरे^१ र्हीरे^५ र्हीरेया । ^{२१}अर्भिन्नविभ्रदर्षसरे^१ र्हीरे

^५र्हीरेया । ^१अभाये^२३ । ^१दा^१रु^५इ^२वा^२र^२४^२ औ^२हो^२वा । ^{२१२}अथा

^२३^१११११
सियारु^३४पुः ॥ १८ ॥

(अयास्यमुत्तरम् ॥) ^{१४}प्र०इन्दो । ^१इया^२रु^३४^३इ^३३४या ।

^{२१२}मचेतुनइया^५ र्हीरेया । ^{२१}अर्भिन्नविभ्रदर्षसइया^५ र्हीरेया ।

^१अभाये^२३ । ^१दा^१रु^५इ^२वा^२र^२४^२ औ^२हो^२वा । ^२इ३ । ^{२१२}अथा-

^२३^१११११
सियारु^३४पुः ॥ १८ ॥ ४३

● "अथ"-इति }
† "अचेतन"-इति च } -सं० ।
‡ सं० ७, १, १, १ ।

अथ चतुर्दशी ।

२ १ २ ३ २ ३ १ २
अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोचराव्णः ॥

२ १ २ ३ २
मच्छन्निस्य निष्कृतम् ॥ १४ ॥ ४४०

॥ इति द्वितीय-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) ^{२, १} ^५ ^४ ^५
दोईर३४या । २ । इयाद्याइ ।

^{२ १} ^{२, १ १ १} ^{२, १} ^५ ^४ ^५
अपघ्नार३न्पार३४५ । दोईर३४या । २ । इयाद्याइ ।

^{२ १} ^३ ^{५ २} ^{१ २ ३ २}
वनाइ । मार । धार३४ । औचोवा । अपसोमो२

^{१ ३ २} ^{१ १ १} ^{२, १} ^५ ^४ ^५
अरारव्ण३४पुः । दोईर३४या । २ । इयाद्याइ ।

अथास्यऋषिः† । हे “इन्द्रो” क्लियमान !‡ त्वं “नः”
अस्माकं “महे” महते “तुने”‡ धनायण “प्रार्थसि” प्रगच्छति ।
“न” संप्रत्यये‡ अथास्यद्यायऋषिः तव “कर्म” तरङ्ग “विभ्रद्”
धारयन् देवान् यष्टुमभि गच्छति ॥ १३ ॥ ४४

० उ० १, ५, १, ०, १ = ऋ० ०, १, १२, ५ ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ “इन्द्रोऽग्ने इममेवा”-इति (४, ४१) वाङ्मोक्षे चमनेषोमार्थरवेण शृण्वते ।
सन्दी क्लेदने (५० प०) ।

§ “मना”-इति धननामसु पठ्यते (१, १० नै०) ऋष्येदोषपाठोऽपि ‘मने’-
इत्येव ।

§ “अथ निपाता उवाचवेत्सवे”-(नि० १, १) इत्याद्युक्तेः ।

२ १   १ १ १ १ १   १, २   ३   ४   ५
गच्छन्तार३इन्द्रार३४५ ।   सोइर३४या । २ । इयाचाइ ।

२ १   १   ४ २ २   १ १ १ १ १
स्यनाइः । कार१ । तार३४ । चौशेवा । इ२३४५ ॥२०॥ ४४

अमहीवुः ऋषिः* । “सोमः” “वधः” हिंसकान् यन्तून्
“अपन्न” मारयन् “अराव्चः” यत्की सत्त्वान् धनानामदावृषां
अपन्न “इन्द्रस्व” “निष्कृतं”†‡ खानं “मच्छन्” प्राप्नुवन्
“पवते” धारया चरति ॥ १४ ॥ ४४

इति त्रीसायशाखाय्य-विरचिते सामवेदार्धप्रकाशे इन्द्रोष्वाख्यानं
पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥४॥

अथ पञ्चमं खण्डे—

सैवा प्रथमा ।

२   १ २ ३ १ २ ३ २ २
पुमानःसोमधारयापोवसानोर्ध्वसि ।

१ २ ३ २ २   २ २ ३ २ २   २ २ ३ २ २ २ २ २
धारज्ञधायोनिमृतस्यसीदस्युत्सोदेवोश्चिरस्थयः ॥२॥ ४५५

- * “आहिरुः”-इति ऋषि-त्रेणैकः ।
- † ‘नृचः सङ्गामान् पात्रवो वा’-इति पि० ।
- ‡ ‘अराव्चः’ अच्यमानिः अराव्-इति पि० ।
- § ‘निष्कृतं संस्कृतम्’-इति पि०, परिष्कृतमित्यर्थः ।

५ अ० १, १, ८, १=अ० ७, ३, १७, ४=वार० १, १, १०=अधे १, १, १-
२; -१, २, १०; -१, १, १; -४, १, १-५-१; -६, १, १-१२-१२; -६, २,
२-१२; -१०, १, ११-१२-२०; -११, २, १८; -१४, १, ७-१८; -१४, २,
१५; -१५, २, २-४; १०, १, १०-११-१६; -१८, १, ७-२०-२१; -१८,
१, २०; -२०, १, ११-१५-१६-१७; -२१, २, ४=अधे १, २, २०; -२, १,
८-२०, -४, १, ३; -४, २, ४-१५, -५, १, १४; -५, २, ८; -६, १, ७ ।

(आयासम् ॥) पुनानः^{५ ८}सो^{१ १} । मार^{५ ८}धार^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा ।
 रा^{१ १}श्च^{५ ८}श्या । अपोवसानो^{१ १}अर्ष^{५ ८}सि । आ^{१ १}रा^{५ ८}त्ना^{१ १}श्च^{५ ८}धाः ।
 योना^{१ १}इ^{५ ८}मार^{१ १}त्ता^{५ ८}श्च^{५ ८} । स्या^{१ १}र^{५ ८}सा^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । दा^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८} ।
 उत्सो^{१ १}दि^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । चार^{१ १}इ^{५ ८}रा^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । ष्या-
 र^{५ ८}श्च^{५ ८}याः ॥ २१ ॥

(माण्डवम् ॥) इया^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । पुनानः^{१ १}सो^{५ ८}र^{१ १} । मधा^{१ १}
 रा^{१ १}श्च^{५ ८}श्या । अपोवसानो^{१ १}अर्षा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । आ^{१ १}रा^{५ ८}त्न^{१ १}धा^{५ ८}योनि^{५ ८}
 मृत^{१ १}स्य^{५ ८}श्री^{५ ८}दा^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । उत्सो^{१ १}दि^{५ ८}वो^{५ ८}र^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा ।
 चार^{१ १}इ^{५ ८}रा^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । ष्या^{१ १}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८} ॥ २२ ॥

(आपदासम् ॥) पुनानः^{५ ८}सो^{५ ८}म^{५ ८}धा^{५ ८}र^{५ ८}या^{५ ८} । अपोव^{५ ८}
 सानो^{५ ८}अर्ष^{५ ८} । स्यो^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । चो^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । आ^{५ ८}रा^{५ ८}त्न^{५ ८}धा^{५ ८}योनि^{५ ८}मृत^{५ ८}स्य^{५ ८}
 सो^{५ ८}दि^{५ ८} । स्यो^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । चो^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा । उत्सो^{५ ८}दा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८} ।
 चार^{५ ८}इ^{५ ८}रा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८} । चार^{५ ८}इ^{५ ८}रा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८} ।
 चार^{५ ८}इ^{५ ८}रा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८}श्च^{५ ८}श्री^{५ ८}शोवा^{५ ८} ॥ २३ ॥

^१दो२इ । ^१दासी२ । ^१उत्सा२हो१इ । ^१दा२इवो३ ।
^{२१}हिरो२३४वा । ^५ण्यापुयो६इ ॥ २० ॥

^{५२} (त्रीणिधनमायास्यम् ॥) पुनानःसोमधाद्वाउहोवा ।
^{२१}रायाच्चा२३४पो । ^५वसा२ । ^१नच्चा३४पु । ^{२२}षा२३४सी ।
^{१२२}आरा३४ । ^{३२४२५}औहोवा । ^{१२}लघायोनिमृता२ । ^{२२}स्यसा३४
^३पुइ । ^५दा२३४सी । ^{१२}उत्सा३४ । ^{३२४२५}औहोवा । ^१दाइवो२ ।
^{२२}हिरा३४पु । ^५ण्या२३४याः ॥ २८ ॥

^{५२२} (कषवरथन्तरम् ॥) पुनानःसोमधारया । अपीवसा ।
^२नो३आर्षा३सी । ^२आरलघायोनिमृतस्यसीदसा२३४ऐही ।
^{१२२}उत्सादा२३इवाः । ^५हिरा३१उवा२३ । ^{२२}ए३ । ^२ण्ययच्चा
 ॥ २९ ॥

^४ (तिरश्चीनिधनमायास्यम् ॥) पुनानःसोमधारया ।
^१ए३ । ^२औ३होपुवाऽ । ^{१२}आपो३ । ^१वसा२ । ^{२५}नच्चा३४पु ।
^२षा३सी२ । ^{११}आरलघाः । ^{२१}योनिमृता । ^२स्यासा३च्चा ।

ओ२क्षी१ । वाओवा३ । ओ२वा२३४ओ३क्षीवा । ए३ ।
 २ १ ११११
 द्विरण्यया२३४४ः ॥ ३२ ॥

ओ३ । क्षी१ । वाओवा३ । ओ२वा२३४ओ३क्षीवा ।
 २२ १ २२ १२ २२ १२ २२ २ १२ २२ २
 पुनानःसोमधारया । पोवसानोअर्षसि । आरत्नधाये
 ११ २ २ २ १ २ २ १ २
 निमृतस्यसीद । स्यो३ । क्षी१ । वाओवा३ । ओ२वा
 ५२ २ १ २२ २१२ २ १ २
 २३४ओ३क्षीवा । उत्सोदेवोद्विरण्ययः । इडा२३भा३४३ ।
 १
 ओ२३४पुड । डा ॥ ३३ ॥

(पुवः ॥) क्षा । वो३क्षा३ । वो३क्षा । क्षा । ओ२३४वा ।
 २ २ ५ २ २ ५ २ ३
 क्षाद्र । पु१नाना२३४ःसो । माधारा२३४या । आपोवा
 ५ १ २ ५ २ ३ ५ २
 २३४सा । नोअर्षा२३४सी । आरत्ना२३४धाः । योनी
 ३ ५ २ ३ ५ २ ३ ५ २
 मा२३४र्त्ता । स्यासीदा२३४सी । जत्सोदा२३४इवा । क्षाद्र
 ३ ५ १ २ ५ २ ३ ५ २
 रण्या२३४याः । क्षा । वे३क्षा । वो३क्षा३ । क्षा ।
 ३ ५ २ ५ २ १ २ १ २ २
 ओ२३४वा । क्षा३४ । ओ३क्षीवा । ए३ । अतिविश्वानि
 १२ २ २ ३ १ १ १
 दुरितातरेमा२३४ ॥ ३४ ॥

(रौरवम् ॥) पुनानः^{२ २} सोमा^२ धारा^१ रश्^५ ३४या । आपो^{१ २}
 वसानो^{२ २} अर्ष^२ स्यार^{२ २} रत्न^{२ २} धायो^{२ २} निम^{२ २} तस्य^{२ २} सार^{२ २} इद^{२ २} साइ । औ^{१ २} च्छा^{१ २} र्
 उवा । उ^२ त्मो^{१ २} दे^{२ २} वी^{२ २} रा^{२ २} रश्^{२ २} च्छा^{२ २} इ । औ^{२ २} च्छा^{२ २} र् उ^{२ २} वा । ल्य^{२ २} या ।
 औ^{२ २} र् च्छे^{२ २} वा । हो^{२ २} पु^{२ २} इ । डा ॥ ३५ ॥

(यौधाजयम् ॥ पुनार^{२ २} १ । ना^२ र् सो । म । धा^{२ २} रा
 रश्^५ ३४या । आपो^{१ २} र् । वसा^१ र् । न^{२ २} चा^{२ २} र् ४५ । पा^{२ २} रश्^{२ २} ४सी ।
 आ^{२ २} रा^{२ २} रत्न^{२ २} धाः । यो । नि^{२ २} मृ^{२ २} ता^{२ २} र् । स्य^{२ २} सा^{२ २} र् ४५ इ । दा^{२ २} रश्^{२ २} ४सी ।
 उ^{२ २} त्मो^{२ २} र् । दा^{२ २} इ^{२ २} वे^{२ २} र् । चि^{२ २} रा^{२ २} र् ४५ ए^{२ २} ष्या^{२ २} रश्^{२ २} ३५याः ॥ ३६ ॥ ४५
 ॥ इति चतुर्दशस्यार्षः प्रपाठकः ॥

भरहाजादयः सप्त ऋषयः* । हे “सोम !” “पुनानः” शोधकः
 “अपः” वसतीवरीः† “वसानः” आच्छादयन् “धारया” “अ-
 षसि” गच्छसि द्रोणकलशे किञ्च “रत्नधा” रमणीयानां धनानां
 दाता‡ त्वम् “ऋतस्य” यज्ञस्य “योनि” स्थानम् “आसीदसि”

* “सर्वासां सप्त ऋषयो भरहाजः काश्यपो गोतमोऽथर्विर्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठ
 इत्येते” इति ऋषि-संज्ञेयः । सर्वासां सप्त दृष्टव्यत्वात् । द्वादशानामित्यर्थः ।

† “अपः उदकानि” इति वि० ।

‡ “रत्नान् धारयन्” इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ७ १ १ २ २ २ ३ २

परितोषिञ्चतासुतः सोमोयउत्तमः च्विः ।

३ १ २ २ ३ २ ५ २ ७ ३ २ ३ २ ३ १ ३

दधन्वाङ्गोनर्योऽप्रस्वाङ्तराः सुषावसोममद्रिभिः ॥ ४६१

५ २ २ २

(अक्छिद्रम ॥) परितोषी । चताश्शुवारः । छ २

५ १ ५ १ २ १ २ १ ५ २ १

३४ताम् । सोमोऽयउत्तमः च्वौ । सोमोयज । तमा

५ २ १ २ ३ ५ १ २ १ २

३शुवारः । चारश्श्वोः । दधन्वाङ्गोनर्योऽप्रस्वन्तरा ।

५ २ १ ५ १ २

दधन्वाङ्गाः । नर्योऽ । आ । सुवाश्शुवारः । ता

५ २ १ २ ३ ५ २ १

२३४राः । सुषावसोममद्रिभोऽश्शः । सुषावसे । ममा

५

३शुवारः । द्राश्श्वभिः ॥ १ ॥

अपि च “देवः” द्योतमानः सोमः “उत्स” प्रस्यन्दनशीलः सन्
 “हिरण्ययः”ः देवानां हितरमणीयोऽपि भवति खलु ॥

“देवो”-“देव”-इति साम्प्रतः पाठो ॥ १ ॥ ४५

* “स्वाङ्तरा”-इति ऋ० खरपाठः ।

† ७०५, ०, १२, १=७० ०, ५, १२, १=जङ्घे ५, २, १, -१-२-४-५-६;
 -०, १, २-४;-०, २, ३-४;-८, १, ३;-८, २, ४;-८, ३, ०-११;-१२, १,
 १८;-१२, २, २०;-१३, १, ६;-१४, २, १२-१३-१४;-१६, १, ५-६;-१८,
 १, १८-जङ्घे १, १, १-२-४-६-६-०-१२;-२, २, ६-१० ।

‡ “ऋतव्यवालावास्तुमाध्वीहिरण्ययानि ह्यन्वसि (पा० ६, ४, १०५) ।

॥ “हिरण्ययः” अतमयः-इति वि० ।

(रयिष्ठम् ॥) परीतोषी । चताद्धस्ताम् । औश्-
 होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्४ । हा ।
 हाउवा । सोमोरयउत्तमं ष्वोः । सोमोयज । त
 मांश्चाश्वीः । औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या ।
 ईश्याश्४ । हा । हाउवा । दधन्वायोनर्योऽप्सुवन्तरा ।
 दधन्वाय्याः । नर्योऽ । आ । ष्वश्वान्ताश्वरा । औश्
 हाश्वा । औश्होश्वा । ईश्याश्४ । हा । हाउवा ।
 सुषावसोममद्रिभौश्४ः । सुषावसो । ममाद्रीशभाइ ।
 औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्४ । हा ।
 हाउवाश् । ऊश्२श्४पा ॥ २ ॥

(भारद्वाजे द्वे ॥) औश्होइपरीतोषी । चतासुतम् ।
 औश्होइ । औश्होइ । आश् । औश्होश्वा । सोमो-
 रयउत्तमं ष्वोः । औश्होइ । औश्होइ । आश् । औ
 होश्वा । दधन्वायोनर्योऽप्सुवन्तरा । औश्होइ । औ-

१ ५ १२ २ १२ २ १ ५
 होइ। आ३। औँहा३वा। सुषावसोमद्रिभिः। औँ
 २ १२ २ १ ५ ५
 ह३होइ। औँहोइ। आ२३४। उङ्गवाइँहाउ। वा ॥ ३ ॥

५ ५ १२ १ ५ १
 प। र्येपारी। ताषिञ्चतारसुतम्। आउवार३।

१२ ३ २२ ३ ५ १ १२ ५ १ १ १ १ १
 हाउहाउ। हो३वा। सोमोयउत्तमँह्विः। आ-

१२ ३ २२ ३ ५ २ १२ २ ५
 उवार३। हाउहाउ। हो३वा। दधन्वाय्येनर्यो२

१ २ १ १२ ३ १२ ५ १ १२
 सुवन्तराउ। वा२३। हाउहाउ। हो३वा। सुषावा

२ १२ ३ २२ ३ ५ १ ३ २ १
 र३सो३। हाउहाउ। हो३वा। मम। द्रा२३४इभा

५ ५
 इ। उङ्गवाइँहाउ। वा ॥ ४ ॥

५ २ २ २ २ २ १२
 (आभीश्रवम् ॥) परितोषिञ्चतासुतम्। ए। सो-

२ १ ० १ २ ५ २ १२ २
 मोयउत्तमँह्विः। दा२३४धा। होइ। न्वाय्यो

२ ० १ २ ५ २ १ २ २ १
 नर्योअप्सुअन्तारा। छ२३४षा। होइ। वासोममो२-

५ ५
 ३४वा। द्रापुइभोइँहाइ ॥ ५ ॥

५ २ २ २ २ २
 (उत्तरमाभीश्रवम् ॥) परीतोषिञ्चतासुतम्। ए।

^{१२२} ए । सोमोयज्जत्ताम^{१०}्छाविः । दार^१३४धा । द्वा^३३द्वाइ ।
^{१२} न्वा^२योनर्यो^०अप्सु^१अन्तारा । द्वा^३३४धा । द्वा^३३द्वाइ । वा
^{२२१} सोममी^५२३४वा । द्वा^४पुइभो^५ईद्वाइ ॥ ६ ॥

^{४५२४२ ५ २ ४} (माण्डवम् ॥) परीतो^{१२}षिञ्चतासुतम् । इ^{१२}द्वा । सो
^{२ २१ २ १२ १२ २ २} मीयउत्तम^२्छार^{१२}३वोः । इ^{१२}द्वा । दधन्वा^२यो^२नर्यो^२अप्सु
^{१ २ १२ १२ २ १२ १} वन्तार^१३रा । इ^१द्वा । सुषावा^१२३से । इ^१द्वा । ममा^१२३ ।
^{१ ३ ४२ २ ३ ५} द्वा^१२इभा^३२३४औ^३द्वावा । ई^३२३४द्वा ॥ ७ ॥

^{४ ५२४२ ५ २ ४} (माण्डवमुत्तरम् ॥) इ^४द्वा । परीतो^{५२४२ ५ २ ४}षिञ्चतासुतम् ।
^{१२२ २१ २ १२ २} इ^{१२२}द्वा । सोमीयउत्तम^{२१}्छार^२३वोः । इ^२द्वाउवा^२३ । ऊ^२३-
^{५ २ १२ २ २ २१ २ १२} ४पा । दधन्वा^५यो^२नर्यो^२अप्सु^२वन्तार^२३रा । इ^२द्वाउवा^२३ ।
^{२ ५ २१२ २ १ २ २ ५} ऊ^२३४पा । सुषावा^२२३से । इ^२द्वाद्वाउवा^२३ । ऊ^२३४पा ।
^{२१ २ १२ २ ५} ममद्रा^{२१}२३इ^२भोः । इ^२द्वाउवा^२३ । ऊ^२३२३४पा ॥ ८ ॥

^{४ ५२४२ ५ २ ४ १२ १२} (अभीवासः साम ॥) परीतो^{४ ५२४२ ५ २ ४}षिञ्चतासुताम् । सोमो^{१२ १२}

२१ २१ २१ २ ३ ५ १ ५
 यड । तम^२ह्वाइः । दाधा^१ओर^३४वा । ऊ^२३४पा ।
 १२ २ २ २ १ २ १२ २ १ २
 न्वा^२यो^१नर्यो^३अप्सु^४वन्ता^५२३रा । सुषावा^२३सो । मामद्रि
 भिः । इडा^१र^२४भा^३४३ । ओ^१२३४पुइ । डा ॥ ८ ॥

(परिवासःसाम ॥) परीतोषिञ्चतासुतम् । ओइवा ।

१२ २ १ १ १ २ २ २ २
 सोमोरयउत्तम^२ह्विः । दधान्वा^१यो^३३ । चा^२३चाइ । न
 २ १ २ १ २ २ १ १ १
 र्यो^२रप्सु^३वन्तरा । सुषावा^१सो^३३ । च^२३चा । मामद्रिभिः ।
 इडा^१र^२४भा^३४३ । ओ^१२३४पुइ । डा ॥ १० ॥

(वैणवम् ॥) परीतोषिञ्च । तापुसुताम् । सीमे

यउत्तामा^१२१२म् । चा^१वी^२२ः । दधन्वा^१यो^२नर्यो^३अप्सु-
 वा^१२१२ । तारा^१२ । सुषावा^१२३सो^३३ । ममी^१२३४वा ।
 द्रापुइभोइ^१चाइ ॥ ११ ॥

(सीमकृतवीथम् ॥) परीतोषा^१२इ । चतासुता^१२म् ।

१२ १२ १२ १ १ १
 ऐ^१हो^२२ । ऐ^१हो^२२ । ऐ^१हि^२चा^३२इ । उवा^१२इ । ई^१श्या ।

^{११८} सामोयज२ । ^१ तमच्छवीरः । ^{११} ऐची२ । ^{११} ऐची२ ।
^{११२} ऐच्चिहारेइ । ^१ उवा२इ । ^{५ २} ईश्या । ^{१ १ १} दधन्वाथ्योनर्यो२ ।
^१ प्सुवन्नरा२ । ^{११} ऐची२ । ^{११} ऐची२ । ^{११२} ऐच्चिहारेइ । ^१ उवा
^{५ २} २इ । ^{१ १} ईश्या । ^{११} सुषावसी२ । ^१ ममद्रिभा२इ । ^{११} ऐची
^{११} २ । ^{११२} ऐची२ । ^१ ऐच्चिहारेइ । ^{५ २} उवा२इ । ^१ ईश्या३४३ ।
^१ ओ२३४पुइ । डा ॥ १२ ॥

^{३२ ३५} (गद्दः ॥) ^{३२} उपाउप । ^{३२ ३५} उपा३१ । ^{३२} उपाउप । ^{३२} परी-
^{१ ३२ ३५} तोषिञ्चतासुतम् । ^{३२ ३५} उपाउप । ^{३२} उपा३१ । ^{३२ ३५} उपाउप ।
^{३२ ३५} सोमोयउत्तमच्छविः । ^{३२ ३५} उपाउप । ^{३२} उपा३१ । ^{३२ ३५} उपाउप ।
^{१ १ १ ५ २ १ २ ३२ ३५ ३२} दधन्वाथ्योनर्योऽपसुवन्नरा । ^{३२ ३५} उपाउप । ^{३२} उपा३१ । ^{३२} उपा-
^{३५ ३२ १ ३२ ३ ३ ३२ ३५ ३२} उप । ^{३२ ३५} सुषावसीममद्रिभिः । ^{३२} उपाउप । ^{३२} उपा३१ । ^{३२} उपा
^४ इजपुपाईपुई । ^४ ऊ२३४पा ॥ १३ ॥

^{५५ ५} (प्रतोदः ॥) ^{११ १ ११} छाउछाउछाउवा । ^{११ १ ११} परीतोषिञ्चतासु-
^{१ ३ १ १ १ १ ५ ५ ५ १ १ १ १} तम् । ^{१ १ १ १ १ १} उपा२३४पु । ^{१ १ १ १ १ १} छाउछाउछाउवा । ^{१ १ १ १ १ १} परीतोषिञ्च

^{२ १} तासुतम् । ^{३ १ १ १ १} इडा । ^{५ ५ ५} उपार३४५ । ^{५ ५ ५} ङाउङाउङाउवा ।
^{१ २ २ २ २} परीतोषिञ्चतासुतम् । ^{२ २ २} श्रवोवृहत् । ^{३ १ १ १ १} उपार३४५ । ^५ ङाउ-
^{५ ५} ङाउङाउवा । ^{१ २ २ २ २} परीतोषिञ्चतासुतम् । ^{२ २ २} सोमोरयउत्त-
^{१ २ १ २ १} म७हविः । ^{२ २ २} दधन्वा७योनर्यो२पसुवन्तरा । ^{२ २ २} सुषावसोर-
^{१ १ १ १ १} ३४५ । ^{२ २ २ २ २} ङाउङाउङाउवा । ^{२ २ २ २ २} ए३ । ममद्रिभोर३४५ः ॥१४॥

(महायौधाजयम् ॥) ^{१ १} ङाओ२३४वार । ^{१ १} ङा३आ-
^{५ ५} २३४वा । ^{१ २ २ २ २} ङाउवा । ^{२ २ २} परीतोषिञ्चतासुतम् । ^{२ २ २} सोमोरय-
^{२ १ २ १ २} उत्तम७हविः । ^{२ २ २} दधन्वा७योनर्यो२पसुवन्तरा । ^{२ २ २} सुषाव-
^{२ २ २} सोममा । ^{२ २ २} ङाओ२३४वा । ^{२ २ २} ङा३ओ२३४वा । ^{२ २ २} ङाउवा३ ।
^{१ १ १ १ १} द्रा३इभोर३४५ः ॥ १५ ॥

हे ऋत्विजः । “सुतम्” अभिषुतं “सोम” “इतः” अस्मात्
 कर्मणम् “जध्वम्” अथवा अस्मात् प्रदेशाद्ध्वं “परिषिञ्चत”
 वसतीवरोभिः । [“इतोषिञ्चत” इत्यत्र संज्ञितायां छान्दसं
 रोहत्वम् । आदेशप्रत्यययोरिति षत्वम्] “यष” सोमः देवा-
 नाम् “उत्तमं” प्रशस्तं “हविः” भवति । अपिच “नर्यः”

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ १२ २२ ३१२ २२ ३ १ २}
 आसोमखानोअद्रिभिस्तिरोवारारण्यव्यया ।

^{३ १२ २ ३ १२ २ २ ३ १ २}
 जनोनपुरिचन्वोर्विश्वरिःसदोवनेषुदधिषे ॥ २ ॥ ४७०

^{३ ५ २ २ २ १} (आश्रम् ॥) आ२३४सा । मखानो३था । द्राइभा

^{३ ५ १ १ २ २ २ १} आ२३४वा । तिरोवारारण्यव्यया२३ । जानाओर३४

^{५ १ २ ३ ५ १ २ २ १} वा । नापाओर३४वा । रिचमुवोवोरर्विश्वरीर३ः ।

^{१ २ ३ ५ १ २ ३ ५ ५} सादाओर३४वा । वानाओर३४वा । पुदापुधिषाद् ।

दोपद् । उ॥ १६ ॥

^{५ २ २ २ १ ३ ५} (सोमसाम ॥) आवासोमखा । नाओद्रा२३४इभीः ।

^{१ २ ३ ५ १ ५ १} तिरोवार३४रा । णिया३१उवार३ । आर३४या । जनी

मनुष्याय हितः “यः” च सोमः “अण्” वसतीवरीषु “अन्तर्”
 अरिषे वान्तर् “दधन्वान्” गच्छन् भवति । तं सोमम्
 “अद्रिभिः” प्रावभिः अध्वर्युः “सुषाव” अभिष्टुतं चकार तं
 परिषिञ्चतेति समन्वयः ॥ २ ॥ ४६

* ७० ८, २, १०, १=अ० ७, ५, १३, ५=ऊष्म ४, १, २ ।

नार३४पू । राइचामूर३४वोः । विशाह१उवार३ । वा-
 २३४रोः । सदावार३४ने । पुदा३१उवार३ । धीर३४
 ष ॥ १७ ॥

आसोमस्वानोअद्रिभाइः । तिरोवाराणिआव्या१या
 २ । जनोनपुरिचामू१वो२ः । विशाहा१री२ः । सदाव-
 नाइ । घूरदधिषोर३४पुइ । उा ॥ १८ ॥

आसोमस्वानोअद्रिभिः । तिरोवाइराणिअव्यया ।
 १ २ । जनोनपुरिचमुवोर्विशहरिः । शी२ । ऊवाइ । होइवा ।
 १ २ । सदावनेपुदौ२ । ऊवाइ । होइवा । धिषा । औ-
 ३ होवा । होपुइ । उा ॥ १९ ॥

हे "सोम !" "अद्रिभिः" आवभिः "स्वानः" अभिषृयमा-
 चस्वम् "अव्यया" * अविमयानि "वाराणि" वास्तानि पवि-
 भाणि "तिरस्" कुर्वन् व्यवधायकानि कुर्वाणः सन् "आ पवसे"
 आभिमुख्येन अरसि । "हरिः" हरितवर्णः स सोमः चम्बो-

* इवाडियेति कात्यायनवचनात् सिद्धम् (७, १, ४८५०) ।

अथ चतुर्थी ।

^{१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २}
प्रसोमदेववीतयेसिन्धूर्नपिष्येअर्णसा ।

^{१ १२ २२ ३१२ २२३२३ १ २ ३१२}
आग्शोःपयसामदिरानजागृविष्काकोशंमधुश्रुतं ॥४॥४८*

(^{५ २ ३ ५}त्रीणिधनमाग्नेयम् ॥) प्रसोमदा । वावोतार३४याइ ।

^{२ १ ३ ५ २}सिन्धूर्नापाइप्यआ३१उवार३ । णार३४सा । आग्शोः-

^{२ ५ २२ १ २ २ ५}पार३४या । सामदाइरोनजा३१उवार३ । गृ,२४४वीः ।

^{२ १ ५ २ ५}आक्काको२३४शाम् । मधा३१उवार३ । श्व२३४ताम् ॥२०॥

(^{३४२५ २ ४ ५ २}अग्नेर्वैश्वानरस्य साम ॥) प्रसोमदेववी । तयी२३४-

^{५ ३ ४ ३ ४ ५ २ ५ १ १ ३}हाइ । सिन्धूर्नपिष्येअ । णसी२३४हाइ । आग्शाओर-

रधिषवणफलकप्रारूपरि स्थिते कलशे[†] “विशत्” प्रविशति ।

तत्र दृष्टान्तः—“जनोन” यथा जनः “पुरि” पुरे प्रविशति ।

स त्वं वनेषु काष्ठनिर्मितेषु पात्रेषु[‡] “सदः” स्थानं “दधिषे”

“दधिषे”-इति, साम् ऋचः पाठो ॥ ३ ॥ ४७

* उ० १, २, २०, १=क० ०, ५, १४, २=आ० १, २, १५—१६=ज० १, २, १२ ;—६, ९, १३ ;—८, १, १३ ;—९, २, १०—१८ ;—११, १, १० ;—१४, १, १५ ;—१८, १, १२—१३—१४ ;—१९, २, १० ;—२२, २, १=ज० ६, १, ५ ।

† ‘आनकुचवर्षि’-इति वि० ।

‡ ‘वनेषु चरकेषु’ इति वि० ।

५ १ २ ३ ५ ४८ ३८ ४५८ ३
 ३४वा । पायाँओर३४वा । सामदिरानजा । गृ२३।
 ५ ५ १ २ ३ ५ १ २ ४
 वोईर्चाइ । आकाँओर३४वा । कोशाँओर३४वा । मधूपुश्व-
 ताम् । छोपुइ । डा ॥ २१ ॥

२ १ ८ ४८ ४८
 (द्विचिङ्कारं वामदेव्यम् ॥) प्रसोमा२३देववीतयाइ ।
 १ २ २ २ २ २ १ १ १ १
 साइन्धुर्नपिथेअर्णसाँशोःपयसामदिरोनजौचाइ । ऊ-
 १ २ १ २ २ २ २ १
 म्माँ२ गृ२३वोः । अकाकोशाम्मधौचोइ । ऊम्माँ२ ।
 १ ५ ५ ४
 श्रुताम् । और३छोवा । छोपुइ । डा ॥ २२ ॥

३ ४८ २ ३ ४८ ४ ३ २
 (उत्स्रिधः ॥) प्रसोमदेववीतये । सिन्धुः । नपाइ४-
 ३ ४ ४ ५ २ २ १ १ १
 औचोवा । येअर्णसार । चाइँउवारइ । ऊइ४पा ।
 ३ २ ४ ५ ४ ५ १ २ १ २ २ १ २
 अँशोःपया । औचोवाचाइ । सामदिरो । नजागृ विः ।
 १ ५ ३ १ ४ ४ ५ ४
 चाइँउवारइ । ऊइ४पा । अकाइकोशम् । ओचोवा-
 ५ ३ २ ४ ३ १ १ १ १ १
 चाइ । मधूइश्रुपुताईपुइम् । ऊरइ४५ ॥ २३ ॥

५ ८ २ ५ ८ १ १ ३ १
 (निषेधः ॥) प्रसोमदाइवाइवीतयाइ । सिन्धूर्नपा-

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
 सोमउध्वाणः सोनृभिरधिष्णुभिरवीनाम् ।

इ । ^{१२}प्ये ^१अर्षसा ^२र । ^{११}इ ^१चा ^२र । ^१आ ^२ग्नी ^३ः ^४पा ^५या । ^१चा-
^२हो ^३र ^४इ ^५चा । ^१सा ^२म ^३दि ^४रो । ^१न ^२जा ^३गृ ^४र ^५श्वी ^६ः । ^१इ ^२चा ^३र ।
^१पा ^२च्छा ^३इ ^४का ^५शाम् । ^१चा ^२हो ^३र ^४इ ^५चा । ^१म ^२धु ^३र ^४शु ^५भु ^६ता ^७ई ^८पु-
^१ई ^२म् । ^३हो ^४र ^५इ ^६पु ॥ २४ ॥

हे “सोम !” त्वं “देववोतये” देवानां पानाय* तदर्थम् “अर्षसा” वसतीवर्याख्येनोदकेन “प्रपिष्ये” प्राप्यायसे । तत्र दृष्टान्तः—“सिन्धुः न” यथा सिन्धुदकेन प्रप्यायते तद्वत्† [प्यायतेः लिटि लिटाङ्कोच्चेति पौभावः] ततः स त्व “मदिरः” मदकरः सुरादिरिव “जागृविः” जागरणशीलः‡ [यद्वा न सम्प्रचये, इदानीं मदकरो जागरणशीलस्त्वं “अग्नीः” सताखलस्य “पयसा” रसेन “मधुसुत” मधुररसस्य चारयितारं “कीशं” द्रोणकलशं “अच्छ” अभिगा गच्छसि ॥ ४ ॥ ४८

* देववोतये देवतपंचाय-इति वि० ।
 † प्रपिष्ये प्रवहंते पूर्यते वा-इति वि० ।
 ‡ जागृविः जागरणशीलः अप्रमत्तः-इति वि० ।
 § अच्छ आत्तम्-इति वि० ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वये^{*}वहरितायातिधारयामन्द्रयायातिधारया ॥५॥४८^१

(सोमसामानिषट् ॥) हाउसीमाः । उघ्वाणा३सी
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
तृ१भोर । आधिष्णुभिरवीरनाम् आश्वौ३हे । येवहरि-
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
तायाताइधा१राया२ । मन्द्रावा३या३४ । हाओवा ।
१ १ १ ३ १ १ १ १
तिधारया१२४५ ॥ २५ ॥

५ १ ४ ५ ४ ५ ५ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
सोमऊ३घ्वाणःसोढभाइः । आधिष्णुभिरवीनाम् ।
१ १ ५ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
आश्वये२३४वा । हरितायातिधा१रा३या । मन्द्राया
५ १ ५ १ १ १ ५ ५ ५ ५
३३४या । ता२३४इधा । रया । शौ३हेक्क । हापुइ ।
डा ॥ २६ ॥

४ ५ १ ४ ५ ४ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५
सोमउघ्वाणःसोढभिः । एपू । अधी । ष्णुभिरा३१-
५ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
उवा२३ । वी२३४नाम् । आ२३श्वा । येवहरितायातिधा-
५ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
३१उवा२३ । रा२३४या । मा२३द्रा । यायातिधा३१उवा-
१
२३ । रा२३४या ॥ २७ ॥

* 'अश्वया इव = अश्वया यथा शीघ्रं गच्छति, तद्वत् शीघ्रगामिन्या'-इति वि० ।
† उ० १, २, ११, १=ऊ० ०, ५, १२, ३=ऊहे १, १, ५ — ६-७-८;—
२०, १, १८-२० ;—२०, २, १—ऊघ्ने ६, १, १—१-१०;—६, १, ६ ।

४८ ५ २ ४ ५८ ५ ५ ४ ४ १ २ १८ १
 सामउघ्वाणःसोतृभिः । एपु । अधौ । ष्णुभिरवीर । नाम् ।
 २८ १ ० १ २ १८ १ २
 आश्वयेव । चरिताया २ । ताइधारया । मान्द्रयायीवा ।
 २ ५ २१ १ ४ ५ ४
 तीर३४धा । रया । औ३चोवा । होपुइ । डा ॥ २८ ॥

४८ ५ २ ४ ५८ ४ ५ ४ ५ ४५८
 सोमउघ्वाणःसोतृभिः । भाइ । अधिष्णुभिरवी । नाम् ।
 १ २ १ २ १८ १ २ २ १ २ २
 अधिष्णुभिरवीर । नाम् । अश्वयेवा । चरितायाता
 २ ५ २ १ १
 र३इधा । रया३उवार३ । मार३४०द्रा । यायाती
 ५ २ १ २ ४ ५ ४
 र३४धा । रयाओचोवा । होपुइ । डा ॥ २९ ॥

४८ ४ २ ४ ४८ ५ ६ २ १
 सोमउघ्वाणःसोतृभिः । औ३चोइइ । आर३४ ।
 ५ ४ ५८ १ २८ २८ १ १
 धिष्णुभिरवीनाम् । आश्वयेवचरिताया । तिधारायी ।
 १ ३ ५ २ १ २ १ २ ६
 वाओर३४वा । मन्द्रयायाती३धा । ऊ३म्, ऊ३३३म् ।
 १ ५
 रा३४पूयोइइ ॥ ३० ॥ ४९

॥ इति ग्रामे गेये चतुर्दशः प्रपाठकः ॥

“सोतृभिः” षुणुभिः “स्वानः” सुवानोऽभिषूयमाणः “सोमः”
 “अवीनां क्षुभिः” [मांसृतक्षूनामुपसंख्यानमिति वार्त्तिकेच
 सानुशब्दस्य क्षुभावः] समुच्छिन्नैर्वालैः पवित्रैरधिवाति अधि

अथ षष्ठी ।

^{३ १ १} तवाच्च^{३ १ १}सोमरारण^{३ १ २}सख्यइन्दे दिविदिवे ।

^{३ १ २}पुरुषि^{३ १ २}बभ्रोनिचरन्ति^{३ १ २}मामवपरिधौ^{३ १ २}रतिता^{३ १ २}इच्चि ॥५॥५०॥

(वंष्णवम् ॥) षो^{५ २} ॥ तवाच्च^{३ १ २}सो^{३ १ २} । मरा^{३ १ २}रणा^{३ १ २} ।

रण^{३ १ २} । सख्यइन्दो^{३ १ २}दिवा^{३ १ २}इ^{३ १ २} । दिवा^{३ १ २}इ^{३ १ २} । दिवे^{३ १ २} । पुरुषि^{३ १ २}बभ्रो-

निचरन्ति^{३ १ २}मा^{३ १ २}रमवा^{३ १ २} । अ^{३ १ २}व^{३ १ २} । परिधौ^{३ १ २}रतिता^{३ १ २}इ^{३ १ २}च्चा^{३ १ २}इ^{३ १ २}इ^{३ १ २} ।

आ^{३ १ २}इ^{३ १ २} । चार^{५ २}इ^{५ २}४ । औ^{३ १ २}चो^{३ १ २}वा^{३ १ २} । ऊ^{३ १ २}इ^{३ १ २}इ^{३ १ २}४पा ॥ १ ॥

(द्वितीयं वैष्णवम् ॥) तवा^{४ ५ २} । तवा^४ । अच्च^{३ १ २}सोम-

अधिकं गच्छन्ति । “उ” इति प्रसिद्धो । “अथयेव” वचनयेव
हरितवर्षया धारया याति । “मन्द्रयाण” मदकारिण्या धारया
द्रोणकलशमधि गच्छति ॥ “उष्याणः” “उषुवाणः”—इति
पाठो ॥ ५ ॥ ४८

● ‘रारण रमयाधि । अथवा रचमित्युक्तिकर्मा तव स्मृतिं कुर्मः-इति वि० ।
† ‘पुरुषि बभ्रुनि दुःखतानि । अथवा बभ्रुनि यजमानकुलानि चरन्ति-इति वि० ।
‡ उ० ३, १, ११, १ = छ० ०, ५, १५, ४ = ऊ० २, १, ८ — १०—११;—८,
१, १०;—१३, २, १—२;—१६, २, १५—१६—१७—१८;—१९, १, १;—२०, १,
१४—१५—१६ = ऊ० २, १, १३;—१, १, ४;—५, २, १३;—६, १, ११—१६ ।
¶ ‘मन्द्रया बहसया’-इति वि० ।

रारण । सख्याई२३०ढो । दिवाऔ३षो । दाइवे२ ।

पुरुणिवभ्रोनिचरन्तिमा१मा३वा । पराऔ३षो । धाइए-

रतिसो२३४वा । आपुइ३षोइ३चाइ ॥ २ ॥

(आङ्गिरसानित्रोणि ॥) तवाइ३सोमाइरारण ।

साख्याई२३४०ढो । दिवेदा२३४इवे । पुरुणिवभ्रोनिच-

रन्तिमाम् । आवा२३४चाइ । पारौधाइए । तितो

२३४वा । आपुइ३षोइ३चाइ ॥ ३ ॥

तवाइ३सोमरौ । ङोपूरणा । साख्यइन्दे ।

दिवा४४पुइ । दी२३४वे । पूरु२णाइवा२ । भोनिच-

रार । तिमा३४पुम् । आ२३४वा । पारौ२धाइए

रार । तिताए३४पु । ई२३४ची ॥ ४ ॥

तवाइ३सोमरारण । सख्यइन्दे । दिवेदिवाइ । सख्य

इन्दे । दिवेदा२३४वे । पुरुणिवभ्रोनिचरन्तिमामा२३वा ।

अथ सप्तमी ।

३ १ २

३ १२ १२

मृज्यमानः सुहृत्ख्या * समुद्रे वाचमिन्वसि ।

३२ ३१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ २ ३ २ २

रयिपिशंगम्बद् लपुरुस्पृहपवमानाभ्यर्षसि ॥ ७ ॥ ५१ †

१

१

१

१

१

पराद्धारश्द्रा । तिताः २२३३३३३३ ॥ श्रीरश्द्रा

इ । डा ॥ ५ ॥

(स्वारमौल्योरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानाः । सुहृत्ति-

हे “इन्द्रो” सोम ! तव “सख्ये” सखिकर्म्मणि अहं “दिवे दिवे” अन्वहं “रारण” रमे [रणेर्लिङ्गि उत्तमे णलि रूपम् हे] “बभ्रो” वभ्रवर्ण ! सोम “पुरुणि” वङ्गनि रक्षांसि “मां” तव सख्ये स्थितं “न्यवचरन्ति” नीचीनं चरन्ति बाधन्ते । ये मां बाधन्ते तान् “परिधीन्” ‡ रक्षसान् त्वम् “अतीहि” आगच्छ ॥ ६ ॥ पु०

* “सुहृत्ख्या”-इति ख० च० ।

† उ० ४, १, १२, १ = षट् ० ०, ५, १६, १ = चार० ५, १, १२ = ऊर्ध्व १, २, १-२-३-४-५; -८, १, ५-६; -२०, २, ०-८; -ऊर्ध्व ६, १, १६ ।

‡ ‘परिधीन् अतीहि-ये अन्ये यजमानाः परिचरन्ति, तेषः परिधीन् खरवान् अतीत्य रधि मदीयं यज्ञमाधाहि । अथवा दुःकृतानि ये कुर्वन्ति अतीत्य तेषां परिधीन् आधाधि-इति वि० ।

या३ । साम्द्रा३इवा । चमिन्वसा३इ । रायो३०पाइ-
 शा । गम्बङ्गला३म् । पूरु३स्पृ३३४३३म् । पवमा ।
 ना । औ३३ो । भियो३३३वा । षा३सो३इ३३इ ॥ ६॥

(षौक्ष्णोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानाः । सुहस्ताया३२ ।

समुद्रे३वा । चामिन्वासा३३३इ । रया३३३इ३पिशा । गम्ब
 ङ्गलंपूरुस्पृ३इ३म् । पवा३३ । मा३ना३३३औ३इवा ।
 भिया३३३सी३३३३ ॥ ७ ॥

मृज्यमानाः । सुह । स्तिया । सा३३मू३३द्रा३इवा३२ ।
 चमि । न्वसा३इ । रा३थी३३३पा३इशा३२ । गं३व३ङ्ग३लं३पु३रु ।
 स्पृ३इ३म् । पा३श्वा३३३मा३ना३३३ । भा३३३या३३३औ३इवा ।
 षा३३३३सी३३ ॥ ८ ॥

(आग्नेयानित्रीणि ॥) मृज्या३इ३ए । मानःसुह३स्तिया
 औ३३३ो । समुद्रे३वा३चमिन्वसा३औ३३ो । रयि३पि३श३ङ्ग३व३ड

लंपुरुस्पृहाभौश्चो । पवमारश्नाश् । भियोरश्वा ।

षाप्रसोद्वाइ ॥ ८ ॥

मृज्यमानः सुहस्त्या । वाहाइ । समद्राइवा ।

चमोरन्वारश्सी । रयाश्पिशा । गंबज्जलम् । पूरु-

स्पृहारश्मम् । पवारश्मानाश् । भियोरश्वा । षा

पुसोद्वाइ ॥ १० ॥

मृज्यमानाप्रःसुहस्तिया । समूरद्राइवाश् । चमा-

रश्न्वासीश् । रयिंपिशाज्जंबज्जलंपुरुस्पृहाभौश्चो । पव

मारश्नाश् । भियोरश्वा । षापुसोद्वाइ ॥ ११ ॥

(ऐडमौक्षोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानःसुहस्त्या । समु-

द्रेवावा । चामिन्वसि । रायिंपिशाश् । हाश्वा ।

गंबज्जलंपुरुस्पृहम् । पवमानाश् । हाश्वा । भियर्षा

रश्सारश्वाइ । चोरश्वाइ । डा ॥ १२ ॥

अथाष्टमी ।

३ १ २ ३ ३ १ २ ३ ३ १ २
अभिसोमासन्धायवःपवन्तेमघम्नादम् ।

(वाजजित् ॥) मृज्यमानःसु^{५ ४ ५ २}हा । स्तिया^४२ ।

समू^१र^१हो । द्रेवा^२र^१हो । चा^{२ २}मिन्वमाइ । रया^१र^१यिष्

होइ । पिशा^{१ १}र^१हो । गं^{२ २}वङ्गलाम् । पू^{२ २}रुस्पृहाम् ।

पवा^१र^२हो । माना^१र^१हो । भौ^{२ २ १}यर्षसाश्^१उवा^{२ २}र^२३ । वा

जोजिगी^{१ २ २}श्वा^{१ २}११ ॥ १३ ॥

हे “सुहस्था” हस्ते भवा. हस्त्याः अङ्गुल्यः, शोभनाङ्ग-
लिक सोम ! “मृज्यमानः” शोध्यमानस्त्वं “समुद्रे” अन्तरिक्षे †
कलशे वा “वाचं” शब्दम् “इन्वसि” प्रेरयसि ष । किञ्च । हे
पवमान पूयमान सोम ! “पिशङ्ग” हिरण्यं रजतादिभिः पिश-
ङ्गवर्षं “बहुलं” प्रभूतं “पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं “रयिंधनं”
“अभ्यर्षसि” स्तोत्राणामभिस्तरसि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ ७ ॥ पू१

० “सुपांसु (३, १, १८)”-इत्यादिना सुप आत्वे रूपम् ।

† “समुद्रः”-इति अन्तरिक्षनामसु पदद्वयं नैवप्युक्तम् (१, ३) ।

‡ “इन्वसि”-इति नतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशततमं नैवप्युक्तम् (१, १४) ।

वाग्निकर्मसु च प्रथमम् (१, १८) । अतरव ‘इन्वसि आमोषि’-इति वि० ।

^{३ १२ २२११२ ३ १ २}
समुद्रस्याधिविष्टपेमनीविणो

^{३ १ २ ३ १ २}
मत्सरासोमदत्तः ॥८॥ ५२०

(वैश्वदेवे) । ^{२ २} चाश्चाइ । ^{२ २} अभिसोमासाइआवा-

^{१ २} श्वाश्ः । ^{२ २} चाश्चाइ । ^{२ १ २} पवन्तेमदीर्घांमाशदाश्म ।

^{१ २} चाश्चाइ । ^{२ १ २} समुद्रस्याधिविष्टपेमाश्नाइषाश्दृषारः ।

^२ चाश्चाइ । ^{२ २ १ २} मत्सरासोमाश्दाच्युश्तारः । ^{२ २} चाश्चा-

^१ ३४३इ । ^१ चोश्श्४५इ । डा ॥ १४ ॥

^{४ ५ ४ ५ २} आभीसोमा । ^{५ ४ ५} सआश्श्उवारः । ^{४ ५} वारश्श्वाः । पाव

^{४ ५} न्नाइमा । ^२ दियाश्श्उवारः । ^{५ ४ ५} मारश्श्दाम् । सामुद्र-

^{५ १ १ २ २} स्या । ^२ धिविष्टापेमनाश्श्उवायेः । ^{५ ५} षीरश्श्णाः । मात्सा

^{४ ५ २} रासाः । ^५ महाश्श्उवाश्ः । च्युश्श्ताः ॥ १५ ॥

● उ० २, २, ८, १ = क० ०, ५, १४, ४ = कचे २, १, १४-१५; -४, २, ०-८-९-१०-११-१२; -०, १, १२; -०, २, १४-१५-१६; -८, १, १६; -८, २, १८; -८, २, १५; -८, २, १; -१२, १, ३; -१२, २, १६; -१४, १, ८; -१४, २, ५-०; = १६, २, २-३; -१८, २, २-३-१०; -२२, २, १० = कञ्जे १, १, ६; -१, २, ११; -२, २, ८; -५, १, १०; -५, २, १०; -६, १, ८-१४ ।

१३ख,

(इन्द्रसामनोद्दि ।) अभिसो^{२ १ २}मास^{४२ ५२}प्रायवाः । पवन्ते^{१ २२}

मदियन्म । दा । औश्चो । आऔश्चो । समुद्र-

स्याधिविष्टपेमनीषि । णा । औश्चो । आऔश्चो ।

मत्सरासोमदच्यु । ता । औश्चो । आऔश्चोश्च-

श्च । औश्चोश्चश्चश्च । डा ॥ १६ ॥

अभिसो^{५ ४ २ ५ २}मास^{४ ४}प्रा^{१ २}यवाः । पवन्ते^{१ २}मद्यन्मदम्य-

वन्तेम । दियाश्चोश्चो । मारश्चोश्चो । समुद्रस्याधिविष्ट-

पेमनीषिणाः । मनाश्चोश्चो । पारश्चोश्चोणाः । मत्सरासोमद

च्युताः । मदाश्चोश्चो । च्यूरश्चोश्चोश्चोश्चो । औश्चोश्चोश्चोश्चो । डा ।

॥ १७ ॥

(स्वः पृष्ठम् ॥) अभारश्चो^{१ २ २}सोमाश्चो^{३ ४} । औश्चो^{३ ४}प्रा^१यवाः-

यवाः । पवारश्चो^{१ ३ २}मेमाश्चो^{३ ४} । औश्चो^{३ ४}प्रा^१दिव्यन्मदाम् । समू-

रद्रस्याश्चो^{१ २} । औश्चो^{३ ४}प्रा^१धिविष्टपाद् । ओयेश्चो^{३ ४} । मारश्चो^{३ ४}नारश्चो^{३ ४}

^{२ २} श्रीहोवा । ^{३ ५} षीर३४णाः । ^{३ ५} ऊर३४पा । ^{३ २२ १} २ । मत्सरासोर३ ।

^{१ २} मारदार३४श्रीहोवा ^{३ ५} च्यूर३४ताः ॥ १८ ॥

(इन्द्रसामानित्रीणि ॥) ^{४२ ५२ ४} श्रीहोवा । ^{५ ४ २ ५२} अभिसोमास-

^{२ ४ ५} आयवः । ^{४२ ४२ ४} श्रीहोवा । ^{१ ३२ २ ४} पवार । तेमा३ओपुवा६५६ । दि-

^{२ १ २} यम्मादम् । ^{१ २ ४} समूर । ^{२ १ ५२ २} द्रस्या३ओपुवा६५६ । ^{२ १ ५२ २} धिविष्टपेरमनी-

^{१ ५२} विणारः । ^{१ २} श्रीहो३३३ । ^{१ २ ४} मत्सार । ^{१ २ ४} रासा३ओपुवा६५६ ।

^{२ १ २ १ १ १ १} मदच्युतार३४५ः ॥ १९ ॥

^{५ २ २ २ ५} अभिसोमासआया६वाः । ^{१ ३ २ ४} पवार । तेमा३ओपुवा-

^{२ १ २} ६५६ । ^{१ ३ २ ४} दियम्मादम् । ^{३ २ ४} समूर । ^{१ ३ २ ४} द्रस्या३ओपुवा६५६ । ^१ धिवि-

^{१ ५२ २ १ ५२} ष्टपेरमनीविणारः । ^{१ ३ २ ४} मत्सार । ^{१ ३ २ ४} रासा३ओपुवा६५६ । ^१ मद-

^{१ ३ १ १ १ १} च्युतार३४५ः ॥ २० ॥

^{५ २ २ २ ५} अभिसोमासआया६वाः । ^{१ ३ २ ४} पवन्ताइमा । ^{१ ३ २ ४} दिवा३मा-

अथ नवमी ।

२ १ २ २ १ २ २ २ २ २ १ २ २ २
 पुनानःसोमजागृविरध्यावारैः०परिप्रियः ।

१२ २२ २१
 त्वं विप्रोऽभवोऽङ्गिरस्तम

२ २ १ २
 मध्वायज्ञं मिमिक्षणःः ॥ ८ ॥ पू२३

५ २ २ १ २ १ २ ४ ५
 २३४दाम् । समुद्रस्वा । धिविष्टपाद् । मना३इषाइषाः ।

१ १ २ १ १ २ ५ २ ५
 मात्सरासोर३ । मारदा२३४औहोवा । चूर३४ताः ॥ २१ ॥ पू२

“आयवः” § गमनशीलाः “सीमासः” सीमाः मथं मदकरं
 मदं आक्रीयं रसं “अभिपवन्तः” अभितो निर्गमयन्ति । कुत्रे-
 त्युच्यते—“समुद्रस्य” अन्तरिक्षस्य “अधिविष्टपे” अधिकं ससु-
 ष्चितपवित्रे । यद्वा । समुद्रस्य यस्मात्समुद्रवन्ति रसाः तस्य
 कलशस्य “अधि” उपरि “विष्टपे” स्थाने “पवित्रे” निर्गम-
 यन्ति । कौटुशाः ? “मनीषिणः” मनसईशितारः “मत्सरासः”
 मदकराः “मदच्युतः” मदकरेषु रसेन आवधितारः ॥

“विष्टपे”, “विष्टपि”—“मदच्युतः”, “स्वर्विदः”—इति च
 पाठौ ॥ ८ ॥ पू२

● “अध्यावारैः”-इति
 † “अङ्गिरस्तमो”-इति,
 ‡ “मिचनः”-इति च

¶ ॥ ७, ५, १३, १ ।

§ ‘आयवः मनुष्याः’-इति वि० । ‘आयवः’-इति मनुष्यनामसु सप्तदशं नैवष्ट-
 कम् (१, २) ।

अथ दशमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
इन्द्रायपवनेमदःसोमोमरुत्वतेसुतः ।

(सोमसाम ॥) पुनानःसोमजागृविरव्याः । वारैःपा-
रिप्रियाः२ः । त्वंविप्रोअभवोङ्गाइरा२३४ । स्तमा२ ।
माध्वायद्या२३म् । मारैइमार३४औचोवा । सार३४णाः ।
॥ २२ ॥ पू३

हे सोम ! “जागृविः” जागरचशीलः “प्रिवः” प्रीचयिता*
त्वं “पुनानः” पूयमानः सन् “अव्याः” मेघाः “वारैः” वालै-
निर्मिते दद्यापवित्ते परिचरसि । “अङ्गिरस्तम” हे अङ्गिरसां
वरिष्ठ ! “विप्रः” मेधावी त्वं पिदृषां नेता “अभवः”† भवसि ।
स त्वं “नः” अस्मदीयं “यन्न” “मध्वा”‡ मधुना आत्मीयेन
रचेन “मिमिच्च”§ सेतुमिच्छसि । मिहेः सेचनार्थस्य (स्वा०प०)
सनि रूपम् ॥ ६ ॥ पू३

* ‘प्रिवः प्रिवतरः, भूतानां प्रिवः’-इति वि० ।

† ‘सार्धं कालिको लृष्ट’ (२, ४, १) ।

‡ छप चाले रूपम् (२, १, २६) ।

§ ‘मिमिच्च सिच्च’ इति वि० ।

३ १ २ ३ १८ २८ ३
सुहृत्सुधारीअत्यव्यमर्षति

१२ ३ १२
तमीमृजन्त्यायवः ॥ १० ॥ पू४*

५ ८ २ १ १८ २
इन्द्रायपा । वताइमादाः । सोमोमरुत्वताइ-
१ १ २८ १ १
हताः । स । हासुधारः । अतिअव्यमाःर्षति ।
१ १ २ १
तमाइमार्जाः । तिआयाःश्वाश्शः । ओःश्शपुइ ।
डा ॥ २३ ॥

५ ८ २ २ १
(स्वःपृष्ठमाङ्गिरसम् ॥) इन्द्रायपा । वतेमदाः ।
२ २ १ १ १ १ २८
सोमोमाहूः । त्वतेहोइइ । हताः । स । हासुधारः ।
१ २ ३ ५ २ ५ १
अतिअव्यमा । षाताओःश्वा । ऊःश्शपा । तमीहो-
१ १ २ १
इइ । मार्जाः । तिआयाःश्वाश्शः । ओःश्शपुइ ।
डा ॥ २४ ॥

५ ८ २ ४ ५ ४ ५ १ २ ८
(सोमसाम ॥) इन्द्रायाःपावताइमदाः । सोमोम-
२ २ १ २ १ २
रुत्वताइहृताः । स । हासुधारः । अतिअव्यमाः ।

अथैकादशी ।

१२   ३१ २३ १८ २८ ३ १ २
पवस्ववाजसातमोभिविञ्चानिवार्या ।

१ २३१ २३१८ २८
त्वत्समुद्रःप्रथमविधर्म

३१२   ३२
न्देवेभ्यःसोममत्सरः ॥ ११ ॥ ५५ *

४ ५   २१ २   ४ ५   १ ३   ५८ ८
षाती । तमाञ्चौश्चौश्च । मार्जा । तारयाश्चौश्चौ
वा । यारश्चवाः ॥ २५ ॥

४ ५ ८ ४८   ३   ५   २ १ २८
पवस्ववाजसा । इष्टा । तारश्चमाः । अभिविञ्चा-
१ २८   १   ३   ५८ ८   १ २ १८ २
निवारिया । त्वत्सारमूरश्चौश्चौवा । द्रःप्रथमेविधर्म-
२   १   १   ३   ५८ ८   १ ३
न् । दादुवायेश्च । भ्यारःसोश्चौश्चौवा । ममत्स-
२
राश्चः ॥ २६ ॥ ५४

“मदः” मदकरः “सुतः” अभिषुतः “सोमः” “मरुत्वते”
मरुत्स्तिष्ठते “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “पवते” चरति । ततः “सह-
स्रधारः” बहुधारोपेतः सोमः “अव्यम्” अविमयं पवित्रम्
“अत्यर्षति” अतिगच्छति तमिमं “आयवः” मनुष्या ऋत्विजः
“मृजन्ति” शोधयन्ति ॥ १० ॥ ५४

अथ हादयी ।

१२

२ २२२ ३ १ २

पवमानाचक्षुक्षतपवित्रमनिधारया ।

२१२

२१२ ३ १२२२२

मस्त्वन्तोमत्सराइन्द्रियाक्षया

३२ ३ १२२

मेधामभिप्रियात्सिच ॥१२॥धुई* ॥

॥ इति तृतीय-दशति ॥

(पवित्रम् ॥) ^{४ ५ ६ ७} पवमानाचक्षुक्षतपवाइ । ^१ चामतिधार

हे “सोम !” “विश्वानि” सर्वाणि “वार्या” वरणीयानि स्तोत्राणि† “अभि” लक्ष “वाजसातमः” अतिशयेनाश्वस्य लक्ष-कस्य “पक्ष” चर । हे सोम ! “देवेभ्यः” देवानां‡ “मत्सरः” मदकारः “समुद्रः” समुद्रमशीलः॥ “विधमन्” विशेषेण पोषक ! ॥ त्वं “प्रथमे” सुख्ये श्रेष्ठे यज्ञे देवेभ्यस्तदर्थं चर ॥

“विधमन्”-“विधारयम्”-इति, “वाजसातये”-“वाजसातमः”-इति, “वार्या”-“वाय्या”-इति च क्रमेण काण्वकृत्तः पाठाः ॥ ११ ॥ धुपु

* अ० ७, ५, १६, ५ ।

† ‘वार्या वरणीयेन अश्वेन’ इति वि० ।

‡ “पक्षर्षे चतुर्षोति वाचन्”-इति का० (पा० १, ३, ६२) ॥

॥ “समुद्रमशीलः” इत्यादि निपत्तोक्तेः (१, १०) । ‘समुद्रः समुद्रमशीलः’ इति वि० ।

॥ “विधमन्=विधमन्वि, विविधकर्मेण कर्मकारणे देवे’ इति वि० ।

१ २ २ १ २ १ २
यामरुत्वन्तोमत्सराइन्द्रीश्याः । ह्याः । मार३इधाम् ।

१ २ १ १ ५२२ १ ५
अभाये३ । प्रारयार३४चौहोवा । सीर३४चा ॥२७॥ ५ई

“पवमानाः” पूयमानाः सोमाः “धारया” आत्मीयया “पवि-
त्रम्” * “अति” अतीत्य “असृक्षत” सृज्यन्ते । कौटुष्याः ? “मरु-
त्वन्तः” मरुद्भिर्बुक्ताः “मत्सराः” मदकराः “इन्द्रियाः” इन्द्रशुष्टाः ।
“मेधा”† स्तुतिं “प्रियांसि” अन्नानि च “अभि” सस्य स्तोत्रभ्य-
उभयं कर्त्तुं वा “ह्या” यज्ञे गन्तारः सृज्यन्ते ॥ १२ ॥ ५ई

इति त्रैमत्सायचार्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशि
छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य पञ्चमसूक्तः ॥ ५ ॥
॥ इति बार्हतम् ॥

० “पवित्रं पुजातेः । मन्त्रः पवित्रमुच्यते । येन देवाः पवित्रे चात्मानं पुजते सदे-
त्यपि निजमो भवति ॥ रम्यश्चः पवित्रमुच्यते । ‘त्रमस्त्रिपुनोऽभिरक्रिमिः सुतरत्यपि
निजमो भवति ॥ आपः पवित्रमुच्यते । ‘अतपवित्राः सन्तोषा मदनी’ बल्लदकाः ॥
अग्निः पवित्रमुच्यते । वायुः पवित्रमुच्यते । सोमः पवित्रमुच्यते । सूर्यः पवित्र-
मुच्यते । इन्द्रः पवित्रमुच्यते । ‘अग्निः पवित्रं स मा पुजातु वायुः सोमः सूर्यं इन्द्रः पवित्रं
ते मा पुजन्तु’ इत्यपि निजमो भवति” इति (नि० ५, ६) ।

† ‘मेधां प्रज्ञाम्’-इति वि० ।

१४ ख,

अथ षष्ठेऽखण्डे —

सैषा प्रथमा ।

^{१८ १८१२३२ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ ३ १८ १८}
 प्रतुद्रवपरिकोशंनिषीदनुभिःपुनानोअभिवाजमर्ष ।

^{३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३}
 अश्वं नत्वावाजिनंमर्जयन्तोच्छा

^{१ २ ३ १ २}
 वर्धिरशनाभिर्नयन्ति ॥१॥पु७*

(अशनम् ॥) ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} ओद्रप्रतु । इच्छा३१ । द्रवा । परि

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 को३ । शन्निषीदा । औद्रनुभिः । इच्छा३१ । पुना ।

^{२ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 नो३अभि । वाजमर्षा । औअश्वम् । इच्छा३१ । नत्वा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 वा३जिनम् । मर्जयन्ताः । औअच्छ । इच्छा३१ । वर्धाइः ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 रशना । भा३४३इः । ना३यापुन्ताइपुईइ ॥ २८ ॥

(बुधैश्चनं साम ॥) ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२} प्रतु । एप्रत् । द्रवा । द्रवा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 परिको३ । शन्निषीदा । नुभिः । एनुभिः । पुना ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 पुना । नो३अभि । वाजमर्षा । अश्वम् । एअश्वाम् ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
 नत्वा । नत्वा । वा३जिनम् । मर्जयताः । अछ । एअछा ।

• उ० १, १, १०, १ = अ० ०, २, २२, २ = कथे १, १, ४ - १८, १, ० ।

२१   २१   २ १२ २   २२   ५   ५
 वर्धाइः । वर्धाइः । रश्मनाभिः । नये३४ । दियार्द्धा-
 २ ११११
 उवा । तार३४पुइ ॥ २८ ॥

(जानस्वाभीवर्तौदौ ॥)   ४ ५ ४   १   २
 प्रतुद्रा । वापरिकोशाम् ।
 १ १   १ १   २ २   २ २ २   १   १
 निषोइदा । साइदा । औचोइ । औचोइवा । नृभिः-
 २ २   ०   १   १ २   २ २
 पुनानोअभिवा । जमारर्षा । आर्षा । औचोइ ।
 २ २ २   १   २ २   ०
 औचोइवा । अश्वस्रत्वावाजिनम्मा । जयार्हन्ताः ।
 १ २   २ २   २ २ २   २   १ २ २   २
 यांता । औचोइ । औचोइवा । अक्खावर्धाइः । रश्-
 १ २ २   २ २   ५   ५   २ १ १ १ १
 नाभिः । नये३४ । दियार्द्धाउवा । तार३४पुइ ॥ ३० ॥

५ २   ५   २ २   ५ ५   २ १
 द्वाओइहा । उज्जवा३४ । ओइहा । प्रतुद्रवा ।
 २   २ २ ४ ५   २ १ २ १   २ १
 परिकोइ । शन्निषोदा । नृभाइःपुना । नोइअभि ।
 २ २ ४ ५   २ १   २ १   २ २ ४ ५
 वाजमर्षा । अश्वस्रत्वा । वाइजिनम् । भर्जयन्ताः ।
 २   ५   २ २   ५ ५   २ १ २ २ १
 द्वाओइहा । उज्जवा३४ । ओइहा । अक्खावर्धाइः ।
 २ १ २   २   २ ४
 रश्मना । भाइ३इइः । नाइवा५'ताइ५इइ ॥ ३१ ॥

(त्रिष्टुवौशनम् ॥) प्रातू । द्रवापरिकोशाम् ।

निषीश्दा । नृभाइःपुना । नोश्चभि । वाजमर्षा ।

अश्वत्वावाजिनम्ना । जयारश्ताः । अश्वावर्हिः ।

रशना । भाश्शुइः । नाश्याप्रुताइप्रुईइ ॥ १२ ॥ ५७

उशनाऋषिः* । हे सोम ! “तु” चिप्रं† “प्रद्रव” प्रगच्छ
आगत्वा च “कोशं” द्रोणकलशं “परिनिषीद्” निषसीभव ।
“नृभिः” नेटभिः “पुनातः” पूयमानः “वाजम्” अश्वं यज-
मानार्थमुद्दिश्य “अश्वर्ष” [वाजं सङ्ग्रामं वा] “वाजिनं” वसवन्तं
“अश्वं न” अश्वमिव तं यथामार्जयन्ति तदत् ताम् “अर्ज-
यन्तः” शोधयन्तः “वर्हि” यज्ञम् अच्छ “प्रतिरशनाभिः”
रशनावदायतभिरङ्गुलीभिः “नयन्ति” अध्वर्युप्रमुखाः ॥१॥ ५७

● “कावः”-इति ऋषिःने० ।

† ‘अच्छ आशुस्’-इति वि० । मन्त्रश्रुतौ ‘अच्छा’-इति दीपो निपातनात् (६,
१, १३६ पा० ।)

‡ ‘रशना यूषयोजनो’-इति वि० ।

¶ “तु-इत्येवोनेककला, इदम् करिष्यतीति चेलपदेरे, कश्चु करिष्यतीत्युदघटे,
नन्वेतदकार्षीदिति आवाप्युपमाये भवति इच्छतु ते पुत्रस्तवयाः इच्छन्ते ते पुत्रपुत्र
शाशाः”-इत्यादि नि० १, ४ । “तु”-इति चिप्रनामसु च प्रथमर्षेण्यत् कम् (१, १४) ।

§ ‘वर्हिः’ प्रहङ्म्-इति वि० ।

॥ ‘रशनाः’-इति अङ्गुलिनामसु षष्ठं नेवष्ट, कम् ।

अथ द्वितीया ।

१ २८३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 प्रकाव्यमुशनेवब्रुवाणोदेवोदेवानांजनिमाविवक्ति ।

१ २ ३ १ २ ३ २
 मद्द्विभ्रतःशुचिबन्धुःपावकः

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 पदावराहोअभ्येतिरेभन् ॥२॥ पू८#

(वाजसनीदे ॥) ^{४५} प्रा । ^{१२} काविया२म् । ^१ उशनेवा२ ।

^१ ब्रुवा२र३णाः । ^{१२} देवोदेवा२ । ^{१२} नाञ्जनिमा२ । ^१ विवा-

^२ र३क्ती । ^१ मद्द्विभ्राता२ः । ^१ शुचिबन्धू२ः । ^१ पवा२र३काः ।

^{१२} पदावारा२ । ^{१२} होअभिया२द् । ^{१२} तिरा३४ओहोवा । ^३ भा

१ १ १ १
 २३४५न् ॥ ३३ ॥

^{१२} प्रकाविया२म् । ^१ उशनेवा२ । ^१ ब्रुवाणा२ः । ^{१२} देवो-

^{१२} देवा२ः । ^१ नाञ्जनिमा२ । ^१ विवाक्ती२ । ^१ मद्द्विभ्राता२ः ।

^१ शुचिबन्धू२ः । ^१ पवाका२ः । ^{१२} पदावारा२ । ^१ हो२ ।

^{३ २} भिया३४ओहोवा । ^{२ १ २ ३ १ १ १ १ १} तिरेभा२३४५न् ॥ ३४ ॥

● उ० ४, २, १, १ = ऋ० ७, ४, १२, २ = कहे ६, २, ५ ; - १६, २, १८ ; - २३, २, ३-६ ।

(वाजजित्स्वाम ॥) ^{२२} प्रकाव्यमुश्ने ^२ वब्रु ^{१ २} वाणा । ^३ दे-
^५ उश्ने । ^{११११} देवानाञ्च ^२ निमावी ^{१ २} वाक्ती । ^३ मा ^५ उश्ने । ^१ व्रतः
^{१ २} शुचिबन्धुः ^३ पाश्वाकः । ^५ पा ^{१११} उश्ने । ^२ वरा ^१ चो ^१ अभ्येतिरा-
^१ उश्ने । ^{११११} हाउवा ^३ भा ^३ उश्ने ॥ ३५ ॥

(वाराहम् ॥) ^{५२} हाउहाउ । ^१ ऊप् । ^{२१२} प्रकावियाम् ।
^{११२} उश्ने । ^{२३४} वब्रु ^३ वाणाः । ^{११११२} देवो ^२ देवा । ^३ ना ^१ उश्ने । ^५ मा ^३ वि
^{४५} वक्ती । ^{१ १} मद्भि ^२ व्रताः । ^३ शुचिवा ^५ उश्ने । ^{२ ३ ४ ५} धुः ^२ पवाकाः । ^३ हाउ
^२ हाउ । ^१ ऊप् । ^{२१२} पदावरा । ^३ हो ^१ उश्ने । ^५ आ ^३ उश्ने ।
^{१ ४} ती ^३ उश्ने । ^५ उश्ने ॥ ३६ ॥

॥ इति पञ्चदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

वृषगणो वासितच्छविः* । “उश्ने एव” तन्नामकच्छवि-
 रिव “काव्यं” कविकर्म स्तोत्रं “ब्रुवाणाः” “देवः” स्तोता†

* “वृषगणो वासितः”-इति छवि-ने० ।

† “देवः स्तोत्रः”-इति वि० ।

अथष्टषिष्टंषगणोनाम् “देवानाम्” इन्द्रादीनां “जनिमा”
जन्मानि* “प्रविवक्ति” प्रकर्षेण वदति । [वच परिभाषणे
(अदा०प०) । व्यत्ययेन विकरणस्य न्युः (३, १, ८५) बहुलं
छन्दसीति (७, ४, ७८) अभ्यासस्य इत्वम्] “महिन्नतः” प्रभूत-
कर्मा । “शुचिवन्धुः” वध्नन्ति शूचिगिति बन्धूनि तेजांसि
बलानि वा दीप्ततेजस्कः‡ “पावकः” पापानां शोधकः “वराहः”
वरश्च तद्दृश्य वराहः [“राजाहःसखि भ्यष्टच्”-इति टच् समा-
सान्तः । तस्मिन्नहनि अभिषूयमाणत्वेन तद्दान् । अर्घ्यादित्वा-
त्त्वर्षीयोऽच्] तादृशः॥ सोमः “रेभन्” शब्दं कुर्वन्§
“पदानि” खानानि पात्राणि “अभ्येति” अभिगच्छति । यद्वा ।
यदा कश्चन वराहः “पदा” पदेन भूमिं विक्रियमाणः शब्दं
करोति तद्वत् ॥ २ ॥ ५८

* ‘जन्मानि कर्माणि वा’-इति वि० ।

† ‘महिन्नतः महतः कर्मणः अन्नस्य वा चारयिता’ इति वि० ।

‡ ‘शुचिवन्धुः शोधनवन्धुः शुद्धवन्धुर्वा’-इति वि० ।

॥ ‘वराहः सोमः’-इति वि० । “वराहो मेघो भवति वराहारः । वरमाहार
माहर्षीरिति च ब्राह्मणम् । विध्यद्व्यवराहन्निरोक्षत्रिमसोत्यपि निगमो भवति ।
अयमपीतरौ वराह एतस्माद्देव । इदमि नृणां वरं वरं मूर्च्छं इदतीति वा । वराह-
मिन्द्रर भुवसित्वपि निगमो भवति । अत्रिरोऽपि वराहा उच्यन्ते ‘महावराह’ इति
इतिर्वेदादिः । अथाप्येते माध्वमिका देवमवा वराहव उच्यन्ते—‘पद्मन् विरञ्जववा-
नको इन्द्रान् विद्यावतो वराहम्’-इति वि० ५, ४ ।

§ ‘रेभन् कुर्वन्’ इति वि० ।

अथ तृतीया ।

^{२ १८ २८ ३१८ ३८ ३ १२ ३ १८ २८ ३ ९}
 तिस्रोवाचईरयतिप्रवङ्गिर्हृतस्यधोतिंब्रह्मणामनीषाम् ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 गावायन्तिगोपतिंपृच्छमानाः

^{२ १ २ २}
 सोमंयन्तिमतयोवावशानाः ॥ ३ ॥ पूटः*

(संक्रोशास्त्रयः ॥) ^१ होइ । ^२ हो । ^३ होइहोइ ।

^{२ १८ ८ २ १ २ २ ४ ५ १ १}
 तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवङ्गीः । होइयारइहोइ ।

^{२ १८ ८ २ १ २ २ ४ ५ २८ १ १}
 तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवङ्गीः । आ । होइयारइहोइ ।

^{२ १८ ८ २ १ २ २ ४ ५ १ २ २ १}
 तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवङ्गीः । होइहा । इहोइहा ।

^{१ २ २ १८ ८ २ १ २ २ ४ ५}
 औइहोइइ । इहा । तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवङ्गीः ।

^{१ २ १ १ १ २ २ १८ ८}
 होइया । इयोइया । औइहोइइ । इया । तिस्रोवाचाः ।

^{२ १ २ २ ४ ५}
 ईरय । तिप्रवङ्गीः ॥ १ ॥

(वेणोर्विशाले द्वे ॥) ^{२ १, २ ५ २ ८ १}
 इहोइह । इहोइहाइहो ।

^{३८ ० ३ ५ २ १८ ८ २ १ २ २ ४ ५ ४ ८}
 वाहोइह । तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवङ्गीः । इहो

* उ० १, १, १०, १ = ऋ० ७, ४, १७ ४ = ऊ० २, १, १० = ऋ० १, १, १ ।

वापु । इक्षोवार० । ई०४०४०४ । ई०५ । इक्ष ।

तिक्षोवाचाः । ई०३०४ । तिप्रवङ्गीः । इक्षोवार३ ।

ई०३०४०४ । इक्ष । तिक्षोवाचाः । ई०३०४०४ । तिप्र-

वङ्गीः । आ०औ०इ० । आ०औ०इ००४ । औ०इ०वा ।

इ०इ०इ० । तिक्षोवाचाः । ई०३०४ । तिप्रवङ्गीः । आ ।

औ०इ०वाइ००४ । औ०इ०वा । तिक्षोवाचाः । ई०३

०४ । तिप्रवङ्गीः ॥ २ ॥

औ०इ०इ० । औ०इ०वाइ० । अ०तस्यधाइ । ती०इ०ब्रह्म ।

योमनीषाम् । इ०इ०इ० । इ०इ०इ०इ०इ० । गावोयन्ताइ ।

गो०इ०पतिम् । पृ०च्छ०मानाः । इ०इ०इ० । इ०इ०इ०इ०इ० ।

सोमंयन्ताइ । मतयः । वा०इ०३ । वा०इ०शा०पु०ना०६०५०६ ॥

॥ ३ ॥ ५८

१५४,

पराशरऋषिः* । “वह्निः” वोढा यजमानः “तिस्रो वाचः”
 ऋग्यजुःसामान्निकाः स्तुतीः प्रेरयति । तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य
 “धोति” धारयित्री† “ब्रह्मणः”‡ परिदृष्टस्य सोमस्य “मनीषा”
 मनस ईश्वित्री कल्याण-वाचं च प्रेरयति । किञ्च । “गोपति” ¶
 एषमं यथा गावोऽभिगच्छन्ति तद्वत् गवां स्वामिनं सोमं “गावः”
 “पृच्छमानाः” पृच्छन्त्यः सत्यो “यन्ति” स्व-पयसा मात्रयितु
 मभिगच्छन्ति । तथा “वाधशानाः” कामयमानाः “मतयः”
 स्तोतारः§ “सोम” “यन्ति” स्तुतु मभिगच्छन्ति॥ ३ ॥ ५६

* “शास्त्रः”-इति ऋषि-ने० । “पराशरः पराश्रीरस्य ऋषिदृष्टस्य स्वरिदस्य ऋषे ।
 पराशरः प्रतयातुर्वसिष्ठ इत्यपि निम्नो भवति । इन्द्रोऽपि पराशर उच्यते परा-
 शातयिता यातूनाम् इन्द्रो यातूना मभवत् पराशर इत्यपि निम्नो भवति”-इति
 नि० ने० ६, २० ॥

† ‘धोतिं कर्म’-इति वि० ।

‡ ‘ब्रह्मणो मनीषां वेदोक्तानि कर्माणि’-इति वि० ।

¶ ‘गोपतिं यजमानं दक्षिणासम्बन्धेन पृच्छमाना इव, एषमं वा’ इति वि० ।

§ मतय इति श्लोडनामस्तु न दृश्यते परं मेधावि-नामस्तु द्वाविंशतितमस्यैषष्टु-
 मिति लक्ष्यते (३, १५) । ‘मतयः बुद्धयः’-इति वि० ।

॥ याज्ञवल्क्याणां ग्लिरथम्—“वह्निरादित्यो भवति स तिस्रो वाचः प्रेरयत्युचो
 यजं वि सामान्येनस्त्रादित्यस्य कर्माणि ब्रह्मणो मतान्येष रवेतत् सर्वमन्तरमधोत्यधिदैवतम्
 अथाध्यात्मं वह्निरात्मा भवति स तिस्रो वाच ईरयति प्रेरयति यिद्यामतिबुद्धिमता
 द्यतस्त्रात्मानः कर्माणि ब्रह्मणो मतान्येषवेतत् सर्वमनुभवत्यात्मरति माचष्टे”-इति
 (प० ९, १४) ॥ विवरणकारस्तु पूर्वं यथावत् व्याख्यायानन्तरमपरमपि व्याख्यानव्यासमा-
 चिकृतवान् तद्यथा—‘वसपि पावमानेषु सोममुज्जा खन्वा देवता न सद्यथति तन्वा-
 यष्टादग्ने व्याख्यातेति ह्यत्वा तेनापि व्याख्यानानुस्मरणार्थं मास्तिष्ठत । तिस्रो वाचः ।
 ऋग्यजुःसामानि अथवा तिस्रो वाचः सत्वरजसर्माणि अथवा जायतस्त्रप्रदुप्ति-
 दत्तयः । ईरयति प्रेरयति उदकरग्नीं च वचतीति वह्निरादित्यः । ऋतस्य आदित्यस्य

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २   ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्तरसम् ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २
सुतः पवित्रमपर्येतिरेभन्मिनेव सद्मपशुमन्ति शेता ॥४॥ ६० ॥*

३ २   ३ २ ४ २ ५   १ २   ३ २   ३ २ ४ २ ५
(अगस्त्यस्य यमिके द्वे ॥) अस्या ३४ औ शेवा । प्रेषा । हे ३

१ २   ३ २ ४ २ ५   ३ २   ४ २   ३ २ ४ २ ५
मना । पूयमानः । उज्जवाइ । अस्या ३४ औ शेवा ।

१ २   ३ २ ४ २ ५   ३ २ ४ २ ५   ३ २ ४ २ ५
प्रेषा । हे ३ मना । पूयमानाः । चाइ । उज्जवा ।

३ २ २   ३ २ ४ २ ५   ३ २   ३ २   ३ २ ४ २ ५
देवा ३४ औ शेवा । देवाइ । भी ३ः सम । पृक्तरसाम् ।

धीतिः । अथवा कृतस्य सत्यस्य ब्रह्मणः । अथवा कृतस्य धीति रंजस्य वा
आदित्यस्य वा इत्येव 'अथौ प्राणाऽतिः सव्यमादित्यमुपतिष्ठते' । 'ब्रह्मणो मनीषां
जावः रश्मयः तेन विच्छटा अथवा उदकानि । एतमेव गोपतिं रश्मि-स्नामिनं वा
पृच्छन् इव सोमं यन्नि पुत्रिवीं वसाना सर्वोपकाराय सोमं आदित्यं मनयः । प्रजायते
विषयाः अतिप्रकाशत इति रश्मयः । वायुना आदित्यं यन्नि प्रविशन्ति । अध्यात्म
वक्रिरात्मा भवति । ब्रह्मादिगुरुसंयोगात् । सः तिष्ठो वाचः प्रेरयति । विद्या
बुद्धिमर्माधि । विद्या मयान् । बुद्धिरुद्वारं मनइति प्राधान्याद् भूतेन्द्रियाणि
कृतस्नात्मनः धीतिं मनसः इहानि कर्माणि प्रेरयन्ति ब्रह्मणः आत्मनः । गोपाः
गोपावति । आत्मानं इन्द्रियाणि स्नामिनं पृच्छमानाः । आत्मानं तदभिप्रायेण
ब्रह्माद्यनुक्रमणात् । एतमेवमात्मानं सोमह्यामयमाना इव यन्नि न भूयः तदर्थं प्रादु-
र्भवन्ति-इति ।

* ७० ६, ९, ८, १ = ५० ७, ४, ११, १ = ऊ५६'१' ७,

^२ ^{३ २} ^{३ ४ ५} ^१ ^२ ^१
 छाड । ^१छेइ । सुता३४^१चौ^१छेवा । पवाइ । चा३म्परि ।
^{२ ३ ४ ५} ^{१ २} ^{१ २} ^{३ ४ ५} ^१
 एतिरेभान् । चा । ^१छा^१चौ^१छेइ । मिता३४^१चौ^१छेवा । वसा ।
^२ ^१ ^{२ ३ ४ ५} ^१ ^२ ^२ ^४
 द्वा३पशू । मन्ति^१छेता । पशू । मा३४३ । ती३^४छेपू
 ताई^५पूई ॥ ४ ॥

^{१ २} ^{२ २ ३ २} ^१ ^{३ २} ^{१ २} ^{१ २ २}
 औ^१छेवा^२चा^३छेइ । इ^४चा । अस्य^५प्रेषा । छे^६मना ।
^{२ ३ ४ ५} ^{२ २ १ २} ^५ ^१ ^{२ ३ ४ ५}
 पूय^६मानाः । दे^७वो^८दे^९वाइ । भी^{१०}रुः^{११}सम । पृ^{१२}क्तर^{१३}साम् ।
^{२ १} ^२ ^१ ^{२ ३ ४ ५} ^{१ २ २ २ २} ^२
 सुतः^६पवाइ । चा३म्परि । एतिरेभान् । चौ^७छेवा^८चा-
^१ ^{२ २} ^{१ २} ^२ ^१ ^२
 छेइ । इ^४चा । मि^५ते^६वसा । द्वा३पशू । मा३४३ ।
^२ ^४
 ती३^४छेपू^५ताई^६पूई ॥ ५ ॥ ई०

वसिष्ठऋषिः* । “अस्य” सोमस्य “प्रेषा” [प्रेषतिर्गत्यर्थः
 (भा० प०) क्षिपि रूपं । सावेकाच इति विभक्तेरुदात्तत्वं †
 प्रेषा] प्रेरणेण‡ “हेमना”॥ हिरण्येन “पूयमानः” हिरण्य-

* “सोवावदधः”-इति ऋषि-मै० ।

† “सावेकाचस्य नौषादिविभक्तिः”-इति पा० ६, १, ११८ ।

‡ ‘प्रेषा प्रकर्मण्यथा’-इति वि० ।

॥ वाङ्मलादङ्गोपाभावः ।

० १ १२ १ १ १ १
रियार३स्या । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । तार

४
वापुइष्णो६५ईः ॥ ६ ॥

३ ४ ५ २ २ १ ४ १
सोमःपवतेजनिता । ए३ । औ३हो५वाऽ । माता

१ १२ २ १२ २ १२ २ १२
र३४पुइना६५ईम् । जनितादिवोजनितापृथिव्याः । जना-

१ १ १ १ १ ४
२इतार३४ग्नेः । जनिता । सू३४३ । री३यापुस्या६५ई ।

१ १२ १ १२ १ ११११
जनितेन्द्रस्यजनितातविष्णोर३४५ः ॥ ७ ॥

५२ ४ ४ ५
(जनित्रे द्वे ॥) द्वाउजनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ ।

१ १ १२ १
होइ । जनत् । २ । होइ । जनात् । सोमःपवा । ते३

१ २ ३ ४ ५ १ १२ १ १ १ १
जनि । तामतीनाम् । जनितादाइ । वो३जनि । तापृ

५ ५ १ १२ १ १ २ २ ३ ४ ५ ५२
थिव्याः । जनिताग्नाइः । जनिता । सू३रियस्या । द्वाउ

४ ४ ५ १
जनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ । होइ । जनत् । २ । होइ ।

१२ १ १ १ ४
जनात् । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । ता३वा

पुइष्णो६५ईः ॥ ८ ॥

^{४ ५} जनद्वाउ । ३ । ^{४ ५} जनदाउ । ३ । ^१ जनत् । होइ । ३ ।
^{२२ १} सोमःपवा । ^{२ १} तेऽजनि । ^{२, ३ ४ ५} तामतीनाम् । ^{२ १२} जनितादाइ ।
^{२ १} वाऽजनि । ^{२, ३ ४ ५} तापृथिव्याः । ^{२ १२} जनिताग्नाइ । ^{२ १२ २ ३ ४ ५} जनितासूरियस्या ।
^{४ ५} जनद्वाउ । ३ । ^{४ ५} जनदाउ । ३ । ^१ जनत् । ^२ होयि । ३ । ^२ जनि-
^{१२} तेन्द्रा । ^{२ १} स्याऽजनि । ^२ तोऽ४३ । ^{२ ४} ताश्वापृथिव्योऽ६पु६ः

॥ ८ ॥ ६१

प्रतर्दनञ्चपिः* । “सोमः” अभिषूयमाणः “पवते” पात्रेषु
 क्षरति । कौटुम्भः ? “मतीनां” बुद्धीनां । यद्वा । मननीयानां
 स्तुतीनां “जनिता” जनयिता[†] [“जनता मन्त्रे” (६, ४, ५३)
 इति निपातेन णि-लोपः] किञ्च “दिवः” द्युलोकस्य “जनिता”
 प्रादुर्भावयिता । तच्चा “पृथिव्याः जनिता” । “अग्नेः” “जनिता”

* “देवोदासिः”-इति वि० ।

† अत्रेदं विवरणम्—‘सोमः पवते । विनियोगोऽस्य चतुर्थेऽजनि । अभिषूयमाणे
 पत्रेषुसोमस्य पृथिव्यादीनां । जनयित्वेन सम्भवात् । यत्रद्वारेषु स्थितिचेतुत्वात्
 जनयतीति जनिता मतीनां जनयिता दिवः जनयिताग्नेर्जनयिता सूर्यस्य जनयिता ।
 इन्द्रस्य जनयिता । उत अपि विष्णोर्वाग्निमतइति । जनयिता पृथिव्यादिभ्यः रसेन
 बर्हयिता । अथिदेवेनेन्द्रः सोमः अदात्मनि तदायमर्थः । सर्वमिदं अयति । आत्मा सोमः
 पवते साधयति भोक्तृत्वात् । आत्मा सम्कारण वा । प्रथमभूतेन्द्रियाणां जनयिता
 पृथिव्यादीनाञ्च द्वयोर्बर्हणेनात्मरिचज्ञापि अग्नादीनाञ्च स्थानानां तिसृणां विष्णोश्च
 वाग्निमतः ॥ ”

अथ सप्तमी ।

१२ २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 अक्रात्समुद्रः प्रथमेविधर्मज्जनयन्प्रजामुवनस्यगोपाः* ।

वसिष्ठऋषिः† । “त्रिष्टुभं” त्रीणि पृष्ठानि द्वीणकलशादि-
 स्थानानि सवनानि वा यस्य स तद्योक्तस्तम् । “वृषणं” वर्षकम् ।
 “वयोधाम्” अन्नस्य दातारम्‡ । “अङ्गीषिणं” आघीषन्तं सोमं §
 “वाणीः” स्तोत्ररूपा वाचः “अवावशन्त” कामयन्ते शब्दायन्ते वा ।
 “वना” वनानि उदकानि “वसानः” । आच्छाद्यन् “वरुणो न”
 वरुण इव § “सिन्धुः” अपां स्यन्दयिता पर्यन्तप्रदेशानाच्छादयति
 तद्वत् । “रत्नधाः” रत्नानां दाता सोमः “वार्याणि” धनानि॥
 “दयते” स्तोत्रभ्यः प्रयच्छति ॥ ६ ॥ ई२

मादित्यरश्मीनां, सूर्यस्य लोकरचकर्मणामादित्यरश्मीनां, विष्णोर्वाग्निर्कर्मणा मादित्य-
 रश्मी नामित्यदिदेवतम् । अथाध्यात्मं सोम आत्माप्येतस्मादेवेन्द्रियाणां जमितेत्यर्थः ।
 अपिवा सर्वानिर्विभूतिनिर्विभूतत आत्मोत्पत्त्यामति साचष्टे—इति प० १, ११ ।

* “भुवनस्वरामा”—इति ऋ० ।

† “मेवावदधः”—इति ऋषिः मे० ।

‡ “सुतः”, “सुतः”, “वयः”—इति त्रीण्यपि पदानि पाठमेदात् सप्तममैवकु कलेन
 न यन्ते (१, ७) । ‘वयोधा मन्त्रानां धातारं यन्नस्मिन् वा’—इति वि० ।

§ “आङ्गुष्ठीसोमश्चाधोवः “एनाङ्गुष्ठीषे वयमिन्द्रवनाः” अनेन सोमेन वयमिन्द्र-
 वनाः”—इत्यादि जि० ५, ११ ।

§ “वदधः दृकोतीति सतः”—इत्यादि जि० १०, १—४ ।

॥ ‘वार्याणि वननीषानि धनानि’—इति वि० ।

१६ख,

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 वृषापवित्रे अधिसानो अवेष्टो सोमो वा वृधे स्वानो*—

अद्रिः ॥ ७ ॥ ६३†

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 (सम्यावैयञ्चम् ॥) हो । होपि । अक्रात्समुद्रः प्रथमे विधामान् ।
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 हो होयि । जनयन् प्रजाभुवनस्य गोपाः । हो । होयि वृ
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 षापवित्रे अधिसानो अ । व्यायि । हो । हो । वृष्ट
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 सोमो रवावृधे स्वानो अ । द्रा । औः । हो वा वा उ वा
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 इ । इः । स्वाना अ । द्वीरः ३४५ ॥ १२ ॥ ६३

पराशरऋषिः‡ । “समुद्रः” अस्मादापः समुद्रवन्ति स
 समुद्रः अपां वर्षकः । “गोपाः” यज्ञस्य रक्षकः सोमः “प्रथमे”
 विस्तृते “भुवनस्य” उदकाखण “विधर्षन्” विधारकोऽन्तरिक्षे
 “प्रजाः” “जनयन्” उत्पादयन् “अक्रान्” सर्व्वमतिक्रामति [क्रमते-
 र्हेङि, तिपि, इङ्भावे वृद्धौ च कृतार्यां सिज्जलोपे मकारस्य

* “वृवान्”—इति ऋ० ।
 † उ० ५, १, १, १=ऊ० ७, ४, १८, प= ऊ० १०, १, १;—१२, १, ५—८—९;
 ऊ० १, ५ ।
 ‡ “पराशरः”—इति ऋषि-ने० ।
 § “भुवनम्”—इति उदकनामस्य पञ्चाङ्गत्वं नैवष्टु ऋम् (१, ११) ।

अष्टाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ ३ १ २ ३ २

कनिक्कन्तिहरिराष्ट्रज्यमानःसौदन्वनस्यजठरेपुनानः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

नृभिर्यतःकृणुतेनिर्णिजङ्गामतोमतिञ्जनयतस्वधाभिः॥८॥ई४ *

मोनोघातोरिति नकारे रूपम्] “वृषा” कामानां वर्धिता
“स्नानः” अभिषूयमाणः† ॥

“अद्रिः”-“इन्दुः” इति च साम्प्रत्ययः पाठौ ॥ ७ ॥ ६३

* अ० ७, ४, ५, १ ।

† अत्रेदं विवरणम्—

अज्ञान् समुद्रः विनिर्घोमोऽस्य भवसेऽहनि, ज्ञानज्ञान् प्रथमे परमे उत्पद्यते विघ्नमेषि
 चारणेन जयन् प्रजाः प्रजायन् इति प्रजाः देवाः वाः भुवनस्य गोपाः भूतानां रक्षिता
 एषा सक्ता पवित्रे वा स्तमाय । अथि उपरि सानो समुद्रको अथे अविमये । वृषत्सोम
 वाहणे वदते स्नानः अद्रिः अदरचः । वन्यः अज्ञान् समुद्रः सामर्थ्यात् अत्यक्रमोत्
 अतीतं मण्डल्युदपादसं सदा समुद्रः । आदित्यः प्रथमे प्रकृष्टे सोमन् सामर्थ्याद्दम-
 रिषे प्रजा जनयन् वर्धकर्मेश । भुवनस्य वेद्योक्तस्य गोपा रक्षिता एषा वर्धकर्मेशः ।
 पवित्रे आग्निमये अथिसानः अभिषिचमाचः सोम्यैः । वाहणे वदते वृषदिति वृषद्विभे-
 वचम् । स्नानः स्तनः अद्रिरादित्य अदरचः अत्यज्ञानत् अविहितवान् । समुद्रः
 आत्मा अभिद्रवत् तं भूतानि परमेभ्यः घने भूतेन्द्रियमिन्द्ररीरे जनयन् ज्ञानकर्मेश
 बोध मुत्यादयन् प्रजा वर्धयन् । भुवनस्य गोप्ता प्रजाशरूपजात् । वृषा पवित्रे अत्य-
 मवे आत्मा वर्धिता भवति शरीररूपेण पवित्रे ज्ञानमये अवतेर्गत्वर्थैः । अत्यर्षोश्च
 वृषार्थाः । अथिसानो सम्बन्धमान-शब्दादिवु मन्त्रलक्षणे सुष्ठु वर्धितं पवित्रे । प्रवः
 अद्रिः अदरचः—इति ॥

यास्तस्वे वं आस्नानवान्—“अत्यक्रमोत् समुद्र आदित्यः परमे जवने वर्धकर्मेशा
 जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । वृषा पवित्रे अथिसानो अथे वृषत्सोमो
 वावृषे सुवान इन्दु रित्यधिदैवतम् । अवाध्यात्ममत्यक्रमोत् समुद्र आत्मा परमे जवने
 ज्ञानकर्मेशा जनयन् प्रजाः भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । एषा पवित्रे अथि सानो
 अथे वृषत्सोमो वाहणे सुवान इन्दु रित्यात्मतिसाचहे”—इति प० १, १९ ।

(सामसामनि द्वे॥) कानी । क्रान्तीरक्रान्तीर । हरिराद्यज्य-

माश्शनाः । सायिदान् । वानारवानार । स्यजठरेपुनारश्-

नाः । द्रुभीः । यातारयातार । कृणुतेनिरिणिंजारश्-

गाश्म् । आताः । मातीरम्मातीरम् । जनयतारश्स्वारम्भा

रश्श्रौचावा । भोरश्शुपुः ॥ १२ ॥

कनिक्रन्तिश्चा । होयि । हरिराद्यज्य । मारश्शना ।

हाहोयि । सोदग्वनस्यजठरेपुनारश्नाः । हाहोयि । नृभि

र्यतःकृणुतेनिरिणिंजारश्श्राम् । हाहोयि । अतोमतायिम्

जनयतारश् । स्वारधारश्श्रौचावा । भोरश्शुपुः ॥ १३ ॥ ६४

प्रस्तुत्तुः* । “सृज्यमानः” आ समन्ताहिसृज्यमानो-
ऽभिषूयमाणः† “हरिः” हरितवर्णः सोमः “कनिक्रन्ति” पुनः
पुनः शब्दायते [क्रन्दतेर्यञ्जुकि, तिपि, इडभावे, “दाधर्त्तिर्दधती
त्यादिनाः निपातनादभ्यासस्य निगागमः । अभ्यस्तस्वरः‡]

* “कायुः”-इति ऋषि-ने० ।

† “सृज्यमानः संसूयमाणः”-इति वि० ।

‡ “दाधर्त्तिर्दधती”-इति ऋषि-ने० । “सोमः”-इति ऋषि-ने० । “कनिक्रन्ति”-इति ऋषि-ने० । “पुनः”-इति ऋषि-ने० । “अतोमतायिम्”-इति ऋषि-ने० । “जनयतारश्”-इति ऋषि-ने० । “स्वारधारश्श्रौचावा”-इति ऋषि-ने० । “भोरश्शुपुः”-इति ऋषि-ने० । “हाहोयि”-इति ऋषि-ने० । “नृभि”-इति ऋषि-ने० । “सोदग्वनस्यजठरेपुनारश्नाः”-इति ऋषि-ने० । “मारश्शना”-इति ऋषि-ने० । “हरिराद्यज्य”-इति ऋषि-ने० । “कनिक्रन्तिश्चा”-इति ऋषि-ने० । “यातारयातार”-इति ऋषि-ने० । “द्रुभीः”-इति ऋषि-ने० । “सायिदान्”-इति ऋषि-ने० । “वानारवानार”-इति ऋषि-ने० । “स्यजठरेपुनारश्नाः”-इति ऋषि-ने० । “क्रान्तीरक्रान्तीर”-इति ऋषि-ने० । “कानी”-इति ऋषि-ने० । “सामसामनि द्वे”-इति ऋषि-ने० ।

॥ “अभ्यस्तस्वरः”-इति पा० ६, १, १८८ ।

अथ नवमी ।

३२७ ३१२ ३ १ ३ २३२ ३ १ २ ३ १ २

एषस्यतेमधुमांद्न्द्रसोमोवृषावृष्णःपरिपवित्रेअक्षाः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ७ ३ ३ २ २

सहस्रदाःशतदाभूरिदावाशश्वत्तमम्बर्हिंरावाज्यस्यात्॥८॥६५*

४ ५ ४ ५ ३ २ ४ ५ २ ४ ५ ४ ५

(ऐषम् ॥) एषाएषाः । स्यता३१२३४यि । मधुमांद्न्द्रसोमः ।

२ ३ ३ ५ ४ ५ २ २

वृषावृषाईए । वृष्णो३१२३४ः । परिपवित्रेअक्षाः । सहस्रदा

५ ३ २ ५ ४ २ ५ ४ ५ ४ ५ ५

ईए । स्रदा३१२३४ः । शतदाभूरिदावा । शश्वक्श्वाईदे ।

३ २ २ ५ ४ ४ ५ ५ ५

तमा३१२३४म् । बर्हिंरावाजिपे । द्वियाईचाउवा स्या२

१ १ १ १

२३४पुत् ॥ १४ ॥ ६५

तथा “पुनानः” पूयमानः “वनस्य” वननीयस्य चास्य द्रोण-कल-

शस्य “जठरे” “सौदन्” उपविशन् शब्दायते । किञ्च “वृभिः”

कर्म्मनेतृभिर्ऋत्विग्भिः “यतः” संयतः सोमः “गाः” गो-विका-

रान् चीरादीन् आच्छादयन् “निर्णिज” शुद्धम् आत्मनोरूपं +

“कृणुते” ग्रहादिषु करोति । अतोऽस्मै सोमाय “मति” मननीयां

स्तुतिं “स्वधाभिः” इविभिः सह “जनयत” स्तोतारोऽजनयन्

[भस्यान्तादिशाभावः छान्दसः । अदादेशः] यद्वा हे स्तोतारः

अस्मै सोमाय स्तुतिं जनयत उत्पादयत कुरुतेति यावत् ॥ ८ ॥ ६४

* ऋ० ७, १, २२, ४ ।

† “निर्णिक्”-इति रूपनामस्य प्रथमं मेघस्य ऋन् (१, ७) ।

अथ दशमी ।

१२ ३१२ ११ ३१२ १२३ १ ३१ ३ १ २
पवस्वसोममधुमा^१कृतावापोवसानो^२अधिसानो^३अव्ये ।

३१ २ ३१२ ३ १ १ ३१२ ३
अवद्रोणानिघृतवन्ति^४रोहमदिन्तमोमत्सरइन्द्र-

१ २
पानः ॥ १० ॥ ६६†

॥ इति चतुर्थ-दशति ॥ ४ ॥

उग्रनाकृषिः‡ । हे इन्द्र ! “वृष्णः” वर्षकस्य “ते” तुभ्यं
[चतुर्थेयं षडौण] “एषः” “स्यः§” स सोमः “मधुमान्” माधुर्यो-
पेतः “वृषा” वर्षकः “पवित्रे” “पर्यक्षाः” पर्यस्त्रवत् [चरतेर्लुङि
रूपम्] स एव “सहस्रदाः” सहस्रसङ्ख्याकस्य धनस्य दाता
„शतदाः” शतसङ्ख्याकस्य दाता “भूरिदावा”॥ ततोऽपि भुरे-
र्दाता ‘वाजी’ बलवान् सोमः “शशक्तमम्” अतिशयेन पुराणं
“वर्हिः” यज्ञम् “अस्यात्” अधितिष्ठति ॥

“वृषा वृष्णाः”-“वृषा वृष्ण”-इति, “सहस्रसाः”-“शतसाः”
इति च साम्नाकृचः पाठाः ॥ ८ ॥ ६५

० “वृत्तवाणि”-इति क० ।

† क० ७, ४, ८, १ ।

‡ “कावः”-इति कृषि-भे० ।

¶ “वृष्णैश्चतुर्वीति वाच्यम् (२, १, ६२)”-इति कात्यायनवचनादित्यर्थः ।

§ “सहस्रस्य षडस्रम् (पा० ६, १, १३१)”-इतीदं नन्वे स इत्यस्य षोडशोपः ।

॥ “आमोममिप् कृमिभ्वनिपच (पा० १, २, ७४)”-इति वनिपि रूपम् ।

(माधुच्छन्दसम् ॥) ^{१ १ ५ २२} चाओर२४चाइ । इहा३१ ।
^{२१ २ १ २ २४५ २१२} पवस्वसो । मा३मधु । माच्छतावा । अपोवसा ।
^{२ १ २ २२ ४ ५ २ १ २ २ १} नो३अधि । सानोअव्याइ । अवद्रोणा । नो३धृत ।
^{२ २४ २ २ ५ २ २ २ १ १} वन्तिरोर्हा । चाओर२४चाइ । इहा३१ । मदिन्तमो ।
^{२ १ २ २ ४} मत्सरः । आ३४इइ । द्रा३पा५नार्धपूर्धः ॥ १५ ॥ ६६

प्रतर्दनऋषिः* । हे “सोम !” “मधुमान्” [मत्वर्धीयः]
 तादृशस्त्वं “अपः” वसतीवरीः एकधनाः “वसानः” आच्छा-
 दयन् “अधि” अधिकां “सानो” समुच्छिते “अव्ये” अविभवे-
 पवित्ने “पवस्व” चर । ततः “मदिन्तमः” अतिशयेन मदकरः
 “इन्द्रपानः” इन्द्रेण पातव्यः “मत्सरः” मादयिता सोमः “घृत-
 वन्ति” उदकवतः† “द्रोणानि” द्रोणकलशान् “अवरोह”
 प्रादुर्भवसि ॥

“रोद्”-“सोद्”—इति पाठौ । १० ॥ ६६

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

* “द्वेषोदासिः”—इति ऋषि-ने० ।

† “घृतम्”—इत्युदकनामसु दशमं नैषट्कम् (१, २) ।

अथ सप्तमे खण्डे--

सैषा प्रथमा ।

१२२२२ २ २२२२ २२२ २२२ २२२
प्रसेनानीःशूरोअग्नेरथानाङ्गव्यन्नेतिर्षतेअस्यसेना ।

२२ २२ २ २२२ २२२२ २२२ २२२
भद्रान्कृण्वन्निन्द्रहवांस्त्रिभ्यआसोमीवस्त्वारभसानि-

दत्ते ॥ १ ॥ ६७*

(कुत्सस्याधिरथीयानि त्रीणि ॥) हो४वा । उड्जवा

४ ५ २ २२२२२ २ २ २ २ २ ४
 ३ । होवा । प्रसेनानाइः । शूरोआइ । गाइरथा
 ५ २ २२२२ २ २ २ ४ ५ २ २२
 नाम् । गव्यन्नेताइ । हर्षताइ । अस्यसेना । भद्रा
 २ २ २ २ ४ ५ २२२२२ २
 न्कृण्वान् । इन्द्रहाइ । वांस्त्रिभ्याः । आसोमीवा ।
 २ २ २२ ४ ५ २ ५ २ २ ४
 स्त्वारभ । सानिदत्ताइ । हो४वा । उड्जवाइ । हो
 ५ ५
 वाइ । हाउवा ॥ १६ ॥

५२ ४ २ २२२ २ २२२२२ २ २ २ २
 औहोइवाइ४५ । प्रसेनानाइः । शूरोआइ । गाइ
 ४ ४ ५ २ २२२२ २ २ २ ४ ५
 रथानाम् । गव्यन्नेताइ । हर्षताइ । अस्यसेना ।
 २ २२ २ २ २ २ २ ४ ५ २ ४
 भद्रान्कृण्वान् । इन्द्रहाइ । वांस्त्रिभ्याः । औहोइ

* अ० ७, ४, ६, १ ।

२, १११ २२ १२ २२ १ २ १ २ २
वा३४५ । आसोमोवा । स्वा३रभ । सा३४३ । नी३

दापुत्ताई५६६ ॥ १७ ॥

१२४ २, १११ २२ २२ १ २ २ २ २
शौचो३वा३४५ । प्रसेनानाइः । शूरोषा३ । ग्राइ

२४ ५ २ २२ २ २ २ ५ ५
रथानाम् । गव्यजेताइ । हर्षताइइ । अस्यसेना ।

२२ २ २ २ २ २ ५ ५ २ ४ २
भद्रान्कृषवान् । इन्द्रहाइ । वांसखिभ्याः । शौचो३व

१११ २२ २ २२ १ २ १ २ २ ४
३४५ । आसोमोवा । स्वा३रभ । सा३४३ । नी३दा५ ।

२ १ १ १
तार३४५इ ॥ १८ ॥ ६७

प्रतर्दनञ्चषिः* । “सेनानीः” सेनाना मये नेता । “शूरः”
शत्रूणां बाधकः “सोमः” “गव्यन्” † इच्छन् यजमानानां पश्चा-
दिक इच्छन् “रथानाम्” “अश्वे” पुरतः “प्रैति” प्रकर्षेण सङ्घा-
मइच्छति । “अस्य” सोमस्य “सेना” च “हर्षते” इच्छति [वाक्य-
भेदादनिघातः] किञ्च “सखिभ्यः” समानस्थानेभ्यो यजमा-
नेभ्यः “इन्द्रहवान्” तैः कृतानि इन्द्रस्य आह्वानानि “भद्रान्”
कक्षावति यवार्चानि “कृषवन्” । आह्वतो हीन्द्रः सोमं पीत्वा

* “देवोदाशिः”—इति ऋषि-जै० ।

† “इन्द्रसि परेष्वाया मपि क्वञ् वत्तयः”—इति ब्रह्मिषाःशौच-काल्याणन-
वचनादिश्च ऋषि रूपम् ।

अथ द्वितीया ।

१३२ ३ १२   ३ २३२ ३२ ३ १२ २२
प्रतिधारामधुमतीरद्यन्वारयत्पूतोअत्येव्यव्यम् ।

१२ ३२ ३२ २२ २ ३२३ १२   ३२
पवमानपवसेधामगोनाञ्जनयत्सर्यमपिन्वेअर्केः ॥२॥६८८

(वैयञ्ज्योतिषाणि त्रीणि ॥)   २२ २ २
द्वाउद्दोवाइद्वाइ ।

२२ २   १ ०   ११११   २२ २ २
प्रतिधारामधुमाश्ताइरद्यन्वारयत्पून् । द्वाउद्दोवाइद्वाइ ।

२ २२   १ ०   ११११   २२ २
वारयत्पूतोअतौइयइषिआव्यारइधुम् । द्वाउद्दोवाइ

२   २ २ १ ०   ११११   २२ २
द्वाइ । पवमानपवसेधामगोनाइधुम् । द्वाउद्दोवा

कामान् प्रयच्छतीति । “रभसानि” इन्द्रस्य वेगेनागमन-निमित्तानि “वस्त्रा” वस्त्राण्याच्छादकानि पयःप्रभृतीन्वाश्रयणानि “आ दत्ते” आ गृह्णाति † ॥ १ ॥ ६७

०. ऋ० ०, ४, १०, १ ।

† अत्र विवरणं यथा—“प्रसेनामी । सेनां नयति इति सेनामीः । शूरः विक्राणः । अग्ने रथानां ये देवरथाः नयन् इत्यम् । धर्मं पृथिव्यां भवं प्रीतिं प्रयाति । अर्पति अस्त्रं सेनां भद्रान् भयनीयानि । कुर्वन् ह्ययम् । इन्द्रस्यवान् इन्द्रियाणि । सविभ्यः ऋतिभ्यः । एवं जुषविभिः । सोमः वस्त्राणि रभसानि पतति । आदत्ते अरसेभ्यः । अथवा सेनामीः कृण्वः शूरः विक्राणः । अग्ने पुरतः देवरथानां नयन् । पृथिव्यां भवन्नयम् । राति गृह्णाति इदति सेभ्यः सोमइव रस्त्रोन् वस्त्राणि सेभ्यो इदति ॥”—इति ॥

अथ तृतीया ।

१२ ११२ ११२ १२ ११२ १२
प्रगायताभ्यर्चामदेवांस्त्रिमोदितुमश्नते धनाय ।

३ १२ २ २ ३ २ २ २ १ २ ३ २ २ २ २
स्वादुःपवतामतिवारमव्यमासीदतुकलशब्दे वङ्गन्दुः॥३॥ई८*

२ २ १ ०२ ११११ १२
श्चाद् । जनयत्सूर्यमाहपाइन्वोचर्काश्च४५इः । चाउ

२ २ ११११
शोकाश्चाउ । वाश्च४५ ॥ १८ ॥ ई८

पराशरऋषिः† । तदा प्रसृज्यन्ते “यद्” यदा “पूतः”
वसतीवरौभिस्त्वं “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पविषम्
“अत्येधि” अतीत्य गच्छसि । किञ्च हे “पवमान” शोध्यमान
सोम ! “गोनांश्च” गवांश्च “धाम” धीयते पीयत इति धाम पयः
तत् वसनीकृत्य “पवसे” चरसि । ततः “जनयन्” जायमानस्त्वं
“अकः” अर्चनीयैः स्व-तेजोभिः “सूर्यम्” आदित्यम् “अपिन्वः”
धूरयसि ॥

“वारं यत्पूतोअत्येथव्यम्”—“वारान्यत्पूतो अत्येथव्यान्”—इति,
“जनयन्”—“जघ्नानः”—इति च साम्प्रतः पाठो ॥ २ ॥ ई८

* ऋ० ७, ४, ११, ४ ।

† “पराशरः”—इति ऋषि-वै० ।

‡ “गोः पादान्ते (७, १, ५०)”—इति चिदं गोनामिति ।

§ ‘गवां रश्मिणा नदकानां वा’—इति वि० ।

२१२   २ १   २ ३ ४ ५   २ २ १
 प्रगायता ।   अभिय ।   चामदेवान् ।   सोम-

२   २ ३ ४ ५   १ २ १   २
 हिनो ।   तामह ।   तेधनाया ।   स्वादुःपवा ।   ताः

१   २ ३ ४ ५   २ २ २ २   २ १   २
 मति ।   वारमव्याम् ।   आसीदतु ।   कलशम् ।   दा-

२   ४
 ३४३इ ।   वाःआपूइन्दूईपूईः ॥ २० ॥ ईट

इन्द्रप्रमतिर्वासिष्ठऋषिः । हे स्त्रीतारः ! “प्रगायत” “सोम”
 प्रकर्षेणाभिष्टुत । वयन्तु “देवान्” “अभ्यर्चामः” अभिष्टुमः* ।
 यद्वा । देवानभ्यर्चामोऽभ्यर्चत [शुद्ध-व्यत्ययः] । किञ्च । “महते”
 महत् प्रभृतं धनाय धनं प्राप्तुं सोमं “हिनोत”† अभिषवार्ष”
 प्रेरयत [त्रियार्थोपपदस्य च कर्षणि ख्यानिनः (२, ३, १४,)-इति
 धन-शब्दस्य चतुर्थी] ततः “स्वादुः” मधुरः सोमः “अव्यम्”
 अविभवं “वारं” वासं पवित्रम् “अतिपवीताम्” अतीव धरतु ।
 “देवः” द्योतमानः । सोमः “इन्दुः” दीप्तः सन् “कलशं” द्रीणम्
 “अति आसीदतु” आभिमुख्येन तिष्ठतु ॥

“पवतां”-“पवाते”—इति, “देवइन्दुः”-“देवयुगं”—इति
 साप्तरचः पाठौ ॥ ३ ॥ ईट

* ‘सोमरक्षेच’—इति वि० ।

† “तप्तमप्तमनाय (०, १, ४५ पा०)”—इति तर्पि चिह्नं चिनोतेति ।

अथ चतुर्थी ।

१२ २ १ २ २ १२ २२ २ २ १२ २२ २ १२
प्रह्विन्वानोजनितारोदस्त्रोरथोमवाज्मनिषन्नयासीत् ।

२१ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
इन्द्रक्कन्नायुधासश्मिशानोविश्रावसुहस्तयोराद-

२
धानः ॥ ४ ॥ ७० ॥

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउहोवाश्चाइ । प्रह्विन्वानोजनितारोश्चइदसीयोः ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउहोवाश्चाइ । रथोनवाज्मनिषाश्चइनयासीत् ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउहोवाश्चाइ । इन्द्रक्कन्नायुधासाश्चइश्मिशानः ।

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउहोवाश्चाइ । विश्रावसुहस्तयोराश्चइधानः । दधा

धुनाउ । वा ॥ २१ ॥ ७०

वसिष्ठऋषिः† । “प्रह्विन्वानः” अर्धर्युभिः प्रेर्यमाणः‡
“जनितारो” उत्पादयिता “रोदस्त्रोः” द्यावापृथिव्योः§ तयो-
र्जनयितृत्वं उष्टिप्रदान-हविः-प्रापणाभ्याम् । तादृक् सोमो
“वाजम्” अन्नं “सनिषन्” दास्यन् ॥ “प्रायासीत्” प्रगच्छति ।

* ऋ० ७, २, २८, १ । † “सिमावहवः”—इति ऋषि-भे० ।
‡ ‘प्रीचानः अच्छन् वा’—इति वि० ।
§ “जनितारो मन्त्रे (६, ४, ५२)”—इति पा० ।
§ “रोदस्त्री”—इति द्यावापृथिवी-नामसु चतुर्थं नैघण्टिकम् (१, २०) ।
॥ ‘सनिषन् सन्नजमानः’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तक्षद्यदीमनसेवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यधर्मन्दुक्षोरनीके ।
 १ १ २ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टम्यतिकूलशगावइन्दुम् ७१

(वाचःसामनी द्वे) ॥ तक्षद्यदी । चोर३४पुइ । मन-

२ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १ २ २ ४ ५ ३ १ १ १ १
 सेवेनतः । वार३४पुक् । ज्येष्ठस्यधा । चोर३४पु ।
 ४ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १
 मन्दुक्षोरनी । कार३४पुइ । आदीमायन् । चोर३४पुइ ।
 २ ४ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १ २ ४ ५ ३ १ १ १ १
 वरमावावशा । ना२३४पुः । जुष्टम्यतिम् । चोर३३पुइ ।
 ४ २
 कलशेगापुवः । इ । दाउ । वा ॥ २२ ॥

२ १ २ २ ४ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १
 तक्षद्यदा३१२३४इ । मनसेवेनतः । वार३४पुक् ।
 २ २ १ २ २ ४ ५ २ १ १ १ १ २ २ १
 ज्येष्ठस्यधा३१२३४ । मन्दुक्षोरनी । कार३४पुइ । आदा-

“इन्द्रकूर्वन्” प्राप्नुवन् “आयुधा” “आयुधानि” “संशिशानः”
 सम्यक् तीक्ष्णीकुर्वन् इन्द्रं सहायगमनार्थं तीक्ष्णायुधः सन्
 “विष्ठा”† सर्वाणि “वसु”‡ वस्तूनि धनानि “हस्तयोरादधानः”
 अस्रभ्यन्दानाय एवं कुर्वन् प्रायासीत् ॥ ३ ॥ ७०

* ऋ० ७, ४, १३, २ ।
 †, ‡ ‘विष्ठा’—इति रूपे चाले, ‘वसु’—इति रूपे लुकि च रूपम् (७, १, ३८) ।

१ इमायाश्शरश्शन् । वरमावावशा । नारश्शुः । जुष्ट-

२ म्यताश्शरश्शम् । कलशेगापवः । इ । दाउ । वा ।

॥ २३ ॥ ७१

मृडीको वासिष्ठऋषिः । “वेनतः” [वैनी वेनतेः कान्ति-
कर्मेभः (दे, ४, ३८)]—इति यास्कः] कामयमानस्य “मनसः”
[मनो मन्यतेः स्ततिकर्मेणः*] स्तोतुः “वाक्” स्तुतिस्वप्णा+
यद्येन “तच्चत्” संस्करोति‡ । “धर्मन्” धारके॥ यत्रे “ज्येष्ठस्य”
प्रशस्यस्य “द्वयोः” दौम-स्तुतिकस्य [टृच् शब्दे(प्र०प०)इत्यस्मात्
कु-प्रत्ययः] सवनस्य “धनीके” प्रमुखे यदा यत्रेषु सवन-मुखे
स्तोतुर्वाक् सोमं स्तोतीत्यर्थः । “आ” धनन्तरमेव “वरं” वरणीयं
“जुष्ट” देवानां मदाय पर्याप्तं “पति” सर्वस्य पालकं “कलशे”
स्थितं “इन्दुम्” “ईम्” एनं सोमं “वावशानाः” कामयमानाः
“गावः” “आयन्” पयसा स्त्रियोः मिश्रयितु मागच्छन्ति ॥

“धर्मन्”-“धर्मणि”—इति पाठौ ॥ ५ ॥ ७१

* “मन्यते”—इति लु ति-कर्मणु चङविभक्तौ शब्द-कम् (१, १४) ।

† “वाक् स्वप्नम्”—इति वि० ।

‡ “तच्चत् करोति”—इत्येव वि० ।

॥ धारणा-ध-धातोः कर्त्तरि मनिपि चर्त्तं चिति ततश्चाह-स-सुकि रूपम् ।

अथ षष्ठी ।

साकमुक्षोमर्जयन्तस्वसारोदग्धधीरस्यधीतयोधनुत्रीः ।

हरिःपर्यद्रवज्जाःसूर्यस्यद्रोणाननक्षेत्रानवाजी ॥ ६॥७२*

(दाग्धस्यत्वे षे ॥) साकाम् । उक्षोमर्जयन्त । स्वसा

रश्वाः । दाग्धाः । धीरस्यधीतयोधनुर्त्रनीः । हारी

रः । पर्यद्रवज्जाःहरिमाश्वाः । द्रोणाश्वाः । नन-

क्षेत्रानवाश्वाः । हाउवाः । जीर्णश्वाः ॥ २४ ॥

साकमुक्षाश्वाः । ए३१२३४ । मर्जयन्तस्वसारः ।

दग्धधीरश्वाः । ए३१२३४ । स्यधीतयोधनुत्रीः । हरिः

पर्याश्वाः । ए३१२३४ । द्रवज्जाःसूर्यस्य । द्रोणान्नाश्वाः ।

ए३१२३४ । क्षेत्रानवाः । हाउवाः । जीर्णश्वाः ॥२५॥ ७२

०. उ. १, १, ५, १ = क. ०, ५, १, १ = ख. ५, १, ७ - १२, १, ८ - १८, १, ४ ।

अथ सप्तमी ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अधियदस्मिन्वाजिनीवशुभस्पृङ्गन्तेधियःसूरेनविशः ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अपोवृणानःपवतेकवीथान्त्रजन्नपशुवर्द्धनायमन्म ॥ ७ ॥७३*

नोधाच्छधिः† । “साकमुचः” [उच्च सेचने (म्वा० प०)
क्वपि रूपम्] तादृश्यः “स्वसारः” कर्म-करणार्थ मितस्ततः
सुष्ठु गच्छन्त्यः‡ अङ्गुलयः॥ “मर्जयन्त” सोमं शोधयन्ति [मृज्
शोचालङ्कारयोः (चु० उभ०)] ताः दशसङ्ख्याकाः “धीतयः”
[अङ्गुलिनामैतत् (ने० २, ५, ७)] अङ्गुलयः “धीरस्य” समर्थस्य
प्राज्ञस्य वा देवैर्ध्यातव्यस्य काम्यमानस्य वा सोमस्य “धनुद्वीः”
प्रेरयित्रो भवन्ति§ । ततः “हरिः” हरितवर्णः सोमः
“सूर्यस्य” “जाः” प्रादुर्भूता जाया दिशस्ताः॥ “पर्यद्भवत्”
परितो गच्छति । सूर्यस्य तेजसा हि आविर्भवतीति दिशां
तस्य जायात्वम् । “अत्यः” अतनशीलः “वाजो न” अश्व इव
स्थितः सोमः “द्वीणं” कलशं “ननचे” व्याप्नोति [नक्षति-
व्याप्ति-कर्मा (ने० २, १८, २) ॥ ६ ॥ ७२

* ऋ० ७, ४, ५, २ ।

† “मौतमः”—इति ऋषि ने० ।

‡ लृ म्बोपतापयोः (भ्रा० प०)—इत्यस्य रूपं स्वसेत्यभिप्रायः ।

॥ “स्वसारः”—इत्यङ्गुलि-नामसु तयोर्दशतमं नैषष्टु कम् ।

§ “दायन्ति”—इति वि० ।

॥ “अपत्यम्”—इति वि० । “जाः”—इत्यपत्यनामसु नवमं नैषष्टु कम् २, २ ।

(कश्यपस्य च शोभनम् ॥) अधियदा । स्माद्ग्वारजि

नौरवशु । भाः । स्पृहन्तेधियःस्र । राद्नविशाः ।

अपोवृणानःपवताद् । कवीरश्यान् । व्रजन् । पा ।

शुवर्ह । नाऽऽऽ । याऽमापूम्माद्पूर्द् ॥ २६ ॥ ७३

कण्वृत्तिः* । “यद्” यदा “अस्मिन्” सोमे “वाजिनीव
शुभः”† अस्मि यथा वस्त्रप्रभृत्यलङ्कारा भवन्ति । यदा वास्मिन्
सोमे “सुरे न” सूर्ये न यथा सूर्ये “विशः” रश्मयः उदिता
भवन्ति तदा “धियः” अङ्गुलयः “अधिस्रहन्ते” अहं पुरस्ता-
च्छोधयाम्यहं पुरतः शोधयामीत्यहमिकया उपतिष्ठते । ततोऽयं
सोमः “अपः” वसतीवरीः “वृणानः” आच्छादयन् “पवते”
पात्रेषु चरति कलशानभिगच्छति । कौटुशः ? “कवीयान्”
कविरिवाचरन् । यहा । कवयः स्तीतारः तानिच्छन् । तच्च
दृष्टान्तः—“व्रजं न” “मन्म” मननीयं बोद्धव्यं रक्षितव्यं
गवां गोष्ठं पशुवर्हनाय गोपालः परिगच्छति यथा तथा
देवानां प्रीणनाय पात्राणि पवते ॥

“सूर्ये”-“सुरे”—इति, “कवीयान्”—“कवीयन्”—इति च
साञ्च ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ ७३

* “नौरः”—इति ऋचि० ने० ।

† शुभइति शुभ शोभायाम् (भा०शा०)—इत्यस्य रूपम् । विसर्गेषु न दृश्यते मूले ।

^५ २३४वा । ^{१ २ १ २ १ १} वरिवस्कृण्वन्वृजना३ । ^१ स्या । ^{१ १} रा३जीवा-

^५ शो३३४वा । ^४ शो५इ । उा ॥ २८ ॥

^५ इन्दुरीशोवाद्वाद्दियावाजाउ । ^१ वा३ । ^१ चाउवा ।

^{२ २ १ १} पवतेगोनियोघाउ । ^२ वा३ । ^{१ १} चाउवा । ^{१ १} इन्द्रा३सोमः ।

^{१ १} सच्चइन्वाउ । ^२ वा३ । ^{१ १ ५ २} चाउवा३ । ^२ मा३दा३३४श्रीशोवा ।

^{२ १ १ १ १} या३४५ । ^{१ १ १} चन्ताइरक्षी । ^{२ १ १} बाधाना३पाउ । ^१ वा३ ।

^२ चाउवा३ । ^{१ १ ५ २ २} र्या३रा३३४श्रीशोवा । ^{२ १ १ १ १} ती३४५म् । ^{२ २} वरा-

^१ इवस्कृ । ^१ ण्वन्वृजनाउ । ^२ वा३ । ^१ चाउवा३ । ^१ स्या३-

^२ रा३३४श्रीशोवा । ^{५ २ २ २ १ १ १ १} जा३३४५ ॥ २८ ॥

^५ इन्द्रवाजीपवतेगोनियोघाः । ^{२ २ ५ ५} इन्द्रे सोमःसच्चइन्वन्म-

^{४ ५} दाया । ^{३ २ २ २ ४ ५} चन्तिरक्षीबाधतेपर्यरातीम् । ^{५ ५} वरिवस्कृण्वन्वृज-

४ ५ १२१ ५२ २ १ १ १२ ३ १ १ १ १ १
 नखराजा । राजा३४श्रीदीवा । ए३ । स्यराजा२३४५

॥ ३० ॥ ७४

॥ इति ग्रामे गेये पञ्चदशः प्रपाठकः ॥

मन्युर्वासिष्ठ ऋषिः । “इन्दुः” क्षरणशीलः* “वाजी” बल-
 वान् “गोन्वीघाः” गमनशील-नीचीनाय-रससङ्घातः† “इन्द्रे”
 “सहः” बलकरं रसम् “इन्द्वन्” प्रेरयन्‡ “सोमः” “मदाय”
 तस्य मदार्यं “पवते” क्षरति । किञ्च । “रक्षः” रक्षःकुलं
 “हन्ति” हिनस्ति । किञ्च । “धरातीः” धरातीन् ॥ यन्नून्
 “परिबाधते” परितः संहरति । कौटुम्भः ? “वरिवः” वरणीयं
 धनं “ऊषन्” स्तोत्रैः कुर्वन् “वृजनस्य” बलस्य§ “राजा”
 ईश्वरः॥ सोम इति ॥ ८ ॥ ७४

* क्षरण “इन्दुः”—इति उदकनामसु दृश्यते च (ने०१,११,८२) “उन्दे रि
 षाडेः—(७,१)—इत्यु मत्तेरिन्दु रिति ।

† गो—गमनशीलः, जी—नीचिणः, (तस्य अपे विद्यमानः) शोषः—रससङ्घातः ।
 “गोमी”—शब्दो गमनशीलार्थेऽपि इत्युदाहरणं च पश्यते पतञ्जलिः ।

‡ “इन्द्वन्”—इति मतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशतं ज्ञेयम्, कम् १,१४ ।

॥ भाष्यकारस्यैव छन्दोदीपपाठ मनुष्यस्य भाष्यस्यै, सामवेदीयपाठसु, “धरा-
 तिम्”—इति ।

§ “वृजनम्”—इति षष्ठनामसु एकविंशतितमं ज्ञेयम्, कम् १,८ ।

॥ “राजति”—इति रे चर्यकर्मसु चतुर्थं ज्ञेयम्, कम् १,११ ।

अथ नवमी ।

^{१ २ ३ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४} अयापवापवस्वैनावसूनिमांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व ।

^{३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २} ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूति

^{२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३} पुरुमेधाश्चिक्तकवेनरन्धात् ॥ ८ ॥ ७५ †

(श्रीष्ठानि चीषि ॥) ^{४ २ ४ ५} औचोद्याइ । ^{४ ५} पवोद्याइ ।

^{१ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४} पवापवस्वैनावसूरनी । ^{५ ६ ७ ८} औश्चोइ । इहा । ईश्या ।

^{२ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४} मांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधारण्ण । ^{५ ६ ७ ८} औश्चोइ । इहा ।

^{५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४} ईश्या । ^{५ ६ ७ ८} ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूरतीम् । ^{५ ६ ७ ८} औश्चोइ । इहा ।

^{५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४} ईश्या । ^{५ ६ ७ ८} पुरुमेधाश्चिक्तकवेनरान्धात् । ^{५ ६ ७ ८} औश्चोइ ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४} इहा । ईर । याश्च । औचोवा । एश् । दोदिशीर ॥

॥ १ ॥

^{५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} अयोद्याइ । ^{५ ६ ७ ८} पवोद्याइ । ^{५ ६ ७ ८} पवस्वैनावसूनी । इही

* "पुरुमेधश्चि"—इति न० ।

† उ०४,१,११,१ = ऋ०७,४,११,१ = जचे १,२,२०-८,१,१०-१४,१,१ ।

कुक्षऋषिः* । हे सोम ! “अया” अनया “पवा” पवमानया धारया सह “एना” एनानि “वसूनि” धनानि “पवस्व” चर [पवा—पूच् पवने (क्या० उ०) “अन्येभ्योपि दृश्यन्ते (३, २, १०१)”—इति विन् प्रत्ययः । आर्धधातुकलक्षणो गुणः । “सावेकाचः (६, १, १६६)”—इति द्वितीयाया उदात्तत्वम्] । तथा हे “इन्दी” ! त्वं “मांश्चत्वे” मन्यमानानां चातके “सरसि” उदके† वसती-वर्थाख्ये कलशे “प्रधन्व” प्रगच्छः‡ । ततः “यस्य” यं “ब्रध्न-श्चित्” सर्वेषां प्रज्ञापकः मूलभूतो वा आदित्यः॥ “वातो न” वात इव “जूति” वेगं§ कुर्वन् । किञ्च । “पुरुमेधाश्चित्” बहुविधप्रज्ञ इन्द्रश्च “तकवे” [तक्तिर्गतिकर्मसु पठितः॥ । अस्मादीणादिक उन् प्रत्ययः यस्येति (२, ३, ३७) कर्मणि षष्ठी ॥ “न लोकाव्ययेति (२, ३, ६६) षष्ठी-प्रतिषेधश्चान्दसः] सोम मभि गच्छता मित्यर्थः ॥

“यस्य”-“यच्च”—इति, “जूति”-“जूतः”—इति,—“नरन्धात्”-
“नरन्धात्”—इति च साम्न ऋचः क्रमेण पाठाः ॥ ६ ॥ ७५

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सरः”—इत्युदकनामस्रष्टिर्गन्धदम् नै० १, ११ ।

‡ “धन्वति”—इति गतिकर्मसु चतुःषष्ठितमस्रैषष्टकम् २, १४ ।

॥ “ब्रध्नः ब्रध्न, सविता वा मजान् वा”—इति वि० ।

§ जघतेवेगकर्म च जतिजूतीत्यादिना (१, ३, ६०) निपातनात् जूतिरिति ।

॥ नि० नै० २, १४, ६८ ।

अथ दशमी ।

^{३१२} ^{२२} ^{३१२} ^१ ^३ ^{१२} ^{२२} ^{३१}
महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृष्णीतदेवान् ।

^{१२३} ^१ ^३ ^{१२} ^{३१२}
अदधादिन्द्रे पवमानश्चोजो

^{२२} ^{३२३} ^१ ^{३१२}
जनयत्सूर्येज्योतिरिन्दुः ॥ १० ॥ ७ई #

(आत्रम् ॥) महत्तत्सोमोमहिषश्चाश्काराश्च । अपां
यद्गर्भोवृष्णीताश्दाइवाश्च । अदधादिन्द्रे पवमानाश्चो
जाश्च । अजनयत्सूर्येज्योतिरिन्द्राउवाश्च । एश्च ।
अजनयत्सूर्येज्योतिरि । दू२३४पुः ॥ ४ ॥ ७ई

“पराशरऋषिः* । “महिषः” महान्शुः पूज्यो वा “सोमः”
“महत्” प्रभूतं ग “तत्” कर्म “चकार” अकरोत् । किं तत् ?

* ष० ५, २, १, २ = ऋ० ७, ४, १८, १ = ऊ० १०, २, १—२२, २, ५—२२, १, ८—२२,
२, ८ = ऊ० ६, १, ४ ।

† “शास्त्रः”—इति ऋषि-ने० ।

‡ अत्राह यास्कः—‘महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापां यद्गर्भोऽदृशीत देवानामहिषस्य
अदधादिन्द्रे पवमानो ज्योतिरिन्द्रादित्य इन्दुराका’—इति
नि० प० २, १० ।

¶ ‘महत् असम्भावम्’—इति वि० ।

अथैकादशी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३
 असर्जिवक्त्रार्थ्ये यथाजौधियांमनाताप्रथमामनीषा ।

२ १ २ ३ ४ ५ ६ ७
 दग्धस्वसारोऽधिसानो

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 अव्येष्टजन्तिः वङ्गिः सदनेष्वच्छ ॥ ११ ॥ ७७ †

“अपाङ्गर्भः” उदकानां गर्भभूतः‡ जनयित्वाऽन्यत्वाद्वा ।
 स सोमः “देवान्” ॥ “अष्टपीत” § समभजतेति “यत्” तत्
 क्षतवानिति । किञ्च । “पवमानः” पूयमानः ॥ सोमः “ओजः” +
 सोमपानजन्यं बलम् “इन्द्रे” + “अदधात्” न्यधात् तथा “इन्दुः”
 सोमः × “सूर्ये” ** “ज्योतिः” तेजः †† अजनयत् ‡‡ ॥ १० ॥ ७६

* “अव्येष्टजन्ति” — इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, १, १ = चारण्ये १, २, २९ ।

‡ ‘अपां यद् गर्भदर्शनमात्रं पद्मानां भूतानां गर्भः’ — इति वि० ।

॥ ‘इन्द्रियाणि’ — इति वि० ।

§ ‘अष्टपीत अधिष्ठितवान्’ — इति वि० ।

॥ ‘पूयमानः विषयप्रसाधेन’ — इति वि० ।

+ ‘ओजः बल मणिमादि’ — इति वि० ।

÷ ‘इन्द्रे आत्मनि’ — इति वि० ।

× ‘ज्योतिरिन्दु रादित्यः अध्यात्मम्’ — इति वि० ।

** ‘सूर्ये सरस्वतीक्षेत्रे’ — इति वि० ।

†† ‘तेजः इन्द्रः’ — इति वि० ।

‡‡ ‘तथाचोक्तः — येन सूर्यक्षपति’ — इति वि० ।

(वासिष्ठम् ॥) असा^१औ^१हो^१ । जिवा^१का^१र^१ । रथ्या^१
 इया^२३४ । था^{५२} । जा^३र^१३४^१५^१उ^१ । धिया^२औ^१हो^१ । मना-
 ता^१र^१ । प्रथमा^२मा^२३४ । नी^२ । पा^{५२}र^३३४^१५^१ । दशा^२औ^१हो^१ ।
 स्वसा^२रा^१र^१ । अधिसा^२नो^१३४ । ष^५ । व्या^२र^३३४^१५^१इ^१ । मृजा^२
 औ^१हो^१ । तिवा^१ञ्जी^१र^१म् । सद्ना^१इ^१पू^५३४ । ष^५ष्ठा^५र^५उ^५ ।
 वा^१३४^१५^१ ॥ ५ ॥ ७७

कश्यपऋषिः* । “वक्ता” शब्दायमानः [वच परिभाषणे
 (अदा०प०) वनिप्] तादृशः पवमानः सोमः “आजी” अजन्ति
 कर्मार्थं सृष्टिजइति आजिर्घ्नः तस्मिन् “धिया” कर्मणा स्तोत्रेषु
 यां साकम् “असर्जि” पात्रेषु सृज्यते† । तत्र दृष्टान्तः । “रथे
 यथा” रथे रथाहं [आजी सङ्गामनामैतत् ॥ अजन्ति प्रक्षिपन्त्या
 युधान्यनेति तस्मिन्] अश्वो यथा सृज्यते तद्वत् । कीदृशः ?
 “मनोता” यस्यां देवानां मनांसि प्रीतानि सा [तथाच ब्राह्म-
 षम्—“तस्यां हि तेषां मनांस्योतानि”—इति] “प्रथमा”

● “मारोचः”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘धिया प्रथया कर्मणा वा’—इति वि० ।

‡ ‘सृष्टवान्’—इति वि० ।

¶ नि० ने० २, १७, ८ ।

अथ द्वादशी ।

२२ ३२२२ २१२ २ १२३१२ २२ ३१२
अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाः प्रमनीषा ईरते सोममच्छ ।

२ २२ १२२२ २१२
नमस्यन्तीरूपचयन्ति सञ्चा

२२ २२ २१२
चविशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥ १२ ॥ ७८*

॥ पञ्चमदशति ॥ ॥ अर्हः प्रपाठकः ॥

५ ४२ ५ ४२ ४२ ४ ५ ४२

(अपाञ्च साम ॥) अपामिवेदूर्मयस्तौ । होवा ।

५ २२ २ २२ २ १ २२ १ २२
द्वाइ । तुराणा२३४ । द्वाद्वाद । प्रमनी । षाः । ईर-

मुख्या “मनीषा” मनस ईषा मनीषा स्तुतिः तद्दान् । यद्वा ।
धिया विदधाति स्तुतीरिति धीः स्तोता तेन स्तुतिः प्रेर्यते ।
किञ्च । “दश स्वसारः” दशसङ्ख्याका अङ्गुलयः † “सदनेषु”
यज्ञगृहेषु पाचाश्वभिमुखीकृत्य “वक्त्रं” वीठारं सोमं “सानौ”
समुच्छ्रिते [अधिः सप्तम्यर्थात्तुवाटकः] “अव्ये” अविभवे
अविवालेन कृते पवित्रे “अस्यन्ति” प्रेरयन्तिः ॥

“प्रथमा मनीषा”—“प्रथमो मनीषी”—इति, “सदनेषु”—
“सदनानि”—इति च साञ्च ऋचः पाठः ॥ ११ ॥ ७७

* ऋ० ७, ४, ५, २ ।

† “स्वसारः”—इति अङ्गुलिनामसु अष्टमं नैवष्टु कम् २, ५ ।

‡ “अस्यन्ति”—इति तु अन्वेदीयः पाठः, तमेवानावच्छम्भितं सायणेन ।

सामवेदीयपाठसु “अस्यन्ति”—इति ; अतरव ‘अस्यन्ति शोषयन्ति’-इति वि० ।

तेः । सोमम् । ष्वा३४ । चाद्दोइ । नमस्य । ताइ ।
 उपचाइ । यन्तिसम् । चा३४ । चाद्दोइ । चाचवि ।
 शा । तियुश । तीरुश । ता३४म् । चाद्दोइ । औ
 होवा । वा३४२३४पुः ॥ ६ ॥ ७८

प्रस्तुतवचनैः* । “अपामिव” यथा उदकानाम् “जर्मयः”
 त्वरन्ते । “इत्”—इति पूरणः । तद्वत् “तर्तुराणाः” कर्मणि
 देवान् स्तोतुस्त्वरमाणाः । [तुर त्वरणे जौहोत्यादिकः (पा०) ।
 यङ्ङमन्तस्य शानचि रूपम् । अभ्यासस्य उवर्णस्य रेफादेश-
 ष्छान्दसः । अभ्यस्तस्वरः† । तादृशा ऋत्विजः “मनीषाः” मनस
 ईश्वित्रीः स्तुतीः “सोममच्छ” सोमं प्रति प्रेरयन्ति । “नम-
 स्यन्तीः” नमस्यन्त्यः सोमं योजयन्त्यः सत्यः तम् “उपयन्ति” च ।
 उप समीपे गच्छन्ति । तमेव “संयन्ति च” सङ्गच्छन्ते । “[च वा
 योगे प्रथमा (८, १, ५८)—इति न निघातः] “उग्रतीः” काम-
 यमानाः स्तुतयः “उग्रन्तं” कामयमानं सोमम् “आविशन्ति च”
 प्रविशन्ति च । १२ ॥ ७८

इति त्रीमन्त्रायचार्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्थाध्यायस्य सप्तमः खण्डः ॥

॥ इति चैष्टुभम् ॥

* “काञ्चः”—इति ऋषि-ने० ।

† “अभ्यासानामादिः (६, १, १८८)”—इति पा० ।

पुरोजितीति-मुख्यास्तु नवर्षीं बृहतीत्यसौ—

“आह्वयतायष्ट्यावे” शिष्टा अनुष्टुभः सृताः* ॥

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदक्षहे † ॥

तत्राष्टमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२१ ३ ३ १२ २१ ३ ५१२
पुरोजितीवोचन्धसःसुतायमादयिन्नवे ।

२ १ १ ३ १ २ १३२२
अपञ्चानश्चथिष्टनसखायोदीर्घजिह्वम ॥ १ ॥ ७८

५२ २ ३ ५ २
(प्रह्वौ द्वौ ॥) पुरोजिती । वाअन्धारश्शसाः । सु-

१२ १ ५ १
तायामाऽरदयाश्शुवायेश् । त्वाश्शवे । अपञ्चानारश्

● पुरोजितीतिमुखाः ‘पुरोजितीवोचन्धसः’-इतिप्रभृतयः नव ऋषयः, अत्राष्टमे-
खण्डे न्यून इति शेषः । तत्र आह्वयवायेति सप्तमी ऋक् बृहतीच्छन्दसा, शिष्टाः
षष्टौ अनुष्टुप्छन्दसा इत्यर्थः ।

† ‘विभियोगत्वासां ज्योतिष्टोमे’-इति वि० ।

‡ उ० १,१,१८,१ = ऋ००,५,१,१ = चारुणे १,२,२२ = कर्षे १,१,११-१,१,११-
२,२,१८-५,१,१२-४,१,१४-१,२,१८-०,२,१०-८,२,१५-८,२,१६-८, २,१०-
१०,१,२-१०,१,१०-१२,१,६-१२,२,११-१२,२,१२-१२,२,१२-१२,२,१४-१२,
१,६-१२,२,६-१६,१,२-१६,१,८-१६,१,८-१६,२,६-१०,१,२-१०,१,४-१०,
१,१०-२०,१,१८-२०,२,१२-२०,२,१२-(२१,२,१)-२१,२,२-२२,१,६-२२,१,
०-२२,१,८-२२,२,१२-२२,२,१५-२२,१,८ = कञ्जे २,१,१-१,१,१८-१,२,२-
२,२,५-२,१,१-३,१,१८-३,२,२-४,१,८-४,२,५-४,२,८-४,२,१४-४,२,१६-
(५,१,८-५,१,१२)-५,२,१४-६,१,११ ।

अथा३१उवाये३ । छार३४ना । सखायोदी२रर्घजा३१
वाये३ । झीर३४याम् ॥ ७ ॥

पुरोजिती । वो३ओन्वा३साः । खतायमा२ । ज२ ।

हार२ । ओ२ । दा३याइला३वे । आपश्चाना२म् ।

ज२ । हार२ । ज२ । आ३थाइष्टा३ता । साखा

योदा२इ । ज२ । हार२ । जर३ । घा२जार३४

शौचेवा । ए३ । क्लियार३४५म् ॥ ८ ॥

(कार्तियशम् ॥) पुरोहाहाउ । जा२३४इती । वो

आओ३हे३ । धासाः । सुताओ३हे३ । यामा३ ।

हाउवा । दयिल्लवे२ । उपा । अपश्चान३अथा३इष्टा

इना । सखाओ३हे३ । योदा३ । हाउवा । घजि

क्लियम् । उपा२३४५ ॥ ९ ॥

(औङ्गु सङ्घनम् ॥) पुरोजितीवाञ्चन्धसः । औवा-
 दाइ । सुतायमादयिन्नवभोवारश्चोइ । अपञ्चान्
 अथिष्टनओवारश्चोइ । साखायोदाइ । घाजिङ्कारश्
 ४५याई५६म् । सुवृक्तिभिर्नृमादनभरेरषुवा ॥ १० ॥

(श्यावाञ्चम् ॥) पुरोश्श । जीश्ती । वाञ्च । धा
 शसः । एक्षिया । सू । तायमादा । यि । त्वाश्इ ।
 एक्षियाश् । अपञ्चान् आश्शीश् । छारश्चना । ऐहा
 र्इ । एक्षियाश् । सखायोदाइर्घाश्जीश् । ङ्कारश्धुयो
 ईहाइ ॥ ११ ॥

(चान्धीगवम् ॥) पुरोजितीवाञ्चन्धासाः । सुताय ।
 मादाश्श्या । ऊम्माश्श्या । त्वाञ्चपञ्चान् अथिष्टन ।
 साखाश्चवा । योश्दी । घारश्जी । क्लियाम् । औ
 रश्चोवा । ईप्इ । डा ॥ १२ ॥ ७९

अथ द्वितीया ।

३ २ १ २ २ २ ३ २ २ २ २ २
अयम्यूपारयिर्भगःसोमःपुनानो अर्षति ।

३ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
र्षतिर्विश्वस्यभूमनोव्यख्यद्रोदसीउभे ॥ २ ॥ ८०*

श्यावाश्वऋषिः† । हे “सखायः” सखिभृताः समानस्थाना वा हे स्तोतारः ! “वः” यूयं “पुरोजितौ” [षष्ठ्याः पूर्वसवर्ण-दीर्घः‡] पुरः-स्थित-जयस्य “अन्वसः” अदनीयस्य सोमस्य स्व-भूताय “सुताय” अभिषुताय “मादयिन्नवे” अत्यन्तं मदकराय रसाय “दीर्घजिह्वी” [दीर्घा जिह्वा अस्य स दीर्घजिह्वी “दीर्घ-जिह्वी च छन्दसि (४,१,६६)—इति “ङीषन्तत्वेन” निपातितः । तादृशं] “ज्ञानं” च “अपअधिष्टन” अपअधयत॥ अपबाधध्वम् । यथा श्या राक्षसा वा “सुतं” सोमं न लिहन्ति तथा कुरु-तेत्यर्थः ॥ १ ॥ ७९

* उ० १,१,११,१ = छ० ७,४,२,२ = चारण्ये १,२,८—१,२,१७—१,२,१८—१,२,१९
ऊ० १,२,८—२,२,९—०,१,९—११,२,१०—११,२,१०—१२,१,९—१५,१,११—१५,१,
१४—१५,१,१७—२०,१,५—२०,२,१८—२२,२,९ = ऊ० २,१,६—२,१,८—२,१,११—२,
२,११—५,२,९—६,१,८ ।

† ‘श्यावाश्विः’—इति ऋषि-ने० ।
‡ सुपांसुसुमित्वादिना (७,१,२९) ।
॥ ‘विधिशीकरोतु’—इति वि० ।

(क्रौञ्चानि त्रीणि ॥) अयम्यूषो^१क्षो^२ । रायिर्भगाः^३ । सो^४

मःपुना^१र^२ । नो^३षार्षा^४पुता^५र^६पु^७र^८ । पतिर्वि^१श्वो^२क्षो^३ । स्या^४-

भूमनाः^१ । विय^२ख्यार^३द्रो^४ । दा^५सी^६ज^७र^८भा^९र^{१०}पु^{११}र^{१२} ॥ १३ ॥

अयम्यू^१षा^२ । अयम्यू^३षा^४ । रायिर्भगाः^५ । सोमःपू^६ना^७

र^१ । नो^२षार्ष^३ता^४इ^५ । पतिर्वि^६श्वो^७क्षो^८ । सो^९स्यो^{१०}भू^{११}श^{१२}माना^{१३}र^{१४} ।

ओ^१इ^२विय^३ख्यार^४द्रो^५ । दा^६सी^७उ^८भ^९ । इ^{१०}श^{११}र^{१२}भा^{१३}र^{१४} ॥

ओ^१र^२श^३पु^४इ^५ । उ^६ ॥ १४ ॥

अयम्यू^१षा^२ । सो^३ । रायिर्भगा^४इ^५र^६ । सोमा^७र^८पुना^९र^{१०} ।

नषा^१इ^२पु^३ । शार^४श^५ती^६ । पतिर्वि^७श्वो^८क्षो^९भूमनः^{१०} । विय^{११}-

ख्यार^१द्रो^२ । दा^३सी^४ज^५र^६भा^७र^८पु^९इ^{१०} । ओ^{११}र^{१२}श^{१३}पु^{१४}इ^{१५} । उ^{१६} ॥

॥ १५ ॥ ८०

अथ तृतीया ।

^{२ २ २ १ २} सुतासोमधुमत्तमाः सोमाइन्द्रायमन्दिनः ।

^{२ १ २} पवित्रवन्तोऽश्वरन्देवान् ^{२ १ २} गच्छन्तुर्वामदाः ॥ २ ॥ ८१*

(त्वाङ्घ्रीसाम ॥) सुतासोमा । धुमाश्तमाः । सो-

^३ माइन्द्रायमाइ । ^३ इइ । ^२ दिनश्वा । ^३ पवाइचवाश्नीः

ब्रह्मतिर्नाइष्यतिः† । “पूषा” पीषकः सर्वेषाम्‡ । “भगः” भजनीयः‡ “रविः” धनहेतुः “अयं” सोमः “पुमानः” पत्निके ब्रूयमानः सन् “अर्षति” कालग्रमभिगच्छति । तथा “विश्वस्व” सर्वस्व “भूषणः” भूषणप्रदश्च “मतिः” मातृमिताई “सोमः” “उमे” “दीदसी” अवापृथिव्यो “व्यस्यत्” स्व-तेजसा प्रकाशयति । अनेन लोकत्रयपतित्वं सूचितम् ॥ २ ॥ ८०

* ८० १,२,१५,३ = ४००,५,४ = जघे २,३,२-२,३,३-२,३,४-०,१,१०-१५, १,२-१६,१,२-१०,१,१२-१०,१,१२-१२,१,१२ = जघी २,१,१०-४,१,०-५,१,११-५,१,१२-६,१,१०-६,१,१०-६,१,१५-६,१,१५

† ‘मातृपो मानवः’—इति ऋषि-ने० ।
‡ ‘पूषा पुष्पाते । सोमः । अथवा पूषा आदित्यः’—इति वि० ।
§ ‘भगः सरथ सोमः शोभनः’—इति वि० ।
§ ‘आदित्यात्मवा’—इति वि० ।
|| ‘विमिषोमोऽस्य द्वितीयेऽग्नि’—इति वि० ।

३ । ए३ । शरन्ना । दाइवान्गच्छा३न्तुवा३ः । ए३ । मदा-
 आ ॥ १६ ॥

(जड्वे उवाङ्गी ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सीमा३
 इन्द्रा३ । यमा३४५ । दी३३४नाः । पवित्रवन्तोअत्त-
 रन् । देवान्गच्छा । तुवोमा३३दा३४४ः । ओ३३४५
 इ । डा ॥ १७ ॥

(वासिष्ठम् ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सीमाइन्द्रा ।
 यमन्दिनः । पावित्रावा३ । तोअक्षरन् । दाइवान्
 गच्छीवा । तू३३४वाः । मदा । औ३३४वा । चो३५इ ।
 डा ॥ १८ ॥

(आष्कारणिधनं त्वाङ्गी ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सो
 माश्चा३ । इन्द्रा३यामन्दिनारः । इन्द्रा३४ो । यमा३

^२दा^५३^२इ^{१०}नाः । पवित्रवा^{२२}३^१न्तो^१अ^१च्चार^१र^१न् । चवा^१इ^१द्यौ ।
^०तो^१३^५च्चार^१इ^१४^{१२२}रान् । देवान्^{११}गच्छा^१इ^१न्तू^१वो^१श^१मादा^१इः । देवा
^१इ^१न्^१द्यौ^१इ । गच्छो^१र^१इ^५४^१द्या । तू^१र^१वा^१र^१इ^५४^१अ^१द्यौ^१वा । मदा-
^१इ^१च्चार^१इ^१४^१पु ॥ १८ ॥

(वासिष्ठम् ॥) ^५सु^५ता^५सो^५म^५धु^५म^५त्ता^५मा^५इ^५ष । सोमा^५इ

^{१२}न्ना^{१०}श्याम^१न्दिना^१इः । दा^१इ^१ना^१इः । पवित्रवा^१३^१न्तो^१अ^१द्या-
^१रा^१इ^१न् । च्चार^१र^१इ^१न् । देवान्^१गच्छा^१इ^१न्तू^१वो^१श^१मादा^१इः ।
^१मादा^१इः । देवा^१इ^१न्^१द्यौ^१इ । गच्छा^१र^१इ^५४^१द्या । तू^१र^१वा^१र^१इ^५४^१अ^१द्यौ
^१द्यौ^१वा । मदा^१इ^१र^१इ^१४^१पु ॥ २० ॥

(स्वारत्वाद्धी ॥) ^१सु^१ता^१सो^१मा^१इ^१द्या । धु^१म^१त्ता^१मा^१इः ।

^{१२}सो^१मा^१इ^१न्ना^१इ^१द्या । यम^१न्दा^१इ^१ना^१इः । पवित्रवा^१इ^१द्या । तो-
^१अ^१च्चार^१र^१इ^१न् । देवान्^१गच्छा^१इ^१द्या । तु^१वो^१इ^१द्यौ^१र^१इ^१४^१ । वा ।
^१मा^१पु^१दो^१इ^१द्या^१इ ॥ २१ ॥

(द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्री ॥) सुता । सीमाः । चाश्चा ।
 धुमत्तामारुः । सीमाः । इन्द्राः । चाश्चा । यम
 न्दाहनारुः । पवि । चवाः । चाश्चा । तोचचा
 रारुः । देवान् । गच्छाः । चाश्चा । तुवीश्चा
 वा । मापुदोश्चा ॥ २२ ॥

(धासिष्ठम् ॥) सुतासीश्माधुमत्तमाः । सीमा
 इन्द्रा । यमन्दिनः । पावाश्चीरुश्चा । चवन्ताचरन् ।
 देवान् गच्छ । तुवीमारुदाश्चाः । श्रीरुश्चा ॥
 ॥ २३ ॥ ८१

ययातिर्नाहुषच्छविः* । “मधुमत्तमाः” अतिशयेन माधुवी-
 पिताः अतएव “मन्दिनः” मद्कराः “सुतासः” अभिषुताः सीमाः
 “पवित्तवन्तः” † पवित्ते वर्त्तमानाः सन्तः “इन्द्राव” इन्द्रवर्त्तम्
 “चरन्” पाप्नेषु चरन्ति । अथ प्रत्यक्षसूतिः । “वः” युष्माकं

* ‘विजिषीमोऽस्य तृतीयेऽचवि’—इति वि० ।

† ‘दशपविमानाः’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

^{१ १} ^{१ १ १ १ १ १} ^{१ १ १}
सोमाःपवन्तइन्द्रवोअसाभ्यङ्गातुवित्तमाः ।

^{१ १} ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
मित्राःस्नानाअरेपसःसाध्यःस्वविंदः ॥ ४ ॥ ८२०

(कौश्ले हे ॥) ^४ ^५ ^१ ^{१ ०} ^१
चाउसोमाः । पवाश्नाइन्द्रावाउ ।

^१ ^१ ^१ ^० ^१ ^१
वत् । चाउवा । असाभ्यङ्गातुवित्तमाउ । वाश् । चा

^{१ १} ^{१ १} ^१ ^१
उवा । मित्राः स्नानाअरेशपासाउ । वाश् । चाउवा

^{१ १} ^{१ १} ^१ ^४ ^१ ^५
४४ । सुवा । धियाश् । अरश्वाश् । वाश्४पुइदोईशा
इ ॥ २४ ॥

^{५ १ १} ^{१ १ १ १ १} ^{१ १ १ १}
सोमाः पवन्तइन्द्रवाः । असाभ्यङ्गा । तुवित्तमाः ।

^{१ १} ^५ ^{१ १ १ १} ^{१ १ १ १} ^{१ १}
माइत्राओरश्वा । स्नानाअरेपसः । सुवाधियाः । सुव

^१ ^१
वारश्इदाश्वाश् । ओरश्वापुइ । उ ॥ २५ ॥ ८२

“मदाः” मद्-हेतवो रसाः “देवान्” इन्द्रादीन् “गच्छन्तु” ॥
॥ ३ ॥ ८१

---

* उ० ४, १, १०, १—४० ०, ५, १, ५ = ऊचे १, १, ११—४, १, १४—१, १, १५—४, १, १६
—१५, १, १६—१५, १, १०—१५, १, १८—१६, १, १—११, १, १४ = ऊच्चे ६, १, १० ।

† ‘वसादीन्’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३१२ ३१२ ३१२ ३१२
अभीनेवाजसातम^२रयिमर्षशतस्पृहम् ।

१२ ३१२ ३१२ ३१२
इन्दोसहस्रभर्षासन्तुविद्यु^२न्त्रंविभासहम् ॥ ५ ॥ ८३०

(सोमसामानि त्रीणि ॥) अभीनेवा । जारसारह^२

५२२ १ ५ २१ २ २२ १२
४शौद्धेवा । तार३४माम् । रयिमरिशतस्पृहम् । इन्दो

मनुः सांवरणच्छविः । “गातुवित्तमाः” अतिशयेन मार्गस्थ
लक्षकाः† “इन्दवः” दीताः‡ सोमाः “पवन्ति” अस्मभ्यं
मदर्थं “क्षरन्ति” आगच्छन्ति वा । क्रीडयाः ? “मित्राः”
देवानां सखिभूताः “स्नानाः” अभिषूयमाणाः “अरेपसः”
पापरहिताः अतएव “स्वाध्वः” शोभन-ध्वानाः “स्त्रिदः”
सर्वज्ञाः ॥

“स्नानाः”—“सुवानाः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ८२

* उ० ५, १, १६, १ = ऋ० ७, ४, २१, १ = ऊ० ५, १, २—४, १, ४—५, १, ५—५, १, ६—
५, १, ७—५, १, ८—१९, १, १५—१९, १, १६—१७, १, १९—१७, १, २२—१७, १, २४—१७, १,
१८—१८, १, १०—१८, १, १२—१८, १, १८ ।

† “गातुः”—इति षष्ठिवी-नामसु विभक्तितमं नैषष्टकम् १, १ । किञ्च निरुक्त-
वस्तुर्थे—“गातुं यन्नाय गातुं यन्नपतय इत्यपि निगमो भवति । गमनं यन्नाय गमनं
यन्नपतये”—इति च वाच्यः ।

‡ ‘ओतिरिन्दुः’—इत्यादि नि० नै० प० १, १७ ।

सच्चमभारश्चो । णसारम् । तुविद्युन्नंविभारश्चोये

३ । सच्चमोरश्चपुइ । डा ॥ २६ ॥

अभीनोवा । जासातमम् । रयिम । षाउवारश् ।

होवाश्चोइ । शतस्पृहम् । इन्दारस । चाउवारश् ।

होवाश्चो । स्वभर्णसम् । तुवायेश् । द्युन्नारश्चश्चौहो

वा । विभासहारश्चपुम् ॥ २७ ॥

अभीश्चोइ । नोवाजाश्साश् । चातारश्चमाम् ।

रयोश्चोइ । अर्षशाश्ताश् । चास्पूरश्चहाम् । इ

न्दोश्चोइ । सच्चमभारश् । चाणारश्चसाम् । तुवा

श्चोइ । द्युन्नंवीश्भारश् । चाश्सापुद्दाईपुईम् ॥ २८ ॥

(कौञ्चम् ॥) अभीनोवाश्श्श् । जसा । तमाश्

म् । रयिमर्षाश्श्श् । शत । स्पृहाम् । इन्दो

साहा३१२३४ । स्रभ । णसा३म् । तुवाइद्युन्ना३१२३
म् । विभापुसहाउ । वा ॥ २८ ॥

(सोमसाम ॥) ^{४ २ २ २}अभीनोवौ^{२ ४}होपुजसातमाम् । रयि
^२मषौ^४होपुशतस्पृ^२हाम् । ^२इन्दो^२स^४हौ^४होपुस्रभर्ण^४साम् ।
^२तुविद्यु^{२ ४}न्नी^४होपु^४विभास^४हाम् । स^४हम् । तुविद्यु^{४ ५}न्नि^{४ ५}विभा^{४ ५}ई ।
^५हाउवा । स^२हा^{१११११}मे^२३४५ ॥ ३० ॥ ८३

अम्बरीषऋजिष्णानौ* हाहृषी । हे “इन्दो” दीप्यमान सोम !
“वाजसातमम्” अत्यन्तं बलप्रदं मन्त्रप्रदं वा धनं पुत्रं “नः”
अस्माकम् “अभ्यर्ष” अभिगमय[†] । कौटुम्भम् ? “शतस्पृहं”
बहुभिः स्पृहणीयम् । “सहस्रभर्णसं” बहुविधभरणम् अनेक-
पोषण-युक्तं मित्यर्थः । “तुविद्युन्नि” [द्युन्निं द्योततेर्यशो वासं
वेति[‡] यास्कः] बहुत्रं बहुयशोयुक्तं वा । “विभासहं”[¶] महतः
प्रकाशस्याभिभवितारम् अतितेजस्विन मित्यर्थः ॥

* “अम्बरीषः वार्षागिरः”—“ऋजिष्णा भारद्वाजः”—इति ऋषि-ने० ।

† अर्षेति अरुपतेर्गति-कर्मणो रूपम् (१, २४) ।

‡ “द्युन्निं द्योततेर्यशो वासं वा “अस्मै द्युन्नि मधि ररुह धेहि” अस्मासु द्युन्निं च
रत्नं च धेहि”—इति निब० नै० ५, ५ ।

¶ “विभासहः” इन्दोऽसौ एकनामैव नृपते त्रिवेद-संहितास्त्विति धेयम् ।

अथ षष्ठी ।

^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ १ २} ^{२ २ १ १ २}
 अभौनवन्ते अदुहः प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।

^{२ २ ४} ^{२ १ २ २ २} ^{२ १ १} ^{२ १ २}
 वत्सन्नपूर्व आयुनिजात्परिहन्तिमातरः ॥ ६ ॥ ८४

(आङ्गिरसानि त्रीणि ॥) आ२३४भी । ओइनवन्त

आङ्गु१चा२ः । ओइप्रियमिन्द्रस्य कामा१या२म् । ओइ

वत्सन्नपूर्व आयु१नी२ । ओइ । जात्परिहन्तिमा१२३

४ । वा । तापुरोईचाइ ॥ ३१ ॥

^{५ २} ^{३ २} ^४ ^१
 अभी । नवो३२ । तआपुद्गुहाः । प्रियामिन्द्रा३ ।

^{१ २ ३} ^५ ^१ ^{१ २ ३} ^५
 स्याकामा२३४याम् । वत्सन्नपू३ । वा१आयू२३४नी ।

^{१ २ १} ^१ ^२ ^१ ^{२ १ २} ^१
 जाता३४चाइ । रिचा३४चा । तिमाता२३रा३४३ । ओ

२३४पुइ । डा ॥ ३२ ॥

“गतसृह”-“पुरुसृहम्”—इति, “विभासह”-“विम्बासहम्”

—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ५ ॥ ८३

* ऋ० ७, ४, २०, १ = चारुणे १, २, १४—१, १, २—२, १, ४—४, १, १२ ।

अथ सप्तमी ।

^{१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २} आह्वयं ता य धृष्णवे धनुष्टम्बन्ति * पौंस्यम् ।

^{१ २ ७ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} शुक्राविययन्थ सुराय निर्णिजे विपामये महीयुवः ॥ ७ ॥ ८५ ॥†

^{५ ४ २ ५ २ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ २ ५} अभौ नवन्ते अद्रुहः । ओहाइ । प्रियमिन्द्रस्य कामि

^{४ ३ ४ २ ५ ४ २ ५ २ ४ ५ २ ४ ५} यम् । ओहाइ । वत्सन्नपूर्व आयुनि । औहोवाहा

^{१ २ ३ ४ ५ १ २ ३ ४ ५ १ २ ३ ४ ५} इ । जातं रिहौवा । तीरश्ममा । तरा । औहो

^{५ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५} वा । होइइ । डा ॥ ३३ ॥ ८४

ऋभ-सूनु काश्यपो हयोः‡ । यथा “मातरः” गावः “पूर्वे” प्रथमे “आयुनि” ॥ वयसि “जातं” वत्सं “रिहन्त” लिहन्ति तथा “अद्रुहः अद्रोहाः वसतीवर्याख्या आपः इन्द्रस्य “प्रियं” काश्यं सर्वैः काश्यमानं सोमम् “अभि नवन्ते” § अभिगच्छन्ति ॥ ६ ॥ ८४

* “धनुष्टम्बन्ति”—ऋ० ।

† ऋ० ०, ४, २५, १ ।

‡ अक्षाः परस्ताद्येत्यर्थः । न चात्र वजासङ्घातम् ।

॥ “आववः”—इति मनुष्य-नामस्य सप्तदशं नैवष्टकम् (२, २) । इह तु तस्यैव द्वीपता वयोऽर्थात्ता चेहा भगवतः सायकस्य ।

§ “नवन्ते”—इति त्रि-कर्मसु कर्मणि घञस्य षष्ठ्युक्तम् २, १४ ।

(गृहसमदस्य दृक्तानि चत्वारि ॥) आद्वा३। ओर३
^५ २ १ ८ २ १ ५ २ २ १ ५ २
 ४वा। र्यतायणवेर। धनू३। ओर३४वा। तन्व
^{१ ८ २ २ १ ५}
 न्तिपौंसियम्। शुक्रा३। ओर३४वा। वियन्त्यसु
^{२ ८ १ ५ २ २ १ ५ १ ५ ८}
 रायनिर्णजे२। विमा३। ओर३४वा। अग्नि२मघी
^{१ १ १ १ १}
 युवार३४५ः ॥ ३४ ॥

^{२ २ १ ० ३ २ ५ २ २}
 द्वा३द्वा३। आद्दर्थता। यार३४धु। द्वा३द्वा३४।
^{५ ८ ८ २ ५ २ २ १ ३}
 औद्दोवा। ष्णार६४वे। द्वा३द्वा३। धनू३ष्टान्वा।
^{२ ५ २ २ ५ ८ ५ २ ५}
 तीर३४पौ। द्वा३द्वा३४। औद्दोवा। सीर३४याम्।
^{२ २ १ ८ २ १ ० १ २ ५}
 द्वा३द्वा३। शुक्राविय। ताअसुरा। यार३४नौ।
^{२ २ ५ ८ ८ २ ५ २ २}
 द्वा३द्वा३४। औद्दोवा। योर३४जे। द्वा३द्वा३।
^{१ २ ५ २ २ ५ ८ ८}
 विपामाग्नी। मार३४घी। द्वा३द्वा३४। औद्दोवा।
^२
 यूर३४वाः ॥ ३५ ॥

^४ ^{५३२५} ^{४५४} ^{१२} ^१
 आहृयतायधृष्णावन्त्रा । धनूष्ठाश्वारे । त्रिपौष्
^२ ^{१२२} ^{१०२} ^१ ^१
 साश्याश्म । शुक्राविय । तान्नसुराश् । यानीरर्णाश्श्च
^५ ^१ ^२ ^१ ^४
 इजाइ । विपामाश्याश्इ । आइ । मारश्चोइ ।
^२ ^५
 यूश्चपुवोइश्चाइ ॥ ३६ ॥

^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^४ ^५ ^२
 आश्चर्य । ताश्चधृ । ष्णाश्वाधनुष्टन्वा । त्रिपौ
^{२२} ^{१२२} ^{१०} ^२ ^{२२}
 ष्सियाम् । शुक्राविय । तान्नसुरा । यनाउवाश् ।
^५ ^१ ^२ ^२ ^{१२} ^२ ^{१२}
 षोश्चश्चजे । वाइपाश्चश्चाइ । आग्नेश्चार्इ । महीयू
^२ ^१
 रश्वाश्चश्चः । आश्चश्चपुइ । डा ॥ ३७ ॥ ८५

“हृयताय”* सर्वैः स्पृहणीयाय “धृष्णावै” शत्रूणां धर्मण-
 शीलाय सोमाय “पौष्” पुंस्वस्याभिव्यञ्जकं वरं “धनुरा-
 तन्वन्ति” धनूषि ज्यां कुर्वन्तीति सोमस्य धारा-विसर्गार्थं विताय-
 मानं पवित्रमभिधीयते । तदेव विद्वन्बोति—“विपां” भेधाविनां
 “अग्ने”† पुरस्तात् “महीयुवः”‡ पूजाकामा अश्वर्यवः

* ‘आहृयतिः प्रेप्साकर्म्मः’—इति वि० ।

† ‘अग्ने प्रथमे’—इति वि० ।

‡ ‘महत्सोमं मित्रयन्ति रथस्यः उदकानि वा’—इति वि० ।

अष्टाष्टमी ।

२२ १ २२ १८ २२ २१ २ २ १ १
परित्यञ्चर्यतञ्चरिम्बभ्रमुनन्तिवारेण ।

२ १८ २ १८ २ १२ २ १२ २२
योदेवान्विश्वाञ्चरित्परिमदेनसहगच्छति ॥ ८ ॥ ८६*

२ ४ २ ४ २ ४ ५
(द्विरभ्यस्तमाकूपारम् ॥) परित्यञ्चर्यतञ्चरिम् ।

३ २ ४ २ ४ २
पार३४ । रित्यञ्चौचोपर्यतञ्चराइम् । बभ्रमुनन्ति

२ ४ २ ४ २ ४ २ ४ २
वारेण । वार३४ । भ्रमुनौचोपन्तिवारेणा । यादे

“शुक्रा”† शुकवर्णानि गो-पयांसि “असुराय”‡ बलवते
“निर्णिजे” स्वरूपाय शोधनार्थं “वयन्ति”¶ आच्छादयन्ती-
त्यर्थः ॥

“शुक्रावियन्त्यसुरायनिर्णिजे”-“शुक्रावयन्त्यसुरायनिर्णिजम्”
—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ७ ॥ ८५

* उ० ५, २, १८, १—८, २, ८, २ = ४००, ४, २४, १ = ऊ० ५, २, १८—५, २, १८—५, २, २०
—६, २, १—६, २, २, — ६, २, २—१२, २, १— १२, २, २—१४, २, १६—१४, २, १०—१४, २,
१८—१४, २, १८—१४, २, २०—१४, २, २१—१०, १, ८—१०, १, ८—१०, २, २—२०, २, ४ =
ऊ० ४, २, २ ।

† ‘शुक्राः शु. चिबन्ताः’—इति वि० ।

‡ ‘असुराय सुहाय वसुदानवते’—इति वि० ।

¶ वयन्तीति पाठसु ऋग्वेदीयः । तमेवावलम्ब्यतेऽत्र व्याख्यानं भगवता सायणे-
नेति बोध्यम् । सामवेदीय-पाठसु विद्यन्तीति ।

अथ नवमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३ २ ३ १२ ३ १२ २२
 प्रसुन्वानायाम्बसोमर्त्तानवष्टतद्वषः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२
 अपश्चानमराधसृष्टतामखन्नभृगवः ॥ ८ ॥ ८७*

॥ प्रथम-दशति ॥

२२ ४२ ३ ४ ५ १ २ २ २ २ ४
 वान्विश्वाद्दृत्परि । योर३४ । देवान्वौष्टोपुश्वाद्दृत्प

३ ४ २ ३ ४ ५ १ २ २
 राइ । मदेनसृष्टगच्छति । मा३४ । देनसौष्टोपुश्च-

४ ५
 ग । चक्राप्रतोईष्टाइ ॥ ३८ ॥ ८६

ऋजिश्वाम्बरोषावृषी^१ । “हर्यतः” सर्वैः स्यृहणीयं “हरिं
 हरितवर्णं” “बभ्रु” बभ्रुवर्णं च “त्यं” तं सोमं “वारिण” बालेन
 प्रवित्रेण “परिः पुनन्ति” परिशीलयन्ति । “यः” सोमः
 “विश्वात्” सर्वानिन्द्रादीन् “देवानित्” देवानेव “मदेन”
 मदकरेण रसेन सह “परिणा गच्छति” इति § ॥ ८ ॥ ८६

* उ० ६,२,३,१—१,२,२२,२ = ऋ० ०,५,२,२ = ऊ० १,३,१०—१,२,१८—६,२,१०
 —६,२,२०—११,२,१—११,२,२—११,२,१३—१५,१,१६—१६,१,१४—१८,१,१०—१९,
 २,१९—१९,२,१०—१९,२,२१—२२,२,० = ऊ० २,१,४—२,२,४—६,१,६ ।

† “ऋजिश्वा भारद्वाजः—श्वाम्बरोषो वार्धस्यत्वः”—इति ऋषि-जै० ।

‡ ‘परि समन्तात्’—इति वि० ।

¶ ‘परि देवं स्रष्टयित्वा’—इति वि० ।

§ ‘विनिथोगोःश्च नवमेऽवनि’—इति वि० ।

(वैहूपम् ॥) ^{१२} प्रसुन्वार^{४२}इनाय^५अन्धसाः । ^{१९} मर्त्तः ।

^१ नवार । ^{३२३} दृतदार^५इ^२चाः । ^२ अपश्चानमरा । ^३ धार^५इ^५सा-

^{११८} म् । ^२ दतामार^{३२४}इखम् । नभृ^४इगा^५पुवा^५ईपुईः ॥ ३८ ॥ ८७

॥ इति अष्टः प्रपाठकः ॥

प्रजापतिर्ऋषिः* । “सुन्वानाय” अभिषूयमाणाय [षष्ठ्यर्थे चतुर्थी†] अभिषूयमाणस्य “अन्धसः” सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः” वचनं योषं “मर्त्तान” मर्त्यं इव कर्म-विघ्न-कारी “तवष्टन” कामयतां न शृणोत्विति यावत् । तथा हे स्तोतारः “अराधसं” साधक-कर्म-रहितं‡ । “खानम्” “अपहत” । तत्र दृष्टान्तः—“मखम्”॥ यथा पुरा अराधसं मखम् एतन्नामानं भृगवोऽपहतवन्तः तथा अपहतित्यर्थः ॥

“सुन्वानाय”—“सुन्वानस्य”—इति, “वष्ट”—“वृते”—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ९ ॥ ८७

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्याष्टमः खण्डः ॥ ५ ॥

॥ इत्यानुष्टुभम् ॥

* “वाग्धः”—इति ऋषि-ने० ।

† “षष्ठ्यर्थे चतुर्थीति वाच्यम् (९, २, ६२)”—इति का० वा० ।

‡ “अधनं धन-रहितम्”—इति वि० ।

॥ “दतामखम्”—इति मन्त्र-पाठस्य ‘दता’—‘मखम्’—इति पदकारस्य हेरः ।

जगत्सोऽभिप्रियाणीति मुख्या हादश सन्मताः* ।
 आद्यास्तिस्र ऋचो दृष्टाः कविनाम्ना महर्षिणा ।
 उत्तरा विप्रकीर्णत्वाद्दृश्यन्ते ऋषयः पृथक्कः ॥

अथ नवमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३
 अभिप्रियाणिपवतेचनोहितो

१ २ ३ २ ७ ३ १ १ १ १
 नामानियङ्कोअधियेषुवद्धंते ।

१ २ २ ३ २ २ ५ ७ ३
 आद्यर्यस्यवृद्धतोवृद्धमधि

२ ३ १ १ ३ २
 रथविष्वञ्चमरुद्धद्विचक्षणः ॥ १ ॥ ८८ ॥

भगवान् सायणोऽपि तथैव व्याख्यानवान् । अथ नये चनेत्याकारस्य द्वाचोऽनरति (६,२, १३५) द्वौषे 'इता'—इति रूपम् ॥ विवरकारस्य 'इत'—'अमरम्'—इत्येवं हिंदं स्त्रीकृत्य 'अमरं यज्ञ-वद्विष्णुतम्'—इति व्याचक्षौ ।

* अत्र नवमे खण्डे अभिप्रियाणीत्याद्याः हादश ऋचः सन्मताः पूर्वाचार्या-
 ज्ञानिति ज्ञेयः ।

† "कविः भार्गवः"—इति ऋषिर्नै० ।

‡ तत्र हादशसु आद्यास्तिस्र ऋचः कविनाम्ना महर्षिणा दृष्टाः । उत्तराः ऋचः
 जैकेन दृष्टा इति तत्र ऋषि-विप्रकीर्णत्वम् तस्मात् तत्र ऋषयः पृथक् वक्ष्यन्ते ।

॥ उ० १,१,१८,१=४० ०,२,३३,१=आरण्ये २,१,६ ऊचे =१,१,१९—८,१,२—
 १४,१,१८—१६,१,१५—१८,१,१४=उच्छे १४,१,१—१४,१,१८ ।

ओम् ॥ (कावम् ॥) आभिप्रीर३४या । षौपावार३४
 ताद् । चानोद्विता३३ः । नामानीर३४या । ङोअधी
 ३३४ये । षुवर्द्धताये३ । आखरीर३४या । स्याबृष्टा
 ३३४ताः । वृद्धन्नधये३ । राखंवार३३४इष्टा । चामा
 ३३४द्यात् । विचा३३४उवार३ । चार३३४णमः ॥ १ ॥

(ऐउकावम् ॥) एषु । अभिप्रिया३ । णिपवताद् १
 एषु । चनोद्विताः । एषु । नामानीया३ । ङोअधि
 याद् । एषु । षुवर्द्धताद् । एषु । आखरिया३ । स्य
 वृद्धताः । एषु । वृद्धन्नधी । एषु । राखंविष्टार । चम
 ३३४द्यात् । एषु । विचक्षणाः । ङोपद् । डा ॥ २ ॥

(वाजसनि ॥) अभ्यौद्योवाद्याइप्रियाणी । पवता
 इञ्जार३३४नौ । द्विताः । नामानियङ्गोअधियेषुवर्द्धताद् ।

^{२२ १ २} आह्वर्यस्य^२ वृहतो^२ वृहन्नधाइ । ^{२ १} रथम् । ^{२ १ २} वाइष्वन्मरुचत् ।

^{२ १ १ १ १ १} विचारशुवारइ । ^{२ १ १ १ १ १} स्त्राश्यारइधुः ॥ ३ ॥

(वाजजित् ॥) ^{२ १} अभिप्रिया । ^{२ १ १} णीपवताइ । ^१ होइहो
^{२ १ २} वाइहोयेइध । ^{५ २ ४} चनोहिताः । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ । ^{२ २} ना
^{२ १} मानिया । ^{२ २ १} ङीअधियाइ । ^{१ २ १ १} होइहोवाइहोयेइध । ^५ पुव
^४ इताइ । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ । ^{२ २ २ १} आह्वरिया । ^{२ २ १} स्यावृहताः
^{१ २ १ १} होइहोवाइहोयेइध । ^{५ ४} वृहन्नधी । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ ।
^{२ १} रथविष्ठा । ^{२ २ १} चामरुहान् । ^{१ १ १} होइहोवाइहोयेइध । ^५ विच
^४ क्षणाः । ^{५ २ ४} हाहो । ^{५ ५} वाइहाउ । ^{२ २ १ २} वा । ^{२ १} वाजीजिगीह्वा
 २१ ॥ ४ ॥

(वाजजित्साम ॥) ^{२ १} अभिप्रिया । ^{२ २ १} णीपवताइ । ^{२ २ १ २} चानो
^{१ १} हिताः । ^{१ १} होवाइहोइ । ^{२ २ २ १} नामानिया । ^{२ २ १} ङीअधियाइ ।
^{२ २ १} पूवइताइ । ^{२ १} होवाइहोइ । ^{२ २ २ १} आह्वरिया । ^{२ २ १} स्यावृहताः ।

१२१   १   १   १   १   १२१
 बृहन्नधाइ । होवाइहो । रयविष्ठा । चामरुहान् ।

१२१   १   १   १   ५२   २   १२१२
 वीचक्षणाः । होवाइहो२ । वारइ४औहोवा । वाजी

१२१२   १२   १२२   १२१२१
 जिगीवाविश्वाधना२नीरइ४पु ॥ ५ ॥

५   ४   १२२   १
 (स्वारकावम् ॥) अभ्योवा । प्रियाणिपवताइ । च

२   १   १२२   २   १   १
 नोहाइताइः । नामानियक्त्रोअधियाइ । पुवर्द्धाताइइ ।

१२२   १   १   १   २   ४   ५
 आख्यस्यबृहतो । बृहन्नाधीरइ । राथाइ०वाइष्ठा ।

२   १   १   २   ४
 चमरुहाइइत् । वाइचाइक्षापुणाइपुईः ॥ ६ ॥ ८८

“चनोहितः” [चन इत्यन्ननाम* चायतेरसुनि चन इत्योष्वा-
 दिक-सुप्तेषु निपातितः] चनसेऽजाय हितः । यद्वा । हितान्नः
 सोमः “प्रियाधि” जगतः प्रीचयिटृषि नामानि नमनशीलानि
 तान्युद्कानि “अभिपवते” अभितः चरति करोति । “येषु”
 अन्तरिक्ष-स्थितेषु उदकेषु “यद्वाः” महानहं सोमः “अधि

* “चनोन्न प्रक्षितानोमानि चनोऽपि चनो दधिन्व । चन इत्यन्ननाम”—इति
 वै० ६, १६ ।

अथ द्वितीया ।

^{२ १२ २ १ २ २}
अचोदसोनोधन्वन्विन्दवः

^{२ २ १ २ २ २ २ २ २ २}
प्रस्नानासोबृहद्देवेषुहरयः ।

^{१ २ २ २ २ २ २ १ २ २}
विचिदश्रानाद्रषयीअरातयो

^{१ २ २ १ २ २ १ २}
र्यानःसन्तुसनिषन्तुनोधियः ॥ २ ॥ ८८*

(अङ्गिरसानि चौणि ॥) अचोदासोर३ । नोधमूक्ता

^{२ २ १ २ २ १ २ १ २ २}
२३ । तूइन्दवाः । प्रस्नानासोर३ । बृहद्देवेषु३ । धू
^{१ २ १ २ २ १ २ २ १}
हरयाः । विचिदाश्रा२३ । नाद्रषाया२३ । आरातयाः ।

वर्धते" अधिकं प्रवृद्धो भवति । अपां मध्ये सोमो वसति खलु ।
ततः "बृहन्" महान् सोमः "बृहतः" महतः परिवृढस्य
"सुधस्य" "विष्वध" विष्वग्गमनं रथम् "अधि" उपरि† "विष्व-
धः"‡ विष्वस्य द्रष्टा सन् "आरुहत्" आरोहति । "अग्नी
प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य सुपतिष्ठते(म० ३, ७६)"—इति ॥१॥ ८८

* ऋ० ७, २, ४, १ ।

† "अधि उपरि आदित्यमखलात् अनुर्थं मखलं रथं विदुस्मं नाम"—इति वि० ।

‡ "विष्वधः" विविधं प्रकाशयत इत्यर्थः—इति वि० ।

२ २ १   २२ १   २२ १२ २   १
अर्योनाःसो२३ । तूसनाइषार३ । तूनाधिया३शुवार-

१ १ १
३४५ ॥ ७ ॥

१ २२ ३ २   २२ ४   ५   ४   ५   १ २२
आचोदसो । नोधनुवन्तु । इन्दवाः । प्रास्ता
१ २ २   ३ ४ २ २ ५   ४ ५   १ २ ३ २   २ २ ४
नासो । वृष्टहेवेषु । हरयाः । वाइचिदश्रा । नाइ
२ ५   ४ २   ५   १ २ २ ३ २   ३ ४ ५   ४
षयोअ । रातयाः । अर्योनःसा । तुसनिष । तुनो
पुधियाउ । वा ॥ ८ ॥

२२ २   २   - २ - २ २ २   १   २   ४
हाउहोवाइहाइ । अचोदसोनोइधा । नुवाइन्तू
१ ३ १ १ १ १ १   २ २   २ ०   २ २ २
३ । इन्दवार३४५ः । हाउहोवाइहाइ । प्रखानासोवृ३
१   २ २ ४   २ ३ १ १ १ १ १   २ २   २
इहात् । देवेषू३ । हरया३४५ः । हाउहोवाइहाइ ।
२ २ २ १   २   ४   २ २ २ १ १ १ १   २ २
विचिदश्राना३आइ । षयो३आ३ । रातया३४५ः । हा
२   २   २   १   २   ४   २ २
उहोवाइहाइ । अर्योनःसन्तूइसा । निषाइन्तू३ । नोधि
१ १ १
याइरउवाइ३४५ ॥ ८ ॥

(सामराजम् ॥) अचौद्वाइ । दासेनोधनुवा । तु
 इन्दावा२ः । प्रखानासेवृद्धेवाइ । षुद्धराया२ः । वि
 चो२३४द्वाइ । अम्नो२३४द्वाइ । नाइषयः । अरो२३४
 द्वाइ । तायाः । अर्यो२३४द्वाइ । नःसे२३४द्वा । त्
 सानी२३४षा । तूना३उवा३ । धी२३४याः ॥ १० ॥

(सामराजम् ॥) अचौद्वावा । दासेनोधनुवाः ।
 तुइन्दावा२ः । प्रखानासेवृद्धेवाइ । षुद्धराया२३ः ।
 वाइची३दाश्ना । नाइषा२३४या । द्वाइ । अराता२
 ३४याः । द्वाइ । आर्यो३नाःसा । तूसानी२३४षा ।
 द्वा । तुनो३धाप्रयाईप्र६ः ॥ ११ ॥

(सिमानानिषेधः ॥) अचो । वाद्वाइ । दासे
 नोधनुवा । तुइन्द्रावाः । प्राखानासेवृद्धेवाइ । षुद्ध

१ १ २ १ २ २ ४
 राया२३ । वार३इचौत् । आ२३ । आ३४ । नाइ

३ ४ ५ १ २ १ २ १ २
 षयोअरा । ता३याः । आ२३यां । ना२३ःसा३४ ।

३ ४ ५ ३ २ ४
 तुसनिष । तुनो३धाप्रयाईपुईः ॥ १२ ॥ ८६

“अचोदसः”* अचोदनाः अजन्यप्रेरिताः “इन्द्रवः” सीमाः
 “नः” अस्माकां “प्रधन्वन्तु” प्रगच्छन्तु [धन्वतिर्गति-कर्माक्षः] ।
 कुत्र? “बृहद्देवेषु हरयः” प्रभूत-देवयुक्तेषु यज्ञेषु [यथा वा
 बृहद्देवकुलजेषु मभ्यते इति सम्बन्धः] कीदृशा इन्द्रवः? “स-
 नासः” सुयमानाः “हरयः” हरितवर्णाः ॥ क्विञ्च । “अरातयः”
 अनाहि-दात्र-रहितः “नः” अस्माकम् “अर्वः”‡ अरयः “इषयः”
 इषोऽवानि इच्छन्तः “अग्रानाः” ॥ अग्रमेव भोजनेन वियुक्त
 एव सन्तु । क्विञ्च । नोऽस्माकं “धिया” कर्माणि देव-विषयाणि
 स्तोत्राणि+ “सनिषन्तु” देवान् सम्भजन्तु ॥

* ‘चोदयति’—इति वि० ।

† ‘नः’ अस्माकम्—इति वि० ।

‡ निघ २, १४, १४ ।

§ ‘हरयः हरयप्रोक्ताः’—इति वि० ।

§ ‘अर्वः स्नामिनः’—इति वि० ।

॥ ‘अग्रानाः विनाग्रयन्तः’—इति वि० ।

+ ‘धियः कर्माणि प्रज्ञा वा’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२२७ २१९ ३
 एषप्रकीर्णमधुमा^१चिक्रद-

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 दिन्द्रस्यवाज्रावपुषोवपुष्टमः ।

२ २ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 अभ्यु^२त्तस्यसुदुघाघृतस्यतो

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 वाश्राअर्षन्तिपयसाचधेनवः ॥ ३ ॥ ८०*

२२१
 (वासिष्ठम् ॥) एषप्रकीर्ण^१२ । म । धुमा^१२ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 अचाइक्रार२३४दात् । इन्द्रास्यवाज्रा^१२ः । पुषो^१२ । व

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 पुष्टा^१२३४माः । अभा^१स्यतास्या^१२ । सु । दुघार^१२ः । घृ

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 तासू^१२३४ताः । वाश्रा^१अर्षान्ती^१२ । प । यसा^१२३ ।

२ ३ ४
 चधाइनापुवाईपू^१६ः ॥ १३ ॥ ८०

“देवेषु”—“दिवेषु” इति पाठौ ॥ “विचिद्श्राना इषयो
 अरातयोर्षा नः सन्तु सनिषन्तु नः धिया”—इति छन्दोगाः ।
 “विधिनश्रम इषो अरातयोर्षा नः सन्तु सनिषतनी धिया”
 बह्वृचाः ॥ २ ॥ ८८

* अ० ७, १, १, १ ।

अथ चतुर्वी ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ४
 प्रोचयासीद्दिन्दुरिन्द्रस्यनिष्कृतः

३ १ २ १ २ १ २ ३ १ २
 सखासख्युर्भ्रमिनातिसङ्गिरम् ।

“एषः” अयं सोमः “मधुमान्” मधुर-रसः “कीशे” द्रोण-
 कस्यै “प्राचिक्रदत्” प्रकर्षेण शब्दायते । कीदृश एषः? “इन्द्रस्य”
 “वज्रः” वज्रस्थानीयः वज्रकरत्वेन वज्रवत् प्रहरण-साधनत्वाद्
 वज्रत्वोपचारः* । “एषः” एव हि सोमः “वपुषः” वीजानर्हं
 वसुरन्ध्रत्वात् “वपुष्टमः”† अतिशयेन वप्ता । वीजावापस्य सोम-
 कर्तृकत्वात् [सोमो वै रेतोधां इति श्रुतेः] । “कृतस्य”‡
 सत्वफलस्य सोमस्य धारा इति शेषः । ता “अभ्यर्षन्ति” अभि-
 गच्छन्ति§ । कीदृशः? “सुदुषः” सुप्तु दीग्ध्यः फलानाम् । “एत-
 चतः” उदकस्य रसस्य वा चारुसिन्धुः “वात्राः” शब्दयन्त्र्यः¶ ।
 पयसा युक्ता वात्रा घेनव इव‡ सुप्तोपममेतत् ॥

“वपुष्टमः”-“वपुष्टरः”—इति, “अभ्यृतस्य” “अभीष्टतस्य”
 —इति, “पयसा च घेनवः”-“पयसेन घेनवः”—इति च हृन्द्गी-
 वङ्गुचानां पाठाः ॥ ३ ॥ ८०

- ‘घेने वज्रं चोत्रं समर्षः’—इति वि० ।
- † ‘दीधितारः’—इति वि० ।
- ‡ ‘अर्षन्ति चरन्ति’—इति वि० ।
- ¶ वात्राः कामवसानाः—इति वि० ।
- § ‘चरन्ति पयः घेनव आदित्यरश्मयश्च’—इति वि० ।

^{१ २} ^{३ २ १ १ २ ३}
मर्यद्भवयुवतिभिःसमर्षति

^{१ २ ४ १ २ ४ १ २} ^{३ २}
सोमःकलशेशतयामनापथा ॥ ४ ॥ ८१ *

(लौशम् ॥) प्रोयार३४सीत् । इन्द्रिन्द्रार३ । स्या
^{२ २ ५} ^{३ २ २, ३ ५} ^१ ^{४ २ ३}
हनिष्कृतम् । सखासख्यः । नप्रमिनार३ । तौडसङ्गि
^५ ^{३ २ ३ ५} ^१ ^{४ २ ३ ५} ^{३ २ २}
रम् । मर्यद्भव । युवतिभार३इः । साइमर्षति । सोमः
^{२ ५} ^{१ २} ^{१ ४}
कला । शेशतयार३ । मनाइपापुथाइपुई ॥ १४ ॥

(उत्तरलौशम् ॥) प्रोयासीदिन्द्रिन्द्रस्यनिः । कृता
^{३ २ १ १ १} ^{३ २} ^{३ ५ ५ २} ^{३ २}
म् । कृतार३४पुम् । सखाइ१२३४ । सख्यर्नप्रमिना
^{४ ५ ४ ५} ^{३ २} ^{५ ४ ५}
तिसम् । गिराङ्गिराम् । मर्याइ१२३४ः । इवयुवतिभिः
^{४ ५} ^{४ ५ ४ ५} ^{३ २} ^{५ ४ ५ २}
सम् । षताइषताइ । सोमाइ१२३४ः । कलशेशतया ।
^{३ २ ४}
मनाइपापुथाइपुई ॥ १५ ॥

१ उ० ४, २, ०, २ = ऋ० ०, २, १५, १ = ऊ० ४, १, ०—१, २, १०—०, २, ११—१०, १, ५
—२२, २, १५—२३, २, १८ ।

(प्रवङ्गार्गवम् ॥) ^{१२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{२ १} इन्दुरिन्द्रा । ^१ स्या
^१ निष्कृताम् । ^{२२ १} सखासख्युः । ^{२१} नप्रमिना । ^१ ता२इमङ्गि
^{२ १} राम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^१ युवतिभाइः । ^{२२} सा२मर्षताइ । ^{२२} सो
^१ मः कला । ^{१२१} शेशतया । ^{१२ २} मा२नापथा२१उ । ^{११११} वा२३४५ ॥
 ॥ १६ ॥

(तन्त्रम् ॥) ^{१२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{२ १} इन्दुरिन्द्रा । ^{१२} स्या
^१ निष्कृता२३म् । ^{१२, ३ ५} सखासख्युः । ^{३२, ३ ५२} नप्रमिना । ^{२ २ ३} तिसङ्गा
^५ २३४इराम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^{२ १} युवतिभाइः । ^{१२१} सामर्षताये३ ।
^{२ २ ३ ५} सोमःकला । ^{३२२, ३ ५२} शेशतया । ^{२ २ ४} मना३पा५था६५ई ॥ १७ ॥

(यामम् ॥) ^१ आ२इ । ^{२ २} इया । ^० प्रोअयासाइदिन्दु
^{४ २ ३ ५} रिन्द्रा२३ । ^{१ २} स्या३निष्कृतम् । ^० सखासख्यु, नप्रमिना-
^{४ २ ३ ५} २३ । ^{१ ०} ती३सङ्गिरम् । ^{४ २} मर्यईवायुवतिभा२३इः । ^१ सा३म

३ ४
 र्षति । आ ३ इ । इया । सोमः कलाशे १ शतयार ३ ।

१ ३
 मना ३ पा ३ पूया ३ पू ३ ॥ १८ ॥ ८१

ऋषिगणऋषिः* । “इन्द्रः” सोमः “इन्द्रस्व” “निष्कृतं” संस्कृतं स्थान मुद्गरं “प्रो अयासीत्” प्रकर्षेणैव गच्छति । गत्वा च “सखा” सखिभूतः सोमः “सख्युः” इन्द्रस्व “सङ्घिरं” सम्ब-
 गिरणाधारभूत मुद्गरं † “न प्रमितानि” न हिनस्ति । किञ्च । सः “मर्य इव” ‡ “युवतिभिः” मर्या यथा तद्वशीभिः सह सङ्घतो भवति तद्वत् अय मपि सोमो युवतिभिर्मित्रश्रीलाभिर्वसती-
 वरौभिरग्निः सह “समर्षति” सङ्घच्छते अभिषवकाले । स च सोमः “शतयामना” याञ्जा अनेकया मनसाधनच्छिद्रोपेतेन “पद्या” मार्गेषु दशापवित्रसम्बन्धिना “कलशे” द्रीशकलशे गच्छतीति शेषः । यद्वैकमेव वाक्यम् । यथा मर्या युवतिभिः सह सङ्घच्छते एवं कलशे शतयाञ्जा पद्या सङ्घच्छतेऽग्निः ॥

“शतयामना”-“शतयाञ्जा”—इति पाठो ॥ ४ ॥ ८१

* “सिक्तानिवारो”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘सङ्घिरं कृतम्’—इति वि० ।

‡ ‘निष्कृतं समवायम्’—इति वि० ।

¶ ‘मर्याः’—इति मनुष्यनामसु रकारद्वयं नैवष्टु, ऋम् २, १। “इन्द्रसिंहर्षो (पा० १, १, ११२)” —इत्यादिना सिध्यति मर्यइति ।

अथ पञ्चमी ।

^{३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३}
धर्मादिवःपवतेऋत्वोरसो

^{१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ १}
दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः ।

^{१ २ ३ १ ७ ३ १ २ २ २ ३}
हरिःस्रजानोऽथत्येनसत्वभि

^{२ ३ १ २ ३ २}
वृथापाजाःसिक्कणुषेऽनदीष्वा ॥ ५ ॥ ८२ १

(वात्सग्निरसौ द्वे ॥) ^{२ १ २} धर्मादाइवाः । ^{४ २} ओवापुः ।

^{१ २ १ २ ४ २ २ १ २}
^{४ २} पवतेऋत्वोरसोरासाः । ^{२ १ २} ओवापुः । ^{४ २} दक्षोदाइवाः ।

^{४ २ २ २ १ २ ४ २ २}
^{४ २} ओवापुः । ^{२ २ २} नामनुमादीष्योनभाः । ^{४ २} ओवापुः । ^२ ह

^{१ २ ४ २ २ १ २}
^{४ २} राइःसार्जाः । ^{२ २ २} ओवापुः । ^{१ २} नोऽतियोनाइसात्वाभाः ।

^{४ २ २ १ ४ २ २}
^{४ २} ओवापुः । ^{२ १ २} वृथापाजाः । ^{४ २} ओवापुः । ^२ सिक्कणुषाइन

^{१ २ ४ ४}
^४ दाइषूवाः । ^{४ २} ओवापुः । ^४ होपुः । डा ॥ १८ ॥

• “ऋत्वते”—इति ऋग्वेदीय-पाठः ।

† च० ५, १, २, १ = ऋ० ७, १, १ = चारण्ये १, २, ४—१, २, २५—१, २, २६—१, २, २७—१, २, २८ = अथे ४, २, १४—८, १, १६—१५, १, १५—१७, १, २०—२२, २, १६—२२, २, १८ = अथे २, १, २०—४, १, ४ ।

^{५ ८ ८ ४ ५ १ १ १ ३ ५}
 धर्त्ता^५ऋ^८द्दो^८द्दो^४द्दाइ । दिवः^१ । पवते^१का । ऋ^३द्दो^५इ
^{१ १ १ १ २ १ ५ ५ १}
 द्दाइ । द्दा । त्वियोर^१सो । द^१द्दो^२देवा । ऋ^५द्दो^५द्दाइ ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 द्दा । नामनु^१मा । दि^१यो^१नृ^१भाइः । द्दाइः^१सा^१र्जा । ऋ^१
^{५ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 द्दो^५द्दाइ । द्दा । नो^१अ^१ति^१यो । न^१स^१त्व^१भाइः । वृ^१था^१पा
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 जा । ऋ^१द्दो^५द्दाइ । द्दा । सि^१क्त्वा^१षू^१पा । ऋ^३द्दो^५द्दाइ ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 द्दाइ । न^१दी^१षु^१वा । ऋ^१द्दो^५द्दाइ । द्दाइ^४ । ऋ^५द्दो^१वा ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 एइ । न^१दी^१षु^१वा १ ॥ २० ॥ ९२

कविऋषिः* । “धर्त्ता” सर्वस्य धारकः सोमः “दिवः” अन्त
 रिक्षात् अन्तरिक्षस्थिताद्दृशापवित्रात् “पवते” पूयते । कौटुम्भः
 सोमः ? “कृत्वाः” कर्त्तव्यः शोध इत्यर्थः । “रसः” रसात्मकः ।
 “देवानां” “दक्षः” बलप्रदः । यद्वा । दक्षः प्रवर्द्धनीयो देवाना

* “भार्गवः”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘दक्षः शोधः’—इति वि० । “दक्षः”—इति बलनामस्य तयोदग्रं निषण्णु कम् २, २ ।

अथ षष्ठी ।

१२ ११२ ३१८
ब्रुषामतीनाम्यवतेविचक्षणः

३ १२ ३१८ २२ १२
सोमो अङ्गाभ्युत्तरीतोषसा^१न्दिवः ।

३ १२ २२ ११२ १
घ्राणासिन्धूनांकलशा^२चक्रद

१ १२१ १ ११२३ १२
दिन्द्रस्यदार्द्याविग्रन्मनीषिभिः ॥ ६ ॥ ८३ ॐ

अर्थाय । तथा “नभिः” नेट्भिर्ऋत्विग्भिः “अनुमाद्यः” अनु-
मादनीयः स्तुत्यो वा । “हरिः” हरितवर्षः । “सत्वभिः” प्राणिभिः
अस्मदादिभिः “सज्जानः” सज्जमानः “अत्यो न”ण अस्त इव स
यथाश्रितोऽनयेन गच्छति तद्वत् । “वृथा” अप्रयत्नेन “पाजांसि”
बलानिऽस्त्रीयान् वेगान् “कृणुते” कुरुते “नदीषु” ॥ वसती-
वरीषु ताभिरित्यर्थः । असिक्त इत्यर्थः । अथ मभिषव-समया-
भिप्रायः+ ॥ ५ ॥ ८२

• “अङ्गः”—इति }
+ “उपसो”—इति } कन्वेदीय-पाठौ ।

‡ उ० १,१,१०,१ = ऋ० ०,१,१५,४ = ऊ० १,१,१०—८,१,५—१६,१,१० = ऊ०
४,१,१ ।

ण “अत्यः”—इति अस्त-नामसु प्रथमं नेषष्टु कम् १,१४ ।

§ ‘पाजांसि अजानि’—इति वि० । ‘पाजः’—इत्यजनामसु पाठभेदेन तुतीयं
नेषष्टु कम् (१,१)—बलनामसु च द्वितीयम् (१,८) ।

॥ ‘नदीषु रश्मिषु’—इति वि० ।

+ ‘द्योतोऽस्मादभेऽपनि’—इति वि० ।

२४ ख,

(ऐडयामम् ॥) वृषामातीर३ । नापवातार३इ ।

ए३ । विचक्षणए३ । सोभोआङ्गा२३म् । प्रतराईतार

३ । ए३ । उषसान्दिवए३ । प्राणासाइन्धूर३ । नाङ्ग

लाशा७२३ । ए३ । अचिक्रददे३ । इन्द्रस्याच्चा२३ ।

दियावाइशार३न् । ए३ । मनिषिभिरे३४३ । ओर३४५

इ । डा ॥ २१ ॥

(यामम् ॥) वृषामतीनाम्यव । ताइवाशइचार३४ ।

। ञ । णार३४५ः । सोमोअङ्गाम्पुतरी । तोषाशसार३४

म् । दि । वार३४५ः । प्राणासिन्धूनाकल । शा७

आशचार३४इ । क्र । दार३४५त् । आइन्द्रस्यच्चादिं

यावि । शान्माशनार३४इ । विभाऽर३ । वा३४५ ॥ २२ ॥

^१ वृषा^१ रमता^{१२} इ । नाम्पवते^{१२} विचक्षार^{२२१} णाः । सोमो^१
^१ रञ्जाम् । प्रतरीतोषसान्दार^{१२} इवाः । प्राणा^{१२} रक्षि
^{१२} न्भू^२ र । नाङ्गलशा^{२१} अचिक्रा^२ रश्दात् । इन्द्रा^१ रस्यहा^१ र ।
^{१२} दियाविशन्मनीषा^{१२} रश्इभा^१ रश्इ^१ । ओर^१ रश्इ^१ पूइ । डा ॥
 ॥ २३ ॥ ८३

खिगण ऋषिः* । अयं “सोमः” “पवते” अभिषूयते† ।
 कीदृशः सोमः † “मतीनां” मतयः स्तीतारस्तेषां‡ “वृषा” वर्षकः
 कामानाम् । “विचक्षणः” विद्रष्टा ¶ “अञ्जाम्” उषसां “दिवः”
 द्युलोकस्यादित्यस्य वा “प्रतरीता” प्रवर्षयिता§ । किञ्च ।
 “सिन्धूनां” स्यन्दमानानां मुदकानां ॥ “प्राणा” [प्रकर्षेण अनितिः
 च्छेते इति प्राणा] कर्त्ता सोमः “कलशमन्” “अचिक्रदत्”
 धारया अध्वनयत् प्रवेष्टुम् । यद्वा । “सिन्धूनां” [तृतीयार्थे षष्ठी]

* “कविः भार्गवः”—इति ऋषि-ने० ।

† पशुपामेषु चरते इत्यर्थः ।

‡ “मतीनां प्रज्ञानाम्”—इति वि० । “मतयः”—इति मेधावि-नामसु च द्वाविं-
 शतितमं नैषण्डकम् ३, १५ ।

¶ “विचक्षणः विविधं प्रकाशयिता सोमः”—इति वि० ।

§ “प्रतरीता प्रकर्षेण तारयिता”—इति वि० ।

॥ “सिन्धवः”—इत नदीनामसु एकविंशतितमं नैषण्डकम् १, १३ ।

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
त्रिरस्यैसप्तधेनवोदुदुह्रिरे

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सत्यामाशिरम्परमेव्योमनि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजे

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
चारुणिचक्रोयदृत्तैरवर्द्धत ॥ ७ ॥ ९४ *

(मरुतान्धेनुसाम ॥) चारु^६३४इः । अस्यै^५सप्तधेन^{४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}

वोदुदौ । होत्रा^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}इराइः । सत्यामाशिरम्परमाइ । वियो^{१ २}

सिन्धुभिरङ्गिः “प्राणा” [प्रा पूरजे (अ० प०)] पूर्णः “सोमः”
कलशान् “अभि” लक्ष्य क्रन्दते । किं कुर्वन् ? इन्द्रस्य “हार्दि”
हृदयम् “आविन्” प्रविशन् “मनीषिभिः” मनसईशिश्विभिः
स्तुतिभिः सदेति शेषः [यहा । व्यवहितमपि मनीषिभिरि-
त्येतत् पवतइत्यनेन सम्बध्यते † ॥

“प्राणा”—इति, “प्राणा”‡—इति, “अचिक्रदद्”—“अवी-
विशत्”—इति पाठाः ॥ ६ ॥ ९३

* उ० ६, २, १०, १ = ऋ० ७, २, २३, १ = ऊ० ८, १, ११ ।

† ‘विनियोमोऽस्य मृतीयेऽनि’—इति वि० ।

‡ प्राणाः—इत्यस्य कुर्वाणा इत्यर्थः स्त्रीकृतो यास्मै न० ४, १८ ।

अथाष्टमी ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रायसेमसुषुतःपरिखवा

३ २   ३ १ २   ३ १
पामीवाभवतुरक्षसासह ।

३ १ २   ३ १ २
मातेरसस्यमत्सतद्वयाविनो

१ २   ३ १ २ १ २
द्रविणस्वन्तइहसन्त्विन्दवः ॥ ८ ॥ ८५ *

०. उ० ७, ३, १०, १ ।

माध्विन्द्वज-तृतीयसवनेषु दुदुश्चिरे । अथवा तिस्रुभिः सवनेः सप्त धेनवः सप्तान्चोराणां
वषट्कारिणः सोता नैत्रावदयः प्राञ्जलाच्छंसी पोता नष्टा अष्टावाक आग्निभः ।
एतेषां वाचः दुदुश्चिरे । अथवा धेनवः दुदुश्चिरे सत्या माशिरम् । आशयषीथं
मिश्रचं वा परमे प्रकृष्टे शोमनि स्थाने यज्ञे वा । अलारि अत्यग्निष्टोम उक्त्यः
षोडशी अतिराजसतुर्थः । अथवा प्रथिवी अन्तरिक्षं शौर्दिशरति । अथवा अलारो
वेदाः । अथवा अलारो महर्षिजः । अथवा अलारः समुद्राः । भुवनानि
निर्दिष्टे अतुर्दश भुवनानि सप्त भूरादयो लोकाः सप्त पातालाणि मान्यपि
चारुषि चक्रे कृतवान् । केन प्रकारेण जयतः ऋतैः रत्नेः यज्ञैः सत्यैर्वा अथ-
र्वत । अथवा तत् तस्मै सप्त धेनवः सप्त रश्मयः । दुदुश्चिरे । अथवा सप्तान्शवाः ।
अथवा सप्त पावकजिह्वाः । सप्त मातरो वा सप्त भूरादयो लोकाः । सप्त पाता-
लानि सप्त सोमसंस्थाः सप्त समुद्राः सप्त द्वीपानि सप्त खराः । एता दुदुश्चिरे
सप्त । आशिरम् उदकं परमे शोमनि । अलारि अत्याः भुवनानि पृथिव्यादौनि
चारुषि चक्रे । यत् ऋतैः यज्ञैः अथर्वतेत्यथवा विः अथै सप्त धेनवः सप्त प्राजाः
शीर्षणाइति विः उत्पत्ति-स्थिति-प्रकृत्येषु स सत्याम् अद्वितयाम् आशिरं ज्ञानं अलारि
भुवनानि आपत्-खप्र-सुपुत्रि-तुरीयासु अद्वैतावस्थे नित्याम् तेर्जनैः अथर्वत विज्ञा-
नाथ'—इति वि० ।

^{१ १} ^{१ २} ^{४ २ ४}
 (अपामीवम् ॥) इन्द्रा । यसोमसुषुताःपाःरिस्व
^५ ^{२ १} ^{२ २ २} ^४ ^{२ २ २ २} ^{२ २ १}
 व । अपा । मौवाभवतुराःचाःसासह । माताइ ।
^२ ^४ ^{२ २ २ ५} ^{२ १} ^२
 रसस्यमत्सताःदाःयाविनः । द्रवाइ । णस्वन्ताइहस ।
^{२ २} ^४
 तुवाःइन्द्राप्रवाःइप्रः ॥ २५ ॥

^{१ १} ^२ ^{४ ५} ^{४ ५ २} ^४
 (वायोरभिदः ॥) इन्द्रायसोमसुषुतःपर्यौ ॥ चोइस्वा
^५ ^{१ २ २ २} ^२ ^{२ २} ^{१ २ २}
 वा । अपामोवाभवतुरक्षसाःसाःश्चा । मातेरसस्यमत्स
^२ ^२ ^२ ^२ ^५ ^२ ^५ ^{१ २ २ २}
 तदयाःवीःनो । द्राः२३४वा । णारः३४खा । ताइहसा
^१ ^२ ^४
 ३ । चाः२३ । तुवाःइन्द्राप्रवाःइप्रः ॥ २६ ॥ ८५

वेनीभार्गवच्छविः । हे “सोम !” त्वं “सु सुतः” सन् “इन्द्राय”
 तदर्थं “परिस्वव” परितो गच्छ रसं सुच । “अमीवा” रोगः
 “रक्षसा सह” “मा ते रसस्य मत्सत हयाविनो द्रविणस्वन्त इह”
 “अप भवतु” अपगतो वियुक्ती भवतु “ते” तव “रसस्य” स्वांशं
 रसं पीत्वा “मा मत्सत” मा मद्यन्तु । कः ? “हयाविनः” हयं सत्या-
 नृतं तेन युक्ताः पापिन इत्यर्थः । किञ्च “इन्द्रवः” ते रसाः

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ २ २ २
असाविसोमोअरूषोवृषाहरो

१ २ २ २ २ २ १ २ २ २
राजेवदसोअभिगाअचिक्रदत् ।

३ २ ३ २ १ २ २ १ २ २ १ २
पुनानोवारमत्येव्यय्येनो

२ २ २ १ २ २ १ २
नयोनिङ्गृतवन्तमासदत् ॥ ८ ॥ ८६ *

(यामानि त्रीणि ॥) असाविसो । मोअरूषो २३४ ।

५ २ ४ २ २ २ २ २ १ ५ ४
वृषाहराद् । राजेवदा । सोअभिगार२३४ः । अचिक्र

२ २ २ २ २ २ ५ ४
दात् । पुनानोवा । रामतियार३४इ । पिअव्ययाम् ।

२ २ २ २ २ २ ५ ४
य्येनोनया । निङ्गृतवार३ । तमाप्रसदात् । चापुइ ।

डा ॥ २७ ॥

“इह” अस्मिन्व्यञ्जे “द्विणस्वन्तः” अस्माकं धनवन्त “सन्तु”
भवन्तु † ॥ ८ ॥ ८५

* उ० ५, १, १३, १ = ऋ० ७, ३, ७, १ = ऊ० ५, १, ८—८, १, २—१७, १, ४—२४, २,
१७—१३, २, १० = अ० १, २, ८ ।

† ‘रघवन्तो भवन्तु, देवानां न तु राक्षसादीनाम्’—इति वि० ।

^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 चासावीर३४सा । मोअरु३४षाः । वाषाहराय
^{१ १ १ १ १ १ १ १}
 ३ः । राजवार३४दा । सोअभीर३४गाः । आचिक्रदा
^{१ १ १ १ १ १ १ १}
 २३त् । पुनानोर३४वा । रामातीर३४ये । वीअव्यया
^{१ १ १ १ १ १ १ १}
 २३म् । श्येनोनार३४ये । निङ्गात्ता३४वा । तमा३ ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 सारदार३४चौचावा । दे३ । दिवीर३४पु ॥ २८ ॥

^{४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४}
 असाविसोमोअरुषोवृषाह । राइः । राजेवदसो
^{४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४}
 अभिगाअचिक्र । दात् । पुनानोवारमलेव्यव्य । याम् ।
^{४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४}
 श्येनोनयोनिङ्गत । वा । तमा३ । सारदा३४चौ
^{४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ४}
 चावा । ए३ । दिवीर३४पु ॥ २८ ॥ ८६

भरद्वाजो वसु ऋषिः । “सोमः” “असावि” अभिषुतीऽभूत् ।
 कौट्टशः सोमः? “अरुषः” अरोचमानः* “वृषा” वर्षकः “हरिः”

* ‘अरुषः अर्चिषितः’—इति वि० । “अरुषम्”—इति रूपनामसु पञ्चदशं वीच-
 ष्टकम् ३० ।

अथ दशमी ।

२१७ २ १२ २२ २१
प्रदेवमष्कामधुमन्तइन्दवे ।

२ २ २२ २७ २१२
सिष्यदन्तगावभानधेनवः ।

२ १२ २ १२ २१२
बर्हिषदोवचनधन्तऊधभिः

२ १२ २ १२ २ १२
परिस्रुतमुखियानिर्षिजन्धरे ॥ १० ॥ ८७ *

हरितवर्षः† । स च “राजेव” “दक्षः” दर्शनीयः सन् “गाः”
उदकानि‡ “अभि” लक्ष्य “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति स्व-रस-नि-
र्गम-समये । पश्चात् “पुनानः” पूयमानः “अव्यम्” अविभवं “वारं”
वाचं पवित्रम् “अत्येषि”॥ हे सोम ! अतिक्रम्य गच्छसि । ततः
“श्येनी न” श्येन इव “योनिं” स्त्रीयं स्थानं “हृतवन्तम्” उदक-
धन्तम् § “आसदत्” वसतीवरीष्वासीदतीत्यर्थः ॥ ॥

“अत्येषि”-“पर्येति”—इति, “आसदत्”-“आसदम्”—इति
च पाठः ॥ ८ ॥ ८६

* ऋ० ७,२,१८,१ ।

† ‘हरिः हरणशीलः’—इति वि० ।

‡ इह माघं अग्र्यम् ।

॥ ‘अत्येषि अत्येति व्यत्ययेन’—इति वि० ।

§ “हृतम्”—इति उदकनामसु हृतं नैवष्टु कम् १६१ ।

॥ ‘विनिघ्नोःश्च नवमेऽचनि’—इति वि० ।

(मरुतान्धेनु ॥) प्रादे । वमच्छामधुम । तथा २-
 इन्द्रवाः । आसिध्वार३४दा । तगावषा । नधा २इन्द्र
 वाः । बहिषार३४दाः । वचनावा २ । तज्ज २धभाइः ।
 पारिखू २३४ताम् । उस्त्रियानिर्णिजन्धाइराये ३ । धाइ
 रा३४धावा । धाइरा ३३५इ ॥ ३० ॥ ८७

वक्ष्यन्तिः* । “मधुमन्तः” मद्कर-रस-युक्ताः “इन्द्रवः”
 सोमाः “देव” शीतमानं सोमात्मकम् इन्द्रम् “अच्छ” प्रति
 “प्रासिध्वन्तः” परिस्वन्दन्ते अहादिषु १) प्रक्षरन्ति । [स्वन्दते-
 स्वन्तस्य लुङि चङि रूपम्] तत्र दृष्टातः । “गाव आ न धेनवः”
 पयस्त्रिन्यः प्रीचयित्राः गावो यथा वक्षं प्रति पयांसि प्रक्षरन्ति

* “वक्ष्यन्तिः मातृवकः”—इति ऋषि-ज्ञे० ॥

† ब्रह्मीचदेवाडुहिष्कांशमोष्टशीतसोमा तदाधारत्वात्तदीयसुश्रवणारयोऽपि यथा
 उच्यते । ते च प्रातःसवने, पञ्चविंशति-सङ्क्रान्ता भवन्ति । तथाहि—११७पांशुः
 —१२कर्मामः—१३रेववाचवः—४ मैत्रावरुणः—५ आश्विनः—६ इन्द्राः—७ मन्थी—
 ८ आश्विनः—९ उच्यते—१० भुक्त—११-१२ इन्द्राणां च तयोर्द्वय—१४ रेवमात्रः—
 १५ वैश्वदेवश्चेति । साध्यन्दिमसकने चत्वारि—१६ न, मादलतीयाकयो मासेन्द्रश्च चतुर्थः ।
 ऋतोयसवने तु पञ्च, तयवः—१ आदित्यः—२ अश्विनः—३ मन्थी—४ पालीवतः
 —५ चारिवोजनश्चेति ।—इत्येव सङ्क्रान्तया यथाचतुस्त्रिंशदिति ।

अथैकादशी ॥

१ १ ११११ १ १ १ १
अञ्जतेव्यञ्जतेसमञ्जते

१ १ १ १ १ १ १ १
ऋतुएरिदन्तिमध्वाभ्यञ्जते ।

१ १ १ १ १ १ १ १
सिन्धोरुच्छासीपतयन्तमुक्षणाए

१ १ १ १ १ १ १ १
द्विरण्यपावाःपशुमपुगृभ्यते ॥ ११ ॥ ८८ *

(शार्गानि त्रीणि ॥) अञ्जताइ । वियञ्जताइ । सम

१ १ १ १ १ १ १ १
ञ्जाताइ । ऋतुएरिदा । तीमधुवा । भियञ्जाता

तइत् । किञ्च । “बर्हिषदः” बर्हिषि सीदत । “वचनवन्तः”
हृन्ना-रवादि-शब्दवन्तः [उच्चियेति गोनाम +] तादृशो गावः
जधभिः पयसाधारकैः स्रैः स्रैरुधीभिः तेभ्यः “परिस्रुत”
परितः स्रवणशीलं “निर्णिजं” शुद्धं पयोभूतं सोमरसं “धिरै”
दधिरै इन्द्रार्थं धारयन्ति ॥ १० ॥ ८७

* उ० ७, १, ११, १ = ऋ० ७, २, १०, १ = अथे ११, १, १० ।

† “उच्चिया” — इति गोनामसु कर्त्तव्यं नैषधुक्त् १, ११ ।

२६। सिन्धोरुक्छा। ^{१ १} सेपतया। ^{१ १} तमुच्चाणांम् । छिर

^१ ष्यपा। ^{१ १ १} वाःशुमा। ^{१ १ १} षसगृभ्णताश्उवारश्छु ॥ ३१ ॥

^{१ १} अञ्जाश्छे। ^{१ १} तेश्छेइ। ^१ वियञ्जतेश्साश्मञ्जताइ।

^{१ १} क्रतूश्छेइ। ^{१ १} रिच्चाश्छे। ^१ तिमधुवाश्भीश्मञ्जताइ।

^{१ १} सिन्धोरुक्छेइ। ^{१ १} उक्छाश्छे। ^{१ १} सेपतयाश्न्ताश्मुक्षणम् ।

^{१ १} छिराश्छे। ^{१ १} ष्यपाश्छे। ^{१ १} वाःपशुम। ^{१ १} षुगाश्भ्णायु
ताइपुईइ ॥ ३२ ॥

^१ हावाञ्जा। ^१ तारश्छेइ। ^{१ १ १ १ १ १ १} वियञ्जतेसमञ्जते। एच्चिया।

^{१ १ १} एच्चियाश्छे। ^१ हाउक्रातुम् । ^१ रारश्छेइ। ^{१ १ १ १} हन्तिमधुवाभि

^{१ १ १} यञ्जते। ^{१ १ १} एच्चिया। ^{१ १ १} एच्चियाश्छे। ^१ हाउसाइन्धोः। ^१ ऊर्

^{१ १ १ १ १ १ १} श्छत्। ^{१ १ १} आसेपतयन्तमुक्षणम् । ^{१ १ १} एच्चिया। ^{१ १ १} एच्चियाश्छे।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
अतप्ततनूस्तु तदामोअश्रुते

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
श्रुतासद्दृष्टन्तःसन्तदाश्रुत ॥ १२ ॥ ८८ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
(अर्कपुष्पम् ॥) पवित्रन्ते विततम्ब्रह्माणस्यतेः । ऊवे

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
२३ । २ । होवाश्चाश् । चाइ । प्रभुर्गानाणिपरियेवि

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
विश्वताश्ः । ऊवे२३ । २ । होवाश्चाश् । चाइ । अत

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
प्ततनूर्नतदारमोअश्रुतेः । ऊवे२३ । २ । होवाश्चाश्चा

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
इ । श्रुतासद्दृष्टन्तःसन्तदाश्रुत । ऊवे२३ । २ । हो

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
वाश्चाश् । चाइ४ । होहोवा । अर्कदेवानाश्मरमेवि

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
योश्माश्च४५न् ॥ ३४ ॥

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८}
(अर्कपुष्पोत्तरम् ॥) पवित्रन्तेविततम्ब्रह्माणस्यतेः ।

* उ० २,१,१६,१ = अ० ०,२,८,१ = चारणो १,१,११-१,१,११-ऊवे ०,२,१-०,२,२-१५,१,१ = ऊवे १,१,८-४,१,२ ।

१   २२ १   १ २ २२ १ २२ १
ऊवाद् । औद्दोवा२ । प्रभुर्गात्राणिपरियेषिविश्वतार३ः ।

१   २२ १   १ २ २१ २२ १२ १   १
ऊवाद् । औद्दोवा२ । अतप्ततनूर्नतदारमोचश्रुते६ । ऊ

२२ १   २२ २२ १   १ २२
वाद् । औद्दोवा२ । श्रुतासद्द्वहन्तःसन्तदारशत ।

१   २२ १   १   २ २२ २   १ १ १
ऊवाद् । औ । द्यौर । वार३४ । औद्दोवा । अर्कस्य

२ २२ १ २२ २२ २ २ २ २ २
देवाःपरमेवियोरमार३४५न् ॥ ३५ ॥ ८९

॥ इति ग्रामे गेये षोडशः प्रपाठकः ॥

पवित्रऋषिः* । हे “ब्रह्मणस्पते” मन्त्रस्य स्वामिन् ।
सोम ! “ते” “पवित्र” शोभन मङ्गं “विततं” सर्वत्र विस्तृतम् ।
स “प्रभुः” प्रभविता त्वं “गात्राणि” पातुरङ्गानि “पर्येषि” परि
गच्छसि । “विश्वतः” सर्वतः तव तत्पवित्रम् “अतप्ततनूः” पयो-
ब्रतादिना असन्तप्तगात्रः † “आमः” अपरिपक्वः “नाश्रुते” न
व्याप्नोति । “श्रुतासः ‡ इत्” श्रुताएव परिपक्वाएव “वहन्तः”
यागं निर्वहन्तः तत् पवित्रं “समासत” व्याप्नुवन्ति ॥

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘अतप्ततनूः’ सूक्ष्मरूपि द्विजैः दद्यापवित्रस्य—इत्यादि वि० ।

‡ ‘श्रुतासः’ निष्पन्न-सोमाः—इति वि० ।

¶ व्याप्नुवन्ति द्योवकस्यम्—इति वि० ।

“सन्तदाशत”-“तत्समासत”—इति पाठो * ॥ ६ ॥ ८८
 इति त्रीमन्नायवार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्य-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य नवमः खण्डः ॥

॥ इति आगतम् ॥

इन्द्रमच्छेतिखण्डेऽग्निन् ऋषी द्वादश संखिताः ।
 सकला उष्णिहस्ता नक्षन्ते ऋषयः पृथक् ॥

तत्र दशमे खण्डे—
 सैषा प्रथमा ।

१ १ १ २ १ २ १ १ २ १ २ १ १ २ १ १ २
 इन्द्रमच्छेत्सुताइमेवुषण्यन्तु ऋषयः ।

१ १ १ २ १ २ १ १ २ १ १ २ १ १ २
 अष्टे[†]जातासइन्द्रवःस्विदः ॥ १ ॥ १०० †

(पदे द्वे ॥) इन्द्रमच्छा । सुताइमा । औक्षो[‡]२३४वा ।

* तत्रसुताधारिणां वेदवसन्त्युदाय-विशेषाणां नयेऽयमेव मन्त्रः इतीरे तत्र-चक्रा-
 यज्ञमन्त्रः ; तथाच “अतत्रमन्त्रः” इत्युच्यते इति ; न तत्रा तत्रूः यज्ञ स पुत्रपः “आमः”
 अपरिपन्नः असंस्कृतः अतएव “तत्” प्रसिद्धं केवलं “न अन्तरे” इत्यर्थः । यद्युतोऽस्य
 विनिचोमो ऋषीतिहोम-इतीयेऽपि ।

† “अष्टी”—अ० ।

‡ अ० १,१,१०,१ = अ० ०,५,८,१ = अ० १,१,१०—२,१,०—६,१,१०—६,२,८
 —८,१,२०—१०,१,१६—१०,२,१—१२,१,१०—१२,१,१—१२,१,१०—१४,१,११—
 १४,१,१० ।

२६ख,

^{१ २} वृषण्य । ^{१० ९} तूक्षरया । ^{३२ ५} औक्षीरश्वा । ^{११ १२ १} शुष्टाज्जाता ।

^{२२२१} इन्द्रवाः । ^{२१} सुवर्वाश्वाश्वाः । ^१ औश्वाश्वाः । ^१ जा ॥१॥

^५ इन्द्रमच्छा । ^{२१ १} सुताइमाइ । ^{१ २ २} ताइमाइ । ^१ वृ

^२ षण्य । ^{१०} तूक्षरयाः । ^{१ २ २} क्षारायाः । ^{१ २ २ १} अष्टे जाताश्वा

^० इन्द्रवाः । ^{१ २ १} आइन्द्राश्वाः । ^{१ २} सुवराश्वा । ^{५ २ २} औक्षीवा ।

^{२ २} विदोविदोश्वाश्वाः ॥ २ ॥

(अनुपदे द्वे ॥) ^{४ ५} इन्द्रम् । ^४ इन्द्राम् । ^{१ २ २} अक्षीवृता

^१ श्वाश्वाः । ^{१ २} आइमेः । ^{१०} वृषण्य । ^१ तूक्षरयाः । ^१ राया

^{१ २ २ ०} श्वाः । ^१ अष्टे जाताश्वाइन्द्रवाः । ^{१ २} दावाश्वाः । ^{१ २} सुवरा

^{५ २ २} श्वा । ^{१ १ १ १ १} औक्षीवा । ^{१ १ १ १ १} विदोविदारश्वाः ॥ ३ ॥

^{१ ४ २ ४} इन्द्रमच्छसुताइमेवृषण्यन्तुहा । ^१ श्वाश्वाः । ^{१ २ ३} राया ।

अथ द्वितीया ।

^{१२} ^{२१ २२ १ १} ^{११ २}
पृथन्वासीमजागृविरिन्द्रायिन्दोपरिस्त्रव ।

^{२२२} ^{२२१ १} ^{२१ २}
द्युमन्तएशुवामाभरस्वर्विदम् ॥ २ ॥ १०१ *

^{१ २} ^{१ १} ^{२ ४ ५} ^२
श्रुष्टाउवा । जाताउवा३४ । सइन्दवःसुवा । हो ।

^{१ २}
विदत्रोर३४पुइ । उा ॥ ४ ॥

^{१ १ २} ^{४ ५} ^{१ २ ३} ^४
(पौष्कलम् ॥ इन्द्रमा३च्छसु । ताई२३४साइ ।

^{१ १ १ १} ^{१ २} ^५ ^{२ १} ^१ ^०
वृषाणया । तूक्षारार३४याः । श्रुष्टाइजाता । सई२

^३ ^२ ^{१ २ १ १ १ १}
न्दार३४पुवाईपुइः । सुवर्विदा२३४पुः ॥ ५ ॥ १००

अग्निशान्नुषक्तपिः । “शुष्टे” श्रुष्टी क्षिप्रं “जातासः” जाताः
“इन्दवः” पात्रेषु चरन्तः “स्वर्विदः” सर्वज्ञाः । “हरयः”
हरितवर्षाः “सुताः” अभिषृताः “इमे” सोमाः “हृषण” कामानां
श्रेत्तार मिन्द्रम् “अच्छ यन्तु” अभि गच्छन्तु ॥ १ ॥ १००

* ० ०, ५, २, ४ = कश्चे ११, १, १ ।

† ‘स्वर्विदः सर्वज्ञः’ लोकोक्तिविदन्ति—इति वि० ।

(ऐषिराणि पञ्च ॥) प्रधन्वासीक्षोद् । औक्षोरक्ष

वा । मजागृविः । इन्द्रायेन्दोक्षोद् । औक्षोरक्षवा ।

परिस्रव । युमन्तागृषीक्षोद् । औक्षोरक्षवा । अमा

भर । सुवर्षिदोक्षोद् । औक्षोरक्षवाऽपुद् । ऊरक्ष

४पा ॥ ६ ॥

प्रधन्वासीक्षो । वाक्षो । मजागृवोः । इन्द्राये

न्दोक्षो । वाक्षोद् । परिखावाः । युमन्तागृषीक्षो ।

वाक्षो । अमाभाराः । सुवर्षिदोक्षो । वाक्षोः ।

वारक्षौक्षोवा । ऊरक्षपा ॥ ७ ॥

औक्षोक्षोद् । प्रधन्वासीक्षोः । औक्षोक्षो । मजागृ

वोः । औक्षोक्षोद् । इन्द्रायैन्द्रोः । औक्षोक्षोद् ।

परिस्रावाः । औक्षोक्षोद् । युमन्तागृषोः । औक्षोक्षो ।

^{१ २ १} ष्ममाभारा२ । ^{१ १ २} औहीहोइ । ^१ सुवः । ^१ वारइ । ^१ दारइ४ ।

^{५ २ २} औहोवा । ^५ ऊरइ४पा ॥ ८ ॥

^१ ऊवारइ । ^१ ऊवारइ । ^१ हुवारइहोयि । ^१ प्रधन्वासो

^{२ १} २ । ^{२ १} मजागृवी२ः । ^१ इन्द्रायाइन्दा२ । ^१ परिखावार२ ।

^१ सुमन्ता२शु२ । ^{२ १} ष्ममाभारा२ । ^१ सुवर्वाइदारम् ।

^१ हुवारइ । ^१ हुवारइ । ^१ हुवारइहो२ । ^१ वारइ४औहोवा ।

^१ ऊरइ४पा ॥ ९ ॥

^{१ १} प्रधन्वा२हसोमजागृवीः । ^{१ २} इन्द्रारयारइइन्दो । ^५ ओइ ।

^{१ १ १ १} पारराइखाइवा । ^{१ १} सुमारन्तारइइशु२ । ^५ आ । ^१ ष्ममा

^{१ १ १ १ १ १} भारइइ४पुराइपुई । ^{१ १} सुवर्वादारइइ४पुम् ॥ १० ॥ १०१

चक्षुर्मानवक्तृभिः । हे “सोम !” “जागृविः” जागरण-
शीलस्व “प्रधन्व” प्रधर । हे “इन्दो” सोम ! “इन्द्राय” “परि

अथ तृतीया ।

^{१ १ ३ १} ^१ ^{१ १ ३ १ १}
सखायानिषीदतपुनानायप्रगायत ।

^{१ १ ३ १ १} ^{१ १}
शिशुन्नयज्ञैःपरिभूषतश्रिये ॥ ३ ॥ १०२ *

(शौक्तानि पञ्च ॥) सखाश्याआ २ । निषीदता ।

^१ ^१ ^{१ १} ^१ ^१
पुनानारश्या । प्रगायता । शिशुन्नारश्या । ज्ञैःपरा

^१ ^१ ^१ ^१
इभूर । षताश्याश्याशुशु । आशुशुपु । डा ॥ ११ ॥

^{४ ५ ४ ५} ^{१ १} ^५ ^{१ १} ^५
साखायाआ । निषीदारशुता । पुनारनारशुता ।

^{१ १} ^{५ ५} ^{१ ५} ^{१ १ १ १} ^{१ १ १}
प्रारगाशुशुशुशुशु । यारशुता । शिशुन्नया । ज्ञैःप

^{१ १} ^{१ १} ^{५ ५} ^१
रिभूरशु । षारतारशुशुशुशुशु । श्रिये १ ॥ १२ ॥

स्त्रव" परितः पात्रेषु चर । किञ्च "द्युमन्तं" दीप्ति-युक्तम् ।
"स्त्रविदं" सर्वस्य लम्भकं "शुभ" शत्रूणां शीषकं बलम् ।
"आभर" आहर ॥ २ ॥ १०१

---

* उ० ४,२,८,१ = ऋ० ७,५,७,१ = ऊ० २,२,९-४,१,१-७,१,१८-७,१,१८-
८,१,१८-१४,१,२५ ।

† "द्युमन्तं"—इति दीप्ति-कर्मणु चानिमं नैवष्टु, कम् १,१६ ।
‡ "शुभम्"—इति बलनामणु एकादशं नैवष्टु, कम् १,८ ।

^{४ ५ ८ ४ ८} सखायञ्चानि । ^{५ ६} षीदाईता । ^{९ १ १८ ८} पुनानायप्रगायाता ।

^८ शिगुन्नयज्ञैःपरा २इ । ^{१८ २} भूषार३ताइ । ^{१ १} आर३या३४३इ ।

^१ आर३४पुइ । डा ॥ १३ ॥

^{५ ८ ८} ओच्चाइ । ^{४ ५ ८ ४ ८} सखायञ्चानि । ^{५ ६} षीदाईता । ^{९ १ १८ ८} पुनानीच्चाइ ।

^{१८ १८ ५} पुनानीच्चीयेइ । ^{४ ५ ४} यापायापा । ^{१८ १८} गायतीच्चीइ । ^{१८ १८ १} गायतीच्चीयेइ ।

^{४ ४ ४ ४} शाइगुच्छाइगुम् । ^{१ १ ८} नयञ्चीच्चीइ । ^{१ १ ८ १ ४ ५} नयञ्चीच्चीयेइ । पारी ।

^{३ १ ५ ८ ८} पारा३४चीच्चीवा । ^{१ १ ८ १ १} एइ । भूषतश्चिये ॥ १४ ॥

^{५ ८} सखा । ^{३ १ १ ५} यथाओर३४वा । ^{५ १ १} निषाइ । ^{१ १ १ ५} दाताओर३४वा ।

^{१ १ १ ८ ५} पुनानायप्रगायत । ^{१ १ १ ५ ५} शाइशाओर२४वा । ^{१ १} नयञ्चैःपरि

^२ भूइ । ^{१ १ १ ५} घाताओर३४वा । ^१ श्रिये ॥ १५ ॥ १०२

परंतुअस्त्वस्यधी* । हे "सखायः" सखिभूताः ! "स्तोतारः"

* परंतो देवः काङ्क्षति; नारदस्य शैब्यो अप्सरसः इति कवि-नेत्रेण-सखः ।

अथ चतुर्थी ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २
तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत ।

३ २ ३ १   १   ३ १ २
शिष्टुञ्जद्व्यैः स्वदयन्तगूर्त्तिभिः ॥ ४ ॥ १०३ *

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥) ता २ ३ ४ ० वः । सा २ ३ ४

३   ३ २ १   १   १ २ १   १ २   ३
खा । यो मदारश्वा । पनानम । भिगायारश्ता ।

१   २ १ २   ३ २   १ ३ २   १   १
शादुशुञ्जद्व्यैः । व्यः स्वदयारश् । तङ्गूर्त्तिभाश्शश्श । ओ २

३ ४ ५ इ । डा ॥ १६ ॥

ऋत्विजः “आ नि वीदत” स्तोतु मुपविशत । अथ “पुनानाय”
पूषमानाय सोमाय “प्रगायत” प्रकर्षेच्च गायत तमभिष्टुत ततः
अभिष्टुतं सोमं “यज्ञैः” यजनीयैः हविर्भिः मिश्रितैः “श्रिये”
शोभार्थं “परिभूषत” परितोऽसङ्कुचत । तत्र दृष्टान्तः—“श्रियं
न” यथा श्रियं बालं पुत्रं पितरः † आभरन् चैरसङ्कुर्वन्ति
तद्वत् ॥ ३ ॥ १०२

* उ० ४, १, १८, १ = ऋ० ५, ८, १ = अ० ३, १, ११—८, १, १०—८, १, ११—८, २,
१०—१८, १, १ ।

† ‘आभरः’—इति वि० ।

^{१ २ ३ ४ ५} ^{१२१} ^{१ २} ^५ ^{१ २}
 ओद्दतंवःसखा । योम । दायाओर३४वा । पुना
^१ ^६ ^१ ^३ ^५ ^{३ १ ३} ^५
 नमभिगा३ । आ । ओर३४वा । यताओर३४वा ।
^{१ २ १ २} ^{१ २ १} ^१ ^३ ^५ ^{३ २}
 मिप्रुमद्वा । व्यैःखदया३ । आ । ओर३४वा । तगा
^३ ^५ ^३ ^५
 ओर३४वा । तीर३४भीः ॥ १० ॥

^५ ^{२ २} ^५ ^{२ २ १} ^{३ २} ^१
 तंवःसखायोमदाद्या । पुनानमभिगा३यत । शा
^० ^२ ^{४ २ ५} ^{३ २} ^१ ^४ ^२
 इप्रुमद्वा३ । व्यैःख । दया३ । ता३३गू३ । ता३४पु३
^५
 भोद्दत्वाद्वा ॥ १८ ॥ १०३

पर्वतनारदादृषी । हे “सखायः !” ऋत्विजः “वः” यूषं
 “मदाय” देवानां मदार्थं “पुनानं” पूयमानं “तं” सीमम्
 “अभिगायत” अभिष्टुत । तमिमं सीमं “शिष्टं न” शिष्टमिवा-
 खहारैः शीरादिभिश्चालङ्कुर्वन्ति तद्वत् । “ह्व्यैः” हविर्भिर्मित्र-
 यच्चैः “गूर्तिभिः” स्तुतिभिश्च * “खन्दयन्त” खादूकुर्वन्त ।

“ह्व्यैः”-“यज्ञैः”-इति पाठौ ॥ ४ ॥ १०३

* गूर्तिभिरिति अर्चति-कर्मचो (नै०३, १४) गूर्णयते रूपमिदम् भाष्यकारस्य ।
 “गूर्तिभिः उद्यमाने रथे धर्मैर्वा”-इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

^{३ १ २} ^{२ २ १ १ २} ^{३ २ ३ २ ३ १ २}
प्राणाग्निशुर्माहीनाश्चिन्वन्नृतस्यदीधितिम् ।

^{३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ २}
बिश्वापरिप्रियाभुवदधदिता ॥ ५ ॥ १०४*

(वाचः सामनी दे ॥) प्राणा । ^{४ ५} श्वाश्शुः । ^३ महा
^५ रश्शुनाम् । ^१ ^३ चिन्वारनारश्शुत्ता । ^३ ^{१ २ ३ २} स्याश्शुधीश्शुतीम् ।
^{३ २ ३ १} वाश्शुपरि । ^{१ २ ३ १ १} प्रियाभुवारश्शुत् । ^{१ ३} ^१ अधदिताश्शुश्शुत् । ^१ आश्शु
श्शुत् । डा ॥ १८ ॥

^{४ ५ ४ ५} ^१ ^१ ^५ ^१
प्राणाप्राणा । श्वाश्शुः श्वाश्शुः । महाश्शुवायेश्शु ।
^{१ १ १ १} ^{२ ३} ^१ ^१
नारश्शुपुम् । चिन्वन्नार्त्तस्यदाश्शुवायेश्शु । ^१ धीश्शुश्शु
^५ ^{१ २} ^३ ^५ ^१
तीम् । बिश्वापरिप्रियाश्शुवाश्शुत् । भूश्शुवात् । अधी
^१ ^१ ^१ ^{५ २ २}
श्शु । शीश्शु । ऊवायेश्शु । दाश्शुताश्शुश्शुवा ।
^{३ ५}
ऊश्शुश्शुपा ॥ २० ॥

* उ० ३,२,१८,१ = ऋ० ७,५,४,१ = कहे ३,१,१२-४,१,१- ७,२,१०-७,२,२१
-८,१,१४-८,२,१-१२,१,५-१५,१,८-१६,१,८ ।

(इन्द्रसामनी द्वे ॥) प्राणाग्निशूः । मद्याऽइनाम् ।

शौचोवा । चिन्वन्नतस्यदीधितिम् । वाइश्वाउवा ।

पाराउवा । प्रियाभुवत् । अधाउवा । ए । द्विता १

॥ २१ ॥

प्राणा । होइ । इयाहाइ । शाइशुर्महाइ । ना

रश्म् । आउहाउ । होइवा । चिन्वन्नतस्यदीधिता-

इम् । आउहाउ । होइवा । विश्वापा । याउहाउ ।

होइवा । प्रियाश् । भूरवारश्चौहोवा । अधद्वि

ता १ ॥ २२ ॥

(मरुतां प्रेङ्गम् ॥) प्राणा । चहोइ । शारश्चइशूः ।

चहोइ । महीनारश्म् । होवाश्चोयेश्च । चिन्वन् ।

चहोइ । आरश्चर्ता । चहोइ । स्यदीधितारश्इम् ।

^{१९} शोवाश्चोयेश्श । ^{१९} विष्वा । ^{५२} च्छोद् । ^{३९} पा२श्शरी । ^९ च्छो
^२ श्श । ^{१९} प्रियाभूवाश्शन् । ^{१९} शोवाश्चोयेश्श । ^१ आश्शभाश्श ।
^२ द्वाश्शभूतोईश्शद् ॥ २३ ॥ १०४

नितऋषिः* । “प्राषा” यज्ञं कुर्वाणा इत्यर्थः † । “महीनां”
 महतीनां मंहनीयानां वा अषां ‡ । “शिशुः” स्थानीयः सोमः § ।
 “ऋतस्य” यज्ञस्य “दीधिति” दीप्तिमन्तं प्रकाशकं वा स्त्रीयं
 रसम् “द्विन्वन्” प्रेरयन् § । “विष्वा” सर्वाणि “प्रिया” प्रियाणि
 हवींनि “परि भुवत्” परिभवति व्याप्नोति । अपि च “हिता”
 द्विधा भवति ॥ । दिवि पृथिव्यां च वर्त्तत इत्यर्थः । +

“प्राषा”-“क्राषा”—इति पाठः ॥ ५ ॥ १०४

* “प्राषा”—इति ऋषि-वे० ।

† भाष्यकारस्तु क्राषा इति ऋग्वेदीयपाठमनुसृत्येवं व्याख्यानवान् ; तथाच बाणः
 —“गोभिः क्राषा चनूषत—गोभिः कुर्वाणा चसोषत”—इति ४, १२ । सामवेदीय-
 पाठस्तु प्राषा इति अतएव ‘प्राषभूताः’—इति विवरच-व्याख्यानम् ।

‡ ‘जषाम्’—इति वि० ।

§ ‘शिशुः’ ग्रंथनीयः—इति वि० ।

§ ‘व्याप्नुवन्’—इति वि० ।

॥ ‘द्वैतवर्षा सोमदेवता एव’—इति वि० ।

+ ‘विनिधे, गोऽस्य षष्ठेऽहनि’—इति वि० ।

अथ षष्ठी ।

^{१३ ३१२ ३१२ १२ ३१२}
पवस्वदेववीतयइन्दोधाराभिरोजसा ।

^{२२ १ २}
आकालशमभुमांस्त्रोमनःसदः ॥ ६ ॥ १०५ *

(ग्राजापत्ये ह्ये ॥) पवस्वदा^१इ^२ । ववी^३ता^४र^५श^६याइ ।

^{१ २ २} आइन्दोधारा^२ । ^{३ २ २ ५} भिरोजा^२र^३श^४सा । ^{१२} आकालशाम् ।

^{३ २} माधूमा^२र^३श^४त्सो^५ । ^{१ २२ १} मनश्माना^२र^३ः । ^४ सदापु^५ । ^४ द्योपु^५
इ । उ ॥ २४ ॥

^५ पवस्वदा । ^{१ १ २} ववीतयाइ । ^२ इन्दोधार^३र^४रा^५श^६ । ^१ भिरो^२
^{३ ५} जसाइ^२ । ^{१ २ २} आका^३इ^४हा । ^१ लाशा^२र^३म् । ^{१ २ २} माध^३र^४द्याइ ।
^१ मांस्त्रो^२र^३ । ^{२ २ ५ ४} मनो^२र^३श^४वा । ^५ सापु^६दोपु^७द्याइ ॥ २५ ॥ १०५

मनुर्ऋषिः † । हे "इन्दो" सोम ! "देववीतये" देवानां भक्ष-

* उ० ५,१,१०,१=द० ०,५,१०,५=कवे५,१,१०-११,२,१९-९,९,४-२४,१,१२ ।
† "वापुष्यः"—इति ऋषि-भे० ।

अथ सप्तमी ।

^{१ २ ३ २३ २४ ३ २३ १ २}
सोमःपुनानजर्मिणाव्यंवारंविधावति ।

^{१ २ ३ १२ २४ ३ १ २}
अग्नेवाचःपवमानःकनिक्रदत् ॥ ७ ॥ १०६ #

^{५२ १ २ १}
(सुज्ञाने ह्ये ॥) सोमःपुना । नजर्मिणा । अव्यं

^{१ २ १ १ २ १ १}
वारारम् । विधावताइ । अग्नेवाचारः । पव । मार

^{१ ५२ २ १ २ १ २ १ १ १ १ १}
२नार३४औहोवा । कनिक्रददेउपार३४५ ॥ २६ ॥

^{५२ १ २ १ १ १ २ ५२}
सोमःपुना । नजर्मिणावाइ । चार । वार३४ । औ

^{२ १ २ २ २ २ १ २ १}
होवा । अव्यंवारंविधावति । अग्नेइ । होवाइ । हो

णाय “ओजसा” बलेन “धाराभिः” आत्मीयाभिः “पवस्व”
ह्वर । हे “सोम” “मधुमान्” मदकररसवांस्व “नः” अस्म-
दीयं “कस्तयं” द्रोणास्थम् “आसद” आसीद । [सदेर्लङि-रू-
पम् † ॥ ६ ॥ १०५

० उ० ३, १, १८, १ = ऋ० ७, ५, १०, ५ = कहे २, १, १० - ७, १, ८ - ८, ३, ४ - १५, १, ११ ।

† ‘विनिचोनीइस्व नवमेऽवनि’ - इति वि० ।

२। वार३४। ^{५२ २} औहोवा । ^{२२१ १२} वाचःपवमानः । ^{२ १} कना३ ।

^{१ २} होवा३ । ^१ हो३ । ^२ वार३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^{१ ५} क्रार३४दात् ॥२०॥

(द्यौते द्वे ॥) ^{४२५ २ ४} सोमःपुनानज्ज । ^१ मिणा । ^२ अव्यवार-

^{२ १२} विधावार३ती । ^१ अग्नेवाचाः । ^{१ २ २} पवमानाः । ^{२ ४ ५} कार्शनिक्र ।

^{२ १ १ १ १} दार३४पुत् ॥ २८ ॥

^{१२ २ २ २} सोमःपुनानज्जर्मिणार३४ऐच्ची । ^{५२ २ २ २} अव्यवारंविधावता

^{५२ २ २ २} र३४ऐच्ची । ^{२ २ २} अग्नेवाचःपवमानार३४ऐच्ची । ^{५२ ४ ५ २} कानी । क्र

^५ ददे३४ । ^५ द्वियाईच्चा । ^४ होपुइ । ^४ डा ॥ २९ ॥

(आतीषादौथे द्वे ॥) ^{४२४ ५ २ २ २ २ ५} सोमःपुना । ^५ नज्ज३२र्मोरि३४णा ।

^{१ २२} अव्यवारम् । ^{१ २} विधावति । ^{१ ५ १} अग्रार३इ । ^{२ ५} वार३४चाः ।

^{१ ५ १} पवार३ । ^{२ ५} मार३४नाः । ^{२ २ ४} कना३इक्रा५दाईपुईत् ॥ ३० ॥

अथाष्टमी ।

१ १ ३ १ २ २ २ ३ १ १ २ १ २
प्रपुनानायवेधसेत्सोमायवचउच्यते ।

३ १ २ २ २ १ २ ३ १ २
भृतिन्नभरामतिभिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ १०७ *

३ २ ४ ५ २ १ ३ ४ २ ५ ५ १ २ २
सोमःपुना । हो । नञ्मिर्णिषाद् । अय्यंवारविधा

२ १ ३ २ १ १ १ १ १ १ १ १ २
१वाङ्ती । अग्रवार३४५ । चार३४५ । पवमार३नाङ् ।

१ २ ५ २ २ ३ १ १ १ १ १
कारना३३४षौहोवा । क्रददे३४५ ॥ ३१ ॥ १०६

अग्निर्हविः † । “पुनानः” पूयमानः “सोमः” “उर्मिषा”
स्त्रीयया धारया “अय्यम्” अविभवं “वारं” वालं पवित्रं “विधा-
वति” विविधं गच्छति । कीदृशः ? “पवमानः” पूतः “वाचः”
स्तोत्रस्य “अये” “कनिक्रदत्” पुनः पुनः शब्दं कुर्वन्
विधावति ‡ ॥

“अय्यम्”—“अय्यः”—इति साञ्च ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ १०६

● ऋ० ७, ५, ६, १ ।

† “वाचुषः”—इति ऋवि-ने० ।

‡ दाघन्तिर्दधेतीत्यादिना (पा० ७, ४, ६४) सिद्धम् ।

१ ‘विनियोमोऽस्य चतुर्थेऽहनि’—इति वि० ।

अथ नवमी ।

^{१ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
गोमन्नइन्दो अश्वत्सुतः सुदक्षधनिव ।

^{१ २ ३} ^{२ ३ २ ३ १ २}
शुचिञ्चवर्णमधिगोषुधारय ॥ ८ ॥ १०८ †

^{१ ५} ^२ ^{३ ४ ८} ^{५ ५} ^१
गोमन्नः । द्यौः । इन्दो अश्ववाङ्दे । सुतः सुदक्ष

^२ ^{२ २} ^१ ^३ ^२ ^३ ^{४ ८ ८}
धा१नीह्वा । शुचिञ्चवार३४५ । णमधिगो२३४शौद्यौ

^३ ^५ ^{२ १} ^३ ^{४ ३} ^३
वा । षूर३४धा । रया । औ३द्यौवा । द्यौः५इ । डा ॥

॥ ३४ ॥ १०८

पर्वतनारदावृषी । हे “सुदक्ष” सुबल ! हे “इन्दो” सोम ।
“सुतः” अभिषुतस्त्वं “नः अस्माकम्” † “गोमत्” यज्ञ-साधन-
गी-युक्तं धनं “धनिव” धन्व [वणविकारः ‡] गमय [धन्व-
तिर्गत्यर्थः §] ततो हं “शुचिं” पूतन्दीप्यमानं “वर्णं” रसञ्च
“गोषु” क्षीरादिषु “अधिधारय” अधिकं प्रापयामि ॥

* “ते” — इति ऋ० ।

† उ० ७, ३, १०, १ = ऋ० ७, ५, ८, ४ = ऊ० १२, १, १४ — १०, १, २ — १८, २, ६ ।

‡ ‘नः अस्माकम्’ — इति वि० ।

§ “अत्यथोवञ्जसम् (२, ४, ८८)” — इति पाणिनी-सूत्रस्य-सुप्तिङित्यादिवचने-
नेत्यर्थः ।

§ नि० जै० २, १४, ६४ ।

अथ दशमी ।

१ १ १   १ १ १ १ १ १ १ १
अस्मभ्यन्त्वावसुविदमभिवाणीरनूषत ।

१ १ १ १ १ १ १ १
गोभिष्टेवर्णमभिवासयामसि ॥ १० ॥ १०८ *

४ ५   ३ ५   २ १ १ ५
द्यावास्त्रा । भ्यारश्शन्त्वा । वासुवीरश्शदाम् ।

१ १ १ १ ५   १ १ १ ५   १ ५
आभारश्श्वारश्शणीः । अनाओरश्शवा । षारश्शता ।

१ १ १ १ १ १ १ १   १ १   १
गोभिष्टेव । णमभिवाश्श । सयामसिश्शोरश्शपुद् । डा ॥

॥ ३५ ॥ १०८

“धनिव”-“धन्व”—इति, “धारय” “दीधरम्”—इति च
छन्दोग-बह्वृचानां पाठभेदः ॥ ८ ॥ १०८

पर्वतनारदाहृषी । सोम ! “वसुविदं” धनस्य दातारं “त्वा”
त्वाम् “अस्मभ्य” धनादिदानार्थं “वाणीः” अस्मदीयावाचः
“अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने (अदा०प०) । वयं
“ते” तव “वर्णम्” आवरकं रसं “गाभिः” गो-विकारैः क्षीरा-
दिभिः “अभिवासयामसि” अभिवासयामः अभित आच्छाद-
यामः ॥ १० ॥

० इ० ७,५,७,४ ।

अथ द्वादशी ।

^{३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}
परिकोशमधुञ्चूतः सोमः पुनानो अर्षति ।

^{३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २}
अभिवाणी ऋषीणां सप्तानूषत ॥ १२ ॥ १११ †

॥ तृतीय-दशति ॥

^{२ १ २ ४ ५ १२}
(भारद्वाजम् ॥) परिकोशमधुञ्चुताम् । सोमः

^{२ २ १ २ २ १ २ २ ३ २ ३ २ २ २ २}
पुनानो अर्षति । होये ३ । अभिवार ३४५ । षौ ऋषी

^{२ १ २ ३ ५ २ ५}
णां स । सप्तानां ओ ३४वा । षार ३४ता ॥ ३८ ॥ १११

॥ इति अर्हः प्रपाठकः ॥

द्वितऋषिः ‡ । सः “पुनानः” पूयमानः सोमः “मधुञ्चुत”
मधुर-रसस्य आवयितारं द्रोणकलशं प्रति आम्नीयं रसं “पर्य-
र्षति” परि गमयति । तमिमं सोमम् “ऋषीणां” “सप्त
वाणीः” सप्तच्छन्दासि ॥ “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने
कुटादिः (प०) ।

० “सप्त” — इति ऋ० ।

† ऋ० ०, ५, ६, २ ।

‡ “आप्ताः” — इति ऋषि-ने० ।

॥ मायनी, उम्बिक, अनुष्टुप्, वृद्धती, पङ्क्तिः, त्रिष्टुप्, जगती चेति सप्त-
च्छन्दासि ।

“सोमः पुनानो अर्षति”-“अव्यये वारे अर्षति”—इति साम्न
 ऋचः पाठो ॥ १२ ॥ १११

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 हृन्दोव्याख्याननि पञ्चमस्याध्यायस्य दशमः खण्डः ॥

॥ इत्यौष्णिहम् ॥

—:◡:—

स्युः पवस्वेति खण्डेऽस्मिन्नृचोऽष्टौ ककुभोऽत्र तु ।

“ससुन्वे”—इति गायत्री यवमध्येति* केचन ।

अक्षरव्यूहनादिषा ककुबेवेति केचन ।

“एष धारयासूतः” प्रगाथः काकुभोऽन्तिमः ।

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात् तत्र तंत्राभिदक्षहे ॥

तत्र एकादशे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवस्वमधुमत्तमइन्द्रायसोमक्रतुवित्तमीमदः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 महिद्युत्तमेमदः ॥ १ ॥ ११२

* “विपरीता यवमध्या (पि० १, ५८)” यदासक्तौ पादौ सप्तचरौ भवतः
 मध्यमस्य वक्षरः तदा यवमध्येति कथ्यते ।

१ उ० १,१,१६,०=३० ०,५,१०,१=कहे १,१,६—०,१,८—९,२,०—१०,१,५—
 १०,१,५—१३,१,४—१३,२,१८—१४,१,८ ।

ओम् ॥ (वासिष्ठम् ॥) पावा । स्वमाधुमा । तामा^१
^३ओर^५३४वा । ई^२र^५३४न्द्रा । य^१सोम^१क्रतु^१वित्त^१मोम^१दा^१ः ।
 ओइ । मा^१हा^२ओर^५३४वा । द्यु^१क्षत^१मोम^१दा^१र^१३४पुः ॥ १ ॥

(सफम् ॥) पा^१३४ । व^५स्वम । धु^५मत्ता^५इ^१माः । आ^१
 इन्द्रा^१र । य^१सोमा^१र । क्र^१तुवा^१इ^१त्ता^१श्मो^१र । मा^१र^१दाः ।
 म^१द्विद्यु^१क्षा^१ता^१श्मो^१र । मा^१र^५३४पु^५दो^१ई^१क्षा^१इ ॥ २ ॥

प^४व^४स्वम^४धु^४मा । इ^४क्षा । त^१मः । इ^१न्द्राय^१सो^१म^१क्र^१तु^१वि^१त्त^१
 मो^१मा^१र^१दाः । इ^१क्षा । म^१हा^१इ^१द्यु^१र^१क्षा । इ^१क्षा । त^१मो^१
 मा^१र^१दा^१र^१दाः । ओ^१र^१३४पु^१इ । डा ॥ ३ ॥

(वासिष्ठम् ॥) प^४व^४स्वमा । ए^४पू । धु^४मा । त^१माः ।
 इ^१न्द्राय^१सो^१र । हा । औ^१र^१क्षो । मा^१क्रा^१त^१वो^१र^१दा^१इ ।

अथ द्वितीया ।

^{३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २} अभिद्युन्मन्वृ चद्यशइषस्पतेदिदीहिदेवदेबयुम् ।

^{१२ १२ ३२ २} विकोशमन्मध्यमंयुव ॥ २ ॥ ११३ #

^{१ २ १ २ २ २ १ २ १ २} द्या । औद्दोद्दोद्द ३४ । तमोद्दमदाः । मद्यायेद् । द्यूरक्षा २

^{५२ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ३४ औद्दोवा । तमोमदाद्द ३४पुः ॥ ४ ॥

^{२ २ २ ४ ४ २ २ ५ २ २ २} (सफम् ॥) पवस्त्राद्मधु । मत्ताद्द ३४माः । इन्द्रा

^{२ २ १ २ ४ २ ५ २ २} यसोमाद्द । क्रतुवाद्दत्ताद्दमोद्द । माद्द २ ३४दाः । मद्या

^{२ ४ २ ५} इ । द्युक्षाताद्दमोद्द । माद्द ४पुद्दोद्दद्द ॥ ५ ॥ ११२

गौरिवीतिः ऋषिः† । हे “सोम” । “मधुमत्तमः” अति-
शयेन माधुर्योपेतस्त्वम् “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “मदः” मदकारः सन्
“पवस्त्र” चर । कीदृशः ? “क्रतुवित्तमः” अत्यन्तं प्रज्ञायाः
कर्मणो वालम्बकः “महि” “महान्” महनीयो वा “द्युक्षतमः”
अत्यन्तदीप्तः “मदः” हृष्टः ॥ १ ॥ ११२

० उ० ३,२,१७,१=क० ७,५,१८,४ = ऊ० ३,१,२-५,१,१-८,१,१२-१४,२,१४
† “शाक्ताः”—इति ऋषि-ने० ।

(ऐषिराणि चत्वारि ॥) ^{१ १} चभाइ । ^२ यु ^{४ २} ज्जाञ्ज्जूश्च

^{२ ५} द्यग्ः । ^{२ १} इषाः । ^{२ ८} पतेदिदीहिदेश्वाश्चेवयुम् । ^{४ १ २ ३ ४} विको । ^{२ १}

^{२ ५} शम्ना । ^{१ २} ध्माश्च ^४ वृषुवाइपुइ ॥ ६ ॥

^५ अ । ^४ भ्यद्युज्जाम् । ^{१ १ २} वृषाद्याश्चाः । ^१ इषास्पता

^{१ २ ३} इ । ^५ दीदीक्षारश्चइडे । ^{१ १ २} वदाइवारश्चयुम् । ^५ विकौवा

^३ चोरश्चवा । ^५ शम्नाध्यभाश्चउवारश्च । ^५ यूरश्चवा ॥ ७ ॥

^{५ ४ ५ ४ ५ ४} अभिद्युज्जाम्बृक्षत् । ^१ इक्षा । ^१ यग्ः । ^{२ ८} इषस्पतेदिदीहि

^{२ १ २ २} देवदेवारश्चयुम् । ^{१ २ ३} विकौक्षीवाश्चाइ । ^{१ २ ३ ४} शम्नारध्यमंयुव ।

^१ इडाश्चभाश्चश्च । ^१ चोरश्चयु । ^५ उा ॥ ८ ॥

^५ अभिद्युज्जाम्बृक्षद्यशाः । ^{२ १} इषस्पताइ । ^{१ २ ३} दिदीहिदा

^{२ २ २ २} इ । ^२ वादेवयुम् । ^१ विकोशम्नाध्यभाश्चउक्षीइ । ^१ यूरश्च

^५ वा । ^{५ २} एक्षियाइक्षा । ^५ क्षीपुइ । ^५ उा ॥ ९ ॥ ११३

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥) ^{५२ २ २} आसोतापा । ^१ रा२इ

^{१ ५२ २} षार३४श्रीहोवा । ^{१ ५} चार३४ता । ^{१ २१ २ २ २ २ २} अश्वन्नस्तोममपुरार२२

^१ जस्तुरम् । ^२ अये३ । ^१ वना३ । ^{१ १} अये । ^{१ २} प्रशा३४ ।

^{५२ २} श्रीहोवा । ^{२ १ २ १ १ १ १ १} उदप्रुता२३४५म् ॥ १० ॥

^{५२ २ २} आसोतापा । ^१ रिषि । ^१ चता२ । ^१ ज२ । ^१ हा२इ ।

^{१ २ १ २} ज२ । ^२ अश्वन्नस्तोमम । ^१ पुरार२म् । ^१ ज२ । ^{१ २} हा२इ ।

^१ ज२ । ^१ रज । ^१ स्तुरार२म् । ^१ ज२ । ^१ हा२इ । ^{१ २} ज२ ।

^१ वन । ^{१ २} प्रशा२म् । ^१ ज२ । ^{१ २} हा२इ । ^{१ २} ज२ । ^{१ २} उद ।

^{१ २} प्रूरता२३४श्रीहोवा । ^{५ ५} ज३२३४पा ॥ ११ ॥

^{५२ २ २} आसोतापा । ^१ रि । ^१ षाद् । ^१ चता । ^१ अश्वान्नस्तो ।

^{१ २} मामपूर२३४राम् । ^{१ २ ३ ५} रजास्तूर३४राम् । ^४ वनोहाद् । ^१ प्रा

^{१ २} षामू३दा । ^{१ २} श्ममाये३ । ^५ प्रूर३४ताम् ॥ १२ ॥

(वाचःसामानि त्रीणि ॥) आसोतापारीक्षिञ्चता ।

आश्राओरश्वा । नस्तोममग्नुरारजस्तुराश्मम् ।

दोद् । वानाओरश्वा । प्रक्षमुदप्रताश्मम् ॥ १३ ॥

आसोश्चौहीवा । तापराइषिञ्चाताश्मम् । आश्रा-

नस्तो । मामग्नुराश्मम् । राजस्तुराश्मम् । वनो

दोद् । प्राक्षमुदाश्मम् । प्रूश्मताम् ॥ १४ ॥

आसोतापा । दौ । रिषिञ्चताश्मम् । आश्राञ्जस्तो

मामग्नुराश्मम् । राजस्तुरम् । वानप्राक्षारश्मम् । ऊ

श्मदाश्मम् । प्रश्मपुतोद्दोद् ॥ १५ ॥

ऋजिञ्चा ऋषिः* । हे ऋत्विजः ! “आ सोत” सोम मभिषुत
[मृञ् मभिषवे (स्वा०उ०) लोटि छान्दसो विकरणस्य लुक् †

* “भारद्वाजः”—इति ऋषि-ज्ञे० ।

† “छ पाठशुक् (१.०.१८)”—इत्यादिनेति भावः ।

^१२दु^५२३४^१हाम् । विश्वा^१२^५हो^१३इ । होइ । वार^१३इ३ ।

^१५ नार^५इ^५बा^५२३४^५ओ^५हो^५वा । आ^५२३४^५ताम् ॥ १६ ॥

^४५५५५ ^२ एता^२मु^५त्याम् । मदा^२३१ओ^५वार^५३ । च्यु^५२३४^५ताम् ।

^{११}२२ ^१२५^१३ ^४५५५५ ^१ स^१ह^१स्रु^१धा^१रं^१वृ^१षभ^१न्दि^१वो^१दु^१चा^१२३म् । वा^१इ^१श्वा^१वा^१ह । नि^१वा

^१३ओ^१वा^१ये^१३ । आ^१२३४^१ताम् ॥ १७ ॥

^५४५५५ ^४ (शङ्कु ॥) ए^४म^४मु^४त्यम् । ए^४५ । मदा^४ । च्यु^४ताम् ।

^२२२ ^२२२ ^१२ ^१२ ^१ स^१ह^१स्रु^१धा^१रं^१वृ^१षभं^१दि^१वो^१दु^१२३^१हाम् । वा^१इ^१श्वा^१२^१वा^१ह^१३ ।

^४ नि^४वो^४२३४^४वा । आ^४पू^४तो^४इ^४हा^४इ ॥ १८ ॥

^५४५५५ ^१ (कौ^१ल्म^१स^१व^१र्षि^१षा^१णि ^१त्री^१णि ॥) ए^१ता^१मु^१त्यम् । ओ

^५४५ ^४ हा^४इ । म^४द^४च्यु^४तम् । ओ^४हा^४इ । सा^४ह^४स्रा^४३३४^४धा ।

^{११}२ ^५४ ^१२ ^१२ ^५४ ^१ र^१वा^१र्षा^१२३४^१भाम् । दि^१वो^१दु^१ह^१मे^१२३४^१हा^१इ । विश्वा^१२^१हा

१इ । वार३इ३ । नार३इवार३धौ३वा । आ३इ३४

ताम् ॥ १८ ॥

एतामुत्यम्नदाच्युताम् । साइसुधा । रांवृषाभा-
रम् । दिवो३र । दुधमोइ । विश्वावसूनिवार३इइ ।
आतमा३उवार३ । ज३इ३४पा ॥ २० ॥

एता३४म् । उत्यम्नदा । च्युताम् । सुइसुधारर
वृ । षभम् । दिवो३३३३३३ । दू३इ३४हाम् । विश्वा
वसूनिवा३ओये३ । आ३इ३४ताम् । एदियाइइ । होपूइ ।
डा ॥ २१ ॥ ११५

कृतयशाऋषिः* । “दिवः” देवान् कामयमानान्ऋत्विजः† ।

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि नै० ।

† ‘दिवो दुधम—दिव आइत्य इमं लोके मुदकेन पुरयति’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१ १ ३ १ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
ससुन्वेयोवह्वनांयोरायामानेतायद्दुडानाम् ।

२ २ १ २ २ २
सोमोयःसुत्तितौनाम् ॥ ५ ॥ ११६ *

(दीर्घम् ॥) साह्व । न्वेयोवह्वरश्नाम् । योरा

१ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
रयामार । नेतायद्दुडारश्नाम् । सोरश्माः । यःसु

२ १ ५ ५
श्रितारश्दुडानोईचाद् ॥ २२ ॥

“एतं” “त्यसु” सोममेव “दुहम्” अदुहन् [दुहेर्लिङ्गि रूपम्] दुहन्ति अ [छान्दसो नकारस्य मकारः ङ । “यावाणो वप्सा ऋत्विजो दुहन्तीति” तैत्तिरीयक ब्राह्मणम्] कीदृशं सोमम् ? “मदच्युतं” मदस्य प्रेरकं “सहस्रधारं” बहुधारम् “वृषभं” कामानां वर्षकं “विश्वा” सर्वाणि “वसूनि” धनानि “बिभ्रतं” धारयन्तम् ॥

“दिवोदुहम्”—इति, “दिवं दुहम्”—इति पाठो ॥ ४ ॥ ११५

* उ० ४, १, १८, १=दु० ७, ५, १८, १=ऊ० ३, २, २—२७, १, १४ ।

† “दुह प्रपूर्णे”—अदा० प० ।

‡ “अत्यथो ब्रह्मन् (पा० २, ४, ८८)”—इत्यनेनेति भावः ।

(लोमसाम) ॥ ^{४ ५}ससुद्धाउ । ^{१२ २ २}न्वेयोवद्धना२३७
^२द्धाउ । ^१योरा^१श्यामा२ । ^{२२}नेतायः । ^{१ २}इडाना२३७^२द्धा
^{१२ २}उ । ^{२ १}सोमोयः^१द्धाउ । ^{२ २ २}क्षितीनाम् । ^४और^४द्धो
^४वा । ^४होपुद् । ^४डा ॥ २३ ॥

सोमसामानि त्रीणि ॥) ^४सः । ^३स्वेसाद्ध । ^{१ २}न्वेयो
^२वसा^{१ १ १ १}शुवार३ । ^{१ २ २ २}नार^{२ २ २}द्धुम् । ^{२ २ २}योरारयामारनेताय
^{१ २ २}इडारनाद्धम् । ^{२ १}सोमौवा^१ओर^५द्धवा । ^{१ २}यःसुक्षिता३७
^२वाये३ । ^{१ १ १ १ १}नार^{१ १ १ १ १}द्धुम् ॥ २४ ॥

^{१ १}ससुन्वे^{४ ५}र^{१ २ २}योवद्धनाम् । ^१योराया^२शमार^२द्धने । ^२ताय
^१इडार^{१ २ २}द्धुना^{१ २ २ २}द्धुद्धम् । ^२सोमोरयः^२सुक्षितीनाम् । ^२सो
^{१ १ १ १}मार^{१ १ १ १ १}द्धुः ॥ २५ ॥

^{४ ५ २ २}ससुन्वयाः । ^{४ ५}एवाद्ध । ^{२ २ २}नायोरा^२श्यार^२द्धमा । ^{२ २}नेता

अथ षष्ठी ।

२   १ २ २ १ २   ३ १ २   ३ १ २
त्वद्द्याश्ङ्ग*दैव्यामवमानजनिमानिद्युमत्तमः ।

३   १ २ ३ १ २
अमृतत्वायघोषयन् ॥ ६ ॥ ११७ †

१   २   ३ २ १   १   २   १
यद्द्वारश्नाश्मम् । सोमाश्ः । यःसुक्षि । तारश्मपुइ ।

३ १ १ १ १
नारश्मपुम् ॥ २६ ॥ ११६

ऋषवऋषिः ॥ "यः" "सः" "सोमः" "सुम्बे" अभिसुषुवे
ऋत्विग्भिः ‡ । यः सोमः "वसूनां" धनानां "अग्नेता" यश्च
"रायां" [रान्ति प्रयच्छन्ति क्षीरादिकमिति] रायो गावस्तेषा
मानेता विद्यते यश्च सोमः "सुक्षितीनां" शोभन-मनुष्याणाम् ॥
अग्नेता सोऽभिषुतोऽभूदिति + ॥ ५ ॥ ११६

* "द्याश्ङ्ग"—इति
+ "दैव्या"—इति च } ऋ०-पाठौ ।

‡ उ० १,१,१७,१ = ऋ० ७,५,१०,२ = ऊ० २,२,१९—५,१,१६—११,२,१८—१८,

१,११ ।

¶ "आङ्गिरसः"—इति ऋत्वि-ने० ।

§ "सुम्बे सुमः"—इति वि० ।

॥ "क्षितयः"—इति मनुष्य-नामसु षष्ठं नैषष्ट्यु कम् २,२ ।

+ 'विनिबोमोऽस्य षष्ठेऽहनि'—इति वि० ।

(श्रौतोष्णाणि चत्वारि ॥) त्वच्छिया । गदाइवियप

वमानजनिमानीइद्यूमा२ । तामा२ः । आमा२र्त्ता

त्वा२३ । यघोर३४वा । षाप्रयोईच्चाइ ॥ २७ ॥

त्वच्छिया । गदाइविय । पवमान । होवाइच्चाइ ।

जनिमार३नीइ४ । द्युम । ता३माः । अमार३ । ता

इत्वा३इ४चौहोवा । यघोइषया३इ४पुन् ॥ २८ ॥

त्वच्छाङ्गदा । धिय । पवमानजनिमानिद्युमत्तार

इमाः । अमार्त्ता३इत्वा३ । यघोर३४वा । षाप्रयोइ

च्चाइ ॥ २९ ॥

त्वच्छोइअङ्गदैविया । पवमा२ना । जनिमा२ना

येइ४ । द्युम । ता३माः । अमार्त्ताइत्वा३ । यघोर

इ४वा । षाप्रयोइच्चाइ ॥ ३० ॥ ११७

अथ सप्तमी ।

२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७
 एषस्यधारयासुतीव्यावारेभिःपवतेमदिन्तमः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७
 क्रीडन्नूमिरपामिव ॥ ७ ॥ ११८ *

४ ५ १ २ ३
 (गायत्रपाश्चम् ॥) एषाः । स्याधारया३१उवा

५ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
 २३ । ह्य२३४ताः । अव्यारवारेभिःपवतेमदिन्तमः । क्री

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 डानू१मी२ः । अपा३म् । इर४वा३ । आइवार३४५ ॥ ३१॥

शक्तिः ऋषिः † । हे “पवमान” पूयमान सोम ! “द्युमत्तमः”
 अतिशयेन दीप्तिमान् “त्वं हि” त्वमेव “दैव्यं” देवसम्बन्धीनि
 “जनिमानि” जन्मानि देवानित्यर्थः । जानासीति शेषः । तानभि
 लक्ष्य “अमृतत्वाय” तेषाम् अमरणाय “अङ्ग” क्षिप्रं ‡ “घोष-
 यन्” ऋत्विजो आवाणोव शब्द मुदपादयन् उत्पादयन्ति ¶ [हि
 योगादनिघातः § ॥

“घोषयन्”-“घोषः”—इति पाठौ ॥ ६ ॥ ११७

● ऋ० ७, ५, १७, ५ = ऊ० ४, १, ११ - १८, १, १ ।

† “वासिष्ठः”—इति ऋषि-ने० ।

‡ “अङ्गेति क्षिप्रनामाक्षितमेवाङ्कितं भवति”—इति यासुः (निरु० ने० ५, १७) ।

¶ ‘घोषयन् सूयते’—इति वि० ।

§ “अङ्कितं परम्बन्धसि”—इति पा० ८, १, ५६ ।

॥ ‘विनिघोमोऽस्य ततोयेऽहनि’—इति वि० ।

(सन्तनि) ॥ एषाहाउ । ^{४२ ५} स्याधारया^{१ २ २}ऽउवार^३ ।
^५ क्रीडन्^{१ २ २ २ २ १ ३} २३४ताः । अव्या^{४२}वार^१ेभिःपव^२तेमदि^३न्तमा^४ २३ । क्रीडन्
^५ हाउ । ^{१ २}जर्मि^५रपा^३ऽउवार^३ । ई^५र^३३४वा ॥—*

(सोमसामानि चैव चीणि ॥) एषस्यधा । ^{१ १२ २} राया^१ १
^{३ २ १२ १} सूतारः । अव्या^{१२}वारा^१इ । भाइः^{१ २ १}पवते । मदि^३न्तमाः ।
^{२२ १} क्रीडन्^१ २३^४र्मिः^३ । आ^२र^५पा^३इम् । आ^३३४^५पुइवोई^३हाइ ॥३३॥
^{२ १ २} एषस्या^{४२ ५२}धारया^१सुताः । अव्या^१हो^{१२ २}रेइ । वारेभिः^{१ २}पव
^{२ ०} तेभादि^{१२}न्तामा^३ः । क्रीडा^{१ २}रन्^{३ २}हो^{३ २}इइ । ज^{३ २}३३^३र्मिः । अपा
^{२ १} मिवा । औ^{३ ५ ५}हो^४वा । हो^४पुइ । डा ॥ ३४ ॥

* एतस्यैव सावः परार्द्धं यत्तच्छियेत्यष्टमर्थो जानम् । अजयोः सप्तमाष्टमयोः ऋषोः प्रजायो भवति । मीमांसादर्शनमधिकरचनासाक्षां नवमाध्याय-द्वितीयपाद-षष्ठाधिक-रवादी तद्व्यवसाययोऽपि विचारिताः । अलि चात्रैव भाष्यततो भूमिकायां तदुल्लेखः समन्तात् (२५पृ०—३८पृ०) तेजानयोः त्युक्तं सम्यचते, अत्रैतादृजं वि-मिश्र-मूलक-जान-दर्शनस्यापमेय हेतुः । तादृश-त्युक्त-मूलक-जानानि चात्र ऊचे (४, १, ११—१८, १, १) एव ङानि ।

४८   ८४   ११८ १२१   १ ३२१
 एषस्यधाप्रयासुताः । अव्यावाराइ । मिःपवताइ

३३ । मदिन्तमाः । क्रीडन्मूर्मिरपोवाइञ्चै३३४वा । आ-

प्रइवोईचाइ ॥ ३५ ॥ ११८

॥ इति ग्रामे गेये सप्तदशः प्रपाठकः ॥

॥ इति गेयगानं सम्पूर्णम् ॥

उरुऋषिः* । “स्यः” सः “एषः” “सुतः” अभिषुतः सोमः
 “अव्या वारेभिः” अवेर्वालैः तेभ्यः पवित्रे “धारया” आम्नीयया
 “पवते” कलश मभिलक्ष्य चरति । क्रीडन्मूर्मिरपोवाइञ्चै ? “मदिन्तमः”
 मादयिद्धतमः । “अपामिव” उदकानाम् “जर्मिः” सङ्घात इव
 “क्रीडन्” इतस्ततः सङ्घीडमानः पवते † ॥

“अव्यावारेभिः”—“अव्योवारेभिः”—इति साम्न ऋचः
 पाठभेदः ॥ ७ ॥ ११८

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘विनिषोगोऽस्य सप्तमेऽहनि’—इति वि० ।

अथाष्टमी ।

११ २३ १३ १ १ १ १ २२ ३ १ १ २२ ३ १ २
 यउस्त्रियारअपियाअन्तरश्मनिनिर्गाअकृन्तदोजसा ।

१ २ २१ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ १ ३ १
 अभिव्रजन्तन्निषेगव्यमश्वंउवर्मीवधृष्णवारुज (ओ३म् वमी^१)

२ ३ १ २
 वधृष्णवारुज*) ॥ ८ ॥ ११८ †

॥ चतुर्थ-दशति ॥

॥ इति षष्ठः प्रपाठकः समाप्तः ॥ ‡

॥ समाप्तञ्च कृन्दआर्चिकम् ॥ ¶

१ २२ १ २ ३ ४ ५ १
 यउस्त्रियारअपियाअन्तरश्मनीर३ । निर्गाहाउ । आ

२ ५ २१ २ २ १
 कृन्तदा३१उवार३ । जार३४सा । अभिव्रजन्तन्निषेगव्यम

३ ४ ५ १ २
 श्रियार३म् । वमी^१हाउ । वाधृष्णवा३१उवार३ । कूर

५
 ३४जा ॥ ३२ § ॥ ११८

● क० ष० पुस्तकयो रेव मभ्यासपाठो न दृश्यते । वस्तुतः षष्ठादि-समाप्तावधि
 अन्याभ्यासो वैदिकशैली ।

† ऋ००,५,१८,१=ऊचे ४,१,२-१८,१,१ ।

‡, ¶ भाष्यकृतः सायणस्य मत-विबद्धरते परं सः सर्वमूलपुस्तकेषु ।

§ इदं चि, पूर्व-प्रदर्शित 'सन्नि'-नामकस्य 'रषाहाउ'—इत्येतस्य (१३८ पृ०)
 साक्ष्योऽस्मिन् दृश्यम् । ततश्च न तु ज्ञेयगानादन्यदिति ध्येयम् । अतएव द्वाविंशदङ्गा-
 न्वितमिति श्रम् ।

ऋजिष्वाऋषिः * । “यः” सोमः “उत्त्रियाः” उत्तररथशीलाः †
 “अपियाः” अप्याः [आपइत्यन्तरिक्षनाम (नै० १, ३, ८) । अस्माद्
 “भवे छन्दसि (पा० ४, ४, ११०)”—इति यत्] अन्तरिक्षस्थाः ।
 अहि-प्रभृतिभिरसुरैः ‡ अपाहृत्य निहिता “गाः” आपः ॥
 “अश्मनि” मेघे § “अन्तः” मध्ये स्थिताइत्यर्थः । “भोजसा”
 बलेन “निरक्तन्तत्” निरच्छिनत् निरगमयत् अन्तरिक्षादृष्टि
 मकार्षीदित्यर्थः । स त्वम् असुरै रपहृतं “गव्यम्” गो-सम्बन्धि
 “अश्वाम्” अश्वेषु भवं “ब्रजं” समूहं “अभि तन्निषे” अभितो
 व्याप्नोति [तनु विस्तारे—छान्दसे लिटि ॥ “तनिपत्योश्छन्दसि
 (प० ६, ४, ८८)”—इत्युपधालोपः] । किञ्च । हे “धृष्यो” शत्रु-
 धर्षणशील + सोम ! स त्वं “वर्मिषि” कवचीवः “आरुज”
 असुरान् जहि ॥

* “भारहाजः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘उत्त्रियाः’ आदित्य-रश्मयः अमडाया वा—इति वि० । ‘उत्त्रियाः’—इति भोगामसु
 तृतीयं नैषण्डकम् (१, ११) । ‘उत्त्राः’—इति तु रश्मिनामसु नवमं नैषण्डकम्
 (१, ४) । ‘उत्त्रियेति भोगामोत्त्राविष्टोऽस्या भोगा उचेति च’—इति याज्ञः
 (निष० नै० ४, १८) ।

‡ अहिरिति असुरइति चेन्नो हावेव मेघपर्यायो नै० १, १०, २७-२८ ।

॥ इह मानं सृज्यम् ।

§ “अश्वाम्”—इति मेघनामसु अष्टमं नैषण्डकम् १, १० ।

॥ “छन्दसि लिट्”—इति पा० ४, २, १०५ ।

+ ‘धृष्यो धारयन्’—इति वि० ।

+ ‘वर्मो सविता’—इति वि० ।

३१ ख,

“अपियाभन्तरश्मनि”-“अप्याभन्तरश्मनः”-इति छन्दोग-
ब्रह्मचामां पाठभेदः ॥ ८ ॥ ११९

इति श्रीमन्सायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दो-
व्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्यैकादशः खण्डः ॥ ११ ॥

॥ इति काकुभं समाप्तम् ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो ज्ञाहं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमश्वरः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-श्रीवीर-
बुक्क-भूपाल-साम्नाय्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते
मध्वीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ५ ॥

॥ सौम्यं पावमानं वा पर्वं काण्डं वा समाप्तम् ॥

॥ इति तृतीयं पर्वं ॥

ॐ नमः सामवेदाय ।

अथ षष्ठोऽध्याय आरभ्यते ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

आरण्यकाभिधः* षष्ठोऽध्यायो व्याक्रियतेऽधुना † ॥ २ ॥
तत्रेन्द्रेत्यादिकानान्तु पञ्चपञ्चागतां क्रमात् ।
ऋषिं छन्दो देवतञ्च तत्र तत्राभिदधहे ॥ ३ ॥

तत्राद्याया ऋषी द्रष्टा भरहाजः प्रकीर्तितः ।
द्वितीयस्या वसिष्ठः स्यात्तृतीयाया ऋचः स्मृतः ॥ ४ ॥
वामदेव स्ततश्छन्दो बृहती त्रिष्टुबेव च ।।
गायत्रीति क्रमादिन्द्रो भवेत्त्रिष्टुषु देवता ॥ ५ ॥

* “आरण्यकग्रन्थे” (४, २, १२९ पा०) । अत्यल्पनिदमन्थते मनुष्यरति (प०) ।
पथ्यध्यायन्यायविचारमनुष्यहस्तिचित्ति वक्तव्यम् (का०) । आरण्यकः पन्थः । आरण्य-
कोऽध्यायः । आरण्यको न्यायः । आरण्यको विहारः । आरण्यको मनुष्यः । आर-
ण्यको वृक्षो (प०) । वा गोमयेषुः (का०) । वा गोमयेचित्ति वक्तव्यम् । आरण्यका
गोमयाः आरण्या गोमयाः (प०) ।

† अथ आर्षिक-ग्रन्था इति विवरणादि-सकल-पन्थ-सञ्चयता वैदिक-प्रवादादुज्जताः
पुस्तकाद्यन्त-समीक्षणेनोपलभ्यन्ते । तथापि षष्ठ्यायात्प्रकच्छन्दो नाम हस्तः, अपरो

तत्र प्रथम-खण्डे—

सैवा प्रथमा ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रज्येष्ठन्नआभरओजिष्ठम्युपरिश्रवः

१२ २२   ३ १ २ ३ १२ १२२
यद्दिधृक्षेमवज्रहस्तरोदसीउभेसुशिप्रप्राः ॥ १ ॥ १ *

२२   १२ २   २   २   १   २२
† हाउ । ३ । औक्षीइन्द्रज्येष्ठन्नआभराश् । हाउ ।

१२   १   २   २ १ २   १२ २ २ १ २
३ । औक्षी२ । ओ२ । जिष्ठम्यूपारा । औक्षीवाश्रावाः ।

२२   २२   १   २   २ १ २   २
हाउ । ३ । औक्षी२ । यारत् । दिधृक्षेमाव । ज्र

१२ २ २ २ १ १   २२   १२
हस्त । औक्षीवारोदासी । हाउ । ३ । औक्षी२ ।

१   २२ १ २   १२ २ २ १ २   २२
ओ२ । भेसुशाइप्रा । औक्षीवापाप्राः । हाउ । ३ ।

१२   ११   २   २   २   १
औक्षी२ । ओ२ । उज्जवाश्हाउ । वाश् । हस् ॥ २४ ॥ १ ‡

नवाध्यायात्मक उत्तरः, ताभ्यामन्यत् एधीःध्यायेकात्मकः चारण्यक इति व्यवहृतः । सायब-
सते तु नैवम् । अयं हि प्रसोपविभागे देव इन्द्रोऽग्रन्थं परिसमाप्य तस्यैव प्रतीपभाज
एष इति मन्यते ।

* ऋ० ४, ७, १०, ५ ।

† “ नारदसवम् ”—इति आ० ब्रा० ३, १, ८ ।

‡ आ० पा० १५० १, १, १४ ।

हे “इन्द्र”! * “ज्येष्ठ” प्रशस्यतमम् “ओजिष्ठम्” अतिशयेन बलकरम् “पुपुरि” पूरकं “अवः” अन्नं “नः” अस्मभ्यम् “आभर” आहर प्रयच्छ । हे “वज्रहस्त” वज्रवाही! † हे “सुशिप्र” शोभन-हतुक ! एवम्भूत ! हे “इन्द्र” ‡ “यत्” “अन्नं” “दिधृक्षेम” धारयितु मिच्छेम यच्चानं इमे परिदृश्यमाने “उभे” “रोदन्ती” द्यावापृथिव्यौ “आ पप्राः” आपूरयसि । तदन्न माहुरेत्यन्वयः ।

“येनेमेचिन्नवज्रहस्त”—इति बह्वृचानां पाठः ॥ १ ॥ १

* “इन्द्रतेर्वैश्वर्यं-कर्तृत्वः”—इति नैबृहम् (३का० १०ष० ८७०) ईश्वरस्वायमिति तद्भाष्यम् ।

† “अथाकारचिन्तनन्देवतानां । पुरुषविधाः स्युरित्येकं चेतनवद्विस्तृतयो भवन्ति तथाभिधानानि । अथापि पौरुषविधिकैरङ्गैः संसृयन्ते—‘कृत्वा त इन्द्र स्यविरस्य वाङ्ग यत् संश्लेषा मघवन् काशिरिति’ । अथापि पौरुषविधिकैर्द्रवसंयोगैः—‘आ द्वाभ्यां हरिभ्या मिनद्र याहि कस्यासौजाया सुरणं गृहे ते’ । अथापि पौरुषविधिकैः कर्मभिः—‘अहोन्द्र पिब च प्रस्रितस्य आनुत्कर्णं नुधी हवम्’ ॥१॥ अतएव पुरुषविधाः स्युरित्यपरमपि तुयद्भ्रान्तेऽपुरुषविधकस्यग्निर्वायुरादित्यः पृथिवी चन्द्रमा इति । यद्यो एतच्चेतनावद्विस्तृतयो भवन्तीत्यचेतनान्यप्येवं संसृयन्ते यथास्यप्रभृतीन्वोषधिपर्यन्तानि यद्यो एतत् पौरुषविधिकैरङ्गैः संसृयन्त इत्यचेतनेष्वप्येतद्भवत्यभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिरिति प्रावस्तुतिय्यंथो एतत् पौरुषविधिकैर्द्रवसंयोगैरित्येतदपि तादृशमेव सुखं रयं युयुजे चिन्वुरश्रितन मिति नदी-स्तुतिर्यथो एतत् पौरुषविधिकैः कर्मभिरित्येतदपि तादृशमेव चोत्सृष्टत् पूर्वं हरितस्यमाश्रतेति प्रावस्तुतिरेवापि बोभयविधाः स्युरपि वा पुरुषविधानामेव सतां कर्मात्मान एते स्युर्यथा यज्ञो यजमानस्येषवास्मानसमयः ॥ ० ॥” —इति निब० ६० ।

‡ “शिप्रं हन नासिके वा”—इति निब० नै० ६, १७ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ ३ १ २   ३ १२ १२१२ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्रो राजा जगत चर्षणी नामधिश्मा विश्वरूपं यदस्य ।

१ २   ३ २ ३ १ २   ३ २ ३ ३ १ २   ३ २

ततो ददाति दाशुषेवसूनि चोदद्राध उपस्तु तच्चिद्वर्वाक् ॥ २ ॥ २

१   २   २ २ १   १ १   २ १   २

* हावीन्द्राः । राजा । जगतः । चर्षणी नाम् । नाम् ।

२ २ १ २   २ २ १ २   २ २ १ २

२ । नाओइनम् । ३ । नाओइनम् । ३ । हावीहे

२   १ १   १ १ २   १   १

हाउ । अधिश्मा । विश्वरूपं । यदस्य । स्या । २ ।

२ २ १ २   २ २ १ २   १ २   २ २ १ २

स्याओइनम् । ३ । स्याओइनम् । ३ । औहोहावीहे २ ।

१ १ २   १ १ २   १ २   १

ततो ददा । तीश्दाशु । षावसूनी । नी । २ ।

२ २ १ २   २ २ १ २   २ २ १ २   १

नाओइनम् । ३ । नाओइनम् । ३ । हावीहेहाउ ।

२ २ १ २   २ १   १   २   २ २

चोदद्राधाः । उपस्तु । तच्चिद्वर्वा । र्वा । २ । र्वा

१ २   २ २ १ २   १ २   १ २   १ २

ओइनम् । ३ । र्वाओइनम् । ३ । औहोहावीहे

२   ३ १ १ १ १

३ । हाउवा ३ । ई २ ३ ४ ५ ॥ ८ † ॥

* "इन्द्रस्यार्थो वी"—इति आ० मा० १,२,१० ।

† आ० मा० १५० १,१,८ ।

१ २ १२१ ११ २ २ १
इन्द्राद्वाउ । राजा । जगतः । चर्षणीनाम् । नाम् ।

१२२ १२२ १२ १२ १
२ । नोवा । ३ । नोवाद्वाइ । ३ । द्वाओइ । द्वा

१ १ १ १ १ १
इद्वाउ । अधिचमा । विश्वरू । पंयदस्या । स्या ।

१२ २ १२२ १२ १२ १ १
२ । स्योवा । ३ । स्योवाद्वाइ । ३ । द्वाओइ । द्वाइद्वा

१२२ १ १२ १ २ १
उ । ततोद्दा । तीइदाशु । षाइवद्दजी । नी । २ ।

१२२ १२२ १२ २२ १ १
नोवा । ३ । नोवाद्वाइ । ३ । द्वाओइ । द्वाइद्वाउ ।

१२१ २ १ १ १ १
चोद्द्राधाः । उपस्तु । तच्चिद्वर्वा । र्वा । २ । र्वा

२ १२२ १२ १२ १ १
वा । ३ । र्वावाद्वाइ । ३ । द्वाओइ । द्वाइद्वाउ ।

१ १ १ १ १
वाइ । ईइइइपु । ॥ १० * ॥ २

यः “इन्द्रः” “जगतः” जङ्गमस्य पञ्चादेः यती “राजा”
ईश्वरो भवति । चर्षणीनां मनुष्याणां च † राजा भवति । किञ्च
“अधि” चमा [सप्तम्येकवचनस्य लक् ‡] चमायां ¶ “विश्व-

* आ० जा०१,१,१० ।

† “चर्षण्यः”—इति मनुष्य-नामस्वरूपं नैषष्टु कम् २, २ ।

‡ “सुपांसुलुक् (पा० १. १, २६)”—इत्यादिना ।

¶ “चमा”—इति पथिवी-नामसु षष्ठं नैषष्टु कम् १, १ ।

अथ तृतीया ।

१ ३ २३ १ ३ १ २ ३ १७ ३ २३क २२
यस्येदमारजोयुजस्तु, जेजनेवनस्यः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
इन्द्रस्यरन्त्यम्बृद्धत् ॥ ३ ॥ ३

१ २ १ १ २ २ १ १ २ २
• द्वाउयास्या । इदमारजोयुजा २ः । तुजेजनेव
२ १ २ ३ ४ ५ ६ ५ ६ १
नासूवा २ः । आइन्द्रस्या ३ ४ ५ रा ६ ५ ६ । तियं
१
बृद्धत् ॥ ११ + ॥

रूपं “यत्” धन मस्ति “अस्य” तस्यापि राजा भवति । “ततो ददाति दाशुषे वसूनि” यजमानाय † वसूनि धनानि ददाति । स इन्द्रः अस्माभिः “उपस्तुतं” सम्यक् स्तुतं “राधः” धनम् “अर्वाग्” अस्मदभिमुखं “चोदत्” प्रेरयतु ।

“अधिचमा”—“अधिचमि”—इति, “विश्वरूपम्”—“विषु-
रूपम्”—इति, “उपस्तुतम्”—“उपस्तुतः”—इति च साम्न ऋचः
पाठभेदः ॥ २ ॥ २

० “चर्केशिरः”—इति आ० आ० ३,२,१० ।

† आ० आ० १५० १, २, ११ ।

‡ दाशुषे—इति दाम्कर्षणो दाशुषेः (जे० ३, २०, १) रूपम् “दाशान् साकाम्
सीष्वांश्च (८) १,२१”—इति सिद्धम् ।

अथ चतुर्षी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उदुत्तमंवरुणपाशमस्मद्वाधमंविमध्यमं अथाय ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अथादित्यव्रतेवयन्तवानागसो अदितयेस्याम ॥ ४ ॥ ४ *

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
† हाउ । ३ । आयुश्चक्षुर्ज्योतिः । औद्देवा । ई

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
या । उदुत्तमंवरुणपाशमारश्स्मात् । अवाधमंविमध्यमं

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अथाश्श्या । अथादित्यव्रतेवयन्तारश्वा । अनागसोश्च

“रजोयुजः” ज्योतिर्भिर्युक्तस्य (ज्योतीरजउच्यतइतियास्तः †)
अत्यन्त-तेजस्विनः “यस्य” इन्द्रस्य “इदं” पुरोवर्ति स्तोत्रयुक्तं
हविरस्ति तद्विः “स्वः” स्वर्गं सर्वत्र वा “तुजे” दातरि ‡
“जने” यजमानविषये “वनं” यतो वनमीयं सभजनीयं खलु ।
अतः “इन्द्रस्य” दानं “रन्त्यम्” अत्यन्त-रमणीयं “बृहत्” प्रभूतं
भवति ॥ ३ ॥ ३

* ऋ० १, १, १५, ५ । † “वदन्मोतमयोरकः”—इति आ० प्रा० १, १, १० ।

‡ “रजो रजतेः । ज्योतीरजउच्यते । उदकं रज उच्यते । लोकारावांस्यु-
च्यते । अमुयदनी रजसो उच्यते । “रजांसि विद्या विचरन्ति तन्ववः”—इत्यपि
निगमो भवति—इति जिह० मै० ४, १९ ।

§ तुजे इति तुञ्जतेर्दानकर्मणो रूपम् मै० १, २०, ९ ।

३२ख,

दितयेसिया२३मा३ । द्वा७ । ३ । आयुषसुर्ज्योतिः ।

शौचोवा । ई२ । या२३४ । शौचोवा । ई२३४५

॥ १३* ॥ ४

आये ऋचौ चतुष्पादे छेकपादयुतान्तिमा ।

शौनःश्रेपी गार्कमदी वामदेवीति ताः क्रमात् ।

वारुची पावमानी च वैश्वदेवीति संस्कृताः ॥

हे “वरुच !” † “उत्तमम्” उत्कृष्टं शिरसि बद्धं “पाशम्”
“अस्त्रम्” अस्त्रमभ्यम् “उच्छ्रयाय” उत्कृष्टं शिथिलं कुह । “अधमं”
निष्कृष्टं पादेऽवस्थितं पाशम् “अव अथाय” अवाधस्तात् शिथिली-
कुह । “मध्यमं” नामिदेशगतं पाशं “विअथाय” विमुच्य शिथि-
लीकुह । “अध” अमन्तरं हे “आदित्य” अदितेः ‡ पुत्र !

* आ० मा० १५०१, २, १२ ।

† “इच्छा वादिते जन्मनि त्रते राजाना मिवावदथा विवाससि । अतूर्णं पन्थाः
पुकरचौ अर्थमा सप्तशोता विश्वरूपेषु जन्मसु (ऋक् १० म० ६, ४, ४)”—इति मन्त्र-
शिक्षात्—“अचोराचं मिवावदचौ (शका० ११ अ० २२ अ०)”—मैत्रह्यभाष्याच्च मिच-
शब्देन दिवा, वरुच-शब्देन च रात्रिः सुपथः । “वरुचः इषोतीति सतः (शका०
१० अ० १ अ०)”—इति युत्पादनात् सर्वेषां षडपठ्यादीनां तस्योरूपेषु चावरुचश्च ।

‡ “अदितिरदीना * * ‘अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता च पिता च
पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्चजना अदितिर्जातमदितिर्जनिजम्’—इत्यदितेर्विभूति
माशब्द एवान्यदीनामीति वा”—इति मैत्रह्यम् २ का० ४ अ० २२-२३ अ० । दितिः
अच्छमं तद्भावोऽदितिरिति निष्पन्नोऽर्थो भाष्यादि-सम्बन्धः ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १२ २२   ३
त्वयावयम्यवमानेनसोम

१ २ ३ १२ २२   ३ १ २
भरेकृतंविचिनुयामशाश्वात् ।

१ २ ३ १२ २२   ३
तन्नोमित्रोवरूपोमामहन्ता

१ २ ३ १ २   ३ २ ३ २
अदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥ ५ ॥ पू०

३ २ १   १   ३ २ १   ३ २
† छपायपृष्ट । पा । ओहा । ईश्या । (एवं त्रिः)

३ २   २ २ १ २   ३ २   २ १ ३
त्वयावयम्यवमानेनसोमा । भरेकृतंविचिनुयामशाश्वात् ।

३ २ २   २ २ २ २   ३   २
तन्नोमित्रोवरूपोमामहान्ताम् । अदितिःसिन्धुःपृथिवी

वरुण ! “वयं” शुनःश्रेयाः “तव” क्रते त्वदीये कर्मणि “अदितये”

खण्डन-राहित्याय “अनागसः” अपराध-रहिताः “स्याम”

भवेम ॥

“अथादित्यव्रतेवयन्तव”-“अथावयमादित्यव्रतेतव”—इति-

सात्र ऋचः पाठभेदः ॥ ४ ॥ ४

* इ० ०, ४, २१, १ ।

† “अथा सर्पसाम”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

२ उताद्यौः । १ २ १ २ १ २ ३ २
 उताद्यौः । छपायपृच्छ । पा । औहा । इ३या ।

२ २ १ १ २ १ १ २ १
 २ । छपायपृच्छ । पा । औहा । इ३ । या२३४ ।

५ २ १ १ २ १ १ १ २ १
 औहावा । इ । सुवः । २ । इ । सुवा २३४ पूः ।

॥ ० • ॥

२ २ १ १ २ २ २ २ २ २
 छपायपृच्छ । पा । औहा । (एवं त्रिः) । त्वयावयस्यवमाने

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 नसोमा । भरेकृतंविचिनुयामशाश्वत् । तन्नोमित्रोक्त्

२ २ १ १ २ १ १ २ १
 णोमामहान्ताम् । अदितिःसिन्धुःपृथिवीउता । द्यौः ।

२ २ १ १ २ १ २ २ १ १ २
 छपायपृच्छ । पा । औहा । २ । छपायपृच्छ । पा ।

१ २ ५ २ १ २ १ २ १
 औ३ । हा२३४ । औहावा । सुवः । इ १ । सुवः ।

२ २ २ २ २
 इ३३४पू ॥ ८ † ॥ पू

*; † आ० गा० १५० १, १, ७-८ । † "समुद्रस्य सर्पसाम"—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

अथ षष्ठी ।

३ १२ १२ ३२७ ३ २

इमं वृषणक्लृणुते कमिन्नाम् ॥ ६ ॥ ६

३ १२ ३२ २

३ २

१

३ २

* इमाओवा । ३ । इमा३ । ओइ । २ । इमा

१

५

३ १२ ३२ २

३ २

१

३ । ओर३४वा । वृषाओवा । ३ । वृषा३ । ओइ ।

हे “सोम !”† पंथमानेन पवित्रेण पूयमानेन “त्वया” सहा-
येन “भरे” [सङ्ग्राम-नाम (नै० २, १७, ६)] सङ्ग्रामे “शश्वद्”
बहु “कृतं” कर्तव्यं “वयं” “विचिनुयाम” विशेषेण कुर्याम ।
यस्मात्तव साहाय्येन कर्माणि कुर्मः “तत्” तस्मात्, अस्मान्
“मित्रः वरुणः अदितिः” एतन्नामिकाः । “सिन्धुः”
एतदभिधाना । तथा “पृथिवी” “उत” अपिच “द्यौः” । एते
मित्रादयः “नः” अस्मान् “मा” “महन्तां” पूजयन्तु धनादि-
दानेन ॥ ५ ॥ ५

० “वृषा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

† “सोमः सुमोतेः घडेन मभिषुषवन्ति । वज्रस्य मस्य नैवष्टु, कं दत्तमाचर्य मित्र
प्राधान्येन । तस्य पावसानोषु निदर्शनाद्योदाहरिष्यामः”—इत्यादि नैदल्लम् इका०
११७० २७० ।

‡ सिन्धुः समुद्रः । समुद्रइति चान्दरिचनानामु पञ्चदशम् पदम् जि० १, २ ।

अथ सप्तमी ।

^{२ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २}
सनइन्द्राययज्यवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

^{१ १ २ १ २}
वरिवोविम्परिख्व ॥ ७ ॥ ७ *

^{२ २ १ ५ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
२। वृषा३। ओर३४वा। षङ्कुषावता। एकाओ

^{२ २ २ १ २ २ १ २ २ १ ५}
वा। एका३। ओइ। २। एका३। ओर३४वा।

^{२ २ १ २ १}
इन्मा२३४५म् ॥ १३† ॥ ई

^{१ ५ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
‡ एजज्ञा । तेजातमन्वसोदिविसङ्गुमिया२द

^{१ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २}
दाइ। इडा। उग्रश्मर्ममहाशईआश्वाः। सानः।

पूर्वस्या सृचि प्रकृता हे मित्रादयो देवाः । यूयम् “एकम्”
अद्वितीयं दानकर्मणि “इमं” सीमं “वृषचं” कामाना मभिवर्षकं
“कञ्चत” कुरुत । तथा “इमां” क्रियां फलाभिवर्षिकां कुरुत ॥

६ ॥ ६

* ऋ० ७, १, १८, १ ।
† आ० मा० १५० २, १, १२ ।
‡ “शाकल्यवर्षम्”—इति आ० मा० १, १, १२ ।

इन्द्राययज्यवेवरुणायमरुक्ष्णियाः । इडा । वरिवोवि

त्यराइसाश्वा । आइना । विश्वान्ययआद्युक्त्मानिमानुषा

श्णाम् । इडा । सिषासन्तोवनारश्चोइ । माहाइशउ

वारइ । इट् । इडारइ४५ ॥ १८ * ॥ ७

गायत्री पावमान्यो तु सन इत्यादिके ऋचौ ।

अमहीयुस्तयोरेवं छन्दोदैवतनिर्णयः ॥

हे सोमः ! † “सः” “नः” “वरिवोवित्” धनस्य लभकस्वं
 “नः” अस्माकं “यज्यवे” यष्टव्यायेन्द्राय “वरुणाय” ‡ “मरुद्भयः” ॥
 च “परिस्रव” धारया चर ॥ ७ ॥ ७

● आ० पा० १५० १, १, १८ ।

† “सोमो वासरा भवति चन्द्रमसो वेतस्य वा”—इति नि० ३का० ११५० ४५० ।

‡ ‘वरुणः कवन्व’ प्र-ससर्जं (ऋ० ५, ६, ११, १)—इत्यादि-मन्त्र-लिङ्गात् इह वरुणो
 मेघ-वर्षक-चेतुभूतः । “कवन्वोमेघम्”—इत्यादि निब० दे० १०, ४ ।

॥ “मरुतो मितराचिषो वा, मितरोचिषो वा, मरुद्भवन्तोति वा इति नैदन्तम्
 इका० ११५० १३० । ‘वायु र्वां अपिष्टा देवता’—इति च श्रूयते । ततो मरुतो
 वायव इति सिद्धान्तः ।

अथाष्टमी ।

३१२ १२ १२७ १ २ ३ १ १
 एनाविश्वान्यर्यआद्य, म्नानिमानुषाणाम् ।

१ २
 सिषासन्तोवनामहे ॥ ८ ॥ ८

१२ १२ २ २ १ २ २२
 * हाउ । ३ । उच्चतेजातमारश्न्वसाः । हाउ । ३ ।

१ २ १ १ २२ १ १
 दिविसङ्गमियारश्ददाश्इ । हाउ । ३ । उग्रश्मर्महाश्इ

२ १ ३ ५ २२ १ २ १
 अवाउ । वाश् । इरश्छडा । हाउ । ३ । सनइन्द्रायया

१ २२ १ २ २ १ १ २२
 रश्ज्यवाश्इ । हाउ । ३ । वरुणायमरुश्ङ्गियाश्ः । हाउ ।

१ २ १ २ १ ३ ५ २२
 ३ । वरिवोवित्परारश्इस्रवाउ । वाश् । इरश्छडा । हाउ ।

२२ २ १ १ २२ १ २ २
 ३ । एनाविश्वानिआरश्र्यआह । हाउ । ३ । द्यु, म्नानिमा

१ २ २२ १ २ २ १ १
 नुषारश्णाश्म् । हाउ । ३ । सिषासन्तोवनारश्महाउ ।

१ १ ११११
 वाश् । इट् । इडाश्छपु ॥ १२ + ॥ ८

* "अपत्यस" — इति आ० आ० १, २, १२ ।

† आ० आ० २५० ३, १, १२ ।

अथ नवमी ।

३ १ २   ३ २ ३ २ ३
 अक्षमस्त्रिप्रथमजाक्षतस्य
 १ २ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
 पूर्वन्देवेभ्योअमृतस्यनाम ।
 २   ३ १ २   ३ २ ३ ३ १ २
 योमाददातिसइदेवमाव
 ३ २ ३   ३ १ २ ३ १ २
 दक्षमन्नमन्नमदन्तमग्नि ॥ ८ ॥ ८

॥ प्रथम-दशति ॥

२२   १२२ २   २ १   १२२२
 * हाउ । ३ । सेतूत्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । दाने
 १२ २ २   २२   २   २ १
 नादानम् । ३ । हाउ । ३ । अक्षमस्त्रिप्रथमजाक्षतार३
 २, १ १ १ १   २२   १२२ २   २ १
 स्यार३४५ । हाउ । ३ । सेतूत्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ ।

“एना” एनेनात्नेन सीमेन “मानुषाणां” मनुष्याणां “वि-
 ज्ञानि” “द्युज्जानि” अन्नानि “अर्यः” अभि गच्छन्तः † “सिषा-
 सन्तः” सम्भक्तु मिच्छन्तश्च वर्यं “वनामहे” भजामहे ॥ ८ ॥ ८

° सार्धम् । सेतुषाम् । पुष्यगतिर्या । विष्णोर्कं वा—इति षा०ब्रा० ३,२,१२ ।

† “अर्यः”—इति ईश्वर नामसु द्वितीयं वैश्वकम् २,२२ । इत्तु तु ऋगता-
 वित्यस्य रूपमिदम् ।

२ १२ १२२   १ २ २२ १२   २२
अक्रोधेनक्रोधम् । २ । अक्रोधेनक्रोधम् । चाउ । ३ ।

१२ २ २   १   १ १ १ १ १   २२
पूर्वन्देवेभ्योऽमृतस्यना २ ३ मा २ ३ ४ ५ । चाउ । ३ ।

१२२ १   २१   १ १ २ २   २२
सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । अङ्घयाअङ्घाम् । ३ ।

२२ २ २   २१   १ १ १ १ १   २२
योमाददातिसइदेवमा २ ३ वा २ ३ ४ ५ ६ । चाउ । ३ ।

१२२ १   २१   १ १ २ २ २   २
सेतूँस्तर । ३ । दुम्त । रान् । २ । सत्येनानृतम् । ३ ।

२२   १   १   १ १ १ १ १   २५
चाउ । ३ । अहमन्नमन्नमदन्तमार३द्वीर३४५ । चाउ ।

२२२२   २२१२१   १ २
३ । वा । एषागतिः । ३ । एतदमृतम् । ३ । स्वर्गच्छ । ३ ।

१२ १   १२२ २२२२ २१ १ १ १ १ १
ज्योतिर्मच्छ । ३ । सेतूँस्तीर्त्वाचतुरार२३४५ ॥ ३४ * ॥ ८

चिष्टुभा अन्नदेवता आत्मान मेवाह आत्मा एव ऋषिः ।
“देवेभ्यः पूर्व” अग्नि-वरुणादि-देवेभ्यः पुरा “अहम्” “अन्नम्”
देवता “अमृतस्य” विनाश-रहितस्य “ऋतस्य” सत्यस्य पर-
ब्रह्मणः सम्बन्धिनी “प्रथमजा अस्मि नाम” प्रथमत एवीत्यन्ना

भवामि खलु । “यः” पुमान् “मां ददाति” अन्नरूपां माम् अति-
 ध्यादिभ्यो ददाति “स इत्” स एव “एवं” परिदृश्यमान-प्रकारेण
 “भावत्” भवति सर्वान् प्राणिनो रक्षति । यस्तु लोभ-युक्तः सन्
 प्राणिभ्योऽन्नमदत्वा स्वयं मेव तदन्नमन्ति “अन्नम् अदन्तं” नाना-
 विधान-भक्षकं तं लोभिनम् अहमन्नम् अन्न-देवता “अग्नि”
 भक्षयामि विनाशयामीत्यर्थः ॥ ६ ॥ ६ *

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने षष्ठाध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

● अनाह वाक्—आख्यातं देवतं यत्राङ्गजायातकङ्कमानंगतिं व्याख्यास्यामः ॥
 सूर्यं आत्मेत्युदितस्य हि कर्मदृष्टायेतदनुप्रवदन्यथैतं मद्यान्नात्मानमेवमं गन्धः प्रवदन्ती-
 न्दं मितं वदन्मग्निमाङ्गित्यथैव मद्यान्नात्मानमिन्द्रासथात्मानं प्रोवाचाग्निरग्निं अन्नमा-
 ज्ञातवेदा इदमग्निं प्रज्जमजा इत्येताभ्याम् ॥ १ ॥ अग्निरग्निं जग्मजा ज्ञातवेदा घृतं मे
 चक्षुरक्षतम् म आसम् । अन्नं जिघात्स्वसोविनामो जज्ञोवर्षोदिरग्निं काम ॥ अह-
 मग्निं प्रथमजा ज्ञतस्य पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य नाम । सो मा ददाति स इदेवमावा-
 च्छमन्नमन्नमदन्मन्त्रि इति स च ज्ञात्वा प्रादुर्बभूवैवन्तं आजहाराय तसात्मानमभ्या-
 काजमन्त्रिकमन्वयावाचसुतेति ॥ २ ॥ अपश्नन्तोपामनिपद्यमानना च परा च पधि-
 भिश्चरन्तम् । स सप्रोचीः सविषूचीर्वसान चा वरीवर्ति भुवनेष्वनः । आवरी-
 वर्ति भुवनेष्वनरित्यथैव मद्यान्नात्मा सत्वकक्षकक्षत्परनादङ्ग तदत्यन्तस्यसिद्धं तदस्यक्तं
 तदस्यक्तं तदरूपं तदरसं तदन्धं तदमृतं तद्व्युक्तं तद्विष्टो भूतात्मा । सैषा भूत-
 प्रकृतिरित्येके तत्त्वं चेतं तद् ज्ञानात् चेतश्च मनु प्राप्य निराकाज मथैव मद्यान्नात्मा
 द्विविधो भवति सत्त्वं रजस्तम इति सत्त्वं तु मध्ये विशुद्धं तिष्ठत्यभितो रजस्तमसौ
 इति । कामद्देषामइत्यविज्ञातस्य विशुद्धतो विभूतिं कुर्वतः चेतश्च पृथक्काय
 कल्पते प्रतिभाति सिद्धो मद्यान्नात्मा तमोसिद्धो विश्वा प्रकाशसिद्धसोपि मिथ्य

प्रमाद्युभं कर्मेतच्छरीरस्य प्रामाण्यम् ॥ ६ ॥ अद्योत्तरं सम्भ्रत महाकपालं शिरः सम्य-
 चते षोडश वपापलाणि नव स्नायुशतानि सप्तशतं पुरुषस्य मर्मेणा मर्द्दयतस्यो रोमाणि
 कोट्यो हृदयं द्वादशकपालानि द्वादशकपालानि जिह्वा दृष्यते द्वादशपुष्पां तयोपस्थ-
 ः द्वापञ्चेतन् मूत्रपुरीषं कक्षादाहारपानसिक्तादादुपचितकर्माश्रवण्योन्वं जायेते
 इति । तं विद्याकर्मसौ समन्वारभेते पूर्वप्रज्ञा च महत्यज्ञानतमसि मग्नौ ज्वरामर-
 च्छित्यपासाः श्लोक-श्लोभ-श्लोभ-मद-भय-सङ्गर-हर्ष-विषादेक्षांस्त्रयात्मकैर्द्द्वैरभि-
 भूयमानः सोस्त्रादार्जवं जषीभावानाकस्त्रिमुच्यते सोस्त्रात्पात्रं महाभूमिकावच्छरीराग्नि-
 भेषमावैः प्रकृत्य प्रकृतिरधिपरीत्य तैजसं शरीरं कृत्वा कर्मसोऽनुकूपं फल मनु-
 भूय तस्य सङ्ख्ये पुनरिदं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ७ ॥ अथ ये हिंसा मान्त्रिय विद्यामु-
 त्पृष्य महत्तपस्ते पितरे चित्तेषु वेदोक्तानि वा कर्माणि कुर्वन्ति ते धूम मभि सञ्भवन्ति
 धूमा द्वाग्निं रात्रेरपचीयमाचपच मपचीयमाकपचाहृदिशायनं दक्षिणायनात्
 पितृलोकं पितृलोकान्द्रसं चन्द्रमसो वायुं वायोर्दृष्टिं दृष्टेरोषधयश्चैतद्गृत्वा तस्य
 सङ्ख्ये पुनरेवेमं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ अथ ये हिंसामुत्पृष्य विद्या मान्त्रिय
 महत्तपस्ते पितरे ज्ञानोक्तानि वा कर्माणि कुर्वन्ति तेष्विदं सञ्भवन्त्यधिचोदरश्चापू-
 र्यमाचपच सापूर्यमाकपचादुदगयनमुदगयनाद्देवलोकं देवलोकान्द्रादित्यमादित्या-
 द्वैद्यतं वेद्युतान् मानसं मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोक मभिसञ्भवति न ते पुनरावतन्ते
 त्रिहा दन्दुइहा यत इदं न जानन्ति तस्यादिदं वेदितव्य मयाप्याह ॥ ९ ॥ न तं
 विदाथ च इमा जजानान्यसुह्याक मन्तरं बभूव । नीचारेण प्राहता जदप्या
 चासुतृप उक्थशासचरन्ति ॥ न तं विद्यया विदुषो यमेव विद्वांसो बदत्यचरं
 ब्रह्मवस्यति मन्यसुह्याक मन्तर मन्यदेशा मन्तरं बभूवेति नीचारेण प्राहतास्तमसा जदप्या
 चासुतृप उक्थशासः प्राचं सूर्यं यत्यथगामिनश्चरन्त्यविद्वांसः श्वेत्तज्ज मनु प्र वदन्त्यथा
 षो विद्वांसः श्वेत्तज्जोतु कचपते तस्य तपसा सदाप्रमाद नेत्यसाप्रभ्यो भवति तेवा सन्तत
 दिव्येतेन सुखी भिष्ये देव हि सखा चैतः सञ्जानाति भूतं भवद्भुविद्यदिति । ज्ञाना
 कक्षात्पात्रेण सखा कक्षात्पञ्चते सङ्भूतेन्द्रियैः शरते महाभूतानि सेन्द्रियाणि प्रज्ञया
 कर्मकारयति इति वा तस्य तपः प्रतिष्ठाशील मुपक्रम आत्मा ब्रह्मेति स ब्रह्मभूतो
 भवति साधितायो अवनितते यन्मो ज्ञानकृतः ॥—इति १४,१—१० ।

अथ द्वितीय-खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

^{२ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २}
त्वमेतदधारयः कृष्णासुरोद्दिणीषुच ।

^{१ २} ^३ ^{२ ३ १ २}
परुष्णौषुः रुशत्पयः ॥ १ ॥ १० †

^{१ २} ^३ ^{२ ३ १ २} ^{१ २ ३ ५}
‡ चाउत्वमेतात् । एतदेतात् । आधारा२३४याः ।

^{२ १ २} ^३ ^{२ ३} ^{२ १} ^{१ २ १} ^१
कृष्णासुरोद्दिणाशुषूचा । परुष्णा२३ईषू । रुशत् । पा

^{१ २} ^{५ २ २}
रया२३४औहोवा ॥ २० ॥

^{२ २} ^{१ १} ^१ ^{१ २} ^१
त्वमेतद्वोहोइ । होइ । आधाशराया२ः । होइ ।

^{१ २} ^१ ^{१ २} ^१
कार्ष्णाशसुरो२ । होइ । होइणीशुचा२ । होइ ।

^{१०} ^१ ^{२ १} ^{१ ३} ^{५ २ २}
पारुष्णाइषू२ । होइ । रुशत् । पारया२३४औहोवा ॥ २१ ॥

^{१ २} ^३ ^१ ^२ ^१
आईत्वमेतात् । आ । आधाशराया२ः । आईका

^१ ^१ ^२ ^{१ १०}
र्ष्णाशसुरो२ । आइहोइणीशुचा२ । आईपारुष्णा

० "पुष्वीषु"—इति ऋ० ।

† ऋ० ०, ६, ११, ३ ।

‡ "नीचि वार्षाहराचि"—इति आ० ब्रा० १, २, १५ ।

१ ११ १ २ ५२ २ १ १
 इषु२। आइ। रुशत्। पारयार३४औहेवा। अभि

२ ११ २१ २२२ २२ ५१ २१ २ १ २२
 स्फूर्जयं द्विष्मः । समोषाभिस्फूर्जयं द्विष्मः । अस्मभ्यङ्गात्

१ १ २ १ १ १ १
 वित्तमार३४पूम ॥ २२ * ॥ १०

श्रुतकञ्चत्षिरिन्द्रो गायत्री । अस्य सामर्थ्यं मेवोपपादयति—
 हे इन्द्र ! “कणासु” कणावर्णासु गोषु तथा “रोहिणीषु च” [“वर्णा
 दनुदात्तामोपधात्तोः (४,१,३८)”—इति ङीप्] “परुष्णीषु”
 रोहितवर्णासु [“परुष्णी पर्ववतीति यास्कः‡] पर्वशः पर्वशो
 नामावर्णासु च गोषु “रुशत्” [रोचते दीप्तिकर्मणः॥] दीप्यमानं
 श्वेतम् “एतत्” परिदृश्यमानं “पयः” क्षीरं त्वम् “अधारयः”
 धारयसि । तस्मात् तद्वलं पूजयाम इति समन्वयः ॥ १ ॥ १०

* आ० २५० २, २, २०—२१ ।

† अनुदात्तस्य “वर्णानाम्बतितिनितानामाम् (१ पा० १० सू०)”—फिट् सूत्रेण ।

‡ “इरावती परुष्णीत्याहुः पर्ववती भास्वती कुटिलगामिनी”—इति निघ० ८, १६ ।

॥ “वज्रदिति वचनेनास रोचतेर्न क्विति व संशः । सूर्यं मखा वदत माह साहचर्याद्
 रसहरदाद्वा”—इति यास्कः नै० १, २०—नै० ६, ११ ।

अथ द्वितीया ।

१२   १२३ १२४ ३ ९
अरुचदुषसःपृश्निरग्रिय

११ २   १११   १२
उक्षामिमे तिभुवनेषुवाजयुः ।

३   १२   ११२
मायाविनोममिरेअस्यमायया

३ १२   १२३ २३१ २
नृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ २ ॥ ११ *

१२   १   ९   १ २ २
१ हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । अरुचत् ।

२ १   १   १२   १   २
। ३ । उषसःपृश्निरा रयायाः । हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ ।

१ २ २ २   २ १ २   १   १२   १
उक्षामिमे । ३ । तिभुवनेषुवा रजायुः । हाउ । ३ । स्वर्वि

९   १ २ २ २   १ २   १   १२
श्वम् । ३ । मायाविनः । ३ । ममिरेअस्यमा रयाया । हाउ

१   २   १   ९   २ १ २   १
। ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । नृचक्षसः । ३ । पितरोगर्भमा रदा

* उ० १,२,१६,२ ।

† “सर्व्वोतिषो ह” — इति आ० ब्रा० ३,२,१६ ।

भवति प्रायुत एनं (नै० २,१४) वर्णः”-इति नैरुक्ताः] “अग्रियः” अग्र्यो मुख्यः सोमः * “अरुरुचत्” रोचयति । सः “उक्षा” जलस्य हेक्ता पजन्यः सन् “मिमेति” शृशं शब्दायते । “भुक्नेषु” भूतजातेषु “वाजयुः” तेषा मत्र मिच्छन् । “मायाविनः” माया प्रज्ञा तद्वन्तो देवाः “अस्य” सोमस्य “मायया” प्रज्ञया “ममिरे” निर्मितवन्तः [सोमस्य एकैकांश-पान-वशात् अन्वाद्यः स्व-स्व-व्यापारेण जगत् सृजन्तीत्यर्थः] । तस्यास्य मायया “नृचक्षसः” नृषां द्रष्टारः “पितरः” पालकाः देवाः † अङ्घ्रिरसः‡ पितरो वा “गर्भम्” “आ दधुः” धारयन्ति ओषधीषु । [स चात्र सूर्यात्मा सोमः स्तूयते । सूर्यरश्मानुगमाधीनवर्धनाच्चन्द्रस्य । यद्वा । अयमुषसः पृथ्विः सविता अरुरुचत् रोचयति रोचते वा सर्वं शिष्टं समानं तत् सम्बन्धिनो नृचक्षसो नृषां द्रष्टारः पितरो जगद्रक्षकाः रश्मयो गर्भं मादधुर्वृद्ध्यर्थम् ॥

“मिमेतिभुवनेषु”—“बिभर्तिभुवनानि”—इति साञ्च ऋचः
पाठ-भेदः ॥ २ ॥ ११

* “अपजमनेनेति वा ।मरुचेनेति वापसम्यादिन इति वा । अपिवाच मित्येतद-जर्थकं सुपवन्व माददीत”—इति निष० १,१६ ।

† “पिता पाता वा पाञ्चयिता वा”—इत्यारभ्य “पिता दुहितुर्गर्भं दधाति पजन्यः पथिवाः”—इत्यन्तं शास्त्रः नै० ४,२१ ।

‡ “अङ्घ्रारोव्यङ्घ्रिः । अङ्घ्ररा अङ्घना अङ्घना”—इतिनिष० नै० ३,१७ ।

अथ तृतीया ।

२ २ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 इन्द्रइन्द्र्योःसचासन्निष्ठावचोयुजा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 इन्द्रोवजूहिरण्ययः ॥ ३ ॥ १२ *

१ २ १ २ २ १ २ २ १ १ १ १ २ २
 † इन्द्रमिद्गाथिनोवृक्षत् । ए२ । इन्द्रमर्कभिः । अर्किः
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 षोषा । औक्षेवा औक्षेवा औक्षेवा । औक्षेचाइ । ३। इन्द्रं
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वाणीरनूरुषताउ । वाइ । ई२३४डा । औक्षेवा । ३। औ
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 क्षोचाइ । ३। इन्द्रइन्द्र्योः२३ःसचा३ । सन्निष्ठावचो२३यु

हयोर्मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः द्रष्टा स्याद् गायत्री छन्दः इन्द्रो
 देवतेति । “इन्द्र इत्” इन्द्र एव “हयोः” हरिनामकयोरश्वयोः †
 “सचा” सह युगपत् “आ सन्निष्ठाः” सर्वतः सम्यक्षिप्रयिता ।
 कौटुशयोः हयोः ? “वचोयुजा” इन्द्रस्य वचनमात्रेण रथे युज्य-
 मानयोः सुशिक्षितयोस्त्यर्थः । अयम् “इन्द्रः” ‘वज्जी’ वज्रयुक्तः
 “हिरण्ययः” हिरण्यमयः ॥ सर्वाभरणैरुपेतइत्यर्थः ॥ ३ ॥ १२

* उ० २, १, ८, २=अ० १, १, १२, २-२ ।
 † “वचनम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।
 ‡ “हरी इन्द्रस्य”—इति मि० जै० १, १५, १ ।
 § “हजगवाक्ष्वाक्ष्वाधोर्हिरण्ययानि इन्द्रसि”—इति पा० ६, ४, १०५ ।

अथ चतुर्थी ।

२ २ १ २   २ १ २
इन्द्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषुच ।

२ २ २ १ २ २ २ २ २
उग्रउग्राभिहृतिभिः ॥ ४ ॥ १३ *

२   २ २ २ २   २ २ १ २   २ २ २ १
जा३ । औहोवा । ३ । औहोहाइ । ३ । इन्द्रोवजूहि

२   ५   २ २ २ २   २ २
रा२३ण्ययाउ । वा३ । ई२३४डा । औहोवा । ३ । औ

१ २   २ २ २ २ २   २   १
होहाइ । ३ । इन्द्रवाजेषुनो२३अवा३ । सहस्रप्रधना

२   २ २ २ २   २ २ १ २   २ २
२३इषुचा३ । औहोवा । ३ । औहोहाइ । ३ । उग्रउग्रा

२   २   २   १ १ १ १ १
भिहृ२३तिभाउ । वा३ । इट् । इडा२३४पृ ॥ ११ ॥ १२, १३

हे “इन्द्र” ! “उग्रः” शत्रुभिरप्रघृण्यस्व “उग्राभिः” अप्र-
घृण्याभिः “जतिभिः” अस्माहेथपरपक्षाभिः “वाजेषु” युद्धेषु +
“नः” अस्मान् “अव” रक्ष तथा “सहस्रप्रधनेषु च” सहस्र-
सङ्घाक-गजाश्वादि-लाभयुक्तेषु महायुद्धेष्वपि रक्ष ॥ ४ ॥ १३

* ऋ० ८, ८, ३८, १ ।

† आ० गा० १५० १, १, ११ ।

‡ “वाजे” — इति पञ्चमनामस्य द्विचत्वारिंशत्तमं नैषष्टकम् २, १० ।

अथ पञ्चमौ ।

१ २ ३ १ २ २ १ २ १ २

प्रथश्चयस्यसप्रथश्चनामा

२ २ १ १ २ २ २

नुष्टु भस्यश्चविषोश्चविर्यत् ।

२ १ २ २ १ २ १ २

धातुद्यु तानात्मवितुश्चविष्णी

२ १ २ २ १ २

रथन्तरमाजभारावसिष्ठः ॥ ५ ॥ १४ *

^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^१
 † द्वाउप्राथाः । चयस्यसप्रथः । चना२ । मा३उवा३ ।
^२ ^१ ^२ ^५ ^२ ^५ ^{१२} ^२
 ई३हा । ३ । ऊवा३ । ओ२३४वा । ई२३४डा । आनुष्टुभस्य
^१ ^१ ^२ ^२ ^{२२} ^१
 चविषः । चवा२इः । या३उवा ३ । ई३हा । ३ । ऊवाइ
^२ ^५ ^२ ^५ ^{२२} ^{२२} ^१ ^२
 ओ२३४वा । ई२३४डा । धातुद्यु तानात्मवितुः । चवा-
^२ ^२ ^{२२} ^२ ^५
 २इ । ष्णा३उवा३ । ई३हा । ३ । ऊवाइ । ओ२३४वा ।
^२ ^५ ^२ ^{२२} ^{२२} ^१ ^२ ^२
 ई२३४डा । रथन्तरमाजभारा । वसा२इ । ष्टा३उवा३ ।
^{२२} ^१ ^२ ^५ ^२ ^५ ^२
 ई३हा । ३ । ऊवाइ । ओ२३४वा । ई२३४डा । ए३ ।
^१
 द्युत् ॥ ५ ॥

• ऋ० १, ८, ०, १ ।

† “वसिष्ठसप्तौ द्वौ”—इति आ० भा० २, २, २८ ।

^{१ १} प्राथाः । ^१ चयस्यसप्रथः । ^२ चना२ । ^३ मा३१उवार३ ।
^{२२२} इडा । ^१ ३ । ^२ होइ । ^३ हो । ^{१२} वाहा३१उवार३ । ^{१ ५} इ२३४हा ।
^{१२ १} आनुष्टुभस्यहविषः । ^{१ २} हवा२इः । ^१ या३१उवार३ । ^{१२२} ईडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^२ हो । ^{१२} वाहा३१उवार३ । ^{१ ५} ई२३४हा । ^{१२१ २ १२} धातुर्द्युताना
^१ त्सवितुः । ^२ चवा२इ । ^१ ष्णा३ । ^१ उवा३ । ^{१२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^२ हो । ^{१२} वाहा३१उवार३ । ^{१ ५} ई२३४हा । ^{१ १} रथन्तर
^{२ १२२} माजमारा । ^१ वसा२इ । ^{१ २} ष्टा३१उवार३ । ^{१२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^{२ १२} होवाहा३१उवार३ । ^{१ ५} ई२३४हा । ^{१ ११} ए३ । ^{११} द्यूता
^{११११} २३४पूः ॥ ६ ण ॥ १४

अपश्यत् प्रथइत्वितां त्रिष्टुभं प्रथनामकः ।

वैश्वदेवीं भवेदेवं छन्दो दैवतनिर्णयः ॥

“यस्य” वसिष्ठस्य “प्रथः” नाम पुत्रः यस्य भरहाजस्य “स
 प्रथः नाम” पुत्रः तयोर्मध्ये “वसिष्ठः” मम पिता “अनुष्टुभस्य”
 अनुष्टुप् छन्दसा युक्तस्य “हविषः” घर्माख्यस्य “यहविः” हविष्ठा

अथ षष्ठी ।

^{३११} ^{३१२} ^{३२} ^{३१२}
नियुत्वान्वायवागद्यय्शुक्रोअयामिते ।

^{१२} ^{३२३२}
गन्तासि*सुन्वतोऽष्टम् ॥ ६ ॥ १५

^{२२} ^{२१} ^{२१} ^२ ^{२१}
† चाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शुक्र्शुक्रम् । ३ । शुक्र्शु
^२ ^{३१} ^{३१} ^२ ^२ ^२ ^{२२}
शुक्रम् । २ । शुक्र्शुक्रम् । नियुत्वान्वायाश्वागाश्
^२ ^२ ^{१२} ^{२२}
क्षीरे । अय्शुक्राआश्यामाश्तारेइ । गन्तासि
^{१२} ^{२२} ^{२१} ^२
सुन्वाश्तोऽष्टश्चाश्चम् । चाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शु-
^१ ^२ ^{२१} ^२ ^{३२} ^{११}
क्र्शुक्रम् । २ । शुक्र्शुक्रम् । शुक्र्शुक्रम् । २ ।
पादकं “रथन्तरं” साम तद्रथन्तरं “धातुः” धातुसञ्ज्ञाद्देवात् †
“द्युतानात्” द्योतमानात् सवितुष ॥ विष्णोष § “आज-
हार” आहृतवान् । [ह्यहोर्भं इति भत्वं रथशब्दीपपदात्
तरतेः संज्ञायां भृदृद्वीति खच् । अरुर्हिषदजन्तस्येति सुमा-
गमः ॥ ५ ॥ १४

* “गतासि”—इति ऋ० ।

† “शुक्रम्”—इति चा० प्रा० ३, १, १२ ।

‡ “धाता-विधाता” सर्वस्य इति नैबल्लम् ३का० ११७० १०७० ।

॥ “सविता सर्वस्य प्रसविता”—इति नैबल्लम् ३का० १०७० ११७० ।

§ “विष्णुर्विभ्रतेर्वा व्यभ्रतेर्वा”—इत्यादि नैबल्लम् ३का० ११७० १५७० ।

रथश्च विष्णुशब्देऽथ सर्ववापी सर्वान्नाशतीति सिद्धान्तः ।

अथ सप्तमी ।

१ २२ १११ ११२
यज्जायथाञ्चपूव्यमिधवन्वृत्रहत्याय ।

१ २ १ २ १ ० १ २ २
तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्नाउतोदिवम् ॥ ७ ॥ १६ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २
शुक्रम् । शूर । कार३४ । औहोवा । ए । शुक्रम् ।
३ ॥ ७ † ॥ १५

नियुत्वानिति गायत्र्या वायुं गृह्णमद्गोऽब्रवीत् ॥

हे “वायो” ! † “नियुत्वान्” नियतो वाहनानि [वायोः
नियुतोरिति (१, १५, १०) निघण्टुः] तैर्युक्तस्त्वं “आगहि”
आगच्छ । “अयं” “शुक्रः” दीप्यमानः सोमः ते तुभ्यं “अयामि”
[यामेः कर्मणि लुङि रूपम्] नियतो गृहीत आसीत् यतः
‘सुन्वतः’ सोमाभिषवं कुर्वतो यजमानस्य “गृहं” “गन्तासि”
यातोसि ॥ ६ ॥ १५

* उ० ६, १, २६, १=७० ६, ६, ११, ५-१-०-ऊर्ध्वे १, २, १६=२, १, २=
३, २, १६ ।

† आ० आ० २५० ३, २, ७ ।

‡ ‘वायुर्वतोर्वतो वांस्ताद् गति-कर्मणः’—इत्यादि नैबल्लम् २का० १०१, १७० ।

^{२२ २} * एयज्जायथाः । ^{१२ १} अपूर्वि^१या । ^१ द्वा^२उ । ^{२ १} मघवन्वृ^१ । ^२ द्वा-
^{१ २२} उ । ^२ त्रहत्याया । ^{२ २ १} द्वाउ । ^१ तत्पृथिवीम् । ^{२ १} द्वाउ । अ-
^१ प्रथयाः । ^१ द्वाउ । ^{२२२ २ १ २} एअ्रीहोवादीशाः । ^{२ १} तदस्तम्नाः ।
^२ द्वाउ । ^{२२ १} उतोदिवाम् । ^१ द्वाउ । ^{२२ २} एअ्रीहोवा३ । ^१ अस्
^{१११}
 पया२३४५ः ॥ ८ ॥

^{२२२ २} एद्वाउयज्जायथाः । ^{२२ १} अपूर्वि^१या । ^१ होइ । ^{२ १} द्वाउद्वाउ-
^१ द्वाउ । ^{२ १} मघवन्वृ^१ । ^१ होइ । ^{२ १} द्वाउ३ । ^{२ २२} त्रहत्याया ।
^१ होइ । ^{२ १} द्वाउ३ । ^{१ १} तत्पृथिवीम् । ^१ होइ । ^{२ १} द्वाउ
^{१ १} ३ । ^१ अप्रथयाः । ^१ होइ । ^{२ १} द्वाउ३ । ^{२ २ २ २ १ १} एअ्रीहोवादीशाः ।
^{१ १} तदस्तम्नाः । ^१ होइ । ^{२ १} द्वाउ३ । ^{२ २ १} उतोदिवाम् । ^१ होइ ।
^{२ १} ३ । ^{२ २ २ २} द्वाउ३ । ^१ एअ्रीहोवा३ । ^{१ १ १ १} हस् पया२३४५ः ॥ १० ॥

० "वायोः षट् साराच्च"—इति चा० मा० १, २, १८ ।

^{२२२} एहाउ । ^{१२} औश्चो२ । ^{१२} यज्जायथा३ । ^{२२} अपूर्विया । ^१ चो
^१ ववारश्चोइ । ^१ मा । ^१ घनवृत्रहत्याया । ^२ होववारश्चोइ
^१ इ । ^१ तान् । ^२ पृथिवीमप्राथयाः । ^१ होववारश्चोइ । ^२ एच्री
^{२२} होवादीशाः । ^१ होववारश्चोइ । ^१ तात् । ^२ अस्तम्नाउतो
^१ दिवाम् । ^१ होववारश्चोइ । ^२ एच्रीहोवा३ । ^२ हस्रडापया
 २२२२
 २२४५ः ॥ ११ ॥

^१ याज्जायाज्जा । ^२ यथाअपूर्वियाच्रीश्चो । ^२ हारइया ।
^२ औश्चो । ^१ माघवम्बृत्रहत्यायाच्रीश्चो । ^२ हारइया । ^२ औश्
^१ चो । ^१ तात्पृथिवीमप्राथयाच्रीश्चो । ^२ हारइया । ^२ औश्चो ।
^१ तादस्तम्नाउतोदिवाम् । ^२ मौश्चो । ^२ हारइया । ^२ औ
^२ २२२
 २२४५ः ॥ १२ ॥

^२ ऊ । ^२ वौश्चोइ । ^२ यज्जायथाः । ^२ अर्विपूया । ^२ म

^{१ १ १} घावन्क् । ^{२ १ १२१} त्रक्षत्याया । ^{१-१ १ १} तत्पृथिवीम् । ^{१ १ १ १} अप्राथयाः । त

^{१ १ १} दस्तम्नाः । ^{२ १ १ १} उतोदिवाम् । ^२ ऊ । ^{१ २ २} वीक्षोश्इ । ^२ ऊ ।

^{१ २ २} वीक्षोश्इ । ^२ उज्जवाश्छाउ । ^२ वाश् । ^१ चस् ॥ १३ ॥

^{२ २} योरयिवोराश्यिन्तमाः । ^{२ २ २} योद्युम्नारश्छइर्द्यु । ^{५ २ १} म्नाव

^{२ २ २} तमारश्इ । ^{५ २ २ २} सोमःश्छश्छताः । ^{२ २ २} साइन्द्रतायेश् । ^२ अस्ति

^{२ ५ २ २} स्वारश्छधा । ^{१ २ २} एतेश् । ^{२ २ २} मारश्छदाः । ^{५ ५ ५} उज्जवाश्छाउ । वा ।

^१ चस् ॥ १४ ॥

^{१ २} * छाउहोहाइ । ^{२ १ २ १} अन्तरिक्षसुवर्दिवञ्जग । ^२ म्ना ।

^{१ २} (त्रिः) । ^{२ २} परात्परमैस्य । ^{१ १ २} त । ^{२ २ १} परात्पर । ^{२ २ १} मरैय । ता ।

^{१ २} परात्परमैरय । ^{२ २} त । ^{१ २ २ २} औहोवाहाउ । ^{२ २ २ २} वा । ^{२ २ २} ए । ^{२ २ २} यज्ञो

^{२ १ २ २ २ २ २ २ २ २} दिवोमूर्ध्वादेवमादनोघर्माज्योतिः ॥ १५ ॥

* "निम्बोकीणि सरीयाणि"—इति षा० प्रा० ३, १, १८ ।

^{१२ २} ^{१ १ १ १} ^१ ^१
 छाउहोहोइ । इ । अन्तरिक्षं सुवर्दिवञ्जग । मा ।

^{१२} ^{२ १} ^१ ^{१२} ^{२ १}
 (त्रिः) । परात्पर मैरय । ता । परात्पर मैरय ।

^१ ^{१२} ^{२ १} ^२ ^{१२} ^{१२} ^१
 ता । परात्पर मैरय । त । औहोवाहोउ । वा ।

^{१२ २} ^१ ^{२ १२ २} ^१ ^{१२} ^{२ १२२ १ २ १२}
 ए । पृथिव्यन्तरिक्षन्धौरापः कनिक्रदात्सिन्धुरापोमरुतोमा

^२ ^{१२ २}
 दयन्ताङ्घ्र्मोज्योतिः ॥ १६ ॥

^{१२ २} ^{१५} ^{२ १२ २ २}
 छाउहोहोइ (इत्यादिपूर्वपाठः) ता । दिवोमूर्ध्निथ

^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१ २ १ २ २}
 स मैरयन् । होये३ । होर३४वा । यशोघर्मोज्यो

^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१ २ २}
 तिः । यशःसमैरयन् । होये३ । होर३४वा । तेजो

^{२ १ २ २} ^{२ २} ^{२ २} ^{१ २} ^३
 घर्मोज्योतिः । तेजःसमैरयन् । होये ३ । हो २ ३

^५ ^{१ १ १ २ २} ^१ ^{२ २} ^{२ २}
 ४वा । सुवर्धर्मोज्योतिः । सुवःसमैरयन् । होये३ ।

^३ ^५ ^{१२ १ २ २} ^१ ^{१२} ^{२ २}
 हो २ ३ ४ वा । २ । ज्योतिर्धर्मोज्योतिः । ज्योतिःसमैर

^{१ २} ^३ ^{२ १ २ १ २ २}
 यन् । होये३ । होर३४पुवाइपुई । धर्माघर्मोज्यो

तिः ॥ १७ ॥

१२ २ १५ १२ १२२ २
 * चाउचोचाइ (इत्यादि) ता। औचोवाचाउ। वा
 १२ १२२ १ २ १२ १ १२२२ २ १२ १ २
 ए। इडांयच्छदस्कृतिंयच्छ। ए। मनञ्जोयच्छ। ए। मनो
 २ १२ २ १२ १ २ १२ १२२ २ २
 महिमानंयच्छ। ए। यशस्विषिंयच्छ। ए। प्रजवर्चायच्छ।
 १२ १२ २ १२ १ १२ २ १२ १ २
 ए। पशून्विशंयच्छ। ए। ब्रह्मक्षत्रंयच्छ। ए। स्वर्ज्याति-
 यच्छ ॥ १८ ॥

१२ २ १५ २ २ २
 चाउचोचाइ। (इत्यादि) ता। यज्जायथा। अ
 २ २ २ १२ २ २ २ २ २ २
 पूर्वाया। मघवन्वृत्रहत्याया। या। तत्पृथिवीमप्राथा
 २ २ २ २ २ १२ २
 याः। तदस्तम्नाउतोदाइवाम्। चाउचोचाइ (इत्या
 २ १२ १२२ २ १२ १२२ २ २
 दि) ता। औचोवाचाउ। वा। ए। तेजोघर्मःसङ्गी
 २ २ १ २ २ २ २ १२ २ २ २ १ २ २
 उन्ते शिशुमतीर्वायुगोपास्तेजस्वतीर्मसङ्गीर्भुवनानिचक्रदुः।
 २ १२२२ २ १२२
 इट् इडा२३४५। ई२३४५ ॥ १९ ॥

* "पञ्चानुनामम्"—इति चा० प्रा० ३, १, २, १९।

^{१२ २} छाउहोवा । ^{१२ २ ३} ३ । ^१ परात्यरमैरय । ^{१२} ता । परात्य
^{२ १ १} रमैरय । ^{१२ २ १ १} ता । परत्यरमैरय । ^{१२ १२ १} त । ^{१२ १२ १} श्रीहोवाहा
^२ उ । ^{१ २} वा । ^{१२ १} इन्द्रो । ^{१२ २} धेनुः । ^{१२ २} ३ । ^{१२ २} आपो ^{१२ १} धेनुः ।
^{१२} ३ । ^{१२ १} भूमि ^{१२ १} र्धेनुः । ^{२ १} ३ । ^{१२ १} अन्तरिक्षधेनु । ^{१२} ३ । ^{१२} द्यौः
^{१२ १} र्धेनुः । ^१ ३ । ^{१२} परं ^{१ १} धेनु । ^{१२ १} ३ । ^{१२ १} व्रतं ^{१२ १} धेनु । ^{१२} ३ ।
^{२ १} सत्यं ^{१२ १} धेनु ^१ ३ । ^{१२ १} षटं ^{१२ १} धेनु । ^{१२} ३ । ^{१२} इडा
^{१२ १} धेनुः । ^१ ३ । ^{१२ १} स्व ^{१२ १} र्धेनुः । ^{१२} ३ । ^{१२} ज्योति ^{१२ १} र्धेनुः ।
 ३ ॥ २० ॥

^{१२ २} छाउहोवा । ^{१२ १ १२ २} ३ । (इत्यादि) ^{१२} ता । ^{१२} यज्जा ^{१२} यथाः ।
^{१२ २} अपूर्विया । ^{१२ २} अपूर्विया३ । ^{१ २ १ ५ १ २} आपूर्वार३४या । ^{१ २} मघवनकु ।
^{१ २ २} त्रहत्याया । ^{१ २ २} त्रहत्याया३ । ^{१ २ १ ५ १} त्राहत्या२३४या । ^१ तत्पृ
^{१ २ २} थिवीम् । ^{२ २} अप्राथयाः । ^{१ २} अप्राथया३ । ^{१ २ ३ ५} आप्राथा२३४याः ।
^{१ २ २} तदस्तम्नाः । ^{१ २ २} उत्तोदिवाम् । ^{१ २ २} उत्तोदिवाम् । ^{१ २} उत्तो

^३ दार३३इवाम् । ^३ चाउहोवा । ^३ ३ । (इत्यादि) ^३ त ।

^{१२} श्रीहोवाचाउ । ^१ वा । ^{१२२} तेजोघर्मःसङ्गौडन्तेवायुगोपास्ते

^{१२} जस्वतीर्म ^{१२१} रुक्मिभुवनानिचक्रदुः ॥ २१ ॥

^१ चा२ऊवाक् । ^३ ३ । ^{१२} होवा । ^{१२} २ । ^{१२} होवा३ । ^१ चाउवा ।

^{१२} ए । ^{१२१२१२} तोकम्प्रजाङ्गर्भो ^२ नायमदध्ना ^{१२१} च्चाचपराचपथिभिश्चर-

^३ न्ता२३४५ः ॥ २२ ॥

^१ * चा२ऊवाक् । ^३ ३ । ^{१२} होवा । ^३ ३ । ^{१२} अयस्सशिङ्ते३ ।

^१ होइ । ^{१२२१२} यस्माद्यावापृथिवी ^२ भूवनानिचक्रदुः । ^१ हो

^३ इ । ^{१२} अयस्सशिङ्ते३ । ^३ होइ । ^{१२२१२१२} यस्मादापत्रौषधयोभुव-

^{१२} नानिचक्रदुः । ^१ होइ । ^{१२} अयस्सशिङ्ते३ । ^१ होइ । ^{१२२} यस्मा

^३ त्समुद्रियामुवनानिचक्रदुः । ^३ होइ । ^{१२} अयस्सशिङ्ते ३ ।

^३ होइ । ^{१२२१} यस्माद्विश्वाभूताभवनानिचक्रदुः । ^३ होइ । ^३ चा

• "अडनाजम्"—इति आ० प्रा० ३,९,१८ ।

१ १ २ २२ १ २
 २जवाक् । ३ । होवा३ । छाउवा । ए । आपः । २ ।

२ ११११
 आपार३४५ः ॥ २३ ॥

१ १ १ २ २२ ३ २२ १
 हा २जवाक् । ३ । होवा । ३ । येभिर्विया । अमैरा
 २२ १ ३ २२ १ २२ २२
 यारः । तेभिर्विया । अहीमादारम् । येभिर्भूताम् ।

२२ १ २२ १२१ १२२ १२ १ २२ १
 सहःसाहारः । तेभिस्तेजआपः । आपार । येभिर्व्य

२ २ २ २ १ २ १ २ १ ३
 न्तरिक्तमैरया३ः । छाउवा । ए । आपः । २ । आपा

१ १ १
 २३४५ः ॥ २४ ॥

१ १ १ २ २ २
 हारजवाक् । ३ । होवा । ३ । यजजायथा । अ

१ १ १ १ १
 पूहोर । वीथार । मघवनवृत्रहाहोर । त्यायार । तत्

१ १ २
 पृथिवीमप्राहोर । थायाः२ । तदस्तम्नाउतोहोर

१ १ १ १
 रइ । दाइवारम् । हारजवाक् । ३ । होवा । २ ।

१ २ २ २ २ २ १
 होवा३ । छाउवा । ए । तेजोघर्मःसङ्गीडन्नेशि

१२ २ १२ २२ १२ १२ १ २ १ २२ १ २ १ १ १
 शुभनीर्वायुगोपास्तजस्वतीर्मरुद्भिभुवनानिचक्रदू २ ३ ४ ५ः
 ॥ २५ * ॥ १६

नृमेध-पुबमेधो हावृषी ऐन्द्रा अनुष्टुभः ॥

हे “अपूर्व्य” त्वत्तोव्यतिरिक्तेन पूर्वेषु वर्जित ! † । हे “मघ-
 वन्” मंहनीयतम धनवन्निन्द्र । “वृत्रहत्याय” ‡ वृत्रासुर-
 हननाय “यद्” यदा त्वं “जायथाः” उत्पन्नः प्रादुर्भूतोसि “तत्”
 तदानीमेव “पृथिवीं” प्रथमानाम् “अप्रथयः” प्रसिद्धां वृद्धाम-
 क्तरोः । “उत” अपि च “दिवं” द्यां द्यलोकम् अन्तरिक्षेण
 “अस्तन्नाः” निरुद्धा मकार्षीः ॥ ईदृशं वीर्यं त्वदन्वस्व न भवती-
 त्यर्थं द्योतयितुम् अपूर्व्यति पदम् ॥ ७ ॥ १६

इति श्रीमत्सायणार्थ्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याननिष्ठस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* आ० गा० १५० ६, २, ८—२५ ।

† ‘अपूर्व्या पूर्वेषु मध्वरात्रादिकालेषु विश्रमाना’—इति १५० २, ७, ४र्थे चिं सायणः ।
 ‘यतः पूर्वं नास्ति सा अपूर्वा, अपूर्वा एव अपूर्वा, सायणिकसहितः ; प्रथमेत्यर्थः’—
 इति च तत्रैव वि० ।

‡ ‘अथास्य कर्म—रसातुप्रदानं वृत्रवधो या च का च वसुहतिरिन्द्रकर्मैव तत्’—
 इति नैबन्तम् ३का० ७अ० १०ख० । ‘वृत्रवधो मेघवधः’—इति च तत्रत्य-भाष्यम् ।
 “तत्कोटवोमेघइति नैबन्ताः । लाट्टोऽसुररत्यैतिहासिकाः । अपास्य ज्योतिषस्य मिथो-
 धावकर्मणो वर्षकर्म आयते तत्रोपमार्थेन युद्धवर्षा भवन्ति”—इति निब० नै० २, १६ ।

अथ द्वितीया ।

१ ३ २   ३ १ २   ४ २ ३
सन्ति पयांसिसमुयन्तुवाजाः

१२   २२   ३ १ १
संवृष्णान्यभिमातिषाक्षः ।

२ ३ १ १ १ १   २२   १   १२   १
तारार२३४पुः । छाड । ३ । आनोऽब्रु० । ए । रक्ष

२२   २ २ २ २ १   २२ २   २   २२   १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारः । २ । ए । रक्ष

२२   २ २ २ २   २ २ २ २   २ ३ १ १ १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारा२३४पुः ॥ ७ * ॥ १७

वामदेवच्छविः प्रीक्षी मयीत्यस्याः प्रजापतिः ।

देवता स्यात्तत्सुहृद्दोऽनुष्टुप् सद्यइतीरितम् ॥

“परमेष्ठी” परमे लोके तिष्ठतीति परमेष्ठी “प्रजापतिः”[†]
“दिवि” द्योतमाने स्वर्गे “द्यामिव” द्योतमानां कान्ति मिव ।
“मयि” अस्मदीये शरीरे “वर्चः” तेजः ब्रह्माख्यं “दृंहतु” वर्द्ध-
यतु । “अथी” अपिच “यमश्च” दृंहतु । “अथी” किञ्च
“यज्ञस्य” यागस्य सम्बन्धि अतएव स उत्तमं “पयः” हविलक्षणा
मन्त्रं च दृंहतु ॥ १ ॥ १७

• ११० मा० १५० ४, १, ७ ।

† ‘प्रजापतिः प्रजानां पाता पालयिता वा’—इत्यादि नैदकम् २३० १०५० ४२;
४३ च० ।

१ १ २   ३ १ २
 आप्यायमानोऽमृततायसोम

३ १ २ २ २ १ २
 दिविश्रवाः सुत्तमानिधिष्व ॥ २ ॥ १८ *

१ २   २ १ २   १ १   १ २
 † श्रीवारः । ३ । सन्ते पया । सीरसमु । यन्तु
 ४ २ ५   १ २   २ १   १ २ ३ ४ २ ५
 वाजाः । संवृष्ण्या । नीश्रमि । मातिषाद्वाः ।
 २ २ १ २   २ १   २ २ ३ ४ २ ५   २ १
 आप्यायमा । नोऽमृत । तायसोमा । दिविश्रवा ।
 २ १   १ २ ३ ४ ५   १ २   १
 सीरुत्त । मानिधिष्वा । श्रीवारः । २ । श्रीरः ।
 ३   ५ २ २
 वारः ३ । श्रीद्वा । ३ ॥ ८ † ॥

१   १ १ २   १ १   १ २ ३ ४ २ ५
 † इरः । ३ । सन्ते पया । सीरसमु । यन्तुवाजाः ।
 २ १ २   २ १   १ २ ३ ४ २ ५   २ २ १ २
 संवृष्ण्या । नीश्रमि । मातिषाद्वाः । आप्यायमा ।
 २ १   २ २ ३ ४ २ ५   २ १ २   २ १ २ २ ३ ४
 नोऽमृत । तायसोमा । दिविश्रवा । सीरुत्तमानिधि
 ५   १   १ २   ५ २ १   १
 ष्वा । इरः । २ । इरः आरः ३ श्रीद्वा । ३ ॥ ११ § ॥ १८

* ऋ० १, ६, २९, २ । † “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, ३, २० ।

‡ आ० मा० २५० ४, १, ८ ।

¶ “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

§ आ० मा० २५० ५, १, ११ ।

अथ तृतीया ।

१ ३ १२ १२ ३ २ २ १ २ ३ १
 त्वमिमाओषधीःसोमविश्वस्त्वमपोअजनयस्त्वङ्गाः ।

१२ २२ ३ २५ १ १ ३ १ २ २ २ १ २ २ २
 त्वमातनोरुर्वा३न्तरि३न्त्वञ्जोतिषावितमोववर्थ ॥ ३॥१९

१२ २ ३ २ १ २ २ २
 * चाउ । ३ । द्यौवा३ । ३ । चाह । द्यौवा३ ।

२ २ ४ २ १ १ १ ४ २
 ३ । द्यौवा३ । ३ । द्यौवा३४५ । २ । द्यौवा३४ ।

४ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 औद्यौवा । त्वमिमाओषधीःसोमविश्वः । त्वमपोअज

त्रिष्टुभः पावमान्यः स्यादृषिर्गौतमनामकः ।

हे “सोम !” “अभिमातिषाहः” अभिमातीनां शत्रूणां हन्तुः
 “ते” तव एवभूतं त्वां “पयांसि” अपणार्थानि क्षीराणि “संयन्तु”
 सङ्गच्छन्ताम् । तथा “वाजाः” हविलर्क्षणान्यन्नानि च त्वां सङ्ग-
 च्छन्ताम् । “वृष्णानि” वीर्याणि च सङ्गच्छन्ताम् । हे “सोम !”
 त्वम् “अमृताय” आत्मनः अमृतत्वाय अमरत्वाय “आ” समन्ता-
 हर्षमानः सन् “दिवि” नभसि स्वर्गे “उत्तमानि” उद्गततमानि
 उत्कृष्टानि “अवांसि” अन्नानि अस्माभिर्भोक्तव्यानि हविलर्क्ष-
 णानि “धिष्व” धारयते । [“क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति (पा०२,
 ३, १३) कर्मणः सम्प्रदानत्वात् चतुर्थ्यर्थे षष्ठी + ॥ २ ॥ १८

० “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

+ “चतुर्थ्यर्थे षष्ठ्यं हन्सि”—इति पा०२, ३, १२ ।

^{१ २} नयस्त्वङ्गाः । ^{१ २ ३२ १} त्वमातनोरुर्वन्तरिचं । ^{१ २ ३२ १} त्वञ्जगोतिषावितमो
^१ ववर्थ । ^{३२} हाउ । ^३ ३ । ^१ चौवा३ । ^३ ३ । ^{३२} हाह । ^१ चौवा
^{३२} ३ । ^३ ३ । ^{४ १ १ १ १} चौवा३ । ^३ ३ । ^{४ ५} चौवा ३ ४ ५ । ^३ ३ । ^४ चौ३
^२ वा३४ । ^{५ २ २} औचौवा । ^{३२ १} ए । ^{१ १ १ २ १ २ ३} जनदिवमन्तरिक्षमृथिवीवि
^{१ २ २} श्वभोजसम्युरुहपाञ्जीजनः । ^१ इट् । ^{१ १ १ १ १} इडा२३४५॥१०*॥१९

हे “सोम !” “त्वम्” “इमाः” भूम्यां वर्तमानाः “विश्वाः”
 सर्वाः “ओषधीः” “अजनयः” उत्पादितवानसि । तथा “त्वम्”
 “अपः” तासां मोषधीनां कारणभूतानि वृष्ट्युदकानि अजनयः ।
 तथा त्वं “गाः” सर्वान् पशून् † उदपादयः । “उरु”
 विस्तीर्णम् “अन्तरिचं” “त्वम्” “आ तनोः” विस्तारितवानसि ।
 तस्मिन्नन्तरिचे यत् “तमः” अस्मद्दृष्टि-निरोधकम् अन्धकारं
 तदपि “त्वं” “ज्योतिषा” आत्मीयेन प्रकाशेन “वि ववर्थ” वि-
 शिष्टं कृतवानसि । [ववर्थं वृञ् वरणे लिट्स्थलि, “बभूधातत-
 न्यजगृश्वववर्थति” (पा० ७, २, ६४) निपाच्यते ॥

“आतनोः”—“आततन्य”—इति साम्न ऋचः पाठो ॥ ३ ॥ १९

* आ० गा० ३ पा० ४, १, १० ।

† “अथापि पशुनामेव भवत्येतस्मादेव”—इति निरु० नै० २, ५ ।

१८ १ १८ १ १ १५ १८ १८१८ १ १८
 वेधुनिधिमाँ अहम् । छाउश्वा । ए । देवेधुनिधिमाँ
 अहम् । (एवं त्रिः) ॥ १८ * ॥ २०

अग्नि मीडे मधुच्छन्दा गायत्रेषाग्नि-संस्तुतिः ।

“अग्नि”-नामकं “देवम्” “ईडे” स्तौमि [ईड स्तुताविति (अदा० आ०) धातुः मन्त्रस्यास्य होत्रा प्रयुज्यमानत्वात् अहं होता स्तौमीति लभ्यते] कौटुशम् अग्निम् ? “यज्ञस्य पुरोहितं” यथा रात्रः पुरोहितः तदभौष्टं सम्पादयति तथाग्निरपि यज्ञस्यापेक्षितं होमं सम्पादयति । यदा यज्ञस्य सम्बन्धिनि पूर्वभागे आहवनीयरूपेणावस्थितम् । पुनः कौटुशम् ? “होतारम्” ऋत्विजम् [देवानां यज्ञेषु होट्टनामक ऋत्विगग्निरेव । तथाच श्रूयते— “अग्निर्वै देवानां होतिति” । पुनरपि कौटुशम् ? “रत्नधातमं” यागरूपाणां रत्नानाम् अतिशयेन धारयितारं पोषयितारं वा † । अत्राग्नि-शब्दस्य यास्की बहुधा निर्वचनं दर्शयति— “अथातीनुक्कमिथ्यामीऽग्निः पृथिवीस्थानस्तं प्रथमं व्याख्यास्यामी अग्निः कस्मादयणी भवति, अयं यज्ञेषु प्रणीयतेऽगं नयति सन्नममानोऽक्तोपनो भवतीति स्थीलाष्टौवि र्न क्तोपयति न स्नेहयति त्रिभ्य आस्थानेभ्यो जायतइति शाकपूणिरितादक्ताहृग् धाहानी तात्स खल्वेते रकार मादत्ते गकारमनक्तेर्वा दहते र्वा नीः परस्तस्यैषा भवति(७, ४, १)” इति ॥ ४ ॥ २०

• आ० गा० १५०४, १, १८ ।

† यास्कस्त्वमुमेवं व्याख्यातवान्—“अग्निमीडेऽग्निं याचामीहिरध्वेषकर्म पूजा-कर्म वा पुरोहितो व्याख्यातो यज्ञश्च । देवो दानाद्वा दीपनाद्वा सोतनाद्वा हुष्यानी

अथ पञ्चमी ।

११ ११७ ११ १
तेमन्वतप्रथमस्त्रामगोना

२ ३१२११२ १२
न्त्रिःसप्तपरमस्त्रामजानन ।

१ २ ३ १ ३ १ २ ३ २
ताजानतीरभ्यनूषतस्त्रा

३ १ १ २ १ १ २ २ २ १ १
आविर्भुवन्नरूपीर्य्यशसागावः ॥ ५ ॥ २१

१२ १२ २ २ २ २ २ २ २
* षाउ । ३ । गावोषाउ । ३ । वृषभपत्नीर्षाउ । ३ ।

भवतीति वा यो देवः सा देवता । चोतारं कातारं । जुषोते चोते तीर्थवाभः ।
रत्नघातमम् रत्नशोयानां घनात्मा दानृतमम्—इति ०, १५ । “पुरोहितः पुर रतं
दधति”—इति च वाङ्मः २, १२ ॥ अत ऋषि स्वरसङ्घिवेदविधानप्रकारमित्य-
माह ऋषितः—“तदाग्निशब्दोऽभ्युत्पत्तिपक्षेऽपि वदत्यन्तोदानः भ्युत्पत्तौ तु मि-प्रत्यय-
स्वरेषु । अम् । सुप्तादनुदानः अमिपूर्वइत्येकादेशस्वरे कादेशउदाने गेत्नुदाचः । इक्षे ।
तिङ्गित्तिङ्गिति निघान्तः । संज्ञितायां नूदानादनुदानस्योतीकारः स्वरितः । स्वरितान्
संज्ञितायामिति खे इत्यस्य प्रचयापरपर्याया एकत्रुतिः । पुरः शब्दोऽन्तोदाचः पूर्वाचरा-
वराशामित्यसि प्रत्ययस्वरात् । चित-शब्दोऽपि धात्वो निघायां दधानेर्चैरिति षादेशे
प्रत्ययस्वरेषान्तोदानः । पुरोऽभ्युत्पत्ति मति-सम्ज्ञायां कृत्वतीति समासे समासान्तो-
दाने तत्पुरुषे तुष्ठाथेत्यस्य-पूर्वपद-प्रकृतिस्वरेषु मतिकारकोपपदान् क्वदिति कदु-
त्तरपद-प्रकृतिस्वरे षायादिस्वरे च पूर्वपूर्वापमर्द्देन प्राप्ते मतिरन्तर इति पूर्वपद-
प्रकृतिस्वरः । पुरः-शब्दोकारस्व संज्ञितायां प्रचये प्राप्ते उदानस्वरितपरस्य सङ्गत-
इत्यायनुदानः । ऋत्विक् शब्दः कदुत्तर-प्रकृतिस्वरेषान्तोदानः । षोड-शब्दसम्-
प्रत्ययान्तो नित्स्वरेषाच दानः । रत्न-शब्दो नञ्प्रियस्येत्यानुदानः रत्नानि दधानीति
रत्नधाः । समासस्वरेषु कदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरेषु वान्तोदानः । तमपः पिनादनुदा-
नान्ते स्वरितप्रचयावित्यादि चथाश्राक् मुञ्जेयम्—इति वै ।

* “मवां व्रते”—इति आ० ब्रा० १, २, ११ । तत्र पूर्वस् ।

३७ख,

१२ १   २   २   ६   २   २
 आविभुवन्नरुणीर्यशसागा । वाः । ३ । हाउ३ । वा ।

१२   १ २२   २२   १ २ १ १ १ १
 ए । दुघाः । २ । ए । दुघार२३४५ ॥ १८ * ॥ २१

त्रिष्टुभा वामदेवोऽस्तौदग्निं तेमन्वतेति च ।

हे “अग्ने !” “ते” स्तोत्रं कुर्वाणा अङ्गिरसः “गोनां” † गवां
 वाचां ‡ सम्बन्धि नाम स्तुति-साधकं शब्दमात्रं “प्रथमं” पूर्वम्,
 “अमन्वत” अजानत पश्चात्तस्या वाचः सम्बन्धीनि “त्रिःसप्त”
 एकविंशतिसङ्ख्याकानि “परमं” परमान्युक्तानि “नाम”
 नामानि स्तुति-साधकानि स्तोत्राणि [जातावेकवचनम् १]
 छन्दांसि वा [तानि च गायत्र्यादीनि जगत्यन्तानि सप्त §, अति-
 जगत्यादीनि अतिष्टत्यन्तानि सप्त॥, कृतिप्रभृतीन्युत्कृतिपर्यन्तानि
 सप्त +] ‘जानन्’ अजानन् अलभत एवंविधच्छन्दोयुक्ते मन्त्रे
 रग्निं मस्तुवन्नित्यर्थः । “ताः” वाचः “जानतीः” सर्वं जानत्यः
 “घाः” [क्षियन्ति गच्छन्त्युषः कालं प्रापयन्ति ताः] “अभ्यनू-

* आ० जा० १५० ५, २, १८ ।

† “गोः पादानो (०, १, ५०)” — इति पा० ।

‡ “जोः” — इति वाङ्मामसु चतुर्थं शेषकम् (१, ११) ।

१ “जात्याख्यायामेकवचनं बहुवचनमन्वतरस्वाम्” — इति पा० १, २, ६० ।

§ गायत्री, १ उष्विक, २ अउष्टु, ५, ४ उचती, ५ पङ्क्तिः, ६ त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

॥ अतिजगती, २ शङ्करी, ३ अतिशङ्करी, ४ अष्टिः, ५ अत्यष्टिः, ६ छतिः,

७ अतिष्टतिः ।

+ कृतिः, २ प्रकृतिः, ३ आकृतिः, ४ विकृतिः, ५ संस्कृतिः, ६ अतिकृतिः,

७ उन्कृतिः ।

अथ ब्रह्मी ।

१३ १८ २२ ३ १

समन्यायन्तु उपयन्त्यन्याः

१३ १३ १३ १३

समानमूर्वन्नद्यस्पृणन्ति ।

१३ १३ १ १ १ १ १ २

तमूष्णुचिष्णुचयोदीदिवात्स

१ १८ १२ १ १ १ १ १

मपान्नपातमुपयन्त्यपः ॥ ६ ॥ २२ *

षत' अस्तुवन् । ततः सूर्यस्य "यशसा" तेजसा सह "अरुषोः" अरुषवर्षाः "गावः" + "आविर्भुवन्" प्रादुरभूवन् । यहा "ते" अङ्गिरसः "प्रथमं" पुरातनं "नाम" एहि सुरभि गुग्गुलु-गन्धिनीति धेनु-नामधेयम् "अमन्वत" उच्चारयामासुः । पश्चात् स-भूतानि पथिभिरपहृतानि षिःसप्त-रत्नान्यविन्दन् । तत उच्चारितं जानत्यो "गावः" "अभ्यनूषत" ह्यभारवलक्षणं शब्द-मकुर्वत । तदानीं मुधाः प्रादुरभूदिति ॥

"तेमन्वतप्रथमन्नामगोनान्निःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतश्चाआविर्भुवन्नरुषीर्यशसागावः"—इति छन्दो-गाः । "तेमन्वतप्रथमन्नामगोनान्निःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतश्चाआविर्भुवन्धेनोस्त्रिःसप्तमासुःपरमाणिविन्दन् । तज्जानतीरभ्यनूषतत्राआविर्भुवन्नरुषीर्यशसागोः" — इति बह्व-चाः ॥ ५ ॥ २१

* ऋ०८,०,१४,२१

† "अरुषो माय उपसाम्"—इति निघ० १, १५, ०१

^{१२} ^{१२२} ^{२१} ^२ ^१ ^{२२१}
 * छाउ । इ । ऐरयत् । इ । अपःसमैरयत् । इ । भूत
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 मैरयत् । इ । अपाङ्गर्भोग्निरिडा । पाङ्गर्भोग्निरिडा । २ ।
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 पृथिव्यागर्भोग्निरिडा । ३ । समन्यायन्त्युपयन्तियारश्न्याः ।
^{२२१२} ^{२१} ^२ ^{१२} ^{२२२१}
 समानमूर्वन्नद्यस्पृणाश्नती । तमुग्रुचिः॥ग्रुचयोदीदिवाश्
^२ ^{२१२} ^२ ^{२१} ^२ ^{२२}
 ३॥साम् । अपाङ्गपातमुपयन्तियारश्पाङ्गः । छाउ । ३ ।
^{१२२} ^{२१} ^२ ^२ ^{२२१२} ^२ ^{२२}
 ऐरयत् । ३ । अपःसमैरयत् । ३ । भूतमैरयत् । ३ । अपा
^२ ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 ङ्गर्भोग्निरिडा । पाङ्गर्भोग्निरिडा । २ । पृथिव्यागर्भोग्निरिडा
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^{२१}
 । २ । पृथिव्यागर्भोग्निरिडा इ । छाउवा । ए । अग्निःशि
^{२१} ^{२२} ^{२१} ^{२१} ^{२२} ^{२२} ^{२१} ^{२१} ^{२२}
 ग्रुक् । ए । ग्रुक्ःशिग्रुक् । ए । तेजःशक्रस्यशक्रम् । ए ।
^{१२} ^{२१२} ^{२१२} ^{२२} ^{२२२} ^{२२२१} ^{२२२} ^{२२} ^२ ^२
 तेजःसप्राःसमीचीः । ए । तेजउषोनजारः । ए । सुवर्ज्याती
^{११२१}
 २३४५ः ॥ ३ ॥
^{२२} ^{२२} ^२ ^{२२२} ^२
 छाउ । इ । ऐरयन् । इ । समैरयन् । ३ । सम
^२ ^२ ^२ ^{२१} ^२ ^{२२१२}
 खरन् । ३ । समन्यायन्त्युपयन्तियारश्न्याः । समानमूर्व

* "अपां व्रते इ" — इति आ० ब्रा० ३, २, २२ ।

^{२ १} ^२ ^{१२} ^{२ २ १ १}
 न्नद्यस्पृणा^{२३}न्ती । तमू^{१२}शुचिं^{२ २ १ १}शुचयो^{२ २ १ १}दीदिवार^{३ ५}
^२ साम् । अपान्नपातमुपयन्तिया^{२ १ २}३पा^{२ १ २}३ः । द्वा^{२ २}उ । ३ । ऐर
^२ यन् । ३ । समैरयन् । ३ । समस्वरन् । २ । समस्वरा^{२ २}३न् ।
^२ द्वा^{२ १ १ १ १}उवा^{२ १ १ १ १}३ । ई^{२ १ १ १ १}२३४पु ॥ ४ * ॥ २२

इतीयं त्रिष्टुबाग्नेयी दृष्टा गृह्णमदेन सा ।

“अन्याः” वर्षाणाः “आपः” “संयन्ति” भूम्यां सङ्गच्छन्ते
 “अन्याश्च” “पूर्व” तत्रावस्थिताः “उपयन्ति” उपगच्छन्ति । ताः
 सर्वा आपः “समानं” सह “नद्यः” नदीभूत्वा “ज्व” समुद्र-
 मध्ये वर्तमानं वडवानलं “पृणन्ति” प्रीणयन्ति [पृण प्रीणने(प०)
 तौदादिकः] “तसु” तमेव “अपान्नपातम्” “शुचिं” निर्मलं
 “दीदिवांसं” दीप्यमानं [दीदिवेति छान्दसो दीप्तिकर्मा लिटः
 क्षसुः ॥ वस्त्रेकाजादवसा मिति नियमादडभावः । छन्दसीवेति
 वक्तव्य मिति वचनाद्विवचनाभावः] एवञ्चूतं “शुचयः” शुद्धाः
 “आपः” “उपयन्ति” समीपे गच्छन्ति ॥

एष हि वैद्य तान्निरूपेण मेघे वर्तमानोऽस्मान् अजीजनदिति
 बुध्वा वडवानलरूपेण वर्तमानं तं पर्युपासत इत्यर्थः । यद्वा अन्या

एकधनास्था * आपः संयन्ति । चात्वालीत्करयोर्मध्ये † वस-
तीवरीभिः सङ्गच्छन्ते । अन्या वसतीवर्यास्था आपश्च ‡ उपर्यन्ति
उपगच्छन्ति एकमत्यं प्राप्ता भवन्ति । एताश्च मिलित्वा यज्ञं
साधयन्त्यः तस्माध्य-वृष्टि-द्वारा नद्यो भूत्वा ऊर्वं पृणन्तीत्यादि
समानम् । एवं हि आपो वा अस्पर्शन्त वयं पूर्वं यज्ञं वक्ष्याम
इत्यादिकी बह्वच-ब्राह्मण-विनियोगस्यानुगृह्यते ॥

“अपान्नपातमुपयन्त्यापः”—“परितस्थुरापः”—इति साम्न-
ऋचः पाठ-भेदः ॥ ६ ॥ २२

* “सोमकण्ठनाय यैर्जसमानोयते ते कुम्भा एकधनाः । एकं धनं सोमकण्ठं
यवेति”—इति वेददीपः (य० मा० ब्रा० स० ५७० ७क०) ।

† “उत्तरवेदिनिचयार्थं यत्र भूप्रदेशे ऋदं खनति स प्रदेशस्यात्वाल उच्यते”—
इति वेददीपः (य० मा० ब्रा० स० ५७० ७क०) । “स्मृत्प्रोत्सवातां ऋद मुत्करे
त्यजेत्”—इति वेददीपः (य० मा० ब्रा० स० १७० २५क०) ।

‡ “अग्नीषोमीयस्य वषामार्जनात्ने वसतीवरीपक्षस्य स्याद्मानानामनक्षमिते-
ऽसमितश्चेन्ननाद्यात्युरेजानश्चेदनीजानोऽन्यस्यापि समीपावसितस्य पुरेजानस्योभया
भाव उक्तुर्षीं हिरण्यं वोपयुं परि धारयन् हविष्यतीरिति”—इति का० सू० ८, ९,
७-१० । अग्नीषोमीयस्य पशोर्वषामार्जनपर्यान्ते कर्मणि ह्यते अनसङ्गते रवौ
वक्षन्तीनामपामेकदेशाद् वसतीवरीसञ्ज्ञानां सोमार्थाना मपां पक्षयं कार्यं हवि-
ष्यतीरिति (य० मा० ब्रा० स० ६७० २३क०) मन्त्रेण । यदि रविरसङ्गतो यजमानस्य
पुरा ईजानः सोमयाजौ तदा गृहे एव निनाद्यान्मणिकदाद् वसतीवरीपक्षस्य निनच-
नीयो निनाद्यः । यदि च यजमानः पुरा न सोमयाजौ तर्हि समीपस्थितस्य यष्टुः
मणिकदाद् पक्षस्य सस्य अन्यस्य च यज्ञकर्तृत्वाभावे उक्तां कनकं वा वक्षन्तीनामपां
समीपे धारयन् पक्षन्तोभ्यो वसतीवरीगृहीयादिति सूत्रार्थः ॥

अथाष्टमी ।

^{३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ २ ७ ३}
 प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमश्चः

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 प्रनोवचोविदथाजातवेदसे ।

^३ ^{१ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३}
 वैश्वानरायमतिर्नव्यसेशुचिः

^{१ २} ^{३ १ २ ३ १ २}
 सोमइवपवतेचारुरग्नये ॥ ८ ॥ २४ *

^{२२} ^१ ^{१५} ^१ ^१
 † हाउ । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । हाउवा३ ।

^{१ २ १ २ १ २} ^२ ^{१ १} ^२ ^{२ १ २}
 इस् इस् अर्चिः शोचिस्तपोहरः । प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमा

^२ ^{१ २ २} ^{२ २ १ १ २} ^१ ^{१ २ २ १ २}
 २३हाः । प्रनोवचोविदथाजातवेदार्शसाइ । वैश्वानराय

^{२ १ २} ^२ ^{१ २} ^{२ २ १ १} ^१
 मतिर्नव्यसेशु२३चीः । सोमइवपवतेचारुरग्ना२३य३इ ।

मिच्छति च । अतएव “भद्रा” कल्याणी रात्री “विश्वस्य” सर्वस्य
 “जगतः” “निवेशनी” निवेशकारिणी “अभूत्” भवति ।
 अहनि स्व-स्व-व्यापारात् खिन्नान् सर्वप्राणिनः स्वामक्षेषु स्वाप-
 यतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ २३

* अ०४, ८, १९, ३ ।

† “विश्वोर्नतम्”—इति आ०ब्रा०१, २, १२ ।

२८   १८   १५   २   ९   १
 षाड । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । षाडवा३ । ई२

१११

३४५ ॥ ७ * ॥

१८ १८   ३८ १८   ३८ २८ २ ८ १
 † षाडषाडषाड । ओहा । २ । ओहाइ । वयोहोइ ।
 १ ८ १ १ १   २८ १   २८ १
 ३ । पयोहोइचक्षुर्होइ । ३ । ओत्रहोइ । ३ । आयुर्होइ ।
 २ ८ १   २ ८ १   २ ८ १   २
 ३ । तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुव
 १   २ ८ १   २ १   ८   २ ८ १
 र्होइ । ३ । ज्योतिर्होइ । ३ । पृक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमा२३-
 १   १ ८ ८   ८ ८ १ ८   १   २ ८ ८   १ ८
 षाः । पुनोवचोविदथाजातवेदार३साइ । वैश्वानरायमति
 १ १ ८   १   १ ८   ८ ८ १   १   २ ८
 र्नव्यसेशू२३चीः । सोमइवपवतेचारुग्ना२३या३इ । षाड
 ८   ३ ८ २ ८   ३ ८ २ ८   १ ८ ८   १ ८ १
 २षाड । ओहार । ओहाइ । वयोहोइ । ३ । पयोहोइ ।
 १   १   २ ८   १   २ ८ १
 ३ । चक्षुर्होइ । ३ । ओत्रहोइ । ३ । आयुर्होइ । ३ ।
 २ ८ १   १ ८ १   २ ८ १   १ १
 तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुवर्हो
 १ ८ १   २ ८ १   ३   ५ ८ ८
 इ । ३ । ज्योतिर्होइ । २ । ज्योतिर्हार । वा२३४ओहो

* आ० ना०३प० ४, १, ० ।

† “महाशैश्वानरप्रते ह्ये”—इति आ० ना० ३, १, १८ । तत्र पूर्वम् ।

२२ १ १ २ १ २ १ २२ १ २ १
 वा । ए । अग्निःसमुद्रमाक्षयन् । ए । अग्निमूर्धाभवद्विवः ।

२२ २२ १२२१ २ २ १२२२२ ११११
 ए । आयुर्द्वाअस्मभ्यं वर्चोधादेवेभ्याम् २३४५ ॥ ३ * ॥ २४

वैश्वानरं जगत्यास्तौघ्नरहाजो बाहंस्यत्वः ।

“प्रक्षस्य” सम्पृक्तस्य व्याप्तस्य [यद्वा पृचं हविलक्षणे मन्त्रं तद्वतः] “वृष्णः” श्वेतुः “अरुषस्य”ः‡ पारोचमानस्य “वैश्वानराय”¶ “महः” पूजायुक्तं बलं तेजो वा “नु” चिप्रं स्तोमि । अतएव “नः” अस्मदीयं “वचः” वचनं “विदधे” यागे § “प्रयच्छति” स्तोतीत्यर्थः । “जातवेदसे” जातप्रज्ञाय जातधनाय ॥ वा तसुहृश्येत्यर्थः । उक्तमेव प्रकारान्तरेणादरादाह—“नव्यसे” नवतराय “वैश्वानराय” अन्नये “शुचिः” निर्मला स्तोत्रुणां

* आ० मा० २५० ६, १, १ ।

† “पृचः”—इति चण्डनामसु पृचमं जेवष्टु कम् १, ० ।

‡ “अरुषीरारोचमानम्”—इति निघ० द्वै० ६, ० ।

¶ वैश्वानरः कक्षाद् विश्वान् नरान् नयति विश्वं रत्नं नरा नयन्तीति वापि वा विश्वानरा एव ज्ञात् प्रत्युतः सर्वाणि भूतानि तस्य वैश्वानरः । तस्यैवा भवति ० ० ० इतो जातः सर्वभिदमभिविपश्नति वैश्वानरः संयतते सूर्येण राजा यः सर्वेषां भूतानां मभिन्नयज्ञोयकस्य वयं वैश्वानरस्य कक्षाणां भतो ज्ञामेति । तत्को वैश्वानर मध्यम इत्याचार्या वर्षकर्मणाद्धेतुं स्तोति”—इति निघ० द्वै० १, २१-२२ ।

§ “विदधः”—इति चण्डनामसु पृचमं जेवष्टु कम् १, २० । “विदधानि वेदजानि । विदधानि प्रचोदयन्त्यपि जिनमो भवति”—इति नि० जे० ६, ० ।

॥ “जातवेदाः कक्षाज्जातानि वेद जातानि वै न विदुर्वाते जाते विद्यत इति वा ज्ञातविदो वा जातधनो जातविदो वा जातप्रज्ञानो ज्ञातजातः पशूनविन्दतेति त्व्याद-

शोधयित्री वा “चारुः” कल्याणौ “मतिः” मननीया स्तुतिश्च
 “पवंति” मत्सकाशात् प्रभवति स्वयमेव गच्छतीत्यर्थः । “सोमः
 इव” यथा सोमो दंशापवित्रात् स्रवति तद्वदित्यर्थः * ॥

“प्रक्षस्य”- “पृक्षस्य”—इति “महः”-“सहः”— इति,
 “प्रनोवीच”-“प्रनुवीचम्”—इति, “जातवेदसे”-“जातवेदसः—
 इति, “नव्यसे”—“नव्यसि”—इति च सास्त्र ऋचः पाठ-
 मेदः ॥ ८ ॥ २४

वेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणं तस्मात् सर्वानृतून् पश्यवोऽपि ममि संपन्नीति च
 तस्मैवा भवति ॥ जातवेदसेसुगवामसोममरातीषतोमिदहातिवेदः । सनःपवंदति-
 दुर्गाणिविश्वानावेवसिन्धुं दुरितात्यग्निः । जातवेदसरति जातवेदस्त्रां वेवं जात-
 वेदंवेचाय सुगवाम सोममिति प्रसवायाभिषवाय सोमं राजान मसुत मरातीषतो
 यज्ञार्थं मजिह्वो मिदहाति । निक्षयेन दहति मस्त्रीकरोति सोमोदददित्यर्थः ।
 स नः पवंदतिदुर्गाणि विश्वानि दुर्गमानि स्थानानि नावेव सिन्धुं नावा सिन्धुं
 सिन्धुं नावा नदीं जलदुर्गां महाकुलां नारयति दुरितात्यग्निरिति दुरितानि
 नारयति । तस्मै वा परा भवति ॥ प्रनृतंजातवेदसमच्चिन्तोतवाजिनम् । इदंशो
 वरिंरासदे । प्रक्षिप्त जातवेदसं कर्मभिः समसुवान मपि वीपसार्थे स्थादश्रमिव
 जातवेदसमितीदंशो वरिंरासीदमिति तदेतदेक केच जातवेदसहायचं तृचं इम्रत-
 येषु विद्यते । यत् किञ्चिदाग्नेचकञ्जातवेदसार्गां स्थाने युष्यते स न मन्येताय मेवाग्नि
 रित्यप्येते चतरे ष्योतिषी जातवेदसो उच्येते । ततो ह मध्यमः । अग्निप्रवक्तसमनेव
 योधा इति नत्पुरखाद्ब्राह्मणान् महासाणादित्य उदुत्यञ्जातवेदसमिति तदुपरिष्ठाद्
 व्याख्यास्थानो यत् सृज्जं भजते यस्मै हविर्निक्षयते यमेव सोऽग्निर्जातवेदा निपात-
 मेवैते चतरे ष्योतिषी एतेन नामधेयेन भजन्तं—इति निघ० दै० १. १८—२० ।

* “दशापवित्रे च परिच्छिद्येव ते योनिरिति प्रक्षसादनमिति का० ८, ५, २५ ।
 दशापवित्रे च मृषीतं पक्षं परिच्छिद्य पावाहविर्निगतं सोमं मार्जयिमा एव ते योनि-
 रिति मन्त्रे च प्रक्षसादनं करोति । वीप्सा सर्वप्रदार्था इति सूचार्थः ॥

अथ नवमी ।

१ १ ३ १ २ २ ३ २
विश्वे देवाममष्टण्वन्तु यश्च-

३ १ २ २ ३ १ २ २ २ २ २
मुभेरोदसीअपान्नपाचमन्म ।

२ ३ १ २ ३ १ २
मावोवचात्सिपरिचक्ष्याणि

३ २ ७ ३ १ २
वोचुम्न द्विदोअन्तमामदेम ॥ ८ ॥ २५

* हाउ । ३ । आइही । ३ । आइहीर । ३ । आइ-

२ १ २ १ १ २ २ २ २ २ २ २
द्विहाइ । २ । आइद्विहाइ । विश्वे देवाममष्टण्वन्तुया

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
२इक्षाम् । उभेरोदसीअपान्नपाचमेरन्मा । मावोव

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
चात्सिपरिचक्ष्याणिवोरश्चाश्म् । हाउ । ३ । आइही

२ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
। ३ । आइहीर । ३ । आइद्विहाइ । २ । आइद्विहाइ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सुम्न द्विदोअन्तमामदारइमाउवाश् । इरश्४५ ॥ ८ + ॥ २५

* "विश्वेषां देवानां प्रथमम्"—इति आ० ब्रा० ३, २, २९ ।

† आ० मा० ३५० ४, १, ८ ।

एषा त्रिष्टुब् वैश्वदेवो भरद्वाजेन वीक्षिता ।

“विश्वे” सर्वे “देवाः” “मम” मदीयं “मम” मननीयं
“यज्ञ” यजनीयं पूजां हवींषि वा “शृयवतु” गृह्णन्स्वित्यर्थः ।
“अपानपात्” मध्यस्थानोऽग्निश्च* “उभे रोदसी” द्यावा-पृथिव्यौ
अस्रदीयं स्तोत्रं शृयवन्तु चित्ते अवधारयन्तु ।

अथ प्रत्यक्ष-कृताः—हे “देवाः” ! “वः” युष्माकं “परि-
चक्षाणि” परिवर्जनीयानि यानि “वचांसि” स्त्रीनाणि “मा

• “अपानपात् तन्मन्त्रा व्याख्यातः”—इत्यादि निरु० दे० ४, १८—१९ । “तन्मन्त्र-
पादाद्यं भवति नपादित्यन्तरायाः प्रजाया नामधेयम्”—इत्यादि निरु० दे० २, ५ ॥
“आपः—इत्यन्तरिक्षनामसु षट्ठमं नैषण्ड्यकम् १, २ । “नपात्”—इति अपत्यनामसु
तयोदरं नैषण्ड्यकम् १, २ । अग्नेर्मध्यस्थानत्वं ज्ञातत्वादिकञ्च यथा—“अपा मुपस्य
उपस्थाने महत्यन्तरिक्षलोके आसीना महत्मान इति वा नृक्षत साध्यनिका देववशा विश्व
इव राजान मुपतस्युर्ह्यग्निं मुप्यन मिति वार्षणीय मिति वा पूजनीय मिति वा
हरद्यं दूषो देवानां विवसत आदित्यादिवस्त्वान्निवासनवान् प्रेरितवतः परानता-
द्वास्याग्नेवश्चानरस्य मातरिश्चान माहर्तार माह । मातरिश्वा वायुर्मातर्यन्तरिक्षे
श्रसिति मातर्याश्रनितौति वायैनमेताभ्यां सर्वाणि स्थानान्वभ्यापादंक्षीति ॥
मूर्धाभुवोभवतिनक्षत्रमग्निस्तसूत्रोऽजायतेप्रातश्चयन् । माथामृतुयाज्ञियानामेताम-
पोयत्पूर्वैश्चरतिप्रजानम् । मूर्धां मूर्तं मस्त्रिन् धीयते मूर्धा यः सर्वेषां भूतानां
भवति नक्षत्र मग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातश्चयंश्च एव । प्रश्नां मेतां मन्त्रान्ते यज्ञि-
यानां देवानां यज्ञसम्पादिना मपो यत् कर्म चरति प्रजानम् सर्वाणि स्थानान्वड-
सश्चरति त्वरमाहस्यस्योत्तरा भुयसे निर्वचमाय ॥ सोमेनश्चिद्विदेवासोऽग्निमजी-
जनश्चक्ष्मिभीरोदसिप्राम् । तन्मूषकसूत्रे धामुवेकंसञ्चोपधौःपक्षतिविश्वरूपाः । सोमेन
यं चिद्वि देवा अग्नि मजनयश्चक्ष्मिभिः कर्मभिर्द्यावापृथिव्यो वापृश्चनमकुर्वं
क्वेषा भावाय पृथिव्या मन्तरिक्षे दिवोनि श्राकपस्विर्यदस्य दिवि त्तौयं तद-
सावादित्य इति चिद्वि त्त्वात्तं तदग्नीहोत्य सौत्यथैनमेतयादित्य ह्येत्य सौति”—इति निरु०
दे० १, २६—२८ ।

अथ दशमी ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १८ १८ ३ २}
यशोमाद्यावापृथिवीयशोमेन्द्रबृहस्पती ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
यशोभगस्यविन्दतुयशोमाप्रतिमुच्यताम् ॥

^{३ २ ३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}
यशस्वप३ःस्याः सत्सदो ह्यम्पवदितास्याम् ॥ १० ॥ २६

^{२ ५ १ ८ २ २ २ २ २ २ २ २ ५}
* छाउ३वा । यशोमाद्यावापृथिवी । छाउ३वा ।

^{१ ८ २ २ २ २ २ ५ २ २ २}
यशोमेन्द्रबृहस्पती । छाउ३वा । यशोभगस्यविन्दतु ।

^{२ २ २ २ २ २ २ ५ २}
छाउ३वा । यशोमाप्रतिमुच्यताम् । छाउ३वा । यश

^{१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
स्त्रियस्याःसत्सदः । छाउ३वा । अहम्पवदितास्याम् ।

^{२ ५ १ २ १}
छाउ३वा । अश्वमिष्टये३हस् ॥ १२ † ॥ २६

वोचं' न ब्रवीमि अपितु समीचीनानीति । अतः, "वः" युष्माकम्
"अन्तमाः" अन्तिकतमाः सन्तो वयं "सुन्नेष्वित्" युष्माभि-
र्दत्तेषु सुखेष्वेव † वर्तमानाः "मदेम" मोदेम ॥

"यज्ञम्"—"यज्ञियाः"—इति पाठौ ॥ ८ ॥ २५

* "यज्ञः"—इति आ० ब्रा० २, १, २३ ।

† आ० भा० २५० ४, २, १२ ।

‡ "सुखम्"—इति सुखनामसु बोद्धव्यं नैषष्ट, कम् ३, ६ ।

^{१ १ २} * वृचञ्जल्याय होइ । ^{१ १ २} ३ । सुधृष्णवे होइ । ^{१ २ १ २} ४ । अपूर्वे
^{१ २ १} होइ । ^{१ १ २ २} २ । अपूरावारइ । ^{१ १ २} पृथिवीञ्चा होइ । ^{१ १ २} विवर्त्तया हो
^{१ १} इ । ^{१ १} २ । विवर्त्तया २ । ^{१ २ १ २} अन्तरिक्षे होइ । ^{१ २ १ २} ३ । सुधारया
^{१ २ १} होइ । ^{१ १ २ २} २ । सुधाराया २ । ^{१ २ १ २} दिवंवेपा होइ । ^{१ २ १ २} ३ । अवेपयो
^{१ २ १} होइ । ^{१ २ १} २ । अवेपाया २ । ^{१ २} होइ । ^{१ २} २ । ^{१ २} ऊवे २ । ^{१ २} हा
^{१ २} इश्वार २ । ^{१ २} इन्द्र २ । ^{१ २} २ । ^{१ २} इन्द्र । ^{१ २} स्यनू । ^{१ २} २ । ^{१ २} स्यनू ३ । ^{१ २} आ
^{१ २ १ २} उ । ^{१ २ १ २} वार २ । ^{१ २} वीर्याणि । ^{१ २} प्रवा । ^{१ २} २ । ^{१ २} प्रवा ३ उ । ^{१ २} वार ३ ।
^{१ २ १ १ १} चार ३ उ प्रुम् । ^{१ २ २ २} यानी २ । ^{१ २} २ । ^{१ २} यानि । ^{१ २} चका । ^{१ २} २ । ^{१ २} चका ३ उ
^{१ २} उ । ^{१ २ २} वार २ । ^{१ २} रप्रथमा । ^{१ २} निवा । ^{१ २} २ । ^{१ २} निवा ३ उ । ^{१ २ २} वार ३ ।
^{१ २ १ १ १} जीर ३ उ प्रुम् । ^{१ २} अह २ न् । ^{१ २} २ । ^{१ २} अहन् । ^{१ २} अहा इम् । ^{१ २} २ ।
^{१ २} अहा ३ उ । ^{१ २} वार २ । ^{१ २ १ १} अम्बपः । ^{१ २} तता । ^{१ २} २ । ^{१ २} तता ३ उ । ^{१ २} वा
^{१ २ १ १ १ १} २ ३ । ^{१ २ २} दा ३ उ प्रुम् । ^{१ २} प्रवर २ । ^{१ २} २ । ^{१ २} प्रव । ^{१ २} क्षणाः । ^{१ २} २ । ^{१ २} क्षणा ३ उ

* "वार्त्तन्" — इति भा० मा० ३, २, २२ ।

अथ द्वादशी ।

१ १२ ३१२ १ १२
अग्निरस्मिजम्भनाजातवेदा

१ १२ १ २ २१ २ १ २
घृतम्नेचक्षुरमृतम्भआसन् ।

१ १ १२ १२ १२ १ १२
त्रिधातुरर्कोरजसोविमानो

१२ १ १ १ १ २ १ १ १
जस्रञ्जयेतिर्षविरसिसर्वम् ॥ १२ ॥ २८ *

१२ १ १ १ १ २ १ १ १ १ २ १ १ १ १
+ चाउश्वा । अग्निरस्मिजम्भनाजातवेदाः । इडा ।

१ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
सुवः । इडा । चाउश्वा । घृतम्नेचक्षुरमृतम्भआसन् ।

१ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
इडा । सुवः । इडा । चाउश्वा । त्रिधातुरर्कोरजसो

“ततर्ह” द्विसितवान् भूमौ पातितवानित्यर्थः । इदं द्वितीयं
वीर्यम् । “पर्वतानां” सम्बन्धिनीः “वक्षसाः” प्रवहन्शीला नदीः
“प्राभिनत्” क्लृप्तहय-कर्षणेन प्रवाहितवानित्यर्थः । इदं तृतीयं
वीर्यम् † ॥ ११ ॥ २७

* १२, १, २१, १—१, १, २१, २—१, २, १, २ ।

† “अग्नेरिच्छादम्यच्छादनामन्—इति आ० प्रा० ४, २, २४ । अक्षेव द्वितीयमेतत् ।

‡ “वक्षसाः”—इति नदीनामस्तु नवमं जैषष्ठ्यकम् १, १२ ।

§ “वक्षसाः कर्षे रशादप्रदानं इत्यवधो वा य का य वक्षसति रिन्द्र-कर्षे य तत्”—
इति निद० द्वै० १, १० । इत्यवधो जेव-वच इति च तद्भाष्यम् ।

^{१२२} विमानः । ^{१२} इडा । ^१ सुव । ^{१२} इडा । ^{२५} हाउश्वा । ^१ षजस्र

^{१२} अगोतिर्हविरस्मिसर्वम् । ^{१२} इडा । ^१ सुव । ^{१२} इडा ॥ २ * ॥ २८

विश्वामित्रचक्रषिस्त्रिष्टुपह्वस्वग्निरिति द्वयोः ।

उत्तराग्नेः स्तुतिः पूर्वा स्तुतिः सर्वात्मनात्मनः ।

हे कुशिकाः ! भोक्तृ-भोग्य-मावेन द्विविधम् इदं सर्वं जगत् ।

“एतावद्वा इदमन्नं चैवात्रादश्च सोम एवात्र मग्नि रचादः”—

इति श्रुतेः । तत्र सकल-भोक्तृ-वर्ग-रूपेणात्रादोऽग्निः । स च

अग्निवायादित्य-भेदेन चेषा भूत्वा पृथिव्यन्तरिक्ष-द्युलोकानधि-

तिष्ठति । तदुक्तं वाजसनेयके—“स चेषात्मानं व्यकुर्वतादित्यं

द्वितीयं वायुं तृतीयम्”—इति ।

तत्र सः “अग्निः” अहं “जन्मना” एव “जातवेदाः” “अग्नि”

अवण-मननादि-साधर्म-नैरपेक्ष्येच स्वभावत एव साक्षात्कृत-पर-

तत्वस्वरूपोऽस्मि । “घृतं मे चक्षुः” यदेतद्विष्णुस्वावभासकं मम

स्वभावभूतप्रकाशात्मकं चक्षुः तद् घृतम् इदानीं मत्पुत्रं दीप्तम् ।

यदेतद् “अमृतं” कर्म-फलं दिव्यादि-विविध-विषयोपभोगात्मकं

तत् “मे” मम “आसन्” आस्थी वर्तते । सकल-भोक्तृ-वर्गात्मना

स्वयमेवावस्थानात् † । एवं स्वात्मनः पृथिव्यधिष्ठातृ-रूपता मभि-

धाय वायात्मनान्तरिक्षाधिष्ठातृतां माह—अको जगतः स्रष्टा

• आ० ना० ३५० ४, १, १ ।

प्राणः । “सोर्ध्वचरत्तस्यार्धत आपो जायन्तार्धतैव मेक मभू-
दिति तदेवार्कस्यार्कत्वम्”—इति श्रुतेः । स प्राणः अहं “त्रिधा-
तुः” त्रिधात्मानं विभज्य तत्र वाय्वात्मना “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विमाता अधिष्ठातास्मि ॥ तथा आदित्यरूपेण द्युलो-
काधिष्ठातृता माह—“अजस्रं ज्योतिः” अनुपक्षीणं नित्यं
तेजः प्रकाशात्मा द्युलोकाधिष्ठाता आदित्योऽप्यह मस्मि । एवं
भोक्तृ-रूपता मात्मनोनुसन्धाय भोग्यरूपता मप्यनुसन्धत्ते । यत्
“हविः” भोग्यं प्रसिद्धं मस्ति तत् “सर्वम्” अप्यह मेवास्मि* ।

यद्वा । अहम् “अग्नि रस्मि” देवानां हविः-प्रापणात् अङ्ग-
नादिगुण-युक्तोऽस्मि । किञ्च, “जन्मना” उत्पत्त्या “जातवेदाः”
जातज्ञानोऽस्मि । उत्पत्ति-क्षण एव सर्वज्ञोऽह मस्मि । अथवा
जातं सर्वं स्वात्मतया वेत्तीति जातवेदाः सर्वात्मक इत्यर्थः । तत्
कथम्? इत्युच्यते—“घृतं मे चक्षुः” यदेतद् घृतं प्रसिद्धमस्ति
तन्मे चक्षुः-स्थानीयम्, यथा लोके चक्षुर्भासकम् एवं घृतमपि
प्रसिद्धं ज्वालामुत्पादयत मम भासकम् । “अमृतं” प्रभारूपं यद्-
मृत मविनाशि ज्योतिः “मे” मम “आसन्” आस्ये वर्त्तते ।
‘त्रिधातुः’ प्राणापानव्यानात्मकस्त्रिधा वर्तमानोऽर्कः। चर्चनीयो
यः प्राणोऽस्ति सोऽप्यह मेवास्मि । तथा “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विशेषेण माता परिच्छेत्ता वायुमाह मस्मि ।
किञ्च । “अजस्रं ज्योतिः” नैरन्तर्येण तापकः सूर्यमाह मस्मि ।
किं बहुना । आज्य-पुरोडाशादिरूपं यदेतद्वि रस्ति तदुप-
लक्षितं तत्सर्वं मप्यह मस्मि । “सर्वं स्वस्विदं ब्रह्म”—इति

* अत्र यदौकचित्तम् तत् पुरखादेवाहमस्मिप्रथमजाह्नवस्येत्यत्र डीकितम् ।

अथ त्रयोदशी ।

१ ३१ ३१८ ३२३ ३२
पात्यग्निर्विपोअग्रम्यदंवेः

३२३ ३२ ३२ १ ३
पातियङ्गश्चरणसूर्यस्य ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पातिनाभासप्तशीर्षाणमग्निः

३२ ३ १ २ ३ १ ३ २
पातिदेवानामुपमादमृषः ॥ १३ ॥ २८ *

॥ तृतीय-दशति ॥

३२ ३२ २ १ ३२ १
+ ङाड । ३ । पात्यग्निर्विपोअग्रम्यदंवेः । ङा३१उवा

३ ५ १ २ ३
२३ । सूर३४वाः । इह । ङा३१उवार३ । ज्योर३४

५ ३२ ३२ २ १ ३२ १
तीः । ङाड । ३ । पातियङ्गश्चरणसूरियास्या । ङा३

१ ५ २ १ ३
१उवा२३ । सूर३४वाः । इह । ङा३१उवार३ । ज्योर

श्रुतेः । तमनेकधाम्निः सर्वात्मकत्व-प्रतिपादनेन परब्रह्मात्म सुब्र
भवति ॥

“अजस्र”-“धर्मः”—इति साम्ना षट्षः पाठ-भेदः ॥ १३ ॥ २८

* ङ० ३, १, २, १—३, १, २५, १—३, १, २५, १ ।

+ इदमपि तस्मैव नामेतेन तृतीयम् ।

अथ द्वितीया ।

२ १८ १८ १ १८ १८ १८
 वसन्तइक्षुरन्त्योऽग्नीष्वाइक्षुरन्त्यः ।

२ १८ २८ २ १८ २८ १८ २८
 वर्षाण्यनुशरदोऽमन्तःशिशिरइक्षुरन्त्यः ॥ २ ॥ ३१

१ ४ २ ४ ४ १८ २
 * वापुसन्तः । ईक्षुन्नुक्षरन्तायाः । अग्नीष्वाइक्षुरान्

१ २ २ १८ १ १ २ २ १८
 तौऽथाः । वर्षाण्यनुशाः । उम । राऽदाः । अमन्तः

१ २ २ १ १ २ १ १ १
 शिशिरइक्षुरान्तरन्तियाड । वा३४५ ॥ ८ १ ॥ ३१

वामदेव ऋषिः पङ्क्तिर्भाजस्यग्निइति द्वयोः ।

आग्नेयी प्रथमतोऽस्या द्वितीया दृश्यते तयोः ॥

“समिधान” ऋत्विग्भिः समिध्यमान । दीप्त । हे “अग्ने !”
 “आजन्ती” प्रकाशमाना “आसनि” आस्ये “अन्तर्” मध्ये
 स्थिता त्वदीया “जिह्वाः” † हवींषि “चरति” भक्षयति । हे
 “अग्ने” ! “वसुवित्” ! धनलम्बक ! त्वम् “अस्त्रभ्यम्” “पयसा”
 अग्नेन सह “रयिं” रमणीयं धनं “दृशे” दर्शनाय “वर्चः” तेजस
 तेजस्वित्व वा “अदाः” देहि ॥ १ ॥ ३०

● “ऋतुष्ठा”—इति आ० आ० १, २, २४ ।

† आ० आ० १५० ५, १, ८ ।

‡ “जिह्वाः”—इति वाङ्नामसु च दृश्यते १, ११ । अग्ने च जिह्वाः सप्त वाक्सी-
 करालीत्येवमादयः प्रसिद्धाः, ता एव पुनः सप्तार इत्यप्युच्यन्ते इत्यत्र ।

“वसन्तः इन्नु” वसन्तएव चैत्र-वैशाखरूपो वसन्तऋतुरेव
 “रन्ध्यः” रमणीयः भवति । “ग्रीष्मइन्नु” ज्येष्ठाषाढरूपो ग्रीष्म-
 ऋतुरेव “रन्ध्यः” रमणीयः । “वर्षाणि” वर्षा आवण-भाद्रपद-
 रूपेषावयवीभूतः प्राष्ठत् ऋतुरेव “रन्ध्यः” रमणीयः । “तान्यनु’
 “शरद्ः” आश्विन-कार्तिकरूपेषावयवीभूत ऋतुः “रन्ध्यः”
 रमणीयः । “हेमन्तः” मार्गशीर्ष-पौषरूप एव “रन्ध्यः” रमणी-
 यः । “शिशिरइन्नु” माघ फाल्गुनरूप एव “रन्ध्यः” रम-
 णीयः * ॥ २ ॥ ३१

* अथोपनिषत् तद्वाङ्मनसं वाक्-उतम्—सप्तयुग्मिनिरथनेकचक्रनेकोचस्यो
 वदतिसप्तनामा । चिन्नाभिचक्रमजरमंनर्वं यचे माविशशाभुवनाधितस्थुः । सप्त युग्मि
 रथ नेकचक्र नेकचारिचम् चक्रकृतेर्वा अरतेर्वा क्रामतेर्वाको अश्वो वदति सप्तनामा-
 दित्यः सप्ताश्वैरथस्यो रथानभिसप्तनामयन्ति सप्तैन मृषयन् वन्तीति वेद सपौतरद्वाभै-
 मस्या देवाभिसप्तनामात् । संवत्सरप्रथम सप्तरोहं चस्त्रिणाभिचक्रं त्युतुः संवत्सरो ग्री-
 ष्मो वर्षा हेमन्त इति । संवत्सरःसंवत्सरोऽस्त्रिन् भूतानि । ग्रीष्म यस्यने अस्त्रिन्सा
 वर्षा वर्षात्याद्यु पर्जन्यो हेमन्तो द्विमयान् । द्विमं पुनर्षन्तेर्वा चिमोतेर्वा न अजर
 मजरएषवर्माए मजरमस्र प्रत्युत मन्वस्त्रिन् । अथेमानि सर्वाणि भूतान्यभि सन्निष्ठन्ते
 तं संवत्सरं सर्वमावाभि ङ्गीति । पक्षारे वक्त्रे परिवर्तमान इति पक्षर्तुतया ।
 पक्षर्तवः संवत्सरस्येति च ब्राह्मणं हेमन्त-शिशिरयोः समासेन पक्षर आङ्करपिंत मिति
 वदुतुतया । अराः प्रत्युता माभौ । वद् पुनः सचतेः । द्वादशरश्मिद्वितम्बराव ।
 द्वादशप्रथयश्चक्रनेकमितिमासानां । मासा मानात् । प्रथिः प्रथितो भवति । तस्त्रिन्
 साकन्त्रिभ्रतानश्चक्रवोपिताःषष्ठिनेचक्षाचक्षासः । षष्ठिश्च वै वीचि च भ्रतानि
 संवत्सरस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं समासेन । सप्तभ्रतानिचिंश्रतिचतस्थुः । सप्त
 च वै भ्रतानि चिंश्रतिश्च संवत्सरस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं विभाज्येन—इति
 नि० नै० ४, २७ ।

अथ तृतीया ।

११२ २ ११ ३ २ २१२
सहस्रशीर्षाःपुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ।

१२ २२ ३१ १३० १ ३२
सभूमिं सर्वती*वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ ३२ †

२१ १ ११ २ २ २ २
‡ उज्जवाद्याउ । ३ । सहस्रशीर्षाःपुरुषः३३षाः । सह-

२१ २२ १ १२ ११२ १ १
स्राक्षःसहस्रा३३पात् । सभूमिं सर्वतीवा३३र्त्वा । अत्यति

२१२ २ २१ १ २१ २
ष्ठद्दशाङ्गु३३लाम् । उज्जवाद्याउ । २ । उज्जवा३३द्याउ ।

२ १ ११११
वा३ । इट् इडा २३४५ ॥ १३ † ॥ ३२

सर्व-प्राणि-समष्टि-रूपी ब्रह्माण्ड-देही विराडाख्यो यः
पुरुषः सोऽयं “सहस्रशीर्षाः” सहस्र-शब्दस्त्रीपलक्षणत्वात् ॥
अनस्यैः शिरोभिर्युक्त इत्यर्थः । यानि सर्व-प्राणिनां शिरांसि-
तानि सर्वाणि तद्देहान्तःपातित्वात्तदीयान्धेवेति सहस्र-शीर्ष-
त्वम् । एवं सहस्राक्षत्वं सहस्रपादत्वं च । स पुरुषो “भूमिं”

० “विश्वतो”—इति ऋ० । † ऋ० ८, ४, १७, १ ।

‡ “इं पुरुषव्रते”—इति ऋ० मा० ३, १, २५ ।

¶ ऋ० मा० ३४० ५, १, १३ ।

॥ “सहस्रम्”—इति षड्जनासु इत्यम नेवष्टु कम् ३, १ ।

अथ चतुर्थी ।

^{२ २ २ २ ७ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषःपादोस्येहाभवत्पुनः ।

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
तथा*विष्वङ् व्यक्रामदशना † नशने अभि ॥ ४ ॥ ३३ †

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
॥ उज्ज्वीहोवा २ । ३ । त्रिपादूर्ध्व उदैत्युद्धर ३ षाः ।

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
पादोस्येहाभवत्पूरुशनाः । तथाविष्वङ् वियक्राम ३ शमात् ।

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
अशनानशनेशार ३ भौ । उज्ज्वीहोवा २ । २ । उज्ज

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
वौ । होर । वार ३ ष । औहोवा । ईर ३ षडा । उज्ज

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
वौहोवा २ । २ । उज्जवौ । होर । वार ३ ष । औहो

ब्रह्माण्ड-गोलक-रूपां सर्वतः “आ” समन्तात् “वृत्त्वा” परिवेष्ट्य
दशान्कुल-परिमितं देशम् “अत्यतिष्ठत्” अतिक्रम्य व्यवस्थितः ।
दशान्कुलमित्युपलक्ष्यम् । ब्रह्माण्डादहिरपि सर्वतो व्याध्या-
वस्थितइत्यर्थः ॥ ३ ॥ ३२

● “ततो”—इति क० ।

† “न्याश्रवा”—इति च क० ।

‡ क० ८, ४, १०, ४ ।

¶ नच द्वितीयम् ।

अथ पञ्चमी ।

१२ २१७ २२ २२७ २१ २
 पुरुषवेदः*सवयङ्गुतयञ्चभाव्यम् † ।

१ ५ ११ २७ ११ २
 वा । २२४वाः । उज्ज्वीचोवा२ । २ । उज्ज्वी ।

१ २ ५ २ २१ ११
 चो२ । वा२३४ । औचोवा । ऊ२३४५ ॥ १४ ‡ ॥ ३३

योऽयं “त्रिपात् पुरुषः” संसार-स्पर्श-रहितः बहुल-स्वरूपः सोऽयम् “जर्ध उदैत्” अस्मादज्ञान-कार्यात्मसाराहृष्टिर्भूतः सन् तत्रत्यैर्गुणदोषै रस्मृष्टः उत्कर्षेण स्थितवान् । “अस्” धीयं “पादः” लेशः सोऽयमिह मायायां प्रादुरभवत् । सृष्टि-संहाराभ्यां पुनः पुनरागच्छदिति [अस्य सर्वस्य जगतः परमात्म-लेशत्वं भगवताप्युक्तम्—“विष्टभ्याह मिदं कृत्स्न मेकांशेन स्थितो जगदिति”] तथा मायाया मागत्वानन्तरं “विष्वङ्” देव-तिर्य्यगादि-रूपेण विविधः सन् “व्यक्तामत्” व्याप्तवान् । किं कृत्वा ? “अशनानशने” अभिलक्ष्य अशनं भोजनादि-व्यवहारो-पेतं चेतनं प्राणि-जातम्, अशनं तद्रहित मचेतनं गिरि-नद्या-दिकम् । तदुभयथा यथा स्यात्तथा । यमिव विविधो भूत्वा व्याप्तवानित्यर्थः ॥ ४ ॥ ३३

● “पुरुषवेदः”—इति

† “अव्यञ्ज”—इति ।

} कान्ठेदीप-पाठौ ।

‡ आ० मा० २५० ५, १, १४ ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
पादोस्य सर्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि * ॥ ५ ॥ ३४ †

‡ इयौ चोवा २ । ३ । पुरुष एवे दस्युः सारश्वाम् ।

यङ्गुतं यश्च भावा रश्च याम् । पादोस्य सर्वाभूता रश्चनी । त्रि

पादस्यामृतन्दारश्च इवौ । इयौ चोवा २ । २ । इयौ चो २

वारश्च । औ चोवा । ईरश्चडा । इयौ चोवा २ । २ ।

इयौ चो २ । वारश्च । औ चोवा । ज्योरश्चतीः । इयौ

चोवा २ । २ । इयौ । चो २ । वारश्च औ चोवा ।

इरश्चपु ॥ १५ ॥ ३४

यत् “इदं” वर्त्तमानं जगत् तत् “सर्वं” “पुरुष एव” । “य-
ङ्गुतम्” उत्पन्नं जगत् “यश्च भाव्यं” भविष्यज्जगत् तदपि पुरुष एव
यथास्मिन् काले वर्त्तमानाः प्राणिनः सर्वेऽपि चराचरात्मकपुरुष-

* “उतामृतल” — इत्यादिषु चामेदीयः ।

† ऋ० ८, ४, १०, ४ ।

‡ “चौषि लोकाणां त्रयावि, द्वियः” — इति आ० मा० ३, १, १५ ।

॥ आ० मा० १५०५, १, १५ ।

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ १७ ३ १ १३१ २
तावानस्य*महिमाततो † ज्याया७७स्वरूपः ।

३१ २३ १ २२ ३ १२ २२   १ १ २
उतामृतत्वस्थेशानेयदन्नेनातिरोहतिः ॥ ६ ॥ ३५ १

२२   १२ २ १   १   १   २२
§ छाउ । ३ । तावातस्य । महा२३३मा३ । छाउ

स्वावयवाः तथैव गतागामिनो रपि कल्पयोर्द्रष्टव्यमित्यभिप्रायः ।
एतदेवोभयं स्पष्टीक्रियते—“अस्य” पुरुषस्य “सर्वाणि भूतानि”
काल-त्रय-वर्तीनि प्राणि-जातानि “पादः” चतुर्थीऽयः । “अस्य”
पुरुषस्यावशिष्टं “त्रिपात्” स्वरूपम् “अमृतं” “विनाश-रहितं”
सत् “दिवि” द्योतनात्मके स्वरूप-प्रकाश-स्वरूपे व्यवतिष्ठत इति
शेषः । [यद्यपि “सत्यं ज्ञान मनन्तं ब्रह्म”-इत्यनन्तस्य परब्रह्म-
योद्दीयदन्तत्वाभावात् पादचतुष्टयं निरूपयितुं मशक्यं, तथापि
जगदिदं ब्रह्म-स्वरूपापेक्षया अल्पमिति विवक्षितत्वात् पादत्वो-
पचारः ॥ ५ ॥ ३४

* “रतावानस्य”—इति,

† “ततो”—इति,

‡ “पादोस्तेषां”—इत्यादिषु

१ ॥ ७, ४, १०, ३ ।

§ “अन्तरिक्षम्”—इति चा० नः० १, २, १५ । अतमिति श्लोकः ।

मन्येवामिति पञ्चर्षो वामदेवेन वीक्षिताः ।
 अत्रायै कान्तिमे च हे निष्टुभस्तासु चादिमा ॥
 उपरिष्टाञ्जप्रोतिरिति बह्वृचैव विधीयते ।
 अन्ये अनुष्टुभौ द्यावा-पृथिव्योः प्रथमा तथा ॥
 द्वितीयैन्द्री चतुर्थी च तृतीयाशीनिंजात्मनः ।
 स्तुतिर्गवा मन्तिमेति छन्दोदेवत-निर्णयः ॥

अथ अष्टमी ।

^{१ २} मन्येवान्द्यावापृथिवीसुभोजसौ

^{१२ २२ ३१ २ ३ १२ २२}
 येऽप्रथेथाममितमभियोजनम् ।

^{१ २} द्यावापृथिवीभवत्स्त्रोनेतेनोमुञ्चतमञ्चसः ॥ ८ ॥३७*

^१ † ऊवाइ । ^{१२१} ३ । ^{१२२२२ २} रूपम् । ^१ मन्येवान्दयावापृथिवीसू३

^{१ २} भोजा१सा ३उ । ^{२ २२} येऽप्रथेथाममितमभीज्ञोया१ना २म् ।

* ऋ० आ० ५, १८, २०, २१ ।

† “द्यावापृथिव्योः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

१२ २   २   १   १   १२ २   १
 द्यावापृथिवीभवाश्मात्स्योऽना २इ । तेनोमुच्चताहमात्

२   १   १२   १   ५२ २
 द्यासा २ः । ऊवाइ । ३ । रूपार । वार३४औहीवा ।

१२   २ १
 ए । रूपम् । ३ ॥ १८ * ॥

१   १२   १   १   १२   २   २ २
 † प्रतिष्ठासिप्रति । ष्ठा । ३ । वर्चोसिमनोसि । ऐही ।

१ २ २ २ २   २   २ २ २ २   १२   २ २
 मन्येवान्द्यावापृथिवीसुभोजसावैही । येअप्रयेथाममितम

२   २ २ २   १२ २   २   २ २   २ २
 भियोजनामैही । द्यावापृथिवीभवत्स्योना । ऐही ।

१ २ २   २ २ २   १ १२   १   १   १
 तेनोमुच्चतमत्ससाऐही । प्रतिष्ठासिप्रति । ष्ठा । ३ । व

२   २   २   १   १२   १ २ १
 चोसिमनोसि । ऐही ३ । द्याउवा । ए । भूतम् । ३ ।

॥ २१ † ॥ ३७

हे “द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ ! “वा” युवां “सुभोजसौ”
 शोभन-पालयिन्नाविति “मन्ये” अहं जानामि हे द्यावापृथिव्यौ !
 “अमितम्” अपरिमितं “योजनं” [युज्यते पुरुषोऽनेनेति
 योजनम्] धनादि, तत् “अभ्यप्रयेषाम्” अभिविस्तारयतम् । हे

* आ० मा० १५० ५, १, १८ ।

† “विपरिते”—इति आ० मा० ३, १, १५ । तत्र द्वितीयम् ।

‡ आ० मा० १५० ३, १, २१ ।

अथ नवमी ।

११ २१२ ३ १ २ ३ २ १ २
हरीतइन्द्रश्मश्रूण्यु तोतेहरितौहरी ।

११ २१२ २१२ २१२
तन्त्वास्तुवन्तिकवयःपुरुषासोवर्गवः ॥ ८ ॥ ३८

१२ १२ २१२ २ २ २ २१२
• हरीतइन्द्रश्मश्रूषी । उतोतेहरिताश्चहरी । तन्त्वा

स्तुवन्तिकाश् । वायाः । पुरुषासोवर्गाश् । मावाः ।

१ २ १ १ १ २ १ २ १
श्मश्रूण्युसइन्द्रभुङ्क्तिमघवन्निन्द्रभुङ्क्तिभुङ्क्तिप्रभुङ्क्ति

२ २ २ १ १ १
इस्तसरपूतार३४पुः ॥ २२ + ॥ ३८

“द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ । युवां अस्माकं “स्योने” सुख-रूपेऽ
ख-सुख-कार्ये “भवतम्” “ते” द्यावापृथिव्यौ “वः” अस्मान्
“अंसः” पापात् “सुञ्चतम्” मीचयतम् ॥ ८ ॥ ३७

हे “इन्द्र !” “ते” तव “श्मश्रूषि” “हरी” सोम-पानेन
हरितवर्षानि [तद्याच च्युयते—“इन्द्रः श्मश्रूषि हरिताभि
पुञ्चते”-इति । “त्रेण्डसि बहुलम् (१, १, ८०)”—इति हरि-

* “श्मश्रूण्युस इन्द्रं तं वा”—इति आ० आ० १, २, २५ ।

† आ० आ० १५० ३, १, २१ ।

‡ “स्योन्व”—इति सुखनामसु पञ्चदशं नैवष्टकम् १, ६ ।

अथ दशमी ।

^{१७ ३ १२ ३२ ३२३ १२ ३ २}
 यद्दुर्वाहिरण्यस्ययद्वावर्द्धागवामु त ।

^{३२ ३२२ ३ २ ३२ २३ १ २}
 सत्यस्यब्रह्मणीवर्द्धास्तेनमासुसृजामसि ॥ १० ॥ ३८

^{१८ २१ २१ २१ १}
 * चाउ । ३ । इहमजम् । ३ । अहमजादो । इम

^{२८ १८ २८ १ २८ १ २८}
 जादो । २ । इविधारयो । २ । इविधारयः । चाउ ।

^{१ २८ १ २ १ १ २८ २८ १ १ १}
 ३ । यद्दुर्वाहिरण्य । स्या । यद्वावर्द्धागवामू । ता । स

^{१ २ २८ १ १ २८ २८ १ २ २८}
 त्यस्यब्रह्मणीव । चाः । तेनमासुसृजाम । साइ । चाउ

शब्दात्परस्य शैर्लुक्] । “उतो” अपिच । “ते” “हरी” अश्ली †

“हरितौ” हरिद्वर्षौ । “कवयः” मेघाविनः “पुरुषासः” ‡

पुरुषाः “वनगवः” [वननीयाः सशजनीयाः सेवनीयाः गावो

वेवां ते वनगवः मध्यरेफण्डान्दसः ¶ । गोस्त्रितो (१, २, ४८)

रितिःस्त्रत्वस्] तादृशाः “कवयः” “तं” “त्वा” त्वां स्तुवन्ति ॥

॥ ८ ॥ ३८

* “दिशां प्रतं दशानुमानम्”—इति आ० प्रा० १, २, २६ ।

† “हरी इन्द्रज”—इति निघ० २, १५, १ ।

‡ “वाज्जलेरुक्”—इति पा० ७, १ ५७ ।

¶ “वचान्तोवर्षविषयं वच”—इति पा० १, ४, ८८ वा० ।

१५   १   १२ १ १   १२१   १२१   २१   २१२
झाड । ३ । वा । ए । अह्मसोह्सासहिरह्सासहा

१   १२   १ १   २ १११११
नः । ३ । ए । अह्मसुवर्ज्योतीरु४४पुः ॥ २ * ॥

२२   ११ १२   १ २२   १   १२
झाड । ३ । अह्वर्चा । ह्वर्चा । ह्वर्चः । झाड ।

१ २२ १   १   १ २२१ २२ १ २ १   १ १
३ । यद्वर्चाहिरण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्य

१ १   १२ १ १   १२ २२ १   १२   १   १२
स्यब्रह्मणोव । चाः । तेनमासुहजाम । साइ । झाड ।

१   १२   १ २२   १   १२   १   १२
३ । अह्वर्चा । ह्वर्चा । ह्वर्चः । झाड । ३ । वा । ए ।

१ १   १२   १   २ १११११
अह्वर्चः । ३ । ए । अह्मसुवज्ज्योतीरु४४पुः ॥ ३ † ॥

१२   १ १ २ २२   १ २ १२   १ २
झाड । ३ । अहन्तेजो । हन्तेजो । हन्तेजः ।

१२   १ १२ १   १   १ १२१ १२ १ २ १
झाड । ३ । यद्वर्चाहिरण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू ।

१   १ १ १ १   १२ १   १   १ २ १२ १   १२   १
ता । सत्यस्यब्रह्मणोव । चाः । तेनमासुहजाम । साइ ।

१२   १ १ २ २२   १ २ १२   १ २   १२
झाड । ३ । अहन्तेजो । हन्तेजो । हन्तेजः । झाड ।

१ १ २   १ १   २ १ १ १ १ १
ए । अहन्तेजः । ३ । ए । अह्मसुवज्ज्योतीरु४४पुः ॥ ४ ‡ ॥

*, †, ‡ चा० गा० ३५० ६, २, २-३-४ ।

^{१२} ^१ ^{१२} ^१ ^{१२} ^१ ^{१२}
हाउ । ३ । दिग्गन्दुचे । दिग्गन्दुचे । २ । दिग्गौ

^{१२} ^१ ^{१२} ^१ ^{१२} ^१ ^{१२} ^१
दुचे । ३ । दिग्गौदुचे । ३ । सर्गादुचे । ३ । हाउ । यद्वर्चाच्चिर

^१ ^१ ^{१२१} ^{१२१} ^{१२२} ^१ ^१ ^{१२१} ^{१२१} ^१
ण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यन्नक्षणात् । चाः ।

^{१२} ^{१२१} ^{१२} ^१ ^{१२} ^१ ^{१२}
तेनमासञ्जाम । साइ । हाउ । ३ । दिग्गन्दुचे ।

^१ ^{१२१} ^१ ^{१२१} ^{१२१} ^१
३ । दिग्गौदुचे । ३ । दिग्गौदुचे । सर्गादुचे । ३ ।

^{१२} ^२ ^{१२} ^१ ^{१२१} ^{१२} ^{१२१} ^{२१} ^{१२२} ^२
हाउ । वा । ए । दिग्गन्दुचेदिग्गौदुचेदिग्गौदुचेसर्गादुचे ।

^{१२} ^{११} ^२ ^{१११११}
३ । ए । षड्मुख्योतीरुषुः ॥ ५ * ॥

^{१२} ^{१२१} ^{११}
हाउ । ३ । मनोजयित् । ३ । हृदयमजयित् । ३ ।

^{१२१} ^{११} ^{१२} ^{१२} ^१ ^{१२} ^१
इन्द्रोजयित् । ३ । अहमजैषम् । ३ । हाउ । यद्वर्चाच्चिर

^१ ^१ ^१ ^{१२} ^{१२१} ^{१२१} ^१ ^२ ^{१२१} ^{१२१}
ण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यन्नक्षणात् । चाः ।

^१ ^{१२} ^{१२१} ^{१२} ^१ ^{१२} ^{१२१}
चाः । तेनमासञ्जाम । साइ । हाउ । मनोजयित् ।

^१ ^१ ^{१२१} ^{१२१} ^{१२१} ^{१२१}
३ । हृदयमजयित् । ३ । इन्द्रोजयित् । ३ । अहमजैषम् ।

* आ० मा० ३५० ५, २, ५ ।

१५ २ १२ १२१ १ १ १२१ १
३। षाउ३वा। ए। मनोजयिद्बृद्वयमजयिदिन्द्रोजयिद्व

१२ १२ २१ २ १११११
मजौवम् । ३। ए। अच्सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ६ ॥

१२ १ १२१ १२
षाउ । ३। वयः । ३। वयोवयः । ३। षाउ । ३।

१ १२१ १ १ १ १२१ १२१ २२ १ ११ २
यद्वर्चाहिरस्य। स्या। यद्वावर्चागवामू। ता। सत्यस्य

१ १२१ १ १२ २२१ २२ १ १२
ब्रह्मणोव। चाः। तेनमासच्छजाम। साइ। षाउ।

१ १२१ १५ १ १२ १२
३। वयः । ३। वयोवयः । ३। षाउ३। वा। ए। वयो

१२ २ १२ २१ २ १११११
वयोवयः । ३। ए। अच्सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ७ ॥

१२ १२१ २२१ २२ १२
षाउ । ३। रूपम् । ३। रूपच्छूपम् । ३। षाउ

१ १२१ १ १ १ १ १२१ १२१ २२ १ २
३। यद्वर्चाहिरस्य। स्या। यद्वावर्चागवामूता। स

१ ११ १२१ १ १२ १२१ २२ १
त्यस्यब्रह्मणोव। चाः। तेनमासच्छजाम। साइ।

१२ १२१ १२१ २२ २२ १२
षाउ । ३। रूपम् । ३। रूपच्छूपम् । ३। रूपम् । ३। ए।

११ २ १११११
अच्सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ८ * ॥

* चा० ना० १५० ५, २, ६-७-८ ।

अथ एकादशी ।

१२ १२ १ १२२
सहस्तत्रद्वन्द्वदधोज

१३ २२१ २
ईशेष्टस्यमहतोविरपग्निन् ।

१२ १ १२ १५ १ २ १२ १२
३। प्रये । ३। प्रत्यष्टाम् । ३। चाउह । वा । ए । प्रयेप्रत्य
१२ १२ ११ २ १ ११११
ष्टाम् । ए । अहसुवर्ज्योतीरु४४पुः ॥ १० * ॥ ३८

वामदेव ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । आशासने विनियोज्या ।

“हिरण्यस्य” हित-रमण्यस्य एतन्नामकस्य “यहर्षः” तेजो-
ऽस्ति । “यद्वा” अपिच । “गवाम्” एतन्नामकानां । “यहर्षः”
तेजोऽस्ति । “उत” अपिच । “सत्यस्य” सर्वैः सम्मतस्य † “ब्रह्मणः”
यहर्षोऽस्ति तेन तैः “मा” “संसृजामसि” ‡ सम्पादयामः । धन-
वन्तः पशुमन्तः त्रीत्रिया भवेमेति तात्पर्यार्थः ॥ १० ॥ ३८

* पा० मा० २५० ५, १, १० ।

† “हिरण्यं कस्याद्भियत वायस्यमानमिति वा द्वियते जनाज्जममिति वा चित्त-
रमचं भवतीति वा हृदयरमचं भवतीति वा चर्षतेषां क्षात् प्रेषाकर्षः”—इति निबन्-
ने०१,१० ।

‡ नौरिति निबन्धौ बर्षः (१,१,१—१,४,४—१,५,२—१,११,४—१,१५,७—
१,११,१० ।

¶ “सत्यं कस्यात् सरुत् तायते सतप्रभवं भवतीति वा”—इति निबन्धे० नै०२,१२ ।

। “ददन्मोमसि”—इति पा००,१,४६ ।

२३ १ १ १ २ २ २ १ २
 क्रतुन्नृम्णांस्थविरञ्चवाजं

२ २ २ १ २ १ २
 वृत्रेषुशत्रून्सहनाह्वधीनः ॥ ११ ॥ ४०

* हाउ । ३ । आइही । ३ । ओहा । २ । ओ
 हा३ । हाउ । ३ । सक्षस्तन्नइन्द्रदधोरेजाः । आया
 रेउ । ऊ । आयाउ । ३ । ईशेह्यस्यमहतेविरा२
 ष्णायिन् । आया२उ । ऊ । आयाउ । ३ । क्रतुन्न
 नृम्णांस्थविरञ्चवा२जाम् । आया२उ । ऊ । आया
 उ । ३ । वृत्रेषुशत्रून्सहनाह्वधा२इनाः । आया२
 उ । ऊ । आयाउ । ३ । हाउ । ३ । आइही ।
 ३ । ओहा । ओहा । ओहा३ । हाउ३ । वा । ए
 आयुर्ह्यस्मभ्यं वर्षाधादेवेभ्यार३४५ः ॥ १७ † ॥ ४०

* “कक्षपत्रतं हशानुगामम् * * * गवांश्रते” — इति आ० ब्रा० १, २, १० तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

† “पृशाहन्” — इति क० पु० पाठः ।

‡ आ० मा० ३५० ५, २, १७ ।

अथ हादशी ।

१ १ १   ३ १ १   ३ १ १
सहर्षभाःससहवत्साउदेत

१ २ ३ २ ३ १ २
विश्वारूपाणिविभ्रतीर्दूग्नीः ।

३ २ ३ २ ३ १ २   ३ २
उरुःपृथरयंवोअस्तुलोक

३ १ २   २ २   ३ २ ३ १ २
इमाआपस्सुप्रपाणाइहस्त ॥ १२ ॥ ४१

॥ चतुर्थ-दशति ॥

१   २ १   २ २   १ २ २   १ २   २
* हाउश्वा । सहर्षभाःसहवत्स । उदेत । हाउइ

हे “विरप्शिन्” विशेषेण रपणं व्यक्त-वचनं तदस्यास्तीति विरप्शी, तस्य सम्बोधनं हे विरप्शिन् ! विशेषेण स्तोत्र-विषये सत्यवाक्यं ? “इन्द्र !” “ते” तव “सहः” शत्रूणां मभिभवन-रूपम् “शौलः” बलं “नः” अस्मभ्यं “दधि” देहि [ददाते-श्छान्दसं रूपं लोडि हेर्षिभावादिना] यस्मात् त्वं तस्य “अस्य” “महतः” बलस्य “इशे” ईश्वरो भवसि । अतो हे इन्द्र ! “नः” अस्माकं “कतुं न” यन्नमिव “नृम्षं” धनं “स्वविरम्” अतिशयेन प्रवृद्धं, “वाजं” बलं च “कधि” कुरु । किञ्च नोऽस्माकं “यत्रून्” “वृत्रेषु” आवरकेषु उपायेषु “कधि” कुरु ॥ ११ ॥ ४०

* “निष्कवाभिनिष्कवौ हा वनहुदते वा”—इति षा० ब्रा० १, २, २७। त च प्रथम निदम् ।

१ ८ ११ १२ १ १ १२ २ २ २३ २१
 वा । विश्वारूपाणि विभ्रतोद्गन्धीः । द्वाउश्वा । उरुः-
 ११ १२ १२ १ २१ २३ ११ २ १
 पृथुरयम्बो अस्तुलोकः । द्वाउश्वा । इम । आपः सुप्र-
 २१ २२ २३ २४ २ २ १
 पाणाद्दृष्ट्वा । द्वाउश्वा । अश्वमिष्टयेश्दृष्ट्वा ॥ १८ * ॥ ४१

हे “सहस्रभाः” वषभैः सहिताः ! “सहवक्षाः” वक्षैः सहि-
 ताः ! गावः ! “द्वूप्रीः” सायं प्रातः काले द्विविधान्यूधांसि
 यासां ता द्वूप्रीः द्वूप्रीः ! “विष्ठा” सर्वांसि नाना “रूपांसि”
 “विभ्रती” विभ्रत्यः यूयम् “उदेत” उदच्छत समृद्धाः प्रागच्छत ।
 किञ्च । “उरुः” बहुः “पृथुः” विस्तीर्णः [उरुः पृथु रिति शब्दा
 भ्याम् आयाम-विस्तारो उच्येते । “अयं लोकः” “वः” युष्मा-
 कम् “अस्तु” भवतु । “इमा आपः” “दृष्ट्वा” लोके भूतले
 अस्मिंस्थाने “सुप्रपाणाः” सुखेन प्रकर्षेण पातुं योग्याः सन्तु
 तस्माद्दिह बह्वीभूताः “स्तु” भवत उपविशतेति पूर्वेषु
 सम्बन्धः ॥ १२ ॥ ४१

इति श्रीमन्वायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दी-
 व्याख्याने षष्ठ्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डः—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ २ १   २ २ २ २ ३ १ १
अग्रभायूँषिपवसभासुवोर्जमिषञ्चनः ।

२ १ २   ३ १ २
आरेबाधखदुक्कुनाम् ॥ १ ॥ ४२ *

† २२ १   २२   १   १ १ १ २ २
‡ भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वा२ । अग्रभायूँष

१ २   १ २ १ २ २ १   १   १ २ १ २ २ १   १ २
षिपवसे । आसुवोर्जमिषञ्चनः । आरेबाधखदुक्कुनाम् ।

१ २ १   २ २   १   १ २   १ २
भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वा२ । ए । भ्राज ।

३ ॥ ५ † ॥ ४२

चतुर्दशान्नायूँषीत्वाद्यास्तत्र जगत्यसौ ।
विभ्राट् चिष्टुप् चित्रमिति गायत्रो हादशेतराः ॥
आद्याग्नेः पवमानस्य स्तुतिः सौर्यंस्तयोदश ।
ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदधहे ॥
शतं वैखानसा एषं दृष्टवन्तो महर्षयः ।

* ऋ० ७, २, १० २=उ० ६, २, १०, २ ।
† “सूर्यस्य भ्राजाभाजे हे” — इति आ० ब्रा० ३, २, २८ । तत्र प्रथममिदम् ।
‡ आ० गा० ३५० ६, १, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३२ ३ १ २ ३ २४
विभ्राड्वृहत्पिबतुसोम्यग्माध्वा

३२ २३ १२ ३१ २
यद्दधद्यज्ञपतावविद्भुतम् ।

१२ ३१ २३ १२ ३ १२
वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना

३१ २ ३ १२ २२
प्रजाःपिपर्त्तिबड्ढधाविराजति ॥ २ ॥ ४३ *

१ २ १ २ १ २
† छाहाउ । ३ । इडा । ३ । हस् । षतम्ने ।

१ १२ २ १ १
३ । विभ्राड्वृहत्पिबतुसोमियाग्माधू २ । आयुर्दधद्य

२ १ १२ २ २ २
ज्ञपताववा २इद्भूता २म् । वातजूतोयोअभिरक्षता २ इ

१ २ १२ २ १ १ २
त्माना २ । प्रजाःपिपर्त्तिबड्ढधाविरा २जाती २ । छाहाउ ।

हे “अग्ने” पवमान-रूप ! अस्माक मायुंषि अन्नान्येतन्नाम-
कानि वा “पवसे” क्षरसि “नः” अस्माकम् “जर्जम्” अन्नरसम्
“इधम्” अन्नं च “आसुव” आभिसुख्येन प्रेरय । किञ्च । “दु-
च्छूना” [रक्षीनामैतद्] रक्षांसि “आरे” अस्मात्तो दूरएव †
“बाधस्” सम्पीडय ॥ १ ॥ ४२

* उ० ६, ३, ५, १ = ऋ० ८, ८, २८, २ ।

† “वायोर्विकर्षभासे इ सत्योर्वी”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ । तत्र विकर्षं
वास प्रथममिदम् ।

‡ “आरे”—इति दूरनामस्य प्रथमं नैवष्टकम् ३, १६ ।

३। इडा। ३। हस्। ३। ऋतम्ने। ३। श्रीहो
 वाहाड। वा। फार्ट्। ऋतम्ने। ३। श्रीहोवा
 हाड। वा। फार्ट्। ऋतम्ने। ३। श्रीहोवा
 हाड। वा। धार्ट् ॥ ७ * ॥ ४३

विभ्राण्नामक एतान्तु-सूर्य-पुत्रो ददर्श सः ।

“विभ्राट्” विभ्राजमानः विशेषेण दीप्यमानः† सूर्यः “वृहत्” परिवृढं “सोम्य” सोममयं‡ “मधु” पिबतु । किं कुर्वन् ? “यज्ञ-पतौ” यजमाने “अविद्भुतम्” अकुटिलम्॥ अकण्ठकम् “आयुर्द-धत्” अन्नं वा कुर्वन् § । “यः” सूर्यो “वातजूतः” वातेन वायुना प्रेर्यमाणः सन् ॥ “अना”+ आत्मना स्वयमेव “अभि रक्षति” सर्वं जगद्भिसृष्टान् पालयति [राशि-चक्रस्य वायु-प्रेर्यत्वात् सूर्यस्यापि तत्प्रेर्यत्वम्] स सूर्यः “प्रजाः” “पिपति” वृष्ट्यादि-प्रदानेन

● आ० आ० २५० ६, १, ७ ।

† विभ्राडिति ऋद्धतिकर्मस्यो “आजते”—इत्यस्य रूपम् (नै० १, १६, १) ।

‡ “सोम मर्चति यः”—इति पा० ४, ४, ११० ।

§ “ऋकौडिस्त्रे (आ० प०)”—इत्यस्यैव रूपमिदं विद्भुतमित्यभिप्रायः ।

“ऋक्रेन्दसि (७, २, २१)”—इति ऋच्चादेशः । “अविद्भुत मच्छित्त मायुः”—इति वेददीपः च० सा० आ० स० २९, १० ।

§ “आयुः”—इत्यङ्गनामसु चयोर्विभ्रं पदम् १, ७ ।

॥ “अङ् मत्तौ (आ० आ०)” —इत्यस्यैव चिज्जनास्योद् अत् इति रूपमित्यभिप्रायः ।

+ “मन्त्रे आङ्गादेरात्मनः”—इति पा० ६, ४, २४१ ।

अथ तृतीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
चित्रन्दे वानामुदगादनीक

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
ञ्चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्निः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
आप्राद्यावापृथिवी अन्तरिक्ष

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २
सूर्य आत्माजगत्स्युषश्च ॥ २ ॥ ४४ *

१ १ १ १ १ १
† उवी रउवि । उविहो रउवि । त्रिः । इती रइति ।

१ १ १ १ १ १
इतिहो रइति । त्रिः । असी रअसि । असिहो रअ

१ २ २ २ १ २ १ २ १ १
सि । त्रिः । अरुचोदिवम्पृथिवीम् । असी रअसि ।

१ १ १ २ १ २ १ २ १ २
असिहो रअसि । एवन्त्रिः । पतिर । स्यपामोषधौना

पूरयति पालयति वा । “बहुधा” “विराजति” विशेषेण
दीप्यते च ॥

“पिपति”-“पुपोष”-इति, “बहुधा”-“पुरुधा”-इति च
पाठौ ॥ २ ॥ ४३

● अ० १, ८, ७, १ ।

† “आदित्यव्रतम्”-इति आ० ब्रा० २, १, २८ ।

१ २ ३ ४ ५ ६
 इम् । ओइ । पताइरा२३४सी । एवम् । त्रिः । चा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 इ । चन्दे वानामुदगादनीकम् । वाइश्वेषान्दे वानाए

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 समिदजसञ्जोतिरातता२म् । होइ । ३ । आयुर्यम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ३ । अवः । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । सुवःसए

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 सर्पसएसार्पा ३ । जनावनएसुवा२ःसुवः । जना२वना

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 २म् । सुवा२ःसुवः । त्रिः । आप्राद्यावापृथिवीआन्त

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 री२३चा३म् । छपिप्रसृपीऐही । ३ । अस्तोषतस्वभा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 नवाऐही । विप्रानविष्टयामताएही । यावाणोवर्धिषिप्रि

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 याऐही । इन्द्रस्यरएचिम्बृहादैही । इन्द्रा२स्यरा२ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 चिया२म् । वृषदिन्द्रस्यरएचियम्बृहादैही । ३ । एवं

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 त्रिः । सूर्यआत्माजगतस्तास्थुषार३श्वा३ । अन्तश्चरति

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रोचनाऐही । ३ । अस्यप्राणादपानता । ऐही । ३ ।

२   २   २ २ २   १ २ २ २   २   २   १ २
व्यख्यन्मद्दिषोदिवामैही । ३ । प्रोएतिप्रोएति । ३ । प्रो ।

१ २   १   १ २ २   ५ २ २   १   १ २ १ २
एति । २ । प्रो २ ३ । एता ३ ४ औहोवा । ३ । देवा

२ २   १ १ १ १ १
दिवाज्योती २ ३ ४ ५ ॥ १ * ॥

१ २   २   १ २   १ २ १ २ १ २   २   २
† छाउछाउछाउ । भ्राजाओवा । ३ । उदुत्यञ्जा । ३ ।

२ १ २ २ २   ०   १   १ २   २   १ २ १ २
चित्रन्देवानामुदगादनी २ ३ का ३ म् । छाउ २ छाउ । भ्राजा

१ २ २   १ २   १   ०
ओवा । ३ । तवेदसम् । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्यषा २ ३

१   १ २   २   १ २ १ २ १ २ २   १ २   २
आ ३ इः । छाउ २ छाउ । भ्राजाओवा । ३ । देववहा ।

१ २ २ २ २   २   ०   १   १ २   १ २
३ । आप्राद्यावापृथिवीभान्तरी २ ३ छा ३ म् । छाउ २ छाउ ।

१ २ १ २ १ २ २   १ २   १ २   २ २
भ्राजाओवा । ३ । तिकेतवः । ३ । सूर्यभात्माजगतस्ता

०   २   १ २   २   १ २ १ २ १ २ २   २ २
स्थुषार ३ ३ ३ । छाउ २ छाउ । भ्राजाओवा । ३ । हृशे

२   १ २   २ २   ०   १   १ २
विश्वः । ३ । सूर्यभात्माजगतस्तास्थुषा १ ३ ३ ३ । छाउ

* आ० मा० १५० ६, १, १ ।

† “सौर्यातिवहः”—इति आ० मा० ३, १, १२ ।

२५। ^२भाजाओवा । ३। ^१यसूर्यम् । २। ^१यसूरश्चि
^२याउ । ^२वा३ । ^२ए३ । ^{२२२२}देवादिवाज्योतीर३४५ः ॥ ४० ॥

+ ^{२२}हाउ । ३। ^{२२ १ २ २}भाजाभाज । ३। ^{२२ २ २}आयूरायुः ।
^{१ २ २}३। ^{१ २ २}उदुत्यञ्जा । ३। ^{२ २ २ २ २}तवेदसम् । ३। ^{२ २ २ २ २}चित्रन्देवाना-

^{० २}मुदगादनी३३का३म् । ^{२२}हाउ । ३। ^{२२ १ २ २}भाजाभाज । ^२आ
^{१ २ २}यूरायुः । ^{२२ २ २}देवंधा । ३। ^१चक्षुर्मित्रस्यवरुण । ^{० २}स्यभार३ग्रा

^{२२}हः । ^{२२ १ २ २}हाउ । ३। ^{२२ १ २ २}भाजाभाज । ^{२२ १ २ २}आयूरायुः । ३।
^{१ २ २}तिकेतवः । ३। ^{१ २ २ २ २}आप्राद्यावापृथिवीआन्तरी३३शा३म् ।

^{२२}हाउ । ३। ^{२२ १ २ २}भाजाभाज । ^{२२ १ २ २}आयूरायुः । २। ^{१ २ २}हृशेवि
^२ञ्चा । ३। ^{२२ २ २}सूर्यआत्माजगतस्तास्युषार३ञ्चाह । ^{० २}हाउ । ३।

^{२२ १ २ २}भाजाभाज । ३। ^{२२ १ २ २}आयूरायुः । ३। ^{१ २ २}यसूर्यम् । ३।

* आ० ना० २५० ६, २, ४ ।

† “मिथारुचयोः कोनमित्याचक्षते”—इति आ० ना० २, २, १८ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
 यसू २ ३ रियाउ । वा३ । ष३ । देवादिवाज्योती २ ३
 १ १
 ४ ५ ॥ १८ * ॥ ४४

कुत्साः । “देवानां” दीव्यतीति देवा रश्मयः तेषां, देवाना-
 मेव वा प्रसिद्धानाम् † “अनोकं” तेजः समूह रूपं “चिचम्”
 आश्चर्यकरं सूर्यमण्डलम् “उदगात्” उदयाचलं प्रयासीत् । कीद-
 शम् ? “मिचस्य वरुणस्याग्नेश्च चक्षुः” उपलक्षणमेतत्, एतदुपल-
 क्षितानां जगतां चक्षुः प्रकाशकं चक्षुरिन्द्रियस्थानीयं वा । उदयं
 प्राप्येव “द्यावापृथिवी” दिवं च पृथिवीं च “अन्तरिक्षं” च
 “आप्राः” स्वकीयेन तेजसा “आ” समन्तात् अपूरयत् । ईदृग्-
 भूत-मण्डलान्तर्वर्ती सूर्यः अतर्यामितया सर्वस्य प्रेरकः परमात्मा
 “जगतः” जङ्गमस्य “तस्युषश्च” स्थावरस्य च “आत्मा” स्वरूप-
 भूतः स हि सर्वस्य स्थावर-जङ्गमात्मकस्य कार्य-वर्गस्य [कारणाच्च
 कार्यं नातिरिच्यते । तथाच पारमर्षं सूचम् ‡—“तद्वनव्यत्व
 मारभ्येष शब्दादिभ्यः”—इति] यद्वा । स्थावर-जङ्गमात्मकस्य
 सर्व-प्राणिजातस्य जीवात्मा । उदिते हि सूर्ये घृतप्रायं सर्वं जगत्
 पुनश्चेतनयुक्तं सत् उपलभ्यते ॥ [तथाच चूयते—“योऽसौ तमो
 नुदेति सर्वेषां प्राणानादायोदेतीति” ॥ ३ ॥ ४४

० आ० मा० १५० ६, २, १८ ।

† “देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा सुस्थानो भवतीति वा यो देवः । सा
 देवता”—इति निष० ६० १, १५ ।

‡ “साह्यग्राह्य-प्रचेतु-कपिलनामर्षि-कृतमित्यर्थः ।

॥ “वाचनीयं देवाना मुद्वन्म दनोकं ख्यानं मिचस्य वरुणस्याग्ने वापूरद् द्यावाउ-

अथ चतुर्थी ।

१२ २२ ३ १२२३ १२२२
 आयङ्गौःपृश्निरक्रमौदसदन्मातरम्पुरः ।

३१२ ३१ २
 पितरञ्चप्रथंत्स्वः ॥ ४ ॥ ४५ *

१ १ २ १ २
 † उवौ२ । ३ । चिगी२ । ३ । चिगिगि । ३ ।

थिव्यौ चान्तरिक्षं महत्त्वेन तेन सूर्यं आत्मा जङ्गमस्य च स्यावरस्य च” —इति निह०
 दे० ६, १६ । अत्र वेददोषकृद्वाख्यानश्लेषम्—“परापररूपेण स्थितः सूर्योऽव
 लुयते । सूर्यः चित्रमाश्रयं यथा तथा उदङ्गात् उदयं प्राप्तः उद्गच्छति वा । सङ्घ
 लुक् । उदयमेव स्तनेजसा मैत्रं तपो वृत्ति अन्येषां ज्योतीष्यादत्त इत्याशयम् ।
 किञ्चित् सूर्यः ? देवानां हीयन्ति स्योतन्ते इति देवाः किरचाखेवा मनीकं मुखं माश्रय
 इत्यर्थः । यद्दानीकं समूहः किरचपुञ्ज इत्यर्थः । तथा मित्रस्य वदस्य अग्नेः वक्षुः मेव-
 वत् प्रकाशक इत्यर्थः । मित्रादय उपसल्लकाः सर्वस्य सदेवमनुष्यस्य विश्वस्य रूपाणि
 सूर्योदयेऽपि बन्धने अतो मित्रादीनां वक्षुः स सूर्यं उद्गतः सन् स्यात्वा पृथिवी दिवं
 भूमिं चान्तरिक्षं चाप्राः आपूरितवान् आपूरयति वा स्तनेजसेति शेषः । इवमपररूपेण
 खुत्वापररूपेण स्तौति—किञ्चित् सूर्यः ? जगतो जङ्गमस्य तस्थुषः स्यावरस्य च जगत
 आत्मा अन्तर्यामी । अनेतमादित्ये पुष्यं वेदयन्ते इन्द्रः स प्रजापतिस्तद्गच्छति ‘जुतेः’
 सूर्योऽहेतमनेनोच्यते इति भावः” (य० भा० ब्रा० सू० ७, ४१) ॥ “चिरश्मयेन पा-
 नं च सत्यस्यापिहितं मुखम् । योसावादित्ये पुष्यः सोऽसावहम्” —इति वाजसनेयो
 पनिषदन्तिमा षट् । “पुष्यः पुरिषाहः पुरिषयः पूरयतेर्वा पूरयत्यन्तरित्यन्तर
 पुष्यमभिप्रेत्य” —इति निह० नै० २, १ ।

* ष० ६, १, ११, १=हृ० ८, ८, ४०, १ ।

† “अन्वर्वाप्सरसा मानन्दप्रतिनन्दौ पञ्चौ” —इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रेद
 मानन्दनाम साम ।

१२ २   २ २ २   २   २ २ २
 आयङ्गौःपृश्निरक्रमीदैक्षी । ३ । असदन्मातरम्युराऐक्षी ।

३ । पितरञ्चप्रयन्तस्वा ऐक्षी । ३ । उवीर । ३ । द्विगीर ।

३ । द्विगिगि । ३ ॥ २ * ॥

२ २   २ २   २ २   २ २ २   २
 † उवी । ३ । द्विगी । ३ । द्विगिगी । ३ । आयङ्गौः

२ २ २   २   २ २ २   २
 पृश्निरक्रमीदैक्षी । असदन्मातरम्युराऐक्षी । पितरञ्चप्र

२ २ २   २ २   २ २   २ २
 यन्तस्वाऐक्षी । उवी । ३ । द्विगी । द्विगिगी ॥ ३ ‡ ॥

२ २   २ २   २ २ २ २ २ २   २ २ २
 †† हाउश्वा । ईन्दूः । भ्राजाओवा । ३ । आयङ्गौः

२ २ २   २ २   २ २   २ २ २ २ २ २
 पृश्निरक्रमीदैक्षी । हाउश्वा । ईडा । भ्राजाओवा । ३ ।

२   २   २ २ २   २ २   २ २   २ २ २ २ २
 असदन्मातरम्युराऐक्षी । हाउश्वा । सात्यम् । भ्राजाओ

* आ० मा० ३५० ६, १, १ ।

† “तत्र प्रतिगन्ध” — इति आ० मा० ३, १ २८ ।

‡ आ० मा० ३५० ६, २, ३ ।

†† “तिष्ठः सार्वरात्रः” — इति आ० मा० ३, १, २८ । तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

वा । ३ । पितरञ्चप्रयन्त्स्वाऐच्ची । छाउश्वा । दीयौः ।

॥ ७ * ॥ ४५

आयङ्गोः पृश्निरित्यस्य सार्पराज्ञी समैक्षत ।

ऋचस्तिस्त्री भवेदासां विकल्पेनात्मदेवता ॥

“गोः” गमनशीलः † “पृश्निः” प्राष्टवर्णः व्यासतेजाः‡ “अयं” सूर्यः “आक्रमीत्” आक्रान्तवान् उदयाचलं प्राप्तवानित्यर्थः । आक्रम्य च “पुरः” पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि “मातरं” सर्वस्य भूतजातस्य निर्मात्रीं “भूमिम्” “असदत्” आसीदति प्राप्नोति [सदेश्छान्दसो लेट् ॥ लृदित्वात् च्चै रडादेशः§] ततः “पितरं” पालकं द्युलोकम्, ; “च” शब्दादन्तरिक्षं “प्रयन्” प्रकर्षणं शीघ्रं गच्छन् “स्वः” सू अरणः ॥ शोभन-गमनो भवति । यहा । पितरं स्वर्दुलोकं प्रवर्तते ॥ ४ ॥ ४५

० आ० ना० ३५० ६, २, ७ ।

† “गौरादित्यो भवति गमयति रसान् गच्छत्यन्तरिक्षेऽथ सौर्यं पृथिव्या च्चिद्दूरं गता भवति यथास्यां ज्योतीषि गच्छन्ति”—इति निरु० नै० २, १४ ।

‡ “पृश्निरादित्यो भवति प्राक्तन एतं वर्षं इति नैबन्नाः संस्पृष्टा रसान् संस्पृष्टा मासं ज्योतिषां संस्पृष्टो भासेति वाच सौः संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुष्पलङ्घिष”—इति निरु० नै० २, १४ ।

॥ “स्त्रिक्थे लेट्”—इति पा० २, ४, ७ ।

§ “पुषादित्युनाचृदितः परस्मैपदेषु”—इति पा० २, १, ५५ ।

॥ “स्तरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरवः सृतो रसान् सृतो मासं ज्योतिषां सतो भासेति वैतेन सौर्याख्याता”—इति निरु० नै० २, १४ ।

४४ख,

अथ पञ्चमी ।

१२१ १   ३२७ ३ १ २ ३ २
 अन्तश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती ।

१२   ३ १   २२
 व्यख्यन्मद्दिषोदिवम् ॥ ५ ॥ ४६ *

१२ २ २ २ २ १   १२ २ २ २ २ २
 † औहोऔहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१
 औ । वा२३ । भू२३४वान् । अन्तश्चरतिरोचना । औ
 २ २ २ २   १   १२ २ २ २ २   २
 औहोऔहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
 १   १   ५   १ १ २ २ २ २ २ २   १ २ २
 वा२३ । जा२३४नात् । अस्यप्राणादपानती । औहो
 २ २ २   १   १२ २ २ २ २   २
 औहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
 १   १   ५   १ १   १२   १ २ २
 वा२३ । वा२३४र्हान् । व्यख्यन्मद्दिषोदिवम् । औहो
 २ २ २   २   १२ २ २ २ २   २
 औहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हा३१उ ।
 १   १ २ २ २ २ २ २ २   १   १२
 वा२३ । कार३४रात् । औहोऔहोवा । होइ । २ । औ
 २ २ २ २   १   १   १ ५   १ २ २
 औहोऔहोवा । हा३१उ । वा२३ । भू२३४तीः । औहो

* उ० ६, १, ११, २ = ऋ० ८, ८, ४७, १ ।

† "मयतां मृतिः"—इति आ० ब्रा० ३, १, २८ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 औहोवा । होइ । २ । औहोऔहोवा । हाइउ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वा२ । अभ्राजीज्योतिरभ्राजीत् । औहोऔहोवा । हो

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 इ । २ । औहोऔहोवा । हाइउ । वा२इ । ए३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 सर्वान्कामानशीमही२इ४५ ॥ ६ # ॥

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 † छाउश्वा । भूतम् । भ्राजाओवा । ३ । अन्तश्च

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 रतिरोचना । ऐही । छाउश्वा । पृथिवी । भ्राजाओ

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वा । ३ । अस्यप्राणादपानताऐही । छाउश्वा । साहः ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 भ्राजाओवा । ३ । व्यख्यन्महिषोदिवामैही । छाउश्वा ।

१ १
 तेजः ॥ ८ † ॥ ४६

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 † अन्तर्देवेषूरोचा१सा२इ । ३ । अन्तश्चरतीइरो

● आ० मा० ३५० ६, १, ६ ।

† तत्र द्वितीयमि३म्—इति (आ० मा० ३, १, १८)

‡ आ० मा० ३५० ६, २, ८ ।

१ "मिवावदस्योचरित्याचषते"—इति आ० मा० ३, २, १८ ।

अथ षष्ठी ।

३ २७ ३ १ २ १ १ २ १ २
त्रिंशद्भामविराजतिवाक्पतङ्गायधीयते ।

१ २ २ २ २ १ २
प्रतिवस्तोरद्ध्युभिः ॥ ६ ॥ ४७ *

२५ १ २, ३२ २२ ३२ २ २
† हाउश्वा । आपः । भ्राजाओवा । ३ । त्रिंशद्भा
२ २ २ २ २५ १ २, ३२ २२ ३२ २
मविराजताऐद्दी । हाउश्वा । ऊषा । भ्राजाओवा ।
२२ २ २ २ २ २ १ २, ३
३ । वाक्पतङ्गायधीयताऐद्दी । हाउश्वा । दीशः ।
हलादेरिति (३, २, १४८) युच्] । किं कुर्वन्ती ? “प्राणात्”
प्राणनादुदयादनन्तरम् “अपानती” सायाङ्ग-समये अस्तङ्ग
च्छन्ती । ईदृश्या दीश्या युक्तः अतएव “महिषो” महान् सूर्यः †
“दिवम्” अन्तरिक्षं उदयास्तमयोर्मध्ये “व्यख्यत्” विचष्टे
प्रकाशयति [महे रचि महेष्टिषजिति ओणादिकष्टिषच् प्रत्ययः ।
चक्षिडः ख्याञ् (२, ४, ५४) छान्दसे लुङि णा अस्यतिवक्ति
ख्यातीत्यादिना (२, १, ५२) ल्लेरडादेशः ॥ ५ ॥ ४६

* ७० ६, १, ११, २ = ७० ८, ८, ४७, २ ।

† तद्वैवाक्लिम सिद्धम्—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ ।

‡ “महिषः”—इति महद्गामसु अष्टमं नैवष्टकम् ३, १ । “महान् कक्षान्पानेना
म्यान् जहासोति शकपूषि संहनीयो भवतीति वा”—इति निरु० नै० ३, १२ ।

¶ “छन्दसि लुङ् लुङ् छिटः”—इति पा० ३, ४, ६ ।

३२ २२ ३२ २   १   २   २ २ २   २५
 भ्राजाओवा । ३ । प्रतिवस्तोरह्यभाऐह्यौ । हाउ३वा ।

१   २
 ज्योतिः ॥ ८ * ॥ ४७

“त्रिंशद्दाम” धामानि स्थानानि [वचनव्यत्ययः (३, १, ३८)] “वस्तोः” वासरस्य † अहीरात्रस्यावयवभूतानि । “अह” शब्दोऽवधारणे ‡ । “द्युभिः” सूर्यस्य दीप्तिभिरेव ¶ “विराजति” विराजते विशेषेण दीप्यते [व्यत्ययेनैकवचनम् (३, १, ३८)] । मुहूर्तान्यत्र धामान्युच्यन्ते । पञ्चदश रात्रेः पञ्चदशाहः] “पतङ्गाय” पतति गच्छतीति पतङ्गः सूर्यः § तस्मै सूर्याय स्तुति-रूपा “वाक्” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं स्तोत्रभिर्विधीयते क्रियते । यद्वा “वस्तोः” अहः “त्रिंशत्” “धाम” धामानि [षटिकाभिप्रायमेतत्] त्रिंशद्दटिकाः [अत्यन्तसंयोगे द्वितीया (२, ३, ५)] एतावत् कालं “द्युभिः” दीप्तिभि रसौ सूर्यो “विराजति” विशेषेण दीप्यते । तस्मिंश्च समये “वाक्” त्रयो-रूपा तस्मै “पतङ्गाय” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं धार्यते तं पूर्वं

० आ० जा० ३५० ६, २, ८ ।

† “वस्तोः”—इति अश्वनामसु प्रथमं नैवष्टु कण (१, ८) ।

‡ “अह इति च इ इति च विनिप्रहायो” पूर्वैश्च संश्रयुष्येते । अथ सचेदं करोत्यसिद्धं च करिष्यतीदं न करिष्यतीति”—इति निघ० नै० १, ५ ।

¶ “द्योतत इति सतः”—इति निघ० नै० १, ६ ।

§ “पतङ्गाः”—इति अश्वनामसु द्वाविंशं नैवष्टु कण १, २४ ।

अथ सप्तमी ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अपत्ये तायवोयथानक्षत्रायन्त्यक्तुभिः ।

१ २ २ २ २
स्वरायविश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ ४८ *

अष्टमि ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अष्टश्रन्नस्यकेतवोविरश्मयोजनाञ्च अनु ।

१ २ २ २ २
भ्राजन्तोअग्नयोयथा ॥ ८ ॥ ४९ †

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
‡ द्वाउद्वाउद्वाउ । भ्राजाओवा । † । दिदीद्विवि

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
श्वतस्पृथुः । उदुत्यञ्जाताश्वाइदा१सा२म् । देवंवह
सेवत इत्यर्थः ॥ [श्रूयते हि—“ऋग्भिः पूर्वाङ्गे दिवि देव
ईयते, यजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अङ्गः । सामवेदेनास्तमये
मह्वीयते वेदैरशून्यस्त्रिभिरेति सूर्यः”—इति । यदा त्विह
सूक्ते सार्पराज्जग्रा आत्मस्तुतिस्तदा सूर्यात्मना स्तूयत इत्यवगन्त-
व्यम् ॥ ६ ॥ ४७

* ऋ० १, ४, ७, २ ।

† ऋ० १, ४, ७, २ ।

‡ “वडेन्द्राः परिषयऋतूनाम्”—इति षा० प्र० ३, ९, २९ । तत्र प्रथमं मिहम् ।

१ २ १ २ २२ २ १ २
विरश्मयोजाशनाश्नू२ । भ्राजन्तोअग्नाशयोयाश्या२३ ।

२२ २ २ २२ २२ २ २ २ ४
द्वाउ२द्वाउ । शुक्राओवा । ३ । शुक्राओओपुवा६पु६ ।

३११११
ई२३४५ ॥ १२ * ॥ ४८ ॥ ४९

“त्वे” “तायवः” “यथा” प्रसिद्धास्तस्करा इव “नक्षत्राणि”
देवगेह्ररूपाणि [“देवगृहा वै नक्षत्राणि”—इति श्रुत्यन्तरात् ।
यद्वा, इह लोके मानुषा ये स्वर्गं प्राप्नुवन्ति ते नक्षत्ररूपेषु
दृश्यन्ते । तथाच श्रूयते—“यो वा इह यजते अमुं स लोकं
नक्षते तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम्”—इति । यद्वा, तेषां सुकृतिनां
ज्योतीषि नक्षत्राण्युच्यन्ते । “सुकृतां वा एतानि ज्योतीषि यक्ष-
त्राणीति”—आज्जानात् । यास्तस्वाह—“नक्षत्राणि नक्षतेर्गति-
कर्मणो नेमानि नक्षत्राणीति च ब्राह्मणम्”—इति] यथाविधानि
नक्षत्राणि “अक्षुभिः” रात्रिभिः सह “अप यन्ति” अपगच्छन्ति ।
“विश्वचक्षसे” विश्वस्य सर्वस्य प्रकाशकस्य “सुराय” सूर्यस्य
आगमनं दृष्टेति शेषः [तस्करा नक्षत्राणि च रात्रिभिः सह सूर्य
आगमिष्यतौत्वाकुलायन्त इत्यर्थः । तायुरिति स्तेननाम (नै ३,
२४, ७) तायुस्तस्कर इति तन्नामसु पाठात् । अक्षुरिति
रात्रिनाम (नै० १, ७, ४) शर्वरौ अक्षुरिति तन्नामसु
पाठात् ॥ ७ ॥ ४८

● चा० मा० २५० ६, २, १२ ।

^{१८ ८ १८१८१८} १ ८ १ १
 * द्वाउरद्वाउ । भूताओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्य
^{१ २ १ २ १८ १ १ १}
 युः । तरणिर्विश्वाद्दार्शाश्ता२ः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^{१ ८ ८ १ १ १ ८ ८}
 या२ । विश्वमाभासीश्रोचाश्ना२म् । प्रत्यङ् देवाश्
^{१ २ १ ८ १ १}
 नांवाश्रेशा२ः । प्रत्यङ् देवीश्मानुषा२न् । प्रत्यङ्
^{१ २ १८ ८ १ १}
 विश्वंश्रेश्वार्हेशा२इ । येनापावकाश्चाक्षाश्सा२ ।
^{१ १ १ १ १ १}
 भुरण्यन्तश्चाश्नाश्पाशू२ । त्वंवरुणाश्पाश्याश्सा२इ ।
^{१८ ८ १८१८१८ १८ २ ४ ५}
 द्वाउरद्वाउ । भूताओवा । २ । भूताओपुवाइ५इ ।
^{१ १ १ १ १}
 ई२४४१ ॥ १३ † ॥

^{१८ ८ १८१८१८} १ ८ १ १
 * द्वाउरद्वाउ । तेजाओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्य
^{१ १ १ १ १८ १ १ १}
 युः । तरणिर्विश्वाद्दार्शाश्ता२ः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^{१ ८ ८ १ १ १ ८ ०८}
 श्या२ । विश्वमाभासीश्रोचाश्ना२म् । प्रत्यङ् देवाश्

* तत्र तृतीये निदम् (आ० मा० १, १, १८) ।

† आ० मा० १५० ६, २, १२ ।

‡ तत्र चतुर्थे निदम् (आ० मा० १, १, १८) ।

शस्य कर्त्ता, सर्वस्य वस्तुनः प्रकाशयितेत्यर्थः । यद्वा, चन्द्रा-
दीनां [रात्रौ हि अस्तमये चन्द्रादिषु सूर्य-किरणाः प्रतिफलित-
ताः अतीन्धकारं निवारयन्ति । यथा द्वारस्य दर्पणीपरि निप-
तिताः सूर्यरश्मयो गृहान्तर्वर्ति तमो निवारयन्ति तद्वदित्यर्थः]
यस्मादेवं तस्मात् “विश्व” प्राप्तं “रोचनं” रोचमानम् “अन्त-
रिचम्” “आ” समन्तात् “भासि” प्रकाशयसि ॥

यद्वा, हे “सूर्य” अन्तर्यामितया सर्वस्य प्रेरक परमात्मन् !
“तरणिः” संसाराब्धेस्तारकोसि । यस्मात् त्वं “विश्वदर्शतः”
विश्वैः सर्वैर्मुमुक्षुभिर्दर्शतो द्रष्टव्यः साक्षात्कर्तव्यइत्यर्थः [अधि-
ष्ठान-साक्षात्कारे हि आरोपितं निवर्तते] “ज्योतिष्कृत्”
ज्योतिषः सूर्यादेः कर्त्ता [तस्मान्जायते—“चन्द्रमा मनसो जात-
श्चक्षोः सूर्यो अजायत”—इति*] ईदृशस्त्वच्चिद्रूपतया “विश्व”
सर्वं दृश्यजातं “रोचमानं” दीप्यमानं यथा भवति तथा
“आ भासि” प्रकाशयसि [मैवं न्यङ्गरणे हि सर्वं जगत् दृश्यते ।†

* “चन्द्रमामनसोजातश्चक्षोःसूर्यो अजायत । योनाद्वायुश्चप्राचक्षमुष्वाद्गिरिजा-
यत”—इति य० मा० ब्रा० स० ३१ ष० १२ क० । ‘यथा दध्नादि-प्रत्यासि, जवाद्यः
पञ्चवः, ऋणाद्यो वेदाः, त्राह्यवाद्यो महृष्याश्च तस्मादुत्पन्नाः एवं चन्द्राद्यो देवा
अपि तस्मादेवोत्पन्ना इत्याह । मनसः सकाशात् चन्द्रमाः जगतः चक्षोः चक्षुषः सका-
शात् सूर्यः अजायत । वायुः प्राचक्ष योषात् कर्षादजायत । मुष्वाद्गिरिजायत’
—इति च तद्वाक्यान् मञ्जीवर-छतम् ।

† “हे सूर्य ! त्वं ज्योतिष्कृत् तेजसः कर्त्तासि विश्व माभासि प्रकाशयसि च अग्नि-
विद्युश्चक्षुषश्चन्द्रपञ्चतारकादिव् जदीयं रेजदत्यर्थः । कौदृशं विश्वम् ? रोचनं दीप्यमानं

तथाचान्वायते—“तमेवभान्तमनुभाति सर्वं तस्मै भासा सर्वमिदं विभाति”—इति * ॥ ८ ॥ ५०

हे सूर्य ! त्वं “देवानां” “विशः” मरुत्नामकान् देवान् † [“मरुतो वै देवानां विशः”—इति श्रुत्यन्तरात् । तास्मदस्मत्-अन्वादेवान्] “प्रत्यङ् उदेषि” प्रतिगच्छन्नुदयं प्राप्नोषि ‡ । तेषां मभिसुखं यथा भवति तद्येत्यर्थः । तथा “मानुषान्” मनुष्यान् प्रत्यङ् उदेषि । तेऽपि यथास्मद्भिसुख एव सूर्यं उदेतीति मन्यन्ते तथा “विश्वं” प्राप्तं “स्वः” स्वां लोकं “दृशे” द्रष्टुं “प्रत्यङ्” उदेषि । यथा स्वर्लोक-वासिनी जनाः स्वस्थाभिसुख्येन पश्यन्ति तथा उदेषीत्यर्थः [एतदुक्तं भवति—ये लोकाः

त्वत् प्रकारेणेति भाषः । कीदृशस्त्वं तरषिः तरत्यतिप्रावसति नभोपल्लोति तरषिः । “अथविश्वभ्योऽनिरिति (उद्या० २, ८८) तरनेरनिप्रत्ययः । विश्वदर्शनः विश्वस्वर्गतः दर्शनोचः इत्येतरत् ॥”—इति वेददीपः ।

• चित्त्वमवे परे कोत्रे विरत्वं प्रच्छ निष्प्रसम् । तच्छुभं श्योतिषां श्योतिषस्यदा-
क्यविदो विदुः । न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भास्वि कुतोऽपि सङ्घः ।
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्मै भासा सर्वं मिदं विभाति”—इति मुख्यकोपनिषत्
२, १० ।

† “विश्वः”—इति, अथ अरितरिति व्याख्यायां (१५० पृ०) प्रजाः । विश्वोविश्व इति व्याख्यायां (२४४ पृ०) प्रजाः । यद्वाच इति व्याख्यायां प्रजाः, तत्रैव विश्वे म् हे इति च । प्रबोमचे इति व्याख्यायां (१६० पृ०) प्रजाः । निष्प्र-इत्योच-तृतीये मनु-
ष्यनामस्तु चतुर्थे च ।

‡ “प्रत्यङ्कदं सर्वं मुदेषि । प्रत्यङ्कदं सर्वं मभि विपश्यासीति”—इति विश्व-
दे० ६, १४ ।

पश्यन्ति ते जनाः सर्वेऽपि स्वस्वाभिमुख्येन सूर्यं पश्यन्तीति * ।
तथाचान्नायते—“तस्मात्सर्व एव मन्यन्ते मां प्रत्युद्गात्”—
इति ॥ १० ॥ ५१

हे “पावक” सर्वस्य शोधक ! “वद्वच” अनिष्ट-वारक सूर्य !
त्वं “जनान्” प्राणिनः “भुरख्यन्तं” धारयन्तं पोषयन्तं वा इमं
लोकं † “येन” ‡ “चक्षसा” प्रकाशिनानु पश्यसि अनुक्रमेण
प्रकाशयसि तं प्रकाशं स्तुम इति शेषः । यदा, उत्तरस्या मृषि
सम्बन्धः तेन चक्षुसा उदेषीति ¶ । तथाच यास्केनोक्तं §—
तप्ते वयं स्तुम इति वाक्यशेषोऽपिवीत्तरस्या मन्वयस्तेन व्याख्या-
तीति (निरु० दे० ६, २२) ॥ ११ ॥ ५२

* “अपि वैतस्ता मेव । येनापावक . . . । तेन नो जनानभि वि पश्यसि”—
इति निरु० ६, २५-२६ ।

† “भुरख्यमिति क्षिप्रनाम भुरख्युः ब्रह्मनिर्भूरि मध्यान् नचति सर्वस्य लोक-
स्यापि योडा तत्सम्पाती भुरख्युरनेन पावकस्यानेन भुरख्यन्तं जनां चतुलं वद्वच पश्यसि”
—इति निरु० दे० ५, ११ ।

‡ अक्षि तु “येना”—इति पाठः । तत्र ह्यच इति (६, १, १२५) दीर्घः ।

¶ “सर्वजेषे पश्चात्कारेणाग्निषीयते तद्रूपं साक्षात् सन्त्याद्य मुक्तिं प्राप्नोति तद्वत्
प्राप्यते—इ पावक शोधक येन चक्षसा दर्शनेन जं भुरख्यन्तं महुपश्यसि ; क्षिप्रपाती
यक्षी भुरख्युः ; भुरख्युः साक्षात् करोति भुरख्यन्ति, भुरख्यन्तीति भुरख्यन् तन् ; क्षिप्रनात्
व्रतप्रत्ययः । सर्वज्ञेषयाजिनं भुरख्युपचिरुपात्तानं कृत्वा सर्वस्य जनां येन चक्षसाह-
पश्यन्तीत्यर्थः । तेन चक्षसा जनानस्यापि भुरख्यन्तः ये वद्वच जं पश्य वद्वचः सूर्यः”—
इति वेददीपः य० भा० ब्रा० च० ३२ अ० ३१ क० ।

§ “अपिवीत्तरस्यामित्यन्तमेव वाक्यं वचनम् । अन्वयेत्यादित्यर्थसम्बन्धः ।

१ २   २ २   १ २   २ २   २
 शून्ध्यूश्वा२ः । सूरोरथस्या३नाप्ताश्या२ः । ताभिर्याति

१ २   २ २   १ २   २
 स्वा३यूक्ताशइभी२ः । सप्तत्वाच्चरी३तोरश्या२इ । वच्च

२   १ २   २ २   २   १ २   २ २
 न्तिदेवा३सूराश्या२ । शोचिष्के३श्वी३चाक्षा३णा२इ । द्वाउ

२   २   ३ २ २ २ २   ३ २   ४   ३ १
 द्वाउद्वाउ । च३ताओवा । ३ । कृता३ओ३प३वा३पु३ । ई३

१ १ १

३४५ ॥ १६ * ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५

हे “सूर्य !” त्वं “पृथु” सुविस्तीर्णं “रजः” लोकं [“लोकान्
 रजांस्युच्यन्ते” †—इति यास्क-वचनात्] द्युलोकं “दाम्”
 अन्तरिक्षलोकम् “उदेषि” उदृच्छसि ‡ । किं कुर्वन् ? अहानि
 “अक्षुभिः” रात्रिभिः सह “मिमानः” उन्मानयन् [आदित्यगत्य-
 धीनत्वाद्दहोरात्र-विभागस्य] तथा “जन्मानि” जननवन्ति
 भूतजातानि “पश्यन्” प्रकाशयन् ॥

“उदाम्”-“विदाम्”—इति पाठौ ॥ १२ ॥ ५३

● आ० मा० ३५० ६, २, १६ ।

† “रजो रजतेः । ज्योती रज उच्यते । उदकं रज उच्यते । लोका रजांसुच्यन्ते
 चन्द्रमहनी रजसो उच्यते । रजांसि चिदा विश्वरानि तन्मय इत्यपि निगमो भवति”—
 इति निबन्ध ४, १८ ।

‡ “अपि यान् रजस्य पृथु महान्तं लोकमहानि च मिमानोऽक्षुभीरात्रिभिः सह
 पश्यन्नाति जातानि सूर्यं । २.पि वा पर्वस्याम्”—इति यास्कः दे० ६, २२ ।

“सूरः” सर्वस्य प्रेरकः सूर्यः* “शुभ्रवः” शोधिका चम्र-
स्त्रियः † । तादृशीः “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः ‡ “अयुक्त” स्व-रथे
योजितवान् ॥ । कीदृशीः ? “रथस्य” “नस्यः” नपातयिचरः ।
याभिर्युक्तो रथो याति न पतति इदंश्रीरित्यर्थः । एवभूताभिस्ता-
भिरखस्त्रीभिः “स्त्रयुक्तिभिः” स्वकीय-योजनेन रथे सम्बन्धाभिः
“याति” यत्नगृहं प्रत्यागच्छति । अतस्तस्मै हृदिर्दातव्य मिति
वाक्यशेषः ॥ १३ ॥ ५४

हे “सूर्य !” “देव” द्योतमान ! “विचक्षण !” सर्वस्य प्रका-

* सूरशब्दः सूर्याद्योऽन सर्वत्र—४०१, २, ४, १—२, १, ४, ४—५, २, २, ७—७०
४, १, ८, १—४, २, १, १९—५, १, ८, २—५, १, ८, १—६, १, २, १—६, १, ४, २
—८, १, ४, १ । सोमार्धदानयोरेव—७० १, १, ५, १—४, १, २०. २॥

† “शुभ्रवः शुभ्रवृत्तित्यो भवति शोधनात् तस्यैव । * * * । *० शङ्कनिरपि
शुभ्रवृत्तये शोधनादेवोदकचरो भवति । चाप्योऽपि शुभ्रवृत्तये उच्यन्ते शोधनादेव”
—इति निर० जे० ४, १६ ।

‡ “सप्त सप्त सङ्ख्या सप्तादित्यरम्य इति वदन्ति”—इति निर० जे० ४, १६ ।
“सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमित्यादि निर० जे० ४, २० । “सप्त प्राचाः प्रभवन्ति तस्मात्
सप्तार्थिनः सन्धिः सप्त सोमाः । सप्त इमे लोका येषु चरन्ति प्राचा गुह्यगत्या नि-
दिताः सप्त सप्त”—इति मु० उ० १, १ ।

॥ “रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरस्तात् सप्तो चत सप्त कानयते सुवारथिः । कक्षात्-
सारथि रभौश्रूणां मन्दिमानं पूजयामि ममः पश्चात् सप्तोऽगुथच्छन्ति रम्ययः”—इति
निर० दे० १, १६ । अपिच—“रथं क्षिप्रं भावतं मेघं वधं अवशीय माक्रयामस
आ यस्मिन्मस्यौ सुरमचीयान्मुदकानि विभती सथा मरुद्भिः सप्त रोदसी”—इति
निर० दे० ५, ५० ।

शयितः । “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः “हरितः” अग्नाः*रस-हरण-
शीला रश्मयो वा†“त्वा” त्वां “वहन्ति” प्राप्नुवन्ति । कीदृशम् ?
“रथे” अवस्थित मिति शेषः । तथा “शोचिष्केशं” शोचींषि ‡
तेजांस्येव यस्मिन् केशा द्रव वा दृश्यन्ते स तथोक्तस्त मिति § ॥

॥ १४ ॥ ५५

इति सायणाचार्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
हृन्दोव्याख्याने षष्ठीऽध्यायस्य पञ्चमः खण्डः ॥

०. “हरितश्चादित्यस्य”—इति अश्वविशेषनामसु निघ० १, १५, ३ । “अश्वः
कक्षादद्भुतेऽध्वानं मन्वाश्रमो भवतीति वा । * * * । तस्याश्ववत् देवतावत् निगमा
भवति”—इत्यादि निघ० जै० २, २० ; दे० ४, २०-२१ ।

† “सप्त ऋषयः”—इति रश्मिनामसु निघ० १, ५, १३ । अत्र च यावत्: “रश्मिर्ष-
यनात्”—इत्यादि निघ० जै० १, १५ ।

‡ “शोचिः”—इति अश्वज्ञानधेयेषु षष्ठं जैषष्टुकम् १, १० ।

¶ “केशी केशा रश्मयस्यैसाद्भान् भवति काशनादा प्रकाशनादा । तस्यैवा
भवति * * * । केशीद् सर्वं मिदं मभि विपश्यति केशीद् ज्योतिरुच्यत इत्यादित्य साच ।
अद्याप्येते इतरे ज्योतिषी केशिनी सन्धेते धूमनाग्नी रजसा च मध्यमः । ● ● ● ।
एक एवा मित्यग्निः पृथिवीं ददति । सर्वं मेकोऽभि विपश्यति कर्षाभि रादित्यो मति-
रेकस्य दृश्यते न रूपं मध्यमस्य”—इति निघ० दे० ६, १५-१६-२० ।

§ “सप्तैतानादित्य रश्मीनयमादित्यो गिरति मध्यस्थानोर्ध्वं शब्दो यत् एतच्छिंखिलति
तानि धीतिभिश्च भवसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वाणि कर्षाणि वर्ष-
कर्मक्षेत्राधिदेवतम् । अथाध्यात्वं सप्तैतानीन्द्रियाण्यथमात्मा गिरति मध्यस्थानोर्ध्वं शब्दो
यान्च्छिंखिलति तानि धीतिभिश्च भवसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वा-
नीन्द्रियाणि ज्ञानकर्मक्षेत्रात्मगतिमाचष्टे”—इति निघ० प० १, ११ ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्हं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद्द्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिक-मार्ग-प्रवर्त्तक-
श्रीवीर-वुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये-सामवेदार्थ-प्रकाशे
छन्दोव्याख्याने आरण्यएवाध्येतव्यः

षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ समाप्तम् आरण्यम् पर्व आरण्यकाण्डं वा ॥

॥ इति चतुर्थम्यर्व ॥

॥ सामवेद-संहितायां छन्दप्रार्थिकः समाप्तः ॥

॥ ओं नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ महानामन्याश्चिकः ॥ *

(भाष्यकृतोभूमिका)

ऐन्द्रीरथ महानास्त्रीः शक्नरीर्वा विकर्षिताः ।

पञ्चभिः संहिता अन्ते पुरीषपदनामभिः ॥

एताः प्रकृतितस्त्रिस्त्र उपसर्गैस्तु संयुताः ।

नव सङ्ख्या इति प्राङ्मुखेदाध्ययनशालिनः ॥

ऐतरेय-ब्राह्मणेऽपि शस्त्रे षोडश-नामके ।

तिस्रः प्रोक्ता महानास्त्रैर्लोक्यात्मत्ववर्णनात् ॥

---

० महानास्त्रीणां पाठस्तु न तु इन्द्राचिके नापि उत्तराचिके परं इन्द्राचिके
समाप्ते तत्पुस्तकान्यभागे एव सर्वत्र दृश्यन्ते, एव मारुतभागे समाप्ते च ततोऽनन्तरं
महानास्त्री-सामपाठस्यैव पुस्तके सर्वत्रेति परिशिष्टम् भाषा मस्य च ज्ञायत इति
इन्द्राचिकान्ते एव व्याख्यातवान् भगवान् सायणः ।

तत्र हि महानाम्नीना मुपसर्गानुपसृजत्ययं वै लोकः प्रथमा
महानाम्नान्तरिचलोको द्वितीयाऽसौ लोकस्तृतीयेति । नन्वेताः
शक्वरीच्छन्दस्का व्याक्रियन्त इ युक्ताश्चेत् षट्पञ्चाशदक्षराः स्युः ।
तथा च समान्नातं चतुर्विंशत्यादि चतुरक्षरमिति (पि०) ।
अस्यार्थः—गायत्र्यादीना मतिष्ठत्यन्तानां छन्दसां चतुर्विंशत्यक्षरा
स्थारभ्य उत्तरोत्तरं चतुर्षु चतुर्षु अक्षरैष्वधिकेषु सक्नु उष्णि-
गादि-च्छन्दांसि जायन्ते* । एवं क्रमशोऽक्षराधिक्ये सति शक्वरी
षट्पञ्चाशदक्षरा सम्भवतीति । एता ऋचस्तु शक्वरीभ्योऽधि-
काक्षरा दृश्यन्ते । तस्मादासा मुपसर्गाक्षरैराधिक्यं न तु स्वत
इति ज्ञायते । तर्हि के पुनरुपसर्गाः ? के पुनः शाक्वराः पादाः ?
इत्युच्यते—

छन्दांसि		अतिच्छन्दांसि		विच्छन्दांसि	
छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या
१ गायत्री	२४	१ अतिजगती	५२	१ छतिः	८०
२ उष्णिक	२८	२ शक्वरी	५६	२ प्रछतिः	८४
३ अतुष्टप	३२	३ अतिशक्वरी	६०	३ आछतिः	८८
४ वृद्धती	३६	४ अष्टिः	६४	४ विछतिः	९२
५ पङ्क्तिः	४०	५ अत्यष्टिः	६८	५ संस्कृतिः	९६
६ त्रिष्टुप	४४	६ छतिः	७२	६ अतिछतिः	१००
७ जगती	४८	७ अतिछतिः	७६	७ उत्छतिः	१०४

प्रथमा । “विदामघवन्विदा”-इति द्विपदा ऋगुपसर्गः ।
 ततः “शिक्षाश्चौनाम्पते”-इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाक़राः ।
 ततः “खर्णाशुः”-इति पञ्चाक्षरः पादः । अत्राक्षर-विश्लेषे च
 पञ्चाक्षरत्वं द्रष्टव्यम् । “प्रचेतनप्रचेतयः”-इत्यष्टाक्षरः । एतौ
 द्वावुपसर्गसञ्ज्ञौ । “इन्द्रद्युन्नायनइषे”-इति पादोऽष्टाक्षरः
 शाक़रः । “एवाहिशक्रः”-इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । “रायेवा-
 जायवन्विवः”-इत्याद्यास्त्रयः पादाः शाक़राः । “आयाहिपि-
 बमत्स्व”-इति पादोऽष्टाक्षर उपसर्गः । इत्येव सूक्
 प्रथमा ॥

अथ द्वितीया । “विदारार्येसुवीर्यम्”-इति द्विपदा उपसर्गः ।
 “मृष्टिष्ठवज्रिन्वृश्चसे”-इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः पादाः शाक़-
 राः । ततः “अंशुर्नशोचिः”-इति पञ्चाक्षरः पादः । “चिकि
 त्वोअभिन्नोनय”-इति पादः । एतौ द्वावुपसर्गौ । “इन्द्रोविदे-
 तमुस्तुहि”-इति पादोऽष्टाक्षरः शाक़रः । “ईशेहिशक्रः”-इति
 पञ्चाक्षरः पाद उपसर्गः । “तमूतयेहवामहे”-इत्याद्यास्त्रयो-
 ऽष्टाक्षराः पादाः शाक़राः । “ऋतुश्छन्दऋतम्बृहत्”-इति पाद
 उपसर्गः । इत्येवं द्वितीया ॥

तृतीयस्याः । “इन्द्रन्धनस्यसातयेहवामहे”-इति द्विपदा
 उपसर्गः । “सनःस्वर्षत्”-इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाक़राः
 पादाः । “अंशुर्मदाय”-इति पञ्चाक्षरः पादः । “सुन्नआधेहि

नीवसो”—इत्यष्टाक्षरः पादः । एतौ द्वावुपसर्गौ । “पूर्तिः-
शविष्ठशस्यते”—इति पादोऽष्टाक्षरः शाक्षरः । “वशीहिशक्तः”
—इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । “नूनन्तन्नव्यंसशसे”—इत्याद्यास्त्रयो
ऽष्टाक्षराः शाक्षराः । “शूरीयोगोषुगच्छति”—इति पादौ
द्वावुपसर्गाविति तृतीया ऋक् सम्पन्ना ॥

अत्र प्रथमायाः सप्त शाक्षराणि पदानि, पञ्चोपसर्गाः ।
एवं द्वितीयस्या अपि पदान्युपसर्गाः । तृतीयायास्तु सप्त शाक्ष-
राणि पदानि, षडुपसर्गाः । इत्युक्तार्था निदानकल्पे सूत्रादिकं
सम्यगालोचयद्भिः पूर्वाचार्यैः श्लोकद्वये सङ्गृह्य दर्शितः—

“प्रथमं द्विपदा, त्रीणि शाक्षराणि पदान्यतः ।

पञ्चार्णाष्टाक्षरौ चोपसर्गावेकश्च शाक्षरः ॥ १ ॥

पञ्चार्ण उपसर्गोऽथ त्रयस्ते वहिरन्तिमः ।]

द्वय माद्या ; द्वितीयैवं ; तृतीया पुनरन्तिमः ।

अधिकोऽष्टाक्षरः पाद उपसर्ग इति स्थितिः॥२॥”—इति ॥

अत्र सर्वत्रोपसर्गान् परित्यज्य केवल-पदगताक्षर-सङ्ख्यायां
कृतायां षडधिकपञ्चाशत्-सङ्ख्याकान्यक्षराणि जायन्ते । अतस्तद्-
द्वितीया शक्नोतीति न विरोधः ॥ एतासु गीयते साम यत्तच्छा-
क्षर मुच्यते । तत्पञ्चमेऽङ्गि पृष्ठेषु होतुःपृष्ठं विधीयते ।

उपसर्गैः संयुताना मासा मिन्द्रोऽधिदेवता ।

माश्वन्दिनं यत् सवनं सर्व मैन्द्र मिति स्थितम् ॥

अत्रैवाश्वलायनेन स्व-ब्राह्मण मनुसरता कश्चिद्विधेयोऽनुष्टुब्
गायत्री सम्पादनादिर्दर्शितः—

“प्रचेतनप्रचेतयाशाहिपिबमरस्व ।

ऋतुश्छन्दश्चतम्बृहत्सुम्नभाघेहिनीवसः ॥” —इति । *

“चिकित्वाअभिनोनयशूरोयोगोषुगच्छति ।

सखासुशेवोअहयुः ॥” —इति । †

गायत्र्यादिरित्वेव मादिः एष तु प्रयोग-सौकर्यार्थः ।
अस्माभिस्त्रिदानी मर्थ-सौकर्यार्थं क्रमेण सोपसर्गा ऋचो
व्याख्याताः । ‡

* एवाठहृप् सम्पन्ना, अष्टाक्षर-चतुष्पदानस्य सम्पादनात् ।

† एषा गायत्री सम्पन्ना, अष्टाक्षर-त्रिपदानस्य सम्पादनात् ।

‡ अन्वकारादयो हि प्रथमीयं व्याख्येयं वा प्रथमं स्व-मनस्त्रेण सम्पाद्यते, ततश्च से-
चन्यादिभिः काश्चतेऽनौऽत्र ‘व्याख्याताः’—इति भूतप्रयोगो नासाधुः, “कौमुदीयं विर-
चते”—इत्यादावप्येव ज्ञेय ।

॥ हरिः ओम् ॥

(प्रथमास्तिस्रः)

^{३१ २ ३ २ ३ १८ २८} विदामघवन्विदागातुमनुश्रुशिषो दिशः ।

^{१२} शिखाशचीनाम्यतेपूर्वीणाम्पूवसो ॥ १ ॥

^{३ २७ ३२ २ ३ २} आभिष्टमभिष्टिभिः स्वाऽर्चाऽश्रुः ।

^{१२ ३१ २ ३१ ० ३ २ २ ३२} प्रचेतनप्रचेतयेन्द्रद्युम्नायनइषे ॥ २ ॥

^{३२७ ३ २ ३ १८ २८} एवादिशक्रोरायेवाजायवज्जिवः ।

^{१२ ३ २ ३१ २} शविष्ठवज्जिभृञ्जसेमश्चिष्ठ

^{३ २३ १२ ३ २३१२} वज्जिभृञ्जसभायादिपिवमस्व ॥ ३ ॥ १

^{१ २१८ २ १ १८१} * ए२ । विदामघवन्विदाः । गातुमनुश्रुसिषः ।

^{१ २ ३ ५ १८ १ २ २८ २} दाइशाश्उवा२३ । ई३४डा । ए२ । शिखाशचीनाम्य

^{१ २८१८ १२ १ ५ २८} ताइ । पूर्वीणाम्पूव२ । वसाश्उवा२३ । ई३४डा । आ

महानाम्नी साम (आ० ब्रा० ३,२,१८) ।

^१भिष्टमभा^{१ २}रइ । ^{१ २}ष्टिभिरा^{१ २}उवार^{१ २}उ । ^{१ ५}ई^{१ २}उडा । ^{१ २}खर्ना^{१ २}५
^५प्रूरः । ^{१ २}द्या^{१ ५}उवार^{१ २}उ । ^{१ ५}ई^{१ २}उडा । ^{१ २}प्राचे । ^{१ २}तनप्रचे^{१ २}तया ।
^{१ २}इन्द्रा । ^{१ २}द्युम्नायना^{१ २}रइषा^{१ २}इ । ^{१ २}इडा । ^{१ २}इन्द्रा । ^{१ २}द्युम्नाय
^{१ २}नारइषा^{१ २}इ । ^{१ २}अथा । ^{१ २}इन्द्रा । ^{१ २}द्युम्नायना^{१ २}रइषा^{१ २}इ ।
^{१ २}इडा । ^{१ २}एवा^{१ २}श्शक्रो^{१ २}राये^{१ २}राजा^{१ २}यवा^{१ २}श्श्री^{१ २}इवाः । ^{१ २}शविष्ठ
^{१ २}वज्रि^{१ २}न्ना^{१ २}श् । ^{१ २}जासा^{१ २}इ । ^{१ २}म^{१ २}श्चिष्ठ^{१ २}वज्रि^{१ २}न्ना^{१ २}रइ^{१ २}षो । ^{१ २}जासा^{१ २}श्
^{१ २}उवार^{१ २}उ । ^{१ २}इ^{१ २}उडा^{१ २}रइ^{१ २}षु । ^{१ २}आया । ^{१ २}श्चिपि^{१ २}वमा^{१ २}र
^{१ २}त्सुवा । ^{१ २}इ^{१ २}डा^{१ २}रइ^{१ २}षु ॥—

तत्र तावदृष्टु, प्रथमं द्विपदा माह—“विदामघन्विदागा-
 तुमनुश^१सिषोदिशः”—इति । हे “मघवन्” मघं धनं [मंहते-
 दानकर्मणः *] धनवन्निन्द्र ! “विदाः” त्वं विद्मि, अत्र वेदितव्य-
 कर्म-विशेषस्थानुपादानात् सर्वं जानीहीत्यर्थः [विदेः पञ्चम-

० “मंहते”—इति दानकर्मणु अन्विषं नैवष्टु कर्म ३, २० ।

लकारे रूपम् *] यतस्त्वं सर्वज्ञः तस्मात् “गातु” यजमान-
गन्तव्यं देशं † “विदाः” जानीहि । यद्वा, गातुर्गायतेः
स्तुतिकर्मणः ‡ त्वदर्थं क्रियमाणां स्तोतुः स्तुतिं विद्धि । ततो
“दिशः” यजमानस्य साधुमार्गेण स्वर्गं गन्तुं मार्गान् “अनु
शंसिषः” अनुशंसोऽपदिशं बोधयेति यावत् [शंसतेः
पञ्चम-लकारे (पा० ३, ४, ७,) रूपम् । षडागमः ॥]—अथ
सुपसर्गभागः ॥

अथ शास्त्ररभाग माह—“शिक्षायचीनाम्पतेपूर्वीणाम्पु-
वसो । आभिष्टमभिष्टिभिः”—इति । हे “शचीनाम्पते” शची-
शब्देन कर्म प्रज्ञा वा § “पूर्वीणां” बह्वीनां ॥ शचीनां पते
स्वामिन् ! हे “पुवसो” पुव प्रभूतं वसु धनं यस्य तस्य
सम्बोधनं हे प्रभूतधनेन्द्र ! “आभिः” इदानीं क्रियमाणाभिः
“अभिष्टिभिः” अभ्येषणाभिः प्रार्थनाभिः स्तुतिभि रस्मदीयाभि

* सेटीत्यर्थः (पा० ३, ४, ७) ।

† “गातुः”—इति पृथिवी-नामसु विंशं नैषष्ट्युक्तम् १, १ । “गातुं यज्ञाय गातुं
यज्ञपतये इत्यपि निगमो भवति । जमनं यज्ञाय जमनं यज्ञपतये”—इति निरु० नै०
४, २ ।

‡ “गायति”—इति स्तुति-कर्मसु द्वितीयं नैषष्ट्युक्तम् १, १४ ।

¶ “सेतोऽडातो”—इति पा० ३, ४, ८४ ।

§ “शची”—इति कर्मनामसु द्वापत्वारिंशत्तमं नैषष्ट्युक्तम् (१, १) ; प्रज्ञानामसु
त्वहमम् (३, ८) ।

॥ “पुव”—इति वज्रनामसु तृतीयं नैषष्ट्युक्तम् ३, १ ।

हेतुभिः “शिक्ष” * [शिक्षतिर्दानकर्मा (निघ० १, २०, ८)]
देहि वसुनीति] शेषः । पुरुवसो-इति सम्बोधन-सामर्थ्याद्दसु-
नीति लभ्यते ॥

अधोपसर्गभाग माह—“स्वर्षांशुः । प्रचेतनप्रचेतये”—
इति । स्वः, न, अंशु(रति पदत्रयम् । स्वरादित्यः, † नकार
उपमाधीयः ‡ । स्वः, इव [अंशुः अश्रोतेर्व्याप्तिकर्मणः (निघ०
२, १८, १०)] व्याप्तो भवतीन्द्रः । हे “प्रचेतन” प्रकृष्टा चेतना
बुद्धिर्यस्यासौ तस्य सम्बोधनं हे प्रशस्तानेन्द्र ! “प्रचेतय”
अस्मदीयां भक्ति मवधारय जानीहि ॥

अधोभयभाग माह—“द्युन्नायनइषएवाहियक्रः”—इति । हे
इन्द्र ! “नः” अस्मभ्यं “द्युन्नाय” [“द्युक् द्योततेयंशोवाक् वा”
—इति यास्कः (नै० ५, ५)] यशसे यद्वा, द्युन्नाय [धननामैतत्
(निघ० २, १०, १३) धनलाभाय] “इषे” अन्नलाभाय च भव
[आख्याताध्याहारः । हि शब्दः कारव-परः] “हि” यस्मात्
त्वं “शक्रः” धन-दाने समर्थ एव भवसि । तस्माद्दनादिकं
प्रयच्छ ॥

* मन्त्रे तु “शिक्षा”—इति दीर्घान्तः पाठः “इषोऽजिष्ठः (पाठ ९, २, १२ ५)
—इति दीर्घः ।

† स्वरादित्यो भवति”—इत्यादि निघ० नै० १, ८ ५ ।

‡ “नेति प्रतिषेधाधीर्षो भाषाया मुभय मन्त्रध्यायं नेन्द्रं देव मनंसतेति प्रतिषे-

(द्वितीया स्तिस्त्रः)

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 विदारारये सुवीर्यं भवोवाजानाम्यतिर्वशाञ्चनु ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 मंहिष्ठवज्रिन्नुञ्जसेयःशविष्ठःशूराणाम् ॥ ४ ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“रायेवाजायवज्जिवः । शविष्ठवज्रिन्नु-
 ञ्जसेमंहिष्ठवज्रिन्नुञ्जसे”—इति । हे “वज्रिवः” वज्रवज्जिन्द्र !
 एकोमत्वर्धीयोऽनुवादः । यद्वा, वज्रः व्रजनं गमनं तहान्वज्री ।
 अथवा वज्रायुधं तद्वज्जिन्द्र ! “राये” धनलाभाय “वाजाय”
 अश्वलाभाय च प्रसन्नो भवेति शेषः । हे “शविष्ठ” अतिशयेन
 बलवन् ! हे “वज्रिन्” इन्द्र ! “ऋञ्जसे” [ऋञ्जतिः प्रसाधन-
 कर्म। (निघ० ३, ५, ८)] अस्माभिर्धनलाभार्थं प्रसाध्यसे ।
 यद्वा, [ऋञ्जतेः पञ्चमे लकारे (पा० ३, ४, ७) रूपम्]
 प्रसाधय अस्मान्धनादिभिः समृद्धान् कुर्वित्यर्थः । हे “मंहिष्ठ”
 [मंहतेर्दानकर्मणः] अतिशयेन दानशील पूज्य ! वा हे
 “वज्रिन्” “ऋञ्जसे” अस्माभिः प्रसाध्यसे ॥

अथापरभाग माह—“आयाहिपिबमत्स्व”—इति । यस्मादेवं
 तस्मात् “आयाहि” अस्मादीयं यज्ञं प्रत्यागच्छ । आगत्य च पिब ।
 तं सोमं पीत्वा “मत्स्व” हृष्टो भवेति ॥ (१-२-३) ॥

आचीर्षः पुरस्तादुपचारस्तस्य अत् प्रतिषेधति । दुर्मदासो न सुराणामित्युपमाचीर्ष
 चपिरहादुपचारस्तस्य येनोपनिनौते—इति जिह० नै० १, ४ ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}
 जेतारमपरा३ । जाइताम् । सनःस्वर्षदता२३होइ ।

दाइषा३१उवा२३ । इट्टइडार३४५ । क्रातूः । कन्द

कृतारम्बृहत् । इडार३४५ ॥--

अथ द्वितीयाया ऋचि प्रथमं द्विपदा माह—“विदाराये सुवीर्यंभुवोवाजानाम्पतिर्वशाध्मन्विति । हे इन्द्र । “सुवीर्य” शोभनोवीरः पुत्रः शोभनपुत्रोद्भव-सामर्थ्यम् । यद्वा, शोभनवीर्यं युद्धादिष्वपराजयं “विदाः” लभ्य प्रापय । किमर्थम् ? “राये” धनार्थम् धनं रक्षितु मित्यर्थः । “वाजानां” सेनानां बलानां वा “पतिः” स्वामी त्वं “भुवः” भवसि । “वशान्” वशैः कर्मणिवशिरण्योरित्यप्रत्ययः । काम्यमानानर्थान् “अनु” अभिलक्ष्य यथाकाम मित्यर्थः । यद्वा वशांस्वदधीनान् यजमानान् “भुवः” भावयसि [भवतेः पञ्चमलकारे (पा० ३, ४, ७) रूपम् । “भूसुवीस्तिष्ठि” (पा० ७, ४, ८८)—इति गुण-प्रतिषेधः ॥

अथ स्त्रीयमाग माह—“मंहिष्ठवज्रिन्नृक्षसेयःशविष्ठः शूराणाम् । योमंहिष्ठोमघोनाम्”—इति । हे “मंहिष्ठ” अतिशयेन बलवन् ! “यः” च “मघोनां” मघशब्दी धनवाची तद्वतां मध्ये मंहिष्ठः अतिशयेन दाता तस्माद्दस्माभिर्हिनार्थं प्रसाध्यसे ॥

अधोपसर्गभाग माह—“अंशुर्न शोचिः । चिकित्वाभिभिनोनया”-
इति “अंशुर्न” व्यास आदित्य इव शोचिर्दीप्तो भवतीन्द्रः [शुच
दीप्तो (स्वा० आ०)] शुचः [शुचेर्मत्वर्थीयलोपः] शोचिभान् । अथ
प्रत्यक्षस्तुतिः—हे “चिकित्वाः” चिकित्वन् [मतुवसोरुसम्बुद्धौ
छन्दसि (पा०८, ३, १)]—इति कत्वम्] ज्ञानवचिन्द्र । “नः”
अस्मान् अभि लक्ष्य “नय” धनादि प्रापय ॥

अथ भागइयं मिलित्वाह—“इन्द्रोविदेतमुस्तुहि । ईशेहि
शक्रः”—इति । “इन्द्रः” परमैश्वर्ययुक्तः । “विदे” विद्यते सर्व
ज्ञायते “तसु” तमेवेन्द्र “स्तुहि” स्तुतिं कुर्विति । ऋषिरात्मान-
मेव शास्ति । “हि” यस्मात् “शक्रः” शत्रु-हनन-समर्थ इन्द्रः
“ईशे” ईष्टे सर्वस्येति तस्मात् तमेव स्तुहीति समन्वयः ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“तमूतयेहवामहेजेतारमपराजितम् ।
सनःस्वर्षदतिद्विषः”—इति । “तम् इन्द्रम्” “जतये” अस्मद्रक्ष-
णार्थं “हवामहे” आह्वयामहे । कौटुम्भम् ? “जेतारं” युद्धेषु
शत्रुजयशीलं [ताच्छीष्ये छन् प्रत्ययः (पा० ३, २, १३५)] ।
अतएव अपराजितं न क्षाप्यन्धैः पराजितम् । “सः” इन्द्रः “नः”
अस्माकं “द्विषः” हेष्टुन् “अति स्वर्षत्” अत्यर्थं मुपतपतु विना-
शयतु । स्रु शब्दोपतापयोरित्यस्मात् पञ्चम-लकारेरुम् । अथ वा

● “इन्द्रतेवश्वर्य-कर्मणः”—इति निरु० इ० ४, ८ ।

(तृतीया स्तम्भः)

२३१२ ३ १२ १ २ २ १ २
इन्द्रन्धनस्यसातये चवामहेजेतारमपराजितम् ।

१२ ३२ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २
सनःस्वर्षदतिद्विषःसनःस्वर्षदतिद्विषः ॥ ७ ॥

१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पूर्वस्ययत्तेअद्रिवोऽशुर्मादाय ।

३ १ २ ३ ३ १ २
सुम्नआधेच्चिनोवसोपूर्तिःशविष्ठशस्यते ॥

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
वशीच्चिशक्रोनूनन्तन्नव्यःसन्ध्यासे ॥ ८ ॥

स्वरतिर्गतिकर्मा (निघ० २, १४, ५४) अस्मात्तः शत्रूनतिगमयतु
अतिपारयतु । तथा च बह्वृचाः—“सनःपर्वदित्यामनन्ति ॥

अथोपसर्गभाग माह—“क्रतुश्छन्दश्चतम्बृहत्”—इति ।
शत्रुहननानन्तरं “क्रतुः” अस्माभिरनुष्ठीयमानं कर्म * ।
“छन्दः” † गायत्र्यादिकं शस्त्रलक्षणम् । “चतम्” उदकं ‡
सीमरस इत्यर्थः । यद्वा चतं सत्यभूतं ¶ कर्मफलं तत्तर्ब
“बृहत्” प्रभूत मस्त्विति शेषः ॥ (४-५-६) ॥

* “क्रतुः”—इति कर्मनामसु षष्ठादत्रं नैवष्ट कम् २, १ ।

† “छन्दांसि चम्ब्रात्”—इति निघ० दे० १, १९ ।

‡ “चतम्”—इति उदकनामसु अष्टपठितमं नैवष्ट कम् १, १९ ।

¶ “चतम्”—इति सत्यनामसु षष्ठं नैवष्ट कम् २, १० ।

^{३१८ १८   ३ १ १}
प्रभोजनस्यवृत्रहृत्समर्थेषु ब्रवावहै ।

^{१ ३ १७   ३ १ १   ३ १ २ ३ १ ३ १ २}
शूरोयोगोषु गच्छति सखा सुशेवो अद्भ्युः ॥ ८ ॥ ३

^{१   १   २ २ १   १ २   २ २ २}
ए२ । इन्द्रन्धनस्य सातयाइ । च्वामहे जेतारमप

^{१ २   १ ५   १   १ २}
रा२ । जितमा३१ उवा२३ । ई३४डा । ए२ । सनः स्वर्ष

^{१   १   १ २}
दति द्विषाः । सानः स्वर्षं दता२इ । द्विषा३१ उवा२३ ।

^{१ ५   १ २   १ २   १}
ई३४डा । पर्वस्य यत्त आ२ । द्विषा३१ उवा२३ । ई३४

^{५   २ १ २ ६   १   १ ५}
डा । अ७ शुर्मदाया२ । चा३१ उवा२३ । ई३४डा ।

^{१ १ १ २ २   १ २   १ १   १}
सूमन आधो द्विनो वसाउ । पूर्त्तीः । शविष्ठशा२स्यताइ ।

^{१   १ २   २ १   १   १ २}
इडा । पूर्त्तीः । शविष्ठशा२स्यताइ । अथा । पूर्त्तीः ।

^{१ १   १   १ २   २ २   २}
शविष्ठशा२स्यताइ । इडा । वशी द्विशक्रो नूनन्तन्नव्यसा

^{२ २   २ २ २   १   ४ ५   १ २}
श्याइसाइ । प्रभोजनस्य वा३ । चाहान् । समर्थेषु ब्रवा

^{१   १ २   १   १ १ १ १   १ २}
२३इइ । वाचा३१ उवा२३ । इट्टडा२३४५ । शूरो ।

१२१२   १   १   १   १   १
योगोषुगाश्चताड । इडा । साखा । सुशेवो रद्वयूः ।

१ ११११
इडार३४पु ॥—

अथ तृतीयस्या सृचि प्रथमं द्विपदा माह—“इन्द्रन्धनस्यसात-
येहवामहेजेतारमपराजिम्”—इति । “धनस्य” “सातये”
लाभार्थम् । शेषं स्पष्टम् ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“सनःस्वर्षदतिद्विषः । पूर्वस्ययत्ते
अद्रिवः”—इति । “सः” इन्द्रो “नः” अस्माकं “द्विषः” द्वेष्टृन्
“अति स्वर्षत्” विनाशयतु । येऽप्यन्ये स्वयं द्वेषं न कुर्वन्ति
तथापि “द्विषः” अस्माभिर्द्वेष्याः तानप्यति स्वर्षत् [सर्वत्र हि
वेदेषु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्य इत्यादौ द्वेष्टृणां द्वेष्या-
णाञ्च विनाशः प्रार्थते] । हे “अद्रिवः” अद्रयः पर्वताः तद्व-
न्निन्द्र ! इन्द्रो यतः पर्वतान् भिनत्ति अतः पर्वतेन्द्रयोर्भेदभेदक-
सम्बन्धः * । यद्वा आदृष्ट्यात्सुररक्षांसीति वा अन्यैः स्वयं न
दीर्यते प्रहृत इति वा अद्रिर्वज्रः तद्वन्निन्द्र ! “पूर्वस्य” पुरा-
तनस्य “ते” तव “यद्” धन मस्ति तदस्माभ्य माहरेति शेषः ॥

अथापरभागमाह—“अंशुर्मदायसूत्राधिहिनोवसः”—इति ।
हे इन्द्र ! योऽयम् “अंशुः” सोमलताखण्डः तज्जन्यः सोमरस
इत्यर्थः [जन्ये जनकव्यवहारः] स च “मदाय” भवति ।

* “ततोपमाद्येन युद्धवर्षा भवन्ति”—इति निरु० नै० १, १६ ।

यस्मादस्माभिर्दत्तः सोमः तव मदाय भवति तस्मात् हे “वसो”
निवासहेतो इन्द्र ! “नः” अस्मान् “सुखे” सुखे धने वा* “आ-
धेहि” स्थापय ॥

अथ स्वीयपरभागौ सहैवाह—“पूर्तिःश्रविष्ठशस्यतेवशीहिशक्रः”
—इति । हे “श्रविष्ठ” बलवत्तमेन्द्र ! तव “पूर्तिः” त्वदीयं
धनपूरणं दानमित्यर्थः । “शस्यते” सर्वैः स्तूयते । “हि” यस्मात्
“शक्रः” समर्थ इन्द्रः “वशी” सर्वस्य नियन्ता खलु । यद्वा,
“वशी” वसुविषय-स्त्रीकारवान् । अतएव “शक्रः” दाने शक्ति-
मान् । तस्मात्ते दानं स्तूयते ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“नूनन्तन्नव्यं सश्रये । प्रभोजनस्य
वृत्रहन्तत्समर्थेषुब्रवावहै”—इति । हे “प्रभो” सर्वस्य जनस्य
स्वामिन् ! हे “वृत्रहन्” वृत्रो मारकः शत्रुः तदहननवान् शत्रु-
घातिन् † । “नव्यम्” नूतनं‡ बली-पलितादि-लक्षणेन पुराण-
त्वेन वर्जितं तमिन्द्रं त्वां “नूनम्” अवश्यं “सश्रये” अहं सम्यक्
नितरां प्रक्षिपामि । अस्मिन् कर्मणि हविषो भोक्तृत्वेन स्थापया-
मीत्यर्थः [असु चेषणे (दि०प०) । व्यत्ययेनात्मने पदम् (पा० ३,१,-
८५) विकारण-लक्ष् च । सह सुपेत्यत्र सहेति योगविभागात् सञ्चि-

* “सुखम्”—इति सुखनामसु चोदयं नैषष्ट्युक्तम् ३, ६ ।

† “वृत्रो मेव इति नैषङ्गाः लाङ्गोऽसुर इत्येतिहासिकाः”—इति निघ० नै० २, १६ ।

‡ “नव्यम्”—इति नूतननामसु चतुर्थे नैषष्ट्युक्तम् ३, १८ ।

भ्या सुपसर्गाभ्यां सह समासः । यद्वा, हे इन्द्र ! नव्यमिति क्रिया-
विशेषणम् नूतनम् अन्यै रक्षत-पूर्वं यथा भवति तथा “नूनम्”-
इदानीं “सश्रसे” अस्माभिः सेव्यसे । षण सभास्तौ (स्वा०प०) ।
किं रूपम् । “इन्द्रस्यनेक मपि साकाङ्गम् (पा० ८, १, ३५) —
इत्याख्यातस्योदात्तत्वम् । किञ्च । “अर्थेषु” अर्थेषु प्राप्तव्येषु
यज्ञादिषु कर्मसु “सम्प्रवावहै” त्वञ्चाहञ्चावां सभाषां करवावहै ।
सर्वस्य यजमानस्येन्द्रसाक्षात्कारो भवति तमर्थं द्योतयितु मेकत्र
सहवदन मित्यर्थः ॥

अथोपसर्गभाग माह—“शूरोयोगोषुगच्छतिसखासुश्रीवोअ-
हयुः”—इति । य इन्द्रः “शूरः” समर्थः [गोषु निमित्त-सप्तमी
(पा० २, ३, ३७)] “गोषु” गवार्थं युद्धादिषु शत्रुभ्यो गवान-
यनार्थं गच्छतीत्यर्थः । कौटुम्भः ? “सखा” समानख्यानः सखि-
वदत्यन्तस्त्रिग्वः । अतएव “सुश्रीवः” शोभन-सुखः अकच्छेण
सुखकरः । “अहयुः” इपरहितः सत्यानृतवर्जितः केवल-सत्य-
स्वरूप इत्यर्थः । यद्वा । यहन्मं मनसि वचसि क्रियायां वान्यत्
कार्यं मिति तद्गृहितः । अथवा एतत्सदृशो द्वितीयो नास्तीत्य-
हयुः [मत्वर्थीय उपत्ययः] अपिच । एताभ्यां यजमानेन्द्रयोः
सभाषा-प्रकारोऽभिधीयते । हे इन्द्र ! “यः” यजमानोऽस्ति
सोऽयं गोषु दक्षिणारूपेण दातव्यासु उदारः सन् प्रवर्तते, सर्वा
अपि ददातीति । यद्वा, गोषु आश्रयण-क्षीरानयनार्थं गच्छ-

अथ पुरोषपदानि व्याख्यायन्ते—तानि सर्वाण्यैन्द्राखिव
तद्गुण-योगात्तत्रत्यद्वितीयपदेन वाग्न्यादिपदैरिन्द्र एव * सम्बोध्य
सूयते ॥

तत्र प्रथमं पद माह—एवाग्नेवेति । हे “इन्द्र !” त्वम्
“एव + हि” एव सुक्तगुणोऽसि खलु । यद्वा, एव शब्द इष्-
मत्तो (अदा०प०)—इत्यस्मात् “इष्मयीभ्यावतीति वत्प्रत्ययान्तः ।
सुपो लुक् (पा० ७, १, ३६) । अस्मदीयं यज्ञं प्रत्येव आगन्ता
भवेति शेषः । एवेति पुनरुक्तिरादरार्था ॥

अथ द्वितीयं पद माह—एवाग्नेमइति । हे “अग्ने” अथस्य
नेतः देवानां पुरतो गन्तरिन्द्र ! एतदात्मक वा इन्द्र ! ‡
“एव हि” एवं गुणयुक्तः खलु यज्ञं प्रत्यागन्ता वा भव ॥

अथ तृतीयं पद माह—एवाहीन्द्रेति । हे “इन्द्र” परमै-
श्वर्ययुक्त ! यद्वा, इन्धे प्रकाशयति तेजसा भूतानीतीन्द्रः ।
अथवा इदं सर्वं जगत् प्रथमं मपश्यद्वितीन्द्रः । तथाच
ऐतरेयोपनिषदि सूयते—“इदं मदर्शं मिति । तस्मादिन्द्रो

* “इक्षरषा मित्यग्निः पृथिवीं दृष्टति सर्वमेकोमि विपश्चति कर्मभिरादित्वोवति-
रेकस्य दृष्टते—इति निघ० दै० ५, १७ ।

† मन्त्रे तु “एवा”—इति “मिपातस्य च (६, १, १२६)”—इति दीर्घः ।

‡ “इमं मेवाग्निं सत्त्वान्नात्मानं मेकं मात्मानं वक्षथा मेवाविजो वदन्तीन्द्रं मित्चं
वदच मग्निं दिव्यस्य मयत्त्वानम्”—इति निघ० दै० १, १८ ।

नामिन्द्रो ह वै नाम तमिन्द्रत्वं सक्त मिन्द्र इत्याचक्षते षरी-
क्षेणेति । तादृशम् “एव हि” ॥

अथ चतुर्थं पद माह—एवाहिपूषविति । “पूषन्” विश्वस्य
षीषका एतदात्मक वा इन्द्र ! * एव सुक्तगुणः खलु त्वम् ॥

अथ पञ्चमं पद माह—एवाहिदेवाइति । हे “देवः”
इन्द्रादयः ! यदा सर्वदेवानां बलरूपेण इन्द्रस्त्रावस्थानात् † इन्द्र
एव बहुत्वेन सम्बोध्यते । हे “इन्द्र” ! एव सुक्तगुणः खलु त्वम् ।
यद्वा, एवशब्दात् सुपांसुसुविति (पा० ७, १, ३८) जसो लुक् ।
अस्मदीयं यज्ञं प्रागन्तारो भवतेत्यर्थः ॥ (१०) ॥ १

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्हं निवारयन् ।

पुमार्थांचतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-श्रीवीर-
बुक्क-भूपाल-साम्बान्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते
माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
महानाग्नौ-व्याख्यानं समाप्तम् ॥

॥ सामवेदसंहितायां महानाग्न्यार्चिकः समाप्तः ॥

* “अथ यद्रश्मिणोषं पुष्यति तत् पूषा भवति”—इत्यादि निब० हे० १, १६ ।

† “धा च का च बलकतिरिन्द्रकर्मैव तत्”—इति निब० हे० १, १० ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दोपाधिक-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ अरण्यगानम् ॥ †

॥ हरिः ॐ ॥

१ १८   १   १   ५   १८
 ‡ यद्यावर्द्ध । द्रुताश्शुवाश्श । शारश्शताम् । वा
 वाश्शुवाश्श । ईश्शुवा । शतशुमीः । उताश्शुवा

* अथययं भागो न आर्षिकपन्थास्य छन्दोपाधिकस्य नामात् नित्युतास्य छन्दोसूक्तकानामनेव स्युद्धम् परं अेतन्मूर्च्छसु, अन्वसोवाधिके इत्यन्तेऽनस्यस्यैव परिशिष्टमिति अथ-स्यतेऽस्माभिः, छन्दोनामकस्यास्य सामवेदीय-मन्त्र-भागस्य आख्याने छन्दोस्यैव प्राधान्यम् भाष्यकारादिभिस्तस्यैव अन्वयान्तरात्, मानपन्थानेव प्रधानीकृत्याच प्रथामेऽवस्थाया-इत्परिचय-पूर्वकस्यैव मानपरिचयस्य न्याय्यत्वाच्च । न सन्नि चेत् नुतामां सामां कतिपयानां अथ; तेषां शोभमान-सूक्तकलात् ; तेऽस्मिन्शोभाः सायवादिभिर्वाख्याता जपेत्यादिषु न ज्ञायते परं तत्तत्पुस्तकान्वयीतन्नाभिराधिकपद-पन्थाध्ययनात् प्रायेणेति तस्यपि विशिष्टस्य अथानामनिदं दर्शयिष्ये ।

† अरण्ये जेयनादस्य पूर्वं प्रदर्शितमेयमानात् पार्थक्यमरण्यमानमित्यभिधेति च ।

‡ “अदो वैरुपादि । अजसवेरुपम्”—इति आ० ब्रा० १, १, ८ ।

२ ५ १२ २ ५ १
 १३ । सी२३४यूः । द्वाद्वा३१उवा२३ । ई२३४डा । न

२१ १ २ २ ३ ५ १२
 त्वावजिंत्सहस्रसू । रिया ३ १उवा २ ३ । आ२३४नू । द्वा

३ ५ १२ ३
 द्वा३१उवा२३ । ई२३४डा । नजातमाष्टरो३ । आउ ।

१ २ ५ १२ १ ११११
 वा२३ । दा२३४सी । द्वाद्वा३१उवा२३ । इट्३डा२३४५ ॥१॥

१२ १ १ १ १२ २१२ २११ ५ ५
 * यद्यावइन्द्रनेशतम् । ए । शतम्भूमीसत । स्योवा ।

१ २१ ११ २ १ १
 नात्वावजिन् । सहस्रसूरिया२आनू२ । नाजा२त

१ २१ १ २ ५२ २ १
 मा । एरो२३ । दा२सा२३४शौद्योवा । दिशंविश्रसृ

१२ १ १ १ ११११
 स् । अश्वशिशूमती३ । इट् । इडा२३४५ ॥ २ ॥

१२ २ २ १ १२ २१ २२ ११ ५
 † यद्यावइन्द्रनेशतम् । ए । शतम्भूमीसत । स्योवा ।

१२ १ १२ ५ १ १२ १
 शोवा२ । इ२२ । ३ । शोवा३ । द्वाउवा । नत्वावजिं

० “श्रुता च”—इति आ० ब्रा० ३, १, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

† “पञ्चनिषण्ण”—इति आ० ब्रा० ३, १, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

^{१ २ १२१२ १ २} ^{१२} ^१ ^{१२ ५ २}
 लसहस्रसूर्याभनु । ओवा२ । ह२२ । ३ । ओवा३ । हा
^{१२}
 उवा । नजातमष्टरोदसी । ओवा२ । ह२२ । ३ । ओ
^५ ^२ ^१ ^{१२} ^१
 वा३ । हाउवा । दिशंविशहस । ओवा२ । ह२
^{१२ ५ २} ^{१ २} ^{२ २} ^{१२}
 २ । ३ । ओवा३ । हाउवा । अश्वाशिष्मती । ओवा
^१ ^{१२ ५ २} ^{११११}
 २ । ह२२ । ३ । ओवा३ । हाउवा३ । इट्टडार३४५ ॥३॥

^{१ २ २ २ १} ^{१२ २ १ २ २ २ १ ५ ५}
 • यद्यावइन्द्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।
^{२५ ५ ५} ^{१ २ २} ^{१ २ १२२ १} ^{२५}
 हाउहाउहाउवा । नत्वावज्जिन्सहस्रसूर्याभनु । हा
^{१ २} ^{२ १२ २ २} ^{२५} ^१
 उ३वा । नजातमष्टरोदसी । हाउ३वा । दिशंविशह
^{२५} ^{१ २} ^{२ २} ^{२५} ^२
 हस । हाउ३वा । अश्वाशिष्मती । हाउ३वा । यु
^{१ २ २ १ २} ^{२५} ^१ ^{१ १ १ १ १}
 वतिस्सकुमारिणी । हाउ३वा३ । इट्टडार३४५ ॥ ४ ॥

^{१ २ २ २ १} ^{१२ २ १ २ २ २ १ ५}
 † यद्यावइन्द्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

• “वचिधनञ्” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैक्यमिति शेषः ।

† “सप्तमिधनञ्” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैक्यमिति शेषः ।

^{२५} षाउश्वा । ^{१ २ १} नत्वावजिन्त्सच्चस्र्चसूर्याभनु । ^{१ १ १ २ २ २ १} षाउश्वा । ^{२५}
^{१ २} नजातमष्टरोदसी । ^{२ १ २} षाउश्वा । ^{२५} दिशंविश्र्चस्र् । ^१ षा ^{२५}
^{१ २} उश्वा । ^{१ २} अश्वाशिष्णुमती । ^{२५} षाउश्वा । ^{१ २} सूवः । ^{२५} षाउ
^{१ २} श्वा । ^{२५} ज्योतिः । ^१ षाउश्वाः । ^{१ १ १ १ १} इट्इडा२३४५ ॥ ५ ॥

^{१ २ १ २ १} * यद्यावद्द्रुतेशतम् । ^{१ २ १ २ २ २ २ २ २ २} ए । शतम्भूमीरुत । ^{२५} स्योवा ।
^{२५} षाउश्वा । ^{१ २ १} नत्वावजिन्त्सच्चस्र्चसूर्याभनु । ^{१ २ १ २ २ २ १} षाउश्वा । ^{२५} न
^२ जातमष्टरोदसी । ^{१ २} षाउश्वा । ^{२५} दिशंविश्र्चस्र् । ^१ षाउश्
^{१ २} वा । ^{१ २} अश्वाशिष्णुमती । ^{२५} षाउश्वा । ^{१ १ १ २ १ २} युवतिसकुमारिणी ।
^{२५} षाउश्वा । ^{१ २} सूवः । ^{२५} षाउश्वा । ^{१ २} ज्योतिः । ^{२५} षाउश्वाः ।
^१ इट्इडा२३४५ ॥ ६ ॥

^{१ २ १ २ १} † यद्यावद्द्रुतेशतम् । ^{१ २ १ २ २ २ २ २ २ २} ए । शतम्भूमीरुत । ^५ स्योवा ।

● “अष्टानिघण्ट” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैक्यमिति शेषः ।

† “द्वादशनिघण्ट” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैक्यमिति शेषः ।

१२ ३२ २   १ २   १२ ३२ १   १ २   १ २ ३   ५
हाओवा । २ । ऊवे । हाओवा । ऊवे । हाओ२३४वा ।

१ २ २   १ २   १२ ३२ १   १२ ३२ २   १ २   १२
नत्वावजिन्त्सहस्रसूर्याभनु । हाओवा । ३ । ऊवे । हा

ओवा । २ । हुवे । हाओ२३४वा । नजातमष्टरोदसी ।

१२ ३२ २   १ २   १२ ३२ २   १ २   १ ३ २ १ १
हाओवा । ४ । हुवे । हाओवा । ४ । नाजातमष्टरोदसा

इ । ऐहोइ । आ२३४इही । हाओवा । ५ । हुवे । हाओ

वा । ५ । हैहैहैहोवा३ । हाउवा३ । ऊ२३४५ ॥ ८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—१भा० ५०१ षष्ठे ऋचम् । १—८

* हाउपिवास्तुता । स्परसि । नाः । औहीहोवा२ ।

इहा । मत्स्वानइन्द्रगोम । ताः । औहीहोवा२ । इहा ।

आपिर्नोबोधिसधमाद्येष्टु । धाइ । औहीहोवा२ । इहा ।

अस्मात्स्य । वा । औहीहोवा२ । इहा । तुताइ । धा

० "अन्तरिक्षे ह्ये"—इति भा० प्रा० २,१,८ । तत्र पर्वसिद्धम् ।

^{१ ३} रया^{४ २}२४^{१ १} औ^{२ २}होवा । ^१ सुष्टु^२ भस्तु^३ भो^४ श्वा^५ शि^६ शु^७ म^८ का^९ श्न् । इट्
^{१ १ १ १}
इडा^{२ ३ ४ ५} ॥ ९ ॥

* पि^{२ २} वा^३ सु^४ ता । स्य^५ र^६ सि^७ नः । मा^८ म्खा^९ श्ना^{१०} ई^{११} र । आ । औ^{१२} श्
^{२ २ २} हो^३ वा^४ हा^५ उ^६ वा^७ श् । ई^८ ३४^९ डा । द्र^{१०} गो^{११} म^{१२} तः । आ^{१३} पि^{१४} नी^{१५} वो^{१६} र ।
^१ आ । औ^२ श् हो^३ वा^४ हा^५ उ^६ वा^७ श् । ई^८ ३४^९ डा । धि^{१०} स^{११} न्ध^{१२} मा^{१३} द्ये^{१४} वृ^{१५} धे ।
^{१ २} आ^३ स्मा^४ श् अ^५ वा^६ र । आ । औ^७ श् हो^८ वा^९ हा^{१०} उ^{११} वा^{१२} श् । ई^{१३} ३४^{१४} डा ।
^{२ १} तु^३ ता^४ इ । धा^५ र^६ या^७ २३४^८ औ^९ हो^{१०} वा । वि^{११} ष्टु^{१२} भ^{१३} स्तु^{१४} भो^{१५} श्वा^{१६} शि^{१७} शु^{१८} म
^१ का^२ श्न् । इट्^३ इटा^४ २३४^५ ५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० ४८९ षष्ठे द्रष्टवम् । ९, १०

† हा^{३ २} ह । हो^{४ २ २} इया । ३ । पा^{४ ५} वी । च^६ न्ता^७ इ । वि^{८ ९} तता^{१०} श्
^१ ब्र । ह्य^{२ २ ३} ण^४ स्या^५ २३३^६ ता^७ इ । प्रा^{८ ५} भूः । गा^{९ २} त्रा । षी^{१० १ २} श्परि

० “अन्तरिचे हे”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । तचोत्तरमिदम् ।

† “अरिहे हे”—इति आ० ब्रा० २, २, ८ । तत्र पूर्वमिदम् ।

१ ११ १ ५ ४ ५ १ १ १
याइ । षिवाइश्चार३४ताः । आता । प्रता । नूर्न

२ १८ १८ २ ५ ४ ५ १ १ २
तदा । मोअश्रू २३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वचन्तः ।

१ २८ ३ ५ ३८ १८ २८ २८ ५८ ५८
सन्तदाश्चार३३ता । हाइ । होइया । ३ । होइडा ।

३
२ । होर३४पुइ । डा ॥ ११ ॥

३८ ११११ ४ ५ १ १ १
* हाइ । हो३४पु । २ । पावी । चन्ताइ । वितता

१ २ ३ ५ ४ ५ १८ २ १११
३भ्रह्मणस्पा३४ताइ । प्राभूः । गात्रा । णी३परियाइ ।

२ ३ ५ ४ ५ १ २ १११८ १८ २ ३
षिवाइश्चार३४ताः । आता । प्रता । नूर्नतदा । मोअश्रू

५ ४ ५ १ ११ १ १८ ३
२३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वचन्तः । सन्तदाश्चार३४

५ ३८ २ १११ २८ ५८ ५८ ३
ता । हाइ । हो३४पु । ३ । होइडा । होर३४पुइ ।

५
डा ॥ १२ ॥

अनयोर्वाञ्छानम्—२भा० १०० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११, १२

० “अरिष्ठे हे”—इति आ० ब्रा० २, २, ८ । तयोर्नरमिदम् ।

१ २ २२ २२ २२ १ १ २ २
 * चावाभी । त्वापूर्वपीत । याइ । इहाइ । चाउ
 ३ ५ २ १ २२ १ २ २२ २ १ २
 वाइ । बृ२३४चात् । इन्द्रास्तोमाइ । भिरायवाः । इहा
 २ २ ५ २ १ २२ १ २ २
 इ । चाउवाइ । बृ२३४चात् । समाइचीना । सफ
 २२ १ २ १ २ २ २ २
 भवाः । समाइखरान् । इहाइ । चाउवाइ । बृ२३४
 ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चात् । सुद्रागृणा । तपूर्वियाम् । इहाइ । चाउवाइ । बृ
 ५ २२ २ २
 २३४चात् । ए । बृ३त् ॥ १३ ॥

१ ३ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † अभीचाउ । त्वापूर्वपीतयाइ । इह । चाइउवा
 ३ ५ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 २३ । सू२३४वाः । इन्द्रस्तोमेभिरायवाः । इह । चाइ
 ३ ५ ३ २ २ २ २ २
 उवाइ । सू२३४वाः । समी । चीनासफभवःसमखरान् ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इह । चाइउवाइ । सु२३४वाः । सुद्रागृणान्तपूर्विया-

०.† "अक्षरानि इ" - इति अ० मा० २, १, ८।

उवा२ । सुवर्जगन्ममहस्पृथिव्यादिवमाशकेमवाजिनोय
 मम । हस् । इट्इडा२३४५ ॥ १९ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ७५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

* औहोवाऔहोवाऔहोश्वा । तवेदिन्द्रावमंवसु ।
 त्वम्पुष्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसि । न
 किङ्कागोषुवृण्वते । औहोवाऔहोवाऔहोश्वा । सुव
 र्जगन्मदेवानामवसावयश्शकेमवाजिनोयमम् । सुवर्जगन्म
 महस्पृथिव्यादिवमा । हस्वृच्चमा२३४५ः ॥ २० ॥

† औहोऔहोश्वा । ३ । इडा२३भिरा३४ । औहोवा ।
 तवेदिन्द्रावमंवसु । त्वम्पुष्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्य
 परमस्यराजसि । नकिङ्कागोषुवृण्वते । औहोऔहोश्

● “आहिरसे ह्” —इति आ० ब्रा० १, २, ९ । तपोत्तरनिदिम् ।

† “वाहंस्यत्यह” —इति आ० ब्रा० ३, २, ९ ।

२ १ २ ५२ २ १२ २२१
 वा । ३ । इडा२३भिरा३४ । औक्षीवा । इडासुवोबृहन्नमा
 ११११
 र३४पुः ॥ २१ ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० ५५० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०, २१

१२ १२ २ २ २ २ २ १२
 * द्वाउ । ३ । औक्षीवात्वासहस्रमाश्रताम् । द्वाउ
 ११ २ १२ २१ २
 ३ । युक्ताराश्या२३इ । द्वाउ । ३ । क्षिराण्याश्या२३इ ।
 १२ १ २ १२ १ २
 द्वाउ । ३ । ब्रह्मायू१जा२३ः । द्वाउ । ३ । क्षारयइ ।
 ११ २ १२ १ २ १२
 द्रक्वाद्वा१इना२३ः । द्वाउ । ३ । वद्वान्१सो२३ । द्वा
 १२ २ १२ १ २ ५ ५ ५ ५
 द्वाउद्वाउ । मपी३ । ता२३४याइ । उद्बुवा३द्वाउ । वा ।
 १
 चम् ॥ २२ ॥

अस्य वाङ्मानम्—१भा० ५०० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २१

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † उद्बुवाओद्वा । औक्षीवा । शन्नोदेवीः । उद्बुवा ।
 २ २ १२ १२ २ २ १ २ १ २ २
 औद्वा । औक्षीवाद्वाउ । वा । आवत् । अभिष्टार३या

● “भारद्वाज” — इति आ० ब्रा० १, ९, ८ ।

† “वाचर्वच” — इति आ० ब्रा० १, ९, ८ ।

१ २ २ २   १२ २ २   १ २   १ २
 इ। उद्बुवाओहा। औहोवा। शन्नोभवा। उद्बुवा
 २ २   १२ १२ १   १ १   १ १ २   १
 ओहा। औहोवाहाउ। वा। खः। तुपीतारश्याह
 १ २ २ २   १२ २ २   १ २   १ २ २
 इ। उद्बुवाओहा। औहोवा। शंयोरभी। उद्बुवाओ
 २   १२ १२ १   १   १ १   १ १   १
 हा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। सुवन्तूरुनाः।
 १ २ २ २   १२ १२ १   १   १ १ १ १
 उद्बुवाओहा। औहोवाहाउ। वाः। ईर३४५ ॥ २३ ॥

अक्षरानुसन्धानम्—१भा० १४३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २३

२४ (चतुर्विंशतितमं), साम—२भा० २४४ पृष्ठे कुट्टितम् ।

१२   १ १ १ १   १ १ २   १
 * हाउ। इ। वृद्धदामम् । ३। वृद्धत्यार्थिवम् । ३।
 १ १ १ १   १   १ १   १ १ १ १
 वृद्धदन्तरिक्तम् । ३। वृद्धद्विवम् । ३। वृद्धदामम् । ३।
 १ २   १ १   १ २ २   २   १ १
 कयानश्चित्राश्चाभूश्वाः। अतीसदावृद्धाःसाश्वाः।
 १ २   १ १   १ २   १ १ १ १
 कयाश्चिष्ठाश्यावाश्नाः। हाउ। इ। वृद्धदामम् ।
 १ १ २   १   १ १ १ १   १   १ १
 ३। वृद्धत्यार्थिवम् । ३। वृद्धदन्तरिक्तम् । ३। वृद्धद्विवम् ।

* “वृद्धतीवामदेवो ह” — इति आ० प्रा० १, १, ८। तत्र पूर्वनिदम् ।

३। बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । औद्योवाहाड । वा ।

४। बृहद्वामम् । ५। बृहद्वामम् । ६। वामेभ्यो

वामम् । ७। वामम् । वामम् । वामम् ॥२५॥

* बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । कयानश्वाइ ।

त्रयारभूरश्वात् । ऊताइसदा । वार्द्धःसारश्वा । क

याग्रचाइ । छयारवारश्वात् । बृहद्वामम् । २। बृहत् ।

वामाश्वा । ३। बृहद्वामम् । ३ ॥ २६ ॥

अनयोर्वाङ्मामम्—१भा० १८४पृष्ठे दृष्टवम् । १५, १६

† औद्योर्द्वामिद्विवामहाइ । सातीवाजा ।

श्याकारारश्वाः । तुवाश्वा । औद्योवा । वृत्राइषुवा

इ । द्रासाश्वात् । पतिन्नारश्वाः । त्वाङ्गाष्टाश्वा ।

०. "बृहतीवामेभ्ये"—इति चा० ब्रा० ३, ९, ८ । तमोत्तरमिदम् ।

† "भरद्वाजस्य वदत्"—इति चा० ब्रा० ३, ९, ८ ।

३२ ४२ ५   १   ५   १
 औक्षीवा । चरुअर्वा२३४ । ताः । उक्षुवा६हाउ ।
 ५   १
 वा । ह्रस् ॥ २७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा०४८२ पृष्ठे दृष्टव्यम् । २७

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमस्याङ्गप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

२ २ १   १ १   २२ १   २२ २ ४ ५
 * इया३क्षीइ । ३ । इन्द्रन्नरो । नेश्मधि । ताह्वन्ताइ ।
 २ १ २   २ १   २ ४ ५   २ २ १ २   २ १
 यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरीनृषा । ताश्श्रव ।
 २ २ ४ २ ५   २ २ १ २   २ १ २   २ २ ४ ५   २ २
 संश्वकामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । इया
 १   ४ २   १   ३   ५ २ २   २ १ २
 ३क्षीइ । २ । इया३क्षी२ । या२४४औक्षीवा । ई २ ३
 १ १
 ४ ५ ॥ १ ॥

३ २ २ २ २   २ १   २ २   २ २ ४ ५
 † औक्षीइया । ३ । इन्द्रन्नरो । नेश्मधि । ताह्वन्ता
 २ १ २   २ १   २ ४ ५   २ २ १ २   २
 इ । यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरीनृषा । ता

०, † "वसिष्ठ-जमदग्नी रक्षौ द्वावमख्य-जमदग्नीर्वी" — इति आ० ब्रा० ३, १, १० ।

१ २ १ २ २ २ २ १ २ १ २ १ २
 हाउ । हारी । सार्जानोअत्योनस । त्वभीस्त्वभीत्वभीः ।

१ २ २ २ २ २ २ १ २ १ २
 हाउ । ३ । औहोवाण्हियाहाउ । वार्था । पाजा

२ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 सिह्णुणेनदी । पुवापुवा । पुवा । हाउ । ३ । औहो

२ २ २ २ ३ १ १ १ १
 वाण्हिया३हाउ । वा३ । ई२३४५ ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १८५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

२ २ २ १ २ १ २
 * हाउ । ३ । पूवइन्द्रायवृहाताइ । हाताइ । २ ।

१ २ २ १ २ १ २ २ २
 हाउ । ३ । मरुतोब्रह्मअर्चिता । चाता । २ । हाउ ।

२ २ १ २ १ २ २ २
 ३ । वृत्रह्नतिवृत्रहाशतक्रातूः । क्रानूः । २ । हाउ

२ २ १ २ १ २ २ २
 ३ । वज्रेणशतपर्वाणा । र्वाणा । २ । हाउ । ३ ।

२ १ १ १ १ १
 वा३ । इट्टडा२३४५ ॥ ५ ॥

२ २ २ २ २ २ २ २
 † हाउ । ३ । सन्त्वानोनवुः । ३ । अनोनवुः । ३ ।

२ २ २ २ २ २ २ २
 मरुतः । ३ । विश्वस्मात् । ३ । पूवइन्द्रायवृहाताइ । हा-

* “मरुतासर्कौ हौ”—इति आ० भा० ३, २, १० ।

† “संकोभो वोनरः”—इति आ० भा० ३, २, १० । मरुतामित्येव ।

^१ताई । ^२२ । ^{१ २}मरुतोब्रह्मचर्चिता । ^{१ २}चाता । ^१२ । ^१वृत्रं
^२नतिवृत्रहाशतक्रातूः । ^{१ २}क्रातूः । ^{२ २}२ । ^{१ २}वज्रं णशवपर्वाणा ।
^{१ २}र्वाणा । ^{२ २}२ । ^{१ २ २ २}हाउ । ^{१ २ २}३ । ^{१ २ २}सन्वानोनवुः । ^{१ २ २}अनोनवुः ।
^{२ १}३ । ^{१ २ २}मरुतः । ^{१ २ २}३ । ^{१ २ २}विश्वाम्नात् । ^{१ २ २}२ । ^{१ २ २}वाइश्मन्नात् २३४
^{५ २ २}औहोवा । ^{३ १ १ १ १}ई २ ३४५ ॥ ६ ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० ५३२पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५, ६

^१* ^१होहोवा । ^१ई । ^१ईया । ^१३ । ^{१ २ २}अग्निमूर्धादीश्वाःकाश्
^१कूरत् । ^२पतिःपृथिवीश्याआश्या२म् । ^{१ २ २ २}अपा२रेता२सी३
^१जाइन्वाशती२ । ^१होहोवा । ^१ई । ^१ईया । ^१२ । ^१होहोवा ।
^१ई । ^१ई२ । ^१या२३४ । ^{५ २ २}औहोवा । ^{२ २}२ । ^{२ १ २ २ २ २}अग्निमूर्धाभव
^१द्विः ॥ ७ ॥

अस्य वाङ्मानम्—१भा० १३५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ७

• “अग्ने रर्क्षः”—इति आ० ब्रा० ३, १, १० ।

^{१ २} * होवा । ^{१ २} ईया । ^१ औ२३ ^२ होआ३ । ^{४ ५} आयाम् । ^{१२} पूषा
^{२ २ ३} २ । ^५ रयिर्भा२३४गाः । ^{४ ५} सोमाः । ^१ पुनार२ । ^{२२ २ ३} नोअर्षा२३
^५ ४ती । ^{४ ५} पातीः । ^१ विश्वार२ । ^{३ २ ३} स्यभूमा२३४नाः । ^५ वाया ।
^१ ख्यद्रोर२ । ^{२ २ ३} दसीज२३४भाइ । ^५ होवा । ^{१ २} ईया । ^{१ २} औ२३
^{२ २} होआ३४ । ^{५ २ २} औहोवा । ^{१ १ १ १ १} ई२३४पु ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १५५ पृष्ठे दृश्यम् । ८

८, १०, ११ सामानि—२४६, २४७, २४८ पृष्ठेषु मुद्रितानि ।

^१ † पाती२ः । ^{१ २ १} ३ । ^१ दिवआ । ^१ पाती२ः । ^{१ १} ३ । अन्तरि
^{१ १} षस्या । ^१ पाती२ः । ^{१ २ २} ३ । ^१ पार्थिव । ^१ स्या । ^१ पाती२ः । ^१ ३ ।
^{१ १ २ २} अपामोषधी । ^१ नाम् । ^१ पाती२ः । ^१ ३ । ^{१ २ २ १} विश्वस्यभूत ।
^१ स्या । ^१ पाती२ः । ^१ पाती२३ः । ^{१ २ ३} पारता२३४ । ^{२ २ २} औहोवा ।
^{१ २ १} ए । ^{१ १} पतिर्दिवः । ^{२ २} ए । ^{१ २ १} पतिरन्तरिक्षस्य । ^{२ २} ए । ^{१ २ १ २} पतिःपार्थि

०. "प्रजापतेषांर्कः"—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† "अर्कप्रोवाच"—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

२ २२ १ २ १२२ २२ २ २२ १ २ १ २ २ १
 वस्य । ष । पतिरपामोषधीनाम् । ए । पतिर्विश्वस्यभूत
 २२ १ २ २ १ १ १ १
 स्य । ए । सुवर्ज्योतीरश्शुः ॥ १२ ॥

अस्य मूलं न क्वक, अपि तु खोमः, सचेनः—

१ २२ २ २ २ १ २ १ २ २ २
 पतिः । दिवः । अन्तरिक्षम् । स्य । पार्थिवस्य । अ
 २ १ २२ १ २२ २ १ २२
 पाम् । औषधीनाम् । औष । धीनाम् । विश्वस्य ।
 २ २ २ १ २ १ २२ १ २२
 भूतस्य । आयुः । चक्षुः । ज्योतिः ॥ १ ॥ ६ ॥ १२ ॥

१२ साम २भा० २४६ पृष्ठे मुद्रितम् ।

१ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २
 * इय । होइ । इयइयईश्या । इय । होइ । इय
 २ २ १ १ २ २ २ २ २ २ २
 इयईश्या । इय । होइ । इयइयईश्या । इन्द्रन्नरो ।
 २ १ २२ २४ ५ २ २२ २ २ २ २
 नेश्मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ता
 २ ४ ५ २२ १२ २ १ २ २ ४ २ ५
 इधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्श्रव । संश्वकामाइ ।
 २२ २२ २ २२ २२ २४ ५ १ १
 आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । इय । होइ ।

• “अर्कं पुष्ये द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, १, १० । तत्र पूर्वसिद्धम् ।

१ ५ १ १ १ १ १ १
 इयइयईश्या । २ । इयहोइ । इयइय । ई२ । यार३४ ।
 ५२ २ १११११
 औहोवा । ई२३४५ ॥ १४ ॥

* उव । होइ । उवउवजइवा । ३ । इन्द्रनरो ।

१ १ १२ ३ ४ ५ १ १ २ १ १ ३ ४
 नेशमधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइधिय
 ५ १२ १२ १ १ १ २ ४ ५ ५ १२ १२
 स्ताः । गुरोनुषा । ताहश्रव । सश्वकामाइ । आगो
 १ १ १ १ १ १
 मताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । उव । होइ । उवउ
 ५ २ १ १ १ १ १
 वजइवा । २ । उव । होइ । उवउव । ऊ२ । वार३४ ।
 ५२ २ १११११
 औहोवा । ई२३४५ ॥ १५ ॥

अनयोर्बाष्पानम्— १भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४,१५

१२ १२ १ ४ ५ ५ १२ १२
 † छाउ । ३ । आज्यदोहम् । ३ । मूर्धानन्दायि ।

१ १ २ ३ ४ ५ १२ १२ १ १ २ १ २
 वाहश्रर । तिम्यथिव्याः । वैश्वानराम् । षटभा । जात

● “अक्षरपुण्ये हे” —इति आ० ब्रा० १,२,१० । तत्र द्वितीयमिदम् ।

† “वैश्वानरस्य त्रीणांश्वदोषाणांश्वदोषानि वा” —इति आ० ब्रा० १,२,११ । तत्र प्रथममिदम् । श्वेदसामान्यदोषमिति वैदिकसङ्केतः ।

५२ ख,

^{४ ५} मग्नीम् । ^{२ १} कवि^१सम्ना । ^{१ १} जाश्मति । ^{१ २ ४ ५} यिञ्जवानाम् ।

^{२ २} आसन्नःपा । ^{१ १} चाश्ञ्जन । ^{१ २ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२ २} हाउ । ^{२ २ ३} आञ्ज

^{४ ५} दोहम् । ^{२ १ ४} आञ्जदोपुहाउ । ^{५ २ २} वा । ^{२ २ १ १} आञ्जदोह

^{२ २} म् । ^{२ २ १ २ २ २ २} ए । आञ्जदोहार^३४५म् ॥ १६ ॥

^{२ २} * हाउ । ^{२ २} इ । ^{१ १} ऊम् । ^{२ २ २ २} चिदोहम् । ^{२ २ २ २} ३ । मूर्धानन्दा

^{२ १} इ । ^{२ २ ४ ५} वाश्चर । ^{२ २ ४ ५} तिम्यथिव्याः । ^{२ २ ४ ५} वैश्वानराम् । ^{२ २ २} ऋतश्चा ।

^{२ २ ४ ५} जातमग्नीम् । ^{२ १} कवि^१सम्ना । ^{१ १} जाश्मति । ^{१ २ ४ ५} यिञ्जनानाम् ।

^{२ २} आसन्नःपा । ^{१ १} चाश्ञ्जन । ^{१ २ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२ २} हाउ । ^{२ २} इमचि

^{१ २} दोहम् । ^{२ २ २} चिदोहम् । ^{१ २ २} चिदोश्हाउ । ^{२ २} वाइ । ^{२ २ २} ईरइ

^{१ २} ४५ ॥ १७ ॥

^{२ २} + हाउ । ^{१ २} इ । ^{२ २ २ २} चोहम् । ^{२ २ २ २} इ । ^{२ २ २ २} मूर्धानन्दाइ । ^२ वाइ

• ई-निषम माण्यदोह मिति वैदिक-सङ्गतः ।

† ऋत-निषम माण्यदोह मिति च वैदिक-सङ्गतः ।

^१ अर । तिम्पृथिव्याः । वञ्चानराम् । ^{१ १ ४ ५} ष्टतथा । ^{१ १ ४ ५} जातमग्नी
^{१ १} म् । ^{१ १} कविं सन्मा । ^{१ १ ४ ५ ५} आश्मति । ^{१ ४ ५ ५} यिञ्जमानाम् । ^{१ ४} या
^१ सन्नःपा । ^{१ १} चाश्चन । ^{१ १ ४ ५ ५} यन्तदेवाः । ^{१ ४} चाउ । ^१ ३ । ^१ चो
^१ दम् । ^१ २ । ^{१ १} चोश्चाउ । ^{१ १ १} वाश् । ^{१ १ १} एश् । ^{१ १ १} षतम् ॥ १८ ॥

रतेषां वाचानं—१भा० १०५ पृष्ठे ऋचवन् । १६-१८

^{१ ४} * सुदुपक्षालुमूतये । ^{१ ४ ५} ३ । ^{१ १ ४ ५ ५} सुदुघामिवगोदुधे । ^{१ १} जुश्म
^१ साद् । ^{१ ४ ५} द्याविद्यवाद् । ^{१ ४ ५} २ । ^{१ ४ ५ ५} द्याविद्यवाश्शु । ^{१ ४ ५} वाश्श ।
^१ उम् । ^१ उम् । ^१ उम् ॥ १९ ॥

वस्य वाचानम्—१भा० १६६ पृष्ठे द्रुचवन् । १९

^{१ ४} † चाउ । ^१ ३ । ^१ आयि । ^१ दी । ^१ ३ । ^१ आयि । ^१ ३ । ^१ इया
^१ चाउ । ^{१ १ ४ ५} ३ । ^१ पिवासोमाम् । ^१ इन्द्र । ^{१ १ ४ ५} मन्दतुत्वा । ^{१ १ ४} यन्ते-

* “ब्रह्म च य ऋषभा रैवती वैराजः शक्र इति”—इति भा० भा० १,९,११ । तत्रेह रैवतऋचवन् ।

† वैराजऋचम मिहं द्वितीयम् ।

^{१ १} सुषा । वा३हरि । ^{१ २ ४ ५} अश्वअग्नीः । ^{१ २ १ २} सीतुर्वाग् । ^{१ १} भ्या३एचुय ।
^{१ २ ३ ४ ५} ^{१ २} ^१ ^१ ^१
 तोनअर्वा । ^{१ २} द्वाउ । ^{१ २} ३ । ^१ आयिही । ^१ ३ । ^१ आयि । ३ ।
^{१ २} ^{१ २ ३} ^२ ^{१ १ १ १ १}
 इयाद्वाउ । २ । इया३द्वाउ । वा३ । ई२३४५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९०

^१ * ओ३श्म् । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ३ । ^१ स्वादोरेइत्थाएविषूएवतआ । ^१ शं
^{१ २} ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 योः । २ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} मधोरेपिवाएन्तिगोएरियआ । ^{१ २} हविः । २ ।
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 याआएन्द्रेणाएसयाएवरिया । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} सुवः । २ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} वृष्णाएमदा
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 एन्तिशोएभथा । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} आ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ज्योतिः । २ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} वस्तीरेअनूएस्वराए
^{१ २} ^{१ २} ^{१ २ ३ ४} ^{१ २}
 जियमा । ^{१ २} ओ३श्म् । २ । ^{१ २ ३ ४} ओ३श्२३४ । ^{१ २} वा । ^{१ २} इट्इडा
^{१ २ २ २}
 २३४५ ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८२३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९१

^{१ २ २} † एपुरोजिती । ^{१ २ २} ^{१ २} ^{१ २} ^१
 वोअन्धसःसुतायमादया२ईल्लावा

• शाकुर ऋषभमिति तृतीयम् ।
 † “इन्द्रस्य ऋषोऽनीषद्वाः अयापरं रौद्रः”—इति आ० भा० १,२,११ ।

^१यि । ^{१ २}इडा । ^{१ २ १ २}ऊच्चा । ^१तेजातमारन्धसाः । ^१अथा ।
^१दाखिवी । ^{१ २}सङ्गुमिया रददायि । ^१अथा । ^{१ २}ऊग्रम् । ^१श
^१र्ममहा रयि । ^१अवाः । ^१अथा । ^{१ २}अपञ्चान् अथा इष्टार
^१ना । ^{१ २ ३ ४}सखायोदीर्घजार र होयि । ^{१ २}ह्ययमार १ उवार ३ । इट्
^{१ २ ३ ४}इडार ३ ४ ५ ॥ २२ ॥

अथ व्याख्यानम्—२भा० इपुठे द्रष्टव्यम् । १२

^१* एआसा । ^{१ २}जिवकारथ्ये यथा रजाउ । ^१इडा । ^१आ
^१सा । ^{१ २}व्युर्मदा रया । ^१अथा । ^{१ २}धाय । ^{१ २ ३ ४}मनोतापृथ
^१मामना रयिषा । ^१इडा । ^{१ २}आप्ल । ^{१ २ ३ ४}दक्षोगिरा रदृष्टाः ।
^१अथा । ^{१ २}दाशा । ^{१ २ ३ ४}खसारो अधिसानो र अव्यायि । ^१इडा ।
^१श्याइनो । ^{१ २}नयोनिमा र सदात् । ^१अथा । ^{१ २}मार्जा । ^{१ २}तिव
^{१ २ ३ ४}ह्नि सदनेषुवार र ३ १ उ । ^{१ २}वा र ३ । ^{१ २ ३ ४}इट् इडा र ३ ४ ५ ॥ २३ ॥

अथ व्याख्यानम्—२भा० २४पुठे द्रष्टव्यम् । १२

* “इन्द्रस्य तथोऽतिपद्माः अथापरं • •, वासवः”—इति आ० ब्रा० २, ९, ११ ।

^१ ^२ ^{२१} ^१ ^२ ^१
 * एअमी । नवन्तचार । इहचारशुवा । त
^{२२२} ^१ ^२ ^{२१} ^१ ^२
 रत्समन्दीधावति । प्रायम् । इह्रक्षकार । मियमाश
^{१२२ २१ २} ^१ ^२ ^{२२}
 उवा । धारासुतस्यान्धसः । वात्सम् । नपूर्वचार ।
^१ ^२ ^१ ^{२२२} ^१ ^२ ^२
 युनियाशुवा । तरत्समन्दीधावति । जातम् । रि
^१ ^२ ^१ ^{११११}
 चन्तिमार । तरआशुवा ३ । इट्टडा २३४५ ॥ २४ ॥

अस्य वाक्यात्मन्—२भा० ४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २४

^{१२} ^१ ^१ ^३ ^{१२} ^{२४} ^२ ^{१२}
 † हाह । शौवाशो २३४वा । ३ । ए । शौशौशौवा
^१ ^२ ^{१२२} ^{२१२ २१} ^{२२१ २२२} ^{१२}
 हाउ । वा । ईडा । धर्तादिवःपवनेह्वत्थोरसः । ई
^२ ^{१२ २२ १२२ २} ^{१२ २२ १} ^{१२२} ^१
 डा । २ । दक्षोदेवानामनुमाद्यो नृभिः । ईडा । २ । ह
^{२ २१२} ^{२२ १} ^१ ^{१२ २} ^{१ २२ २२ २} ^१
 रिःहजानोअत्योनसत्वभिः । ईडा । २ । वृथापाजासि

* “इन्द्रस्य अशोऽतिपडाः अचापं ००,००, पार्श्वान्यो वेचदेवो वा”—इति आ० ब्रा० ३,२,११ ।

† “प्राजापत्याख्यारः पदलोभा मोतमा वा वेचामिवा वेन्द्राया वा”—इति आ० ब्रा० ३,२,११ । अहोपदलोभ मित् प्रथम मिति वैदिकसङ्केतः ।

२ १२ १ १२ १ १ १ १ १२
 कृष्णवेनदीषुवा१ । वा । शीवा^१ओ२३४वा । ३ । ४ ।

१२ २ १२ १ १ १२
 श्रीश्रीश्रीवाहाउ । वा । ईडा ॥ २५ ॥

* हाउ । ३ । शीवा^१ओ२३४वा । ए । श्रीश्रीश्रीवा

१ १ १२ १ १ १२ १२ १ १ १
 हाउ । वा । भर्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्वोरसः ।

१२ २ १ २ १२ १२ १ १ १२ १ १
 ईडा । दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः । ईडा । हरिः

१ २ १ २ १२ १ १ १२ १ १ १२ १
 हजानभा । ईडा । त्थोनसत्वभिः । ईडा । वृथापा-

२ १ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 जा^१सिद्धाणुवेनदीषुवा१ । वा । ३ । शीवा^१ओ२३४वा ।

१२ १२ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 ए । श्रीश्रीश्रीवाहाउ । वा । ईडा ॥ २६ ॥

+ श्रीश्रीश्रीवा^१२ । ओवा^१२ । ए । श्रीश्रीश्रीवाहाउ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वा । भर्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्वोरसः । दक्षोदे

१ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वानामा । ईडा । नुमाद्योनृभिः । हरिःहजानभा ।

• षड्विंशत्पदस्योभ मिदं द्वितीय मिति वैदिकसङ्घे तः ।
 † अतुष्टिपदस्योभ मिदं तृतीय मिति वैदिकसङ्घे तः ।

^{१ २ २} ईडा । ^{१ २ २} त्योनसत्वभिः । ^{१ २ २ १ २ २} वृथापाजात्सिद्धु । ^{१ २ २} ईडा । ^१ औ
^{१ २ २} औहोवा२ । ^{१ २} ओवा२ । ^{१ २ २ २ २ २} ए । ^{१ २ २} औहोवाहाउ । ^{१ २} वा । ^१ णु
^{२ १ २ १} षेनदीषुवा१ ॥ २७ ॥

^{१ २ २ ४ ५} * औहोवाहाइ । ^{१ २} ए । ^{१ २ २ २ २ २} औहोवाहाउ । ^१ वा ।

^{१ २ २} धर्ता । ^१ दौ२ । ^१ वःप । ^१ वा । ^{२ २ २ २ २ २} तेकृन्व्यः । ^{१ २} रसः । ^{१ २} दक्षो
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २} देवानामनुमाद्योनृभिः । ^{१ २ २} ईडा । ^१ हरिः । ^{१ २ २ २ २} सा । ^{१ २ २ २} जानोभ ।

^{१ २ २} त्योन । ^{१ २} सत्वभिः । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २} वृथापाजात्सिद्धुणुषेनदीषुवा१ ।

^{१ २ २ ४ ५} औहोवाहाइ । ^{१ २} ए । ^{१ २ २ २ २ २} औहोवाहाउ । ^१ वा ।

^{१ २ २} ईडा ॥ २८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—१भा०१८४पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५—१८

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमः प्रपाठकः ॥

* द्विरिच्छ, परस्मैभेद निबन्धं चतुर्थं मिति च वैदिकसङ्घे तः ।

॥ हरिः ॐ ॥

* अभाइमाहे । ३ । चर्षणीधृतम्नघवानाश्मूक्याश्या
 इम् । इन्द्रङ्गिरोवृद्धतीरभ्याश्नूषाशता २ । वावृधानं
 पुरुहत्सुश्वाक्ताश्वभी २ः । अमर्त्यञ्जरमाणन्दीश्वाइ
 दाश्वे २ । अभाइमाहे । २ । अभाइइ । मा २ । वा
 २३४ । औहोवा । सर्पसुवार२३४पुः ॥ १ ॥

† अभिप्रमञ्चीश्राइमाहे । ३ । चर्षणीधृतम्नघवा
 नाश्मूक्याश्या २म् । इन्द्रङ्गिरोवृद्धतीरभ्याश्नूषाशता २ ।
 वावृधानम्युरुहत्सुश्वाक्ताश्वभी २ः । अमर्त्यञ्जरमाण
 न्दीश्वाइदाश्वे २ । अभिप्रमञ्चीश्राइमाहे । २ । अ-

● “इन्द्र संसर्पाणि महासर्पाणि सर्पसामानि वा । अथापरमग्नेश्च (सर्पमिति शेषः) । ● ● ● अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र प्रथममिदम्)”—इति आ० ब्रा० १,२,१२ ।

† “पृथिव्याश्च (सर्पमिति शेषः) । ● ● ● अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र द्वितीयमिदम्)”—इति आ० ब्रा० १,२,१२ ।

५३ख,

भिप्रुम^१्हीरार^१३इ । मार^१ । हार^१३४ । औहोवा ।

१ २१ ११११
प्रसर्पसुवार^१३४५ः ॥ २ ॥

२५   १ २ १ २ १ २ २१   २५
* हाउ^१श्वा । चर्षणीधृतमघवानमुक्थ्यम् । हाउ
१   २ २ १२   १२   २५   २२ २
श्वा । इन्द्रङ्गिरोवृद्धतीरभ्यनूषत । हाउ^१श्वा । वावृधा
२ २१ १२ १   २५   १ २ १ २२
नस्युहृत्त^१सुवृत्तिभिः । हाउ^१श्वा । अमर्त्यञ्चरमाण
१२ २२ २५   १ २१ ११११
न्दिवेदिवे । हाउ^१श्वा । उत्सर्पसुवार^१३४५ः ॥ ३ ॥

इतेषां आख्यानं—१भा० ७१८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १—२

२५   १ २ १ २   १२ २२ १
† हाउ^१श्वा । सुवःस^१सर्पन्तः । तवेदिन्द्रावमंवसु ।
२५   १ २ १ २   १ २   १
हाउ^१श्वा । सुवःस^१सर्पन्तः । त्वस्युद्यसिमध्यमम् ।
२५   १ २ १ २   २१२   १ १ २२
हाउ^१श्वा । सुवःस^१सर्पन्तः । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसि ।
२५   १ २ १ २   १ २२ १२ १ २ २५
हाउ^१श्वा । सुवःस^१सर्पन्तः । नकिङ्गागोषुवृण्वते । हाउ-

● “वायोष” —इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं वाभवाश्च चत्वारि” —इति आ० ब्रा० ३, १, १२ । तत्र तृतीयमिदम् ।

† “अनरिचस्य” —इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं वाभवाश्च चत्वारि” —इति आ० ब्रा० ३, १, १२ । तत्र अतुर्थमिदम् ।

१ २ १ २ २२ १ २१ १ १ २२ २
 हवा । सुवःसर्पसर्पन्तः । ए । सर्पतप्रसर्पतसुवर्गमेमते-
 वयम् ॥ ४ ॥

* सुवःसर्पसर्पसर्पा२ । २ । सुवःसर्पसर्पसम् ।
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 सारं । पार३४ । औद्योवा । तवेदिन्द्रावमंवसु ।
 त्वम्युध्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसि । नक्कि-
 द्वागोषुवृष्वते । सुवःसर्पसर्पसर्पा२ । २ । सुवःसर्प-
 सर्पसम् । सारं । पार३४ । औद्योवा । ए३ । सुव-
 र्गमेमार३४पू ॥ ५ ॥

अनयोर्थाख्यानम्—भा० ५५०पृष्ठे दृष्टव्यम् । ४,५

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 † चपायप्रद्य । पा । इहा । ईश्या । एवन्तिः । अभि-
 प्रियाणिपवतेचाश्नोद्वाश्रुता२ः । नामानियङ्कोअधियेषू-

* “आदित्यस्य च”—इति आ० ब्रा० ३,१,१२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अ-
 चापरं * * * पावसानानि चत्वारि । तत्र प्रथममिदम् ।

† “दिवस्य”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अचापरं
 * * * पावसानानि चत्वारि”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । तत्र द्वितीयमिदम् ।

^{१ १} श्वाही^१ता^२इ^३ । ^{१ २} आ^१ख्य^२स्य^३वृ^४त्तो^५वृ^६त्ता^७ता^८श^९धी^{१०}इ^{११} । ^१ रथं
^{१ २} विष्वं^१ च^२ मरु^३द्दी^४श्चा^५क्षा^६णा^७इ^८ः । ^{१ २ १} छ^१पा^२य^३प्र^४सृ^५ । ^१ पा ।
^{१ २} इ^१हा । ^१ इ^२या । ^{१ २ १} सु^१पा^२य^३प्र^४सृ^५ । ^१ पा । ^{१ २ २} इ^१हा । ^१ इ^२इ^३ ।
^१ या^२इ^३४ । ^{१ २ २} औ^१हो^२वा । ^{१ २ १ २ २} ए । ^{१ २} सु^१पा^२य^३प्र^४छ^५पा^६य । ^{१ २} इ ।
^{१ २ १} छ^१पा^२य^३प्र^४छ^५पा^६या^७इ^८४^९पु ॥ ६ ॥

अस्य आख्यानम्—२भा० १०३ पृष्ठे दृष्टव्यम् ६

०,८ सामनी २भा० २५१-२५२ षष्ठयोर्मुद्रितौ ।

^{१ २ २} * स्वा^१दो^२रि^३त्या^४वि^५षू^६वता^७ए^८हा^९उ । ^{१ २} म^१धोः^२पि^३बन्ति^४गौ^५रि-
^{१ २ २} या^१ए^२हा^३उ । ^{१ २ २} या^१इ^२न्द्रे^३ण^४स^५या^६व^७रा^८ए^९हा^{१०}उ । ^{१ २} वृ^१ष्णाम^२दन्ति^३शो-
^{१ २ २} भ^१था^२ए^३हा^४उ । ^{१ २ २ २} व^१स्वी^२र^३नु^४स्व^५रा^६जी^७या^८मे^९इ^{१०}हा^{११}उ । ^{१ २} वा । ^{१ २} ए ।
^{१ २ २ २ १} दि^१शः^२प्र^३दि^४शः^५क । ^{१ २} पा^१इ^२ । ^{१ २ २ २} ता^१इ^२४ । ^{१ २ २} औ^१हो^२वा । ^{१ २} ए ।
^{१ २ २ २} राज^१ङ्ग^२मे^३म^४स्व^५रा^६ज^७ङ्ग^८मे^९मा^{१०}इ^{११}४^{१२}पु ॥ ८ ॥

* “माखवे इ” — इति आ० ब्रा० १,२,१२ । किञ्च “अथापरं • • •” “दिशं संसर्पे इ” — इति आ० ब्रा० १,२,१२ ।

^{२२ २} ^२ ^{२ २ १ २} ^{२२} ^२
 स्वादोरित्थाविषूवताञ्चोच्चाउ । मधोःपिबन्तिगौ-
^{२ १ २} ^{२२ २} ^{२ २ १ २} ^{२२}
 रियाञ्चोच्चाउ । याइन्द्रेणसयावराञ्चोच्चाउ । वृष्णा-
^{२ २ १ २} ^{२२} ^{२ २} ^२
 महन्तिशोभथाञ्चोच्चाउ । वस्वीरनुस्वराजियामोश्चोच्चाउ ।
^{२ २२ १ १२ २ १ २ १} ^१ ^२ ^{२२ २}
 वा । ए । उद्दिशोविदिशःक । पार । तार३४ । औचोवा ।
^{२२ २ १२ २ २} ^{२२ २ २ २ १ १ १ १ १}
 ए । विराजङ्गमेमस्वराजङ्गमेमार३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाप्यानम्—१भा० ८३२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ८, १०

^{२२ २} ^२ ^{२ २ १} ^१
 * औचोइत्वमिन्द्रपूतूर्तिषूश्च । अभाइवाइश्वाः । आ-
^{२ २ ५} ^{१ २ २} ^२ ^{१ २}
 सिस्पार३४र्हाः । आशस्तिच्चाजनितावृ । चतूर३रसाइ ।
^१ ^{२ २ २ २ २} ^१ ^{१ २} ^२
 तुवार३न्तूर्यातरौचोश्च । ऊम्मार । ध्यारती३५च्चाइ ॥ ११ ॥

अस्य वाप्यानम्—१भा० १२४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

^{१ २} ^{२२ १} ^१ ^१
 † एवाणमा । चात्असिद्धररिया । इडा । वृ ।
^२ ^{१ २} ^{१ २} ^{२ २} ^१
 चोच्चावा । आथा । बाडा । दित्यमच्चात्असाइ ।

* “तिवचिच्च”—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

† “यज्ञसारथि च”—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

२ १ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 द्वाइ । ३ । इदामे । इदामे । पुराए । होवाद्वाइ । ३ ।

२२ १२ २२ १ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २
 श्रीहोवाद्वाइ । ३ । प्रवाए । स्यआए । निनाए । होवाद्वाइ ।

२ १२ २ १ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २
 ३ । श्रीहोवाद्वाइ । ३ । यतामे । उवाए । स्तषाए । होवा-

२२ २२ १२ २ २ १ २ १ २
 द्वाइ । ३ । श्रीहोवाद्वाइ । ३ । सखाए । यआए ।

१ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 द्रमूए । तथाए । होवाद्वाइ । ३ । श्रीहोवाद्वाइ । २ ।

२२ १२ २ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 श्रीहोवाद्वाउ । वा३ । हस्बृहन्नमा२३४५ः ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम् अर्थम् । १५

२२ २२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * द्वाउ । ३ । ऊवेविराजस्वराजम् । ३ । द्वाओवा ।

१ १ २ २ १ २ ५ २ २ २ २
 ३ । द्वाओ२३४वा । द्वाओ२३४वा । द्वाउवा । मह

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 त्नामअजीजने । अभातृव्यीअनात्वम् । महद्द्रमजी-

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 जने । अनापिरिन्द्रजनुषासनाद । सभात्वव्यमजीजने ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 युधेदापित्वमिच्छसे । द्वाउ । ३ । ऊवेविराजस्वराजम् ।

* "भातृव्य" — इति आ० मा० १, २, १३ ।

२४ ३२ २   १   १   ५   २
३। हाओवा । ४। हाओर३४वा । २। हाउवा३ ।

१   २   १२ ३ १ १ १ १
४३। अभिभूरसीर३४५ ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम् १भा० ८१६ पृष्ठ द्रष्टव्यम् । १६

१   १   २२ १   १   २ १२ ५   २
हाउरेवा । तीर्नाः । इहा । सधमादार । हा

१   ५   २   १   १   २ १
४१उवार३ । ई३४डा । इन्द्रा२इसन् । इहा । तुवि

२   ५   १   १   ५   १   २ १
वाजारः । हा३१उवार३ । ई३४डा । जुमा२तोया ।

१   २ १ २ ५   १   १   ५
इहा । भिर्मदेमार । हा३१उवार३ । ई३४डा ॥ १७ ।

१   १   १   १   २ २ १ १   १
† रा । वता२इः । नाः । इहा । औहीही । इडा ।

१   २ २ १   १   २ २ १ १   १   २
सधार । मादाइ । इहा । औहीही । इडा । इन्द्रा२इ ।

२ १   १   २ २ १ १   १   २   २ २ १
सन् । इहा । औहीही । इडा । तुवा२इ । वाजाः ।

१   २ २ २ १   १   १   २ २ १   १
इहा । औहीही । इडा । जुमा२ । तोया । इहा ।

†, † " दैवते हे "—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

^{१२ २ १} औक्षीक्षो । ^१ इडा । ^१ भिर्मा२ । ^{१२ १} देमा । ^{१२ २ १} इषा । औक्षीक्षो ।

^१ इडा । ^{१२ १ २२ १} इरा । ^{१२ १ १ १ १ १ १ १} एव । एरे३३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० १५२ पृष्ठे दृश्यम् । १७, १८

८१ साम—२भा० २५७ पृष्ठे मुद्रितम् ।

^१ * एभाया । ^२ ^{११२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ रुचाक्षरिस्त्र्यापुनानोविश्वाद्देषात्सित-

^१ रतिसयू२म्बभाइः । ^१ इडा । ^{१२ २ १ १ १ १ १} क्षरोनसयूश्वाक्षीः । ^{१ १} धारा ।

^{११} पृष्ठस्यरो२चताइ । ^१ इडा । ^{११} धारा । ^१ पृष्ठस्यरो२चताइ ।

^१ अथा । ^{१ १} धारा । ^१ पृष्ठस्यरो२चताइ । ^१ इडा । ^{१२ २} पुनानो

^{१ १ १} अक्षोश्चाक्षीः । ^{१ १ २ २ २} विश्वायद्रूपापरिया । ^१ सिया३ । ^{४ ५} काभीः ।

^{१ १ २ २} सप्तस्येभिरा२३क्षी । ^१ काभिरा३१उवार३ । ^१ इट्इडा ^{१ १} २ ३

^{१ १} ४५ ॥ २० ॥

अस्य वाङ्मानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे दृश्यम् । २०

^१ † आभित्वापूरनोनुमोवा । ^{२ २ २ २ २} आदुग्धाइवधेनवईशान

* “नित्यवत्साक्ष” —इति आ० भा० ३, २, १२ ।

† “वसिष्ठस्य च रथमारम्” —इति आ० भा० ३, २, १२ ।

मस्यजगतः । सुवा२३३शाम् । आइशानमा२३इन्द्रा ३ ।

तास्यू२३४षा । औवा६ । चाउवा । अस् ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २१

* अयंवायाउ । २ । अयंवायाउ । त्वामिह्वाइ ।

चावामहाइ । ३ । सातौवाजा । स्याकारवाः । ३ ।

त्वांवृत्राइ । शूइन्द्रसात् । पातिन्नराः । ३ । त्वाङ्गाष्ठा ।

स्र्चर्वताः । ३ । अयंवायाउ । २ । अयम् । वार ।

या२३४ । औहोवा । ए । त्रिवृतं प्रवृतम् । २ । ए । त्रि

वृतं प्रवृता२३४५म् ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २२

आक्रन्दयकुरुधोपम्वहान्तथ

चरीइन्द्रस्याभियोजयाशू ।

मर्माविधन्ददतामन्योअन्यथ

* "जमदग्नेश्च सप्तचम्"—इति भा० प्रा० १, ९, ११ ।

२ १ २ २ २ २ २ २
शल्यात्मापततुश्लोकमच्छ ।

२ ४ २ २ २ २ २ २ २ २
प्रयश्चक्रमराव्णोसनताभभवर्त्तयत् ।

२ ४ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ज्योगित्तिस्त्रयोद्दत्तैशयातैकोशवच्छिरः ॥ २३ ॥

इयमुक्त्वा नामपन्थेऽस्याः पाठकारस्य व्याख्यानञ्च स्वयम् । २२

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
आ । क्रन्दय । कुरु । घोषम् । महान्तम् ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
द्वरीद्विति । इन्द्रस्य । अभि । योजय । आशूद्विति ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
मर्माविधम् । मर्म । विधम् । ददताम् । अन्यः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अन् । यः । अन्यम् । अन् । यम् । शल्यात्मा । शल्य ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
आत्मा । पततु । श्लोकम् । अच्छ । प्र । यत् । चक्रम् ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अराव्णो । अ । राव्णो । सनतै । अभवर्त्तयत् । अभि ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अवर्त्तयत् । ज्योक्त्वा । इत् । तिष्ठः । ओद्दत्तै । शया

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
तै । कोशवत् । शिरः ॥ २४ ॥

प्रद्विषितस्यैः पदपाठ एषः । नामपन्थे पदपठनकारस्य स्वयम् । २४

^{१२} * आत्तन्दयोवा । ^१ कुर्वोपक्वहार । ^{११२} आन्तारम् ।
^{१२} हरीन्द्रस्याभियोजयार । ^१ आशू । ^{१२१} मर्माविधन्ददता
^१ मन्थीर । ^१ आन्यारम् । ^{११२} शल्यात्मापततुस्त्रोकमा२३ ।
^१ आर । ^१ क्कार३४ । ^{१२२} औहोवा । ^१ अस् ॥ २५ ॥

^{१२} † हाउ । ३ । ^१ अस् । ३ । ^१ फट् । ३ । ^१ मृस् । ३ । ^१ ह्रस् ।
^{१२} ३ । ^१ प्रायरत् । ^१ चक्ररम् । ^{१२२} आरार । ^{१२२} आव्णारइ । ^{१२} सानर ।
^{१२} ताअर । ^{१२} भ्याषर । ^{१२} तायश्त् । ^{१२२} जीयोर्क् । ^१ इत्तीर ।
^{१२} स्वाओर । ^{१२२} हतैर । ^{१२२} शायार । ^{१२२} तैकेर । ^{१२} शावरत् ।
^{१२} शाद्वररः । ^{१२} हाउ । ३ । ^१ अस् । ३ । ^१ फट् । ३ । ^१ मृस् । ३ ।

* “पञ्च पविमन्नि महासामानि (तत्र प्रथम निदम्) शर्वस्व प्रथमोत्तमे (तत्र प्रथम निदम्) * * * अथापरमग्ने र्हरसी द्वे (तत्राष्याय निदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, ९, १३ ।

† “पञ्च पविमन्नि महासामानि (तत्र द्वितीय निदम्) * * * चद्रस्व चोच्चि (तत्राय निदम्) * * * अग्ने र्हरसी द्वे (तत्र द्वितीय निदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, ९, १३ ।

^{२१२} ^{२१} ^{२१२१२१} ^१ ^१
स्वधा^१स्वय^२स्कुण्ड^३इषमूर्ज^४रजःसुवः । ऊम् । ३ । हो ।

^१ ^१ ^{५२ २} ^{२२ १२}
३ । ह^१ । २ । ह^२२३४ । औ^५होवा । ए । वाक् ।

^{२२ १२} ^{२२ १} ^{२२ २१} ^{२२ १२} ^{२२ २१} ^{२२ २१}
ए । इडा । ए । सुवः । ए । वृ^२हत् । ए । भाः । ए । अर्क

^{२ २२ ११ १}
मर्चतदेवावृध^२हस् ॥ २९ ॥

अस्य आख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २९

^{१ २ २} ^१ ^{३ २ १ १ १} ^{२२}
* होवा^३ह्वा^३ । आ^२इ । हिया^३४५ । हाउ । ३ ।

^{२२ २२ २} ^{१२ २ २} ^{१ २} ^{५ २ २}
ए^३हिया^३हाउ । ३ । ए^३हिया^३हाउ । ए^३हिया^३४ । औ^५होवा ।

^{२ २} ^{२ २ २} ^{१ २ २} ^१
इ^३हपूजामि^३हरयि^३रराणो^३हस् । होवा^३ह्वा^३ । आ^२

^{३ २ १ १ १} ^{२२} ^{१ २ २}
इ । हिया^३४५ । हाउ । ३ । ए^३हिया^३हाउ । ३ ।

^{२ २ २} ^० ^३ ^५ ^{१ २ २} ^१
कयानश्वा^३इ । न^३आ^२भू^३२३वात् । होवा^३ह्वा^३ । आ^२

^२ ^३ ^{१ १ १} ^{२२} ^{१ २ २ २ २} ^{१ २ २}
इ । हिया^३४५ । हाउ । ३ । ए^३हिया^३हाउ । ए^३हिया

^२ ^{२ २ २} ^{५ २ २} ^{२ २ २ २ २} ^{२ २ २}
हाउ । ए^३हिया^३४ । औ^५होवा । रायस्योषायमु^३कृताय

• "पञ्चनिधनं वामदेवम"—इति भा० प्रा० २, ९, १३३ ।

१२ २   ५२ २   २२ १२ २   १ २ १ २ २ १ २ २ २
 एदिया३४ । औदोवा । चराचरायवृद्धतद्वाममिदम्बु
 १
 द्दस् ॥ ३० ॥

अथर्वानुष्ठुपपरिशिष्टम्—१भा० १८४ पृष्ठे दृश्यम् । ३०

१२ २ २ २ २   १२ १ २ २   १२
 * द्दोदयाद्दोदयाद्दोदया३४इपिन । मत्स्वाहाउ । औ
 २ २   १ २ २   १ २   १ २ २   १
 जोहाउ । सहोहाउ । बलहाउ । इन्द्रोहाउ । व
 २ २   १ २ २   १ २   १ २   १ २ २
 योहाउ । वृद्धहाउ । अतहाउ । स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ ।
 २ १   १ २ २   २ २ २   १ १ २ २ २
 दा३धे । हाउहाउहाउ । औदो१३ । ३ । पिवासोमाम् ।
 १ २   १ २ २   १ २   २ २ २   १ २ २
 इन्द्रमा । दत्त्वा । ३ । हाउ । २ । हाउ । औदो१३ । ३ ।
 १ १ २ २   १ १ १ २ २   १ २   २ २ २
 पिवासोमाम् । इन्द्रमा । दत्त्वा । ३ । हाउ२हाउ । औदो१
 १ १ २ २   १ १ १ २ २   १ २   १ २
 इ । ३ । पिवासोमाम् । इन्द्रमा । दत्त्वा । ३ । मत्स्वा
 २   १ २ २ २   १ २ २   १ २   १ २
 हाउ । औजोहाउ । सहोहाउ । बलहाउ । इन्द्रो
 २   १ २ २   १ २   १ २   १ २
 हाउ । वयोहाउ । वृद्धहाउ । अतहाउ । स्वर्हाउ ।

● "इन्द्रस्य महावैराजं वसिष्ठस्य वा"—इति आ० भा० २, २, १२ ।

^{१२} ^२ ^१ ^१ ^{१२} ^२ ^{१२} ^१
ज्योतिर्हाउ । दाश्धे । हाउ । २ । हाउ । औहो१इ । ३ ।
^२ ^{१२} ^२ ^१ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
यन्नेसुषा । वाहरिया । आद्रीरः । २ । आद्रिः । हाउ ।
^२ ^{१२} ^२ ^१ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
२ । हाउ । औहो१इ । ३ । यन्नेसुषा । वाहरिया । आ
^२ ^{१२} ^२ ^१ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
द्रीरः । २ । आद्रिः । मत्स्वाहाउ । ओजोहाउ । सहो
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
हाउ । बल्हाउ । इन्द्रोहाउ । वयोहाउ । बृह
^२ ^१ ^२ ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^२
हाउ । अन्हाउ । स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ । दाश्धे ।
^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
हाउ । २ । हाउ । औहो१इ । ३ । सोतुर्वाइ । भ्यांसु
^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
यतो । नार्वा२ । २ । नार्वा । हाउ । २ । हाउ । औहो
^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२ ^{१२} ^२
१इ । ३ । सोतुर्वाइ । भ्यांसुयतो । नार्वा२ । २ । ना
^२ ^१ ^{१२} ^१ ^२ ^१ ^{१२} ^१ ^२
र्वा । सुधमे । २ । साधाश्माइ । अतमे । २ । आर्त्ता३
^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२
माइ । इयाहाउ । २ । इयपिवमत्स्वा३ । हाउवा३ ।
१११११
इ२३४५ ॥ ३१ ॥

अथ सामान्यम्—१मा० ८१५ पृष्ठे दृश्यम् । ३१

* छाउ । ३ । प्रियहोइ । ३ । प्रियमोइ । ३ । अग्र

२ २ १ १ २ २ २ १ २
आयाहीश्वाइताश्याइइ । गृणानोह्वयाइदाताश्याइइ ।

१ २ २ १ २ २ २
निहोतासत्सीश्वाइर्हाइषीरइ । छाउ । ३ । प्रियहोइ ।

२ २ १ २ २ २ २ २
३ । प्रियमोइ । २ । प्रियारम् । आरइइ । औहोवा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ए । प्रियम् । ३ । ए । ब्राह्मणानांयन्मनस्तन्मयिब्राह्म

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
णानाम् । ए । पशूनांयन्मनस्तन्मयिपशूनाम् । ए । योषि

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
तांयन्मनस्तन्मयियोषिताइइइइइम् ॥ ३२ ॥

अस्य बाह्यान्तम्—१भा० ८४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३२

* वीहायवाइ । ३ । वीहायवाइ । कयानसाइ ।

० १ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
त्रआरभूइइइवात् । ऊताइसदा । वाह्वःसारइइखा ।

२ २ २ ० १ ५ २ २ २ २ २ २ २
कयाश । चाइ । छयाइवाइइइइर्त्ता । वीहायवाइ । ३ ।

* "अग्रैश्चप्रियम्"—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।
† "सर्वेषाम कसमापं वा"—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

युः । ३ । सात्यम् । २ । सत्याश्च । औहोवा । ई२
 १११
 ३४५ ॥ १ ॥

२२   १२ २   १   १   २ १
 चाउ । ३ । आनोद्धिय । ३ । मनदोद्धम् । ३ ।

२ १   १ १   १२ ३४ ५   १ १२
 इन्द्रन्नरो । नेश्मधि । ताच्चवन्ताइ । यत्पारियाः ।

२ १   २   ३ ४ ५   १२ १२   १ १   २ २
 युनज । ताद्दधियस्ताः । षूरोनृषा । ताश्श्रव । सञ्च

४२ ५   १२ १२   १ १२   १२ ३४ ५   १२
 कामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । चाउ ।

१२ २ १   २ २ १   १   २ १
 ३ । आनोद्धिय । ३ । मनदोद्धम् । ३ । मनारश्दोहा

५२ २   ३ १ १ १ १
 ३४ । औहोवा । ई२३४५ ॥ २ ॥   !

१२   १२ २   १२ २ १   १ १
 * चाउ । ३ । एन्यौ । ३ । एन्याचाउ । ३ । इन्द्र

२ १   १२ ३ ४ ५   १ १२   १ १
 न्नरो । नेश्मधि । ताच्चवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज ।

१   ३ ४ ५   १२ १२   २ २   १ ३ ४ ५
 ताद्दधियस्ताः । षूरोनृषा । ताश्श्रव । सञ्चकामाइ ।

१२ १२   २ १२   १२ ३ ४ ५   १२
 आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । चाउ । ३ ।

• "इन्द्रसैन्यौ द्वौ"—इति आ० प्रा० ३,९,१४ ।

^{१२२} एन्यौ । ^{१२२ २} ३ । एन्याद्वाउ । ^{१२ २ २} २ । एन्याश्वाउ । वा३ ।

३११११

ई२३४५ ॥ ७ ॥

^{१२} द्वाउ । ^{१२ २ १२ २} ३ । आद्घोएन्यौ । ^{१२ १२} ३ । आद्घोरेन्याउ ।

^{२ २} ३ । इन्द्रस्त्रो । ^{२ २} नेश्मधि । ^{१२ ३ ४ ५} ताद्भवन्ताइ । ^{११२} यत्पारियाः ।

^{२१} युनज । ^{२ ३ ४ ५} ताद्दधियस्ताः । ^{२२१२} शूरोनृषा । ^{२ २ २३} ताश्श्रव । सश्च

^{४२ ५} कामाइ । ^{२२ १२} आगोमताइ । ^{२१२ २२ ३ ४ ५} ब्रजेभ । जातुवन्नाः । ^{१२} द्वाउ ।

^{१२२ १२२} ३ । आद्घोएन्यौ । ^{१२ १२} ३ । आद्घोरेन्याउ । ^{१२} २ । आद्घोरे

^{१२} एन्याश्वाउ । ^२ द्वाउवा३ । ^{३११११} ई२३४५ ॥ ४ ॥

^{१२} * द्वाउ । ^१ ३ । इच्छच्छच्छच्छ । ^२ ३ । द्वाउ । ^{२२ २१} ३ । इन्द्र

^{२ १} स्त्रो । ^{२२ ३ ४ ५} नेश्मधि । ^{२१२} ताद्भवन्ताइ । ^{२ १} यत्पारियाः । युनज ।

^{२ ३ ४ ५} ताद्दधियस्ताः । ^{२२१२} शूरोनृषा । ^{२ १ २ ३ ४ ५} ताश्श्रव । सश्चकामाइ ।

• "प्रजापतेर्नृपस्यौद्घावचोरावयोवा"—इति आ० ब्रा० ३, १, १४ ।

^१ उवा । ^{१ १}ओवा । २ । ^१ उवा । ^{१ ३}ओवा३ । ^{४ ५}आइन्द्राम् ।
^{१ २ २} नरोनेमधिताह्वारश्मार्ह । ^२ यान्पा । ^{४ ५} र्थायुनजतेधि
^२ यारश्मार्हः । ^{४ ५} शूरो । ^{१ २ २} नृषाताश्रवसश्चकारश्माश्द । ^२ आ
^५ गो । ^{१ २} मतिव्रजभजातुवारश्नाः । ^२ उवा । ^{१ २}ओवा । २ ।
^१ उवा । ^१ओ२ । ^१ वारश्४ । ^{५ २ २}ओहोवा । ^{१ १ १ १ १}ई२श्४५ ॥ ८ ॥

रतेषां व्याख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे ऋचम् । १—८ ।

^{१ २ २} * होवाइ । २ । ^{१ २} होवाश्चाइ । ^{१ २} उपत्वाजाश्माश्यो
^{१ ५} गिरः । ^{१ २ २} होवाइ । २ । ^{१ २} होवाश्चाइ । ^{१ २} देदिशतीर्चाश्वि
^{१ ५} ष्कृत । ^{१ २ २} होवाइ । २ । ^{१ २} होवाश्चाइ । ^{१ २ २} वायोरनीश्काश्
^{१ ३ ५} अस्थिरन् । ^{१ २ २} होवाइ । २ । ^{१ २} होवाश्चाश्४ । ^{५ २ २} ओहोवा ।
^{१ १ १ १ १} ई२श्४५ ॥ ९ ॥

^{१ २ २} ओवा । २ । ^{१ २} ओवाश्चाइ । ^{१ २} उपत्वाजाश्माश्योगिरः

• नृचक्षतेर्षाभिदी दे, इन्द्रस्य वीक्षिर्द्विषोः पूर्वम्—इति भा० भा० २, १४ ।

^{२२ २} ओवा । २ । ^{२२ २} ओवाश्चाइ । ^{२२ ४ १ ३ ५} देदिशतीश्चाश्चिष्कृतः । ^{२२} ओ
^२ वा । २ । ^{२२ २} ओवाश्चाइ । ^{२२ ४ १ ३ ५} वायोरनीश्काश्चिष्थिरन् । ^{२२} ओ
^२ वा । २ । ^{२२ २} ओवाश्चाइ । ^{५२ २ १ १ १ १ १} औहोवा । ई२३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाक्छानम्—१भा० ११३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ८, १०

^{२२ २} * ^{२२ २ २ २ २} छाउधामयत् । ^{२२ २} छाउधामधामायत् । ^{२२ २} छाउ
^{२ २२ २} बृहद्वामधामायत् । ^{२ २ २ ३ ५} बृहदिन्द्रा । ^२ यगार्याश्चता । ^२ मरु
^{२ १ २ ५} तोवृ । ^{२२ २} च्छाउन्तारश्चमाम् । ^२ येनज्योतिरजनयन् । ^२ च्छ
^{२ ५ २२ २२ १ ३ ५ २२} तारवारश्चर्वाः । ^२ देवन्देवा । ^२ यजार्यृश्चवी । ^{२२} छाउ
^{२ २२ २ २ २ २ २२ २ २२} धामयत् । ^{२ २२ २} छाउधामधामायत् । ^{२ २२} छाउबृहद्वामधा ।
^{२ ५२ २ १ १ १ १ १} मार । ^२ यारश्च । ^२ औहोवा । ^२ ए३ । ^{१ १ १ १ १} भर्गाश्चपुः ॥ ११ ॥

अस्य वाक्छानम्—१भा० ५३४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

^{२२} † ^{२२ २} छाउ । ३ । ^{२२ २} यशोछाउ । ३ । ^{२२ २} वर्चोछाउ । ३ ।

● “भर्गवस्यो ह्ये”—इति आ० प्रा० ३, २, १५ । तत्रास्य निदम् भर्गम् ।

† द्वितीयस्यैतद् अक्षरं साम (आ० प्रा० ३, २, १५) ।

५६ ख,

^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ १} आसिन्हाइशु । ^१ वा २ । ^{१ २ २} तवेदिद्वा
^{१ २} वमं वसु । ^{१ २} त्वम्युष्यसिमध्यमम् । ^{२ १ २} सभाविश्वस्यपरमस्यरा
^{१ २ २ १ २ २} जसि । ^{१ २ २} नक्विद्वागोपुवृण्वते । ^{१ २ २} हाउ । ३ । ^{१ २ २} यग्नोहाउ । ३ ।
^{२ २ २} वर्चोहाउ । ३ । ^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ २} आसिन्हाइशुवा २ ।
^{१ २ २} आयुर्विश्वायुर्विश्वविष्वमायुरग्नीमहिप्रजान्वहरधिनिधेऽस्यो
^{२ १ २ २ २} शतं जीवेमशरदोवयन्ते २४५ ॥ १२ ॥

अथ आह्वानम्—१भा० ५५७ पृष्ठे दृश्यम् । १२

^{१ २ २ २} कायमानोवनातुवाम् । ^{१ २ २} यन्मातृरजगानाशपा २ः ।
^{१ २} औ २ । ^{१ २} हौ २ । ^१ ऊवाइ । ^{१ २ २} औइहोरशुवा । ^{१ २ २} नतत्तेभ्ये
^२ प्रमृषेनिवार्ताश्ना २म् । ^{१ २} औ २ । ^{१ २} हौ २ । ^१ ऊवाइ । ^१ औ
^{१ २ २} इहोरशुवा । ^{१ २ २} यद्दूरेसन्निहामूश्वा २ः । ^{१ २} औ २ । ^१ हौ
^१ २ । ^{१ २} ऊवाइ । ^{१ २ २} औइहोरशुवाइपुई । १ । ^{१ २ २} राजस्वराजा
^{१ २ २ २} २३४५ ॥ १३ ॥

* "यागे ह" — इति आ० प्रा० १, २, १५ ।

^{१२ १२} औक्षीवारं । २ । ^{१२} औ । ^१ होरं । ^१ वारं३४ । ^{१२ २} औक्षीवा ।

^{१२ १२ २ १२} कायमानोवनात्वम् । ^{१ १२ १२} यन्मातृरजगन्नपः । ^{१ १} नतसेअग्ने

^{१२ ११ १} प्रमृषेनिवर्त्तनम् । ^{१ १२ १२ २ १२ २} यद्दूरेसन्निहाभवः । ^{१२ १२} औक्षीवारं । २ ।

^{१२} औ । ^१ होरं । ^२ वारं३४ । ^{१२ २} औक्षीवा । ३ । ^{१२ ११२ १ १२} विराजत्स्वराजा

^{१ १ १ १} र३४५म् ॥ १४ ॥

अनयोर्भाष्यात्मन्-१भा० १८० पृष्ठे दृश्यन् । १२, १४ ।

^{१२} * द्वाउ । ३ । ^{१ २ २ १ २} प्रसोमदेवाश्वाइताश्यार३ई । ^{१२} द्वाउ ।

^१ ३ । ^{२ १ १} सिन्धुर्नपियेश्वाक्षाश्सा२३ । ^{१२} द्वाउ । ३ । ^{१ २} अग्नीः

^{२ २ १ २} पयसामदिसीनाश्जागृश्वीर३ः । ^{१२} द्वाउ । ३ । ^{१ २ २} अक्शाकोश

^{१ २} म्नाश्धूसूश्ता२३म् । ^{१३} द्वाउ३ । ^{२ १ १ १ २ १२} वा । धर्मःप्रवृत्तस्तन्वास

^{२ १ २ १२} मानृधेवृधेसुवा२३४५ः ॥ १५ ॥

^{१ २ १} औक्षीश्वा । ३ । ^{१ १ १ १} ईश्या । ३ । ^१ आइक्षी२ । ३ । ^३ प्र

• "वसंतम् ह्ये"—इति भा० प्रा० २, ९, १५ ।

^२ सोमदेववा^{२१}रु^१इ^५ता^२रु^२३४याइ । सिन्धु^२र्नपि । ष्ये^{१२}आ^१रु^१र्णा^१रु^१३४
 सा । अ^२शोः^२पय^२साम^२दिरः । नजा^१रु^३गृ^५रु^१३४वीः । अ
^२क्षा^२कोशम् । मधूरु^१सूरु^५रु^१३४ताम् । औ^१हो^२रु^२वा । ३ । इ^२इ
 या । ३ । आ^१इ^१ची^१रु^१ । आ^१इ^१ची^१रु^१३ । आ^१इ^१ । चारु^१३४ ।
^{५२२} औ^{२१}हो^१वा । घर्मः^{१२}प्रवृ^{२२२}क्तस्तन्वासमानशेमहे^{१२}सुवा^{११११}रु^१३४पुः ॥१६॥

अनघोर्याख्यानम्—२भा० ८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५, १६

^{१२२} अयमू^१षा^५रु^{२१}ओ^२रु^१३४वा । रयि^१र्भगः । रयि^१र्भा^१गा^१रु^१ओ
^५रु^१३४वा । चारु^५रु^{२२१}३४क्षूः । सोमः^२पुना^१रु^१ओ^५रु^{२२१}३४वा । नोच
^१र्षति । नोच^{२२१}र्षति । नोच^१र्षा^{२२१}ता^१रु^१ओ^५रु^१३४वा । सूरु^१रु^५३४वाः ।
^{२१}पति^२र्वि^१श्वारु^५ओ^{२१२}रु^१३४वा । स्यभूमनः । स्यभू^{२१२}माना^१रु^१ओ^१रु^१३४
^५वा । अथो^३रु^५३४तीः । विय^{२१}स्थ^१द्रो^१ओ^५रु^{२१२}रु^{२२}३४वा । दसी^१उभे ।
^{२१२}दसी^२जभा^१रु^५ओ^३रु^५३४वा । चारु^३रु^५३४क्षूः ॥ १७ ॥

* “प्रजापतेषीषि चक्षुषि”—इति चा० ब्रा० ३, २, १५ ।

^{२१} अयम् । ^{१ २} पूरुषारश्धौ ^{५२ २} श्रीहोवा । ^{२ १ २} रयिर्भगः । ^{२ १} रयिः ।
^{१ २} भारगारश्धौ ^{५२ २} श्रीहोवा । ^{१ २ १ २} सोमःपुनानो ^१ अर्षति । ^{२ २ १} नोअ ।
^{१ २} धारतारश्धौ ^{५२ २} श्रीहोवा । ^{१ २ १ २ २} पतिर्विश्वस्यभूमनः । ^{२ १ २} स्यभू । ^१ मारु
^२ नारश्धौ ^{५२ २} श्रीहोवा । ^{१ २ १ २ २ १ २} व्यख्यद्रोदसीउभे । ^{२ १ २} दसी । ^{१ २} जम्भा
^{५२ २} रश्धौ ^१ श्रीहोवा । ^५ चारुधुः । ^{५ २ १} श्रीहोश्इ । ^{१ २ १} श्रीरुहोरश्
^५ धवा । ^{२ ५} सूरुधवाः । ^{१ २ १} श्रीहोश्इ । ^{१ २ १} श्रीरुहोरुधवा । ^५ ज्यो
^५ रुधतीः । ^{५ २ १} श्रीहोश्इ । ^{१ २ १} श्रीरुहोरुधवा । ^{२ ५} चारुधुः ॥१८॥
^{२ २ २} एअयम्पूषारयिर्भगाः । ^{१ २} सोमःपुना । ^१ इहा । ^१ नो
^१ रुअर्षा । ^१ इडा । ^{१ २ २ १} ताइपतिर्विश्वस्यभूमामनाः । ^१ वियख्य
^२ द्रोदसारुहोइ । ^{१ २} जम्भारुउवारु । ^{१ १ १ १ १} इट्टुडारुधु ॥१९॥

रयो वाक्यान्तम् - २भा० १५५ पृष्ठे दृश्यम् । १०-१८

विभक्त्यादि सामन्यं २भा० २६१-२६२ पृष्ठयोर्मुद्रितम् । २०-२२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने द्वितीयः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

* हाउयक्कासी । पारावार३पती । ई४य । इया
 २३४ । इयाहाइ । याद्वार३४वा । ताइवृत्रार३४
 चान् । ई४य । इयार३४ । इयाहाउ । आतस्त्वा
 २३४मी । भाइद्युगार३४दि । द्राकोभार३४इभीः । ई
 ४य । इयार३४ । इयाहाउ । सूतावाल्३४आ । वा
 इवासार३४ती । ई४य । इयार३४ । इयापहाउ ।
 वा । अश्रमिष्टये३४स् ॥ १ ॥

ई४य । इयार३४प । (एवन्निः) । इयाहाउ । या
 क्का । का । सी३पा३रावती । यादा । वा । वा३ता
 ३इवृत्रचन् । आताः । त्वा । गीभिर्द्युगदी३आ३कोमि
 मिः । सूता । वाल् । आ३वी३वासति । ई३य । इ

* "बौते इ वीमते वा"—इति आ० प्रा० ५, १, १६ ।

११११
 या२३४५ । (त्रिः) । इयापुहाड । वा । अश्वदिष्टये
 १
 इहस ॥ २ ॥

अनयोर्वाञ्छानम्—१ भा० ५४७ इति सूत्रम् । १,१

१ १२ १ १ १ १
 * आ । भीनव । तच्चा२१३ । इहआ३१उवार३ ।
 १ ५ २ १ १ १ १
 ई२३४डा । प्रा । यमिन्द्र । स्यका२१२ । मियमा३१उवा
 १ ५ २ १ २ १ १
 र३ । ई२३४डा । वा । त्मन्नपू । वच्चा२१२ । युनि
 १ ५ २ १ १ १
 या३१उवार३ । ई२३४डा । जा । त्परिह । तिमा२
 १ १ १ १ १ १
 १२ । तरच्चा३१उवार३ । इट् । इडार३४५ ॥ ३ ॥

१ १२ १ ५ १ १
 ५भीनव । तच्चा३१उवार३ । द्रूर३४हाः । होइ ।
 १ १२ १ ५ १ १ १
 हो । वाहा३१उवार३ । ई२३४डा । प्रियमिन्द्र । स्य
 १ ५ १ १ १ १ १
 का३१उवार३ । मौ२३४याम् । होइ । हो । वाहा३
 १ ५ १ १ १ १ १
 १उवार३ । ई२३४डा । वत्मन्नपू । वच्चा३१उवार३ ।
 १ ५ १ १ १ १ १
 यूर३४नी । होइ । हो । वाहा३१उवार३ । ई२३४

* "तास्मिन्ने ह तास्मिन्ने वा"—इति भा० भा० २,१,१६ ।

५ १२१ २ १ ५
 डा । जातर्हिह । तिमाश्शुवारश् । तारश्शराः ।

१ १ २२ १ ११११
 द्योइ । द्यो । वाहाश्शुवारश् । इट्इडाश्शुपु ॥ ४ ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० १६४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

२ २ २ १ २ २ २ १
 * यदिन्द्रशासोश्चात्राताम् । चावयासदाश्सारश्स्य

१ १ १ १ १ २ १ १
 राइ । आश्शुवा । कम । शुम्नाघाश्वारश्न् । पूरुश्

३ ५ २१ २ २२ २ १ २
 स्पृश्शुवा । वसाव्याचाश्शुवा । औश्शुवा । धारश्शुवा

१ २ २ २ २ १ १ १ १ १
 ३ । हारश्शुवा औश्शुवा । यारश्शुवा ॥ ५ ॥

२ ४ २ ४ ५ २ २ २
 यापुदिन्द्र । शाश्शुवाश्चात्राताम् । चावयासा

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 २ । दसास्याश्शुवाश् । उवाश् । औश्शुवा । असाका

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 शमार । शुम्नाघाश्वारश्न् । उवाश् । औश्शुवा । पूरुश्

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 स्पृश्शुवा । वसाव्याश्वारश् । उवाश् । औश्शुवा । धि

५ ४ ५
 वोवा । चापयोश्शुवाश् ॥ ६ ॥

अनयोर्वाङ्मानम्—१भा० १०४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ६

* "तौत्त्वसे ह्ये"—इति आ० भा० २, २, १६ ।

^{१२} ^२ ^२ ^{१२ १२} ^{१२ १२} ^१
 * छाउछाउछाउ । ओच्चा । २ । ओच्चाइ । इया
^१ ^१ ^२ ^{१२ २} ^१ ^१
 छाउ । २ । इयाच्चाउ । औच्चीश्इ । ३ । भूवत् । इडा ।
^{१२} ^१ ^{१२ १} ^१ ^१ ^{१ १}
 स्वादिष्ठया । मादिष्ठया । जनत् । इडा । पवस्वसो ।
^{१२ १२} ^१ ^१ ^{१२ १} ^{२२ १}
 माधारया । वृधत् । इडा । इन्द्रायपा । तावाइसुताः ।
^१ ^१ ^{१२} ^२ ^{१२ १२} ^{१२}
 कारत् । इडा२३ । छाउ । २ । छाउ । ओच्चा । २ । ओ
^{१२} ^१ ^२ ^१ ^२ ^{१२ २} ^{१२}
 चाइ । इयाच्चाउ । २ । इयाच्चाउ । औच्चीश्इ । २ । औ
^{१२} ^१ ^{१२ २} ^१ ^{१२ १}
 चोर । या२३४ औच्चीवा । १३ । धेनु ॥ ७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ७

^१ ^{१ १} ^१ ^१ ^१ ^१
 † इयो३ । इया । इयो२इया । इयो३ । इया ।
^{१२} ^२ ^{१२} ^{१ १२} ^{२ १ १२} ^{१ २}
 अग्नेयुङ्क्त्वाच्चीइयेतवा । अग्नेयुङ्क्त्वा । च्चीयेतवा । अग्ने
^२ ^{१२} ^१ ^१ ^१ ^१
 युङ्क्त्वाच्चीइयेतवा । इयो३ । इया । इयो२ । इया ।

● “चेतुपयसी द्वे”—इति आ० ब्रा० २, २, १६ । तत्रेदमासम् चेतुसाम् ।

† द्वितीयमिदम् पयःसाम (आ० ब्रा० २, ९, १६) ।

५७ख,

इयो३। इया। अश्वासीदाइवाइसाधवाः। अश्वासी
 दाइ। वासाधवाः। अश्वासीदाइवाइसाधवाः। इयो
 ३। इया। इयो२इया। इयो३। इया। अ
 रं वहान्तीइआशवाः। अरं वहा। तीयाशवाः। अरं
 वहान्तीइआशवाः। इयो३। इया। इयो२इया।
 इयोइयाइउवा३। आ२। ३। इस्वरइपया२३४५ः॥ ८ ॥

अस्य आश्वानम्—१भा० १२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। ८

जयम-इजमे सामनी १भा० २६४-२६५ षष्ठयोः कुन्तिने। ८, १०

रकादमं साम—१भा० १६० पृष्ठे कुन्तिनम्। ११

हादमं साम—१भा० १५६ पृष्ठे कुन्तिनम्। १२

इउइउइउवा। विश्वतोदावन्विश्वतो नशाम
 र। हाउ। ३। वा। यन्वाशविष्ठमीमहे। हाउ। ३। वा।
 आयुः। हाउ। ३। वा। सूवः। हाउ। ३। वा। ज्यो
 तिः। हाउ। ३। वाइ। ईर३४५ ॥ १३ ॥

०. “आयुर्नवसोमे हे”—इति आ० ब्रा० ३, १०। तत्रेदमाकुःसाम।

१ १२२ १२ २१२ १२२१२२ १२
* विश्वतोदावन्विश्वतोन्ना । भराओवा । ३ । हा

३२२ १ १ ५ १ १
ओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । विश्व

१२२ १२ २१२ २ १२२१२२ १२ ३२२
तोदावन्विश्वतोन्नाभर । भराओवा । ३ । हाओवा ।

२ १ ५ १ १२ ११२
३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । यन्त्वाशविश्विष्टमी

१२ १२२ १२ २ २२२२ २ १ १
महे । महाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओ

५ १ १२२ १२२ २ १२२१२२ २
२३४वा । २ । हाउवा । ईडा । इडाओवा । ३ ।

१२ ३२२ २ १ ५ २ १२
हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । सूवः ।

१२२१२२ २ २२१२ २ १ १ ५
सुवाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ ।

२ १२ ३२ २२२ २ २२ ३२ २
हाउवा । ज्योतिः । ज्योताओवा । ३ । हाओवा ।

१ १ ५ १ १
३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । इट् इडा

११११
२३४५ ॥ १४ ॥

अनयोर्वाप्यामन्—१भा० पृष्ठे इहवम् । ११, १४

* अथलोमन् (भा० प्रा० २, १, १७) ।

* एखादोः । इत्याविषूवतोमधोःपिबन्ति गौरि
 याः । इडा । याइन्द्रे षसयाश्वाहरीः । वृष्णामदन्ति
 श्रोत्र । भाथा । वस्वीरनुस्वरारश्चोइ । जायमाश्शुवा
 रश्च । इट्इडाश्च४५ ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

† इन्द्रोमदा । यवावृधेश्वसेषुत्रहाश्नुभाइ । अ
 था । तमिन्महत्सुवाश्जाश्चइषू । जतिमर्भेश्वाह । मा
 हाइ । सवाजेषुप्रनारश्चोइ । वाइषदाश्शुवारश्च ।
 आश्च४६था ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८४० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

‡ एखादोः । इत्याविषूरश्चोश्च । वतारश्च । हा

• “रायोवाजीय-वार्चद्विरे द्वे”—इति आ० ब्रा० २,१, १० । तत्राद्यमित्यम्
 रायोवाजीयं साम ।

† वार्चद्विरम् (आ० ब्रा० २,१, १०) ।

‡ “सहृतिपार्चुरग्ने द्वे”—इति आ० ब्रा० २, १, १० । तत्राद्यमित्यम्
 सहृति साम ।

^{१२ २} ^२ ^१ ^५ ^२ ^{१२ २}
 औवा । ३ । हा३ओर३४वा । २ । हाउवा । मधोःपिबन्ति

^{२ १} ^{१२ २२ १२ २२} ^{१२२ १} ^{२२ १२२}
 गौर्यः । याइन्द्रेणसयावरीः । वृष्णामदन्तिशोभथा ।

^{१ २२२} ^{२ २२} ^{१२ २२ २} ^{२ १ ५}
 वस्वीरनुस्वराज्यम् । हाऔवा । ३ । हा३ओर३४वा ।

^२ ^१ ^२ ^{१ १ १ १ १}
 २ । हाउवा३ । ही३ । आ३ । ज३ । ईर३४५ ॥ १७ ॥

^१ ^२ ^२ ^५ ^{२ १२} ^२ ^१
 * एखादोः । ओर३४वा । इत्याविषू र्वताः । अ

^१ ^२ ^२ ^५ ^{२ १} ^१ ^१
 था । एमधोः । ओर३४वा । पिबन्तिगौरियाः । अ

^१ ^२ ^२ ^५ ^{२ १} ^१ ^१
 था । एयाई । ओर३४वा । द्रेणसया र्वराइ । अ

^१ ^२ ^२ ^५ ^{२ १} ^१ ^१
 था । एवृष्णा । ओर३४वा । मदन्तिशो र्भथा । अ

^१ ^२ ^२ ^५ ^{२ १} ^१ ^१
 था । एवस्वीः । ओर३४वा । अनुस्वरा र्जियाम् । अ

^{१ १ १ १ १}
 थार३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्वाङ्मनम् - १भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १०, १८

^{१ २} ^{२ १} ^१ ^१ ^{१ १}
 † जभाइ । यदिन्द्रो र्दसाइ । इडा । आपा ।

• पार्थुरश्मम् (आ० ब्रा० २, १, १०) ।

† "श्लो-वृषके हे" - इति आ० ब्रा० २, १, १० । तत्राद्यमिदम् श्लोकात् ।

^{१२१} प्राथउषा^१ रइवा । ^१ इडा । ^१ माहा । ^{१२१} तन्वामहा^१ रइनाम् ।
^१ इडा । ^{१२१} साम्ना । ^{११} जञ्चर्षणा^१ रइनाम् । ^१ इडा । ^{११} देवी ।
^{११} जनित्राजा^१ रइजनात् । ^१ इडा । ^{१२} भाद्रा । ^{११} जनित्राजा^१
^१ रइजनात् । ^१ इडा^{१२४५} ॥ १८ ॥

अथ वाङ्मनम्—१भा० ७७८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १८

^१ * एखादोः । ^१ एखादोः । ^{१२१} इत्याविषू^१ रवताः । ^१ इडा ।
^१ एमधोः । ^१ २ । ^{११} पिबन्तिगौ^१ ररियाः । ^१ इडा । ^{१२} एयाई । ^१ एया
^१ ई । ^{१२१} ट्रेणसया^१ रवराई । ^१ इडा । ^१ एवृष्णा । ^१ एवृष्णा ।
^{११} मदन्तिशो^१ रभथा । ^१ इडा । ^१ एवस्त्रीः । ^{१२} एवस्त्रीः । ^{११} अन्तु
^१ खरा^१ रजियाम् । ^{११११} इडा^{१२४५} ॥ २० ॥

अथ वाङ्मनम्—१भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

^{१२} १ होइहा । ^१ २ । ^{१२१} इहोइहा । ^१ ३ । ^{१२} औहो^१ र । ^१ इहा ।

* दृष्टव्यम् (आ० भा० २, १, १०) ।

† "मद्रुचेवपी हे"—इति आ० भा० २, १, १८ । तदायमिदम् भद्रुषाम् ।

^{१२ २२ ३ २} २ । ^{५२ २} औहोइहा३४ । ^{१ १२} औहोवा । ^{२२ २ २} इमानुकम्भुवनासीषधे

^१ मा३ । ^१ इहा । ^{२ १ २ २ २} इन्द्रश्चविश्वे चदेवाः३ । ^१ इहा । ^{१२ २} होइहा । ३ ।

^{२ १२ २} इहोइहा । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इहा । २ । ^{१२ २२ २ २} औहोइहा३४ ।

^{५२ २} औहोवा । ^२ ए३ । ^{२ १} भद्रम् ॥ २१ ॥

^{१२ २} * होइया । ३ । ^{२ १२ २} इयोइया । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इया ।

^{१२ २२ ३ २} २ । ^{५२ २} औहोइया३४ । ^{२ १२} औहोवा । ^{२२ २} इमानुकम्भुवनासिष

^२ धेमा३ । ^१ इया । ^{२ १ २ २ २ २ २} इन्द्रश्चविश्वे चदेवाः३ । ^१ इया । ^{१२} हो

^२ इया । ३ । ^{२ १२ २} इयोइया । ३ । ^{१२} औहो२ । ^१ इया । २ । ^{१२} औ

^{२ २ २} होइया३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^२ ए३ । ^{१२ १ १ १ १} अया२३४५ ॥ २२ ॥

अनघोर्वाञ्छानम्—१भा० ट०१ पृष्ठे मुद्रितम् । २१, २२

^{२२} † हाउतन्तुः । ३ । ^{२२} हाउविश्वम् । ३ । ^२ अचिक्रददा ^२

० अघःसाम (आ० ब्रा० २, २, १८) ।

† “तन्नोतुमी इ” —इति आ० ब्रा० २, २, १८ । तदाचमिदम् तन्म साम ।

^{१२} र्षाहराईः । ^{१२} महान्मित्रोनादर्शताः । ^२ स^२खरियेणादियु^१
^{१२} ताइ । ^{१२} हाउतन्तुः । ३ । ^{२२} हाउविश्वम् । २ । ^{१२} हाउ ।
^१ वाइ । ^१ आरइ^{५२२} औहोवा । ^१ ए३ । ^१ तन्तू^{१११११} रइ^{११} ॥ २३ ॥
 * ^{१२} हावोतुः । ३ । ^{२२२२} हावैही । ३ । ^१ अचिक्रदद्वार्षाहरा^{२१२}
^{१२} इः । ^२ महान्मित्रोनादर्शताः । ^१ स^२खरियेणादियु^{२११} ताइ ।
^{१२२} हावोतुः । ३ । ^{१२२२} हावैही । २ । ^{१२} हाउ । ^१ आरइ । ^३ हाइ३
^{५२२} ४ । ^१ औहोवा । ^{१२११११} ए३ । ^१ औतूरइ^{११} ॥ २४ ॥

अनयोर्बाह्वानम्—१भा० ५५ पृष्ठे दृश्यम् । २३, २४

^{१२} † हाउ । ३ । ^{११२२} पिवासोमाम् । ^१ इन्द्र । ^{२१४५} मन्दतुत्वा । ^{१२} हा
^{२१२} उ । ३ । ^१ यन्तेसुषा । ^१ वाइहरि । ^{२१४५} अश्वअद्रीः । ^{१२} हाउ ।
^{२२१२} ३ । ^२ सोतुर्बाइ । ^१ भाइ^{१२१४५} सुय । ^{१५} तोनअर्वा । ^{१२} हाउ । ३ ।

० औतुसाम (आ० भा० २, २, १८) ।

† “सहोमसो ह्ये”—इति आ० भा० १, २, १८ । तथास्यम् सप्तःसाम ।

१ १८ १ १५ १ १८ १ १ १५
वा । ए । दिग्मः । हाउ३ । वा । ए । प्रदिग्मः । हाउ३ ।

१ १८ १ १ १५ १ १ १ १ १ १
वा । ए । उद्दिग्मः । हाउ३ । वा३ । ए३ । सहा२३

११

४५: ॥ २५ ॥

१५ १ १८ १८ १ १ १ १ १ १५
* हाउ३वा । पिवासीमभिन्द्रमन्दतुत्वा । हाउ३वा ।

१ १८ १ १ १८ १ १५ १ १ १ १ १ १
यन्तेसुषावहर्थाश्चाद्रिः । हाउ । ३ । वा । सोतुर्बाड

१८ १ १ १ १ १ १५ १ १ १ १ १ १
भ्यात्सुयतोनार्वा । हाउ । ३ । वा । एभूमिः । हाउ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
३ । वा । एअन्तरिक्षम् । हाउ । ३ । वा । ए । द्यौः ।

१५ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
हाउ । ३ । वा३ । ए३ । महा२३४५: ॥ २६ ॥

अनयोर्बाष्पानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २५, २६

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
† हाउप्रवइन्द्रायबृहाताद् । मरुतोब्रह्माअर्चता । हा

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
उ । वृत्रह्नतिवृत्रहा । हाउ । शाङ्गताक्रातूः । हा

* मरुःसाम (भा० प्रा० ३, २, १८) ।

† “वार्कजम्भे इ” — इति भा० प्रा० ३, २, १८ । तत्रेदमाद्यं वार्कजम्भम् ।

१ २२ १ १ १ १ ५२ २ १ १
 उ । वाञ्जेषाम् । हाउ । तारपा२३४ औहोवा । वर्षाश्ह
 सु ॥ २७ ॥

२२ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 • हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । ३ । स्तो
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 भानाम् । ३ । प्रवइन्द्रायबृहाताइ । हाताइ । २ । मरु
 २ १ २ १ २ २ २ २ २ २
 तोब्रह्मअर्चिता । चाता । २ । वृत्रह्नतिवृत्रहाशत
 १ २ १ २ २ २ १ २ १ २
 क्रानूः । क्रानूः । २ । वञ्जेषान्तपर्वाणा । र्वाणा । २ ।
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । स्तोभानाम् ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 स्तोभानाम् । स्तोभानाश्ह । औहोवा । ई२३४५
 ॥ २८ ॥

अनयोः व्याख्यानम्—१भा० ५३२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २७, २८

२ २ १ १ ५ ४ ५
 † हाह । षा३ । औ३४वा । (एवन्निः) । आसा ।
 १ २ २ २ २ ४ ५ ४ ५ १
 विदाइ । वा३गोक्ष । जीकमन्धाः । नाया । सिन्ना

• उत्तरं वार्कजभम् (आ० भा० २, २, १८) ।

† “इषविश्वोतिषी ह” — इति आ० भा० २, २, १८ । तत्रेदमाद्य निषणाम ।

इ । ^२द्रोश्जनु । ^१षेमुवोचा । ^{२२२२४ ५}बोधा । ^{४५}मसाइ । ^१त्वा
^१हृरि । ^{२२४५}अश्रयज्ञैः । ^{४ ५}बोधा । ^१नस्तो । ^{१ १}माश्मन्ध । ^{२२}सो
^{२४२५}मदेषू । ^{२२}हाह । ^१चाह । ^{२ ५}ओश्ठवा । ^{२२}२ । ^१चाह । ^१चा
^२३ । ^{२११११}ओश्ठपुवाइपुइ । ^{२२}ईश्ठपुष ॥ २८ ॥

* ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^{२२२२}ऐही । ^{२२२२}ऐही । ^{२२२२}ऐही ।
^१चए । ^१चए । ^१चए । ^{२२२२}ओहा । ^{२२२२}ओहा । ^{२२२२}ओहाइ । ^{२२}असा
^१विदाइ । ^{२१२}वङ्गोष्ठीजी२ । ^{२१}कमारुन्धा । ^१ईरयो । ^२२ । ^१ई
^{२२२२}रयो । ^{२२२२}ऐही । ^१२ । ^{२२२२}ऐही । ^{२२}चए । ^३३ । ^{२२२२}ओहा । ^२२ । ^{२२}ओ
^{२२}हाइ । ^१नियस्त्रिजाइ । ^{२२१}द्रोजनुषे२म् । ^{२१}उवोश्वा । ^१ई
^१रयो । ^२२ । ^{२२२२}ईरयो । ^{२२२२}ऐही । ^२२ । ^{२२२२}ऐही । ^{२२}चए । ^३३ । ^{२२}ओ
^२हा । ^२२ । ^{२२२२}ओहाइ । ^{२२२२}बोधामसाइ । ^{२२१}त्वाहृरिया२ । ^१श्व
^१यारज्ञैः । ^१ईरयो । ^२२ । ^१ईरयो । ^{२२२२}ऐही । ^२२ । ^{२२२२}ऐही ।

* विद्योक्तिःसाम (भा० प्रा० ४,२,१८) ।

१ २२ २२ २२ २२ २२ २२ २२ २२ २२
 च॒ ३। ओ॒हा। २। ओ॒हाइ। बो॒धान॒स्तो। मा॒म
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 न्भ॒सो॒रि। म॒दा॒र॒शू। ई॒र॒थो। २। ई॒र॒थी। ऐ॒धी।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २। ऐ॒धी। च॒ ३। ओ॒हा। ओ॒हा। ओ॒हाउ।
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 वा॒३। ए॒३। वि॒श्र॒ज्योती॒र॒३५५॥ ३० ॥

अथबोधोक्तावम्—१भा० ११८ पृष्ठे दृश्यम् । १८ ३०

॥ इति ग्रामे अरण्यगानि तृतीयास्यार्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 * हा॒उम॒ही। ३। म॒ही॒र॒महि। ३। मा॒हेमा॒हे।
 १ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 ३। म॒हि॒नी॒षाम॒वा॒र॒र॒स्र। औ॒ही॒ही॒वा॒र॒। यु॒क्ष्मि॒त्र
 १ २ २ २ २ २ २ २ १ १
 स्या॒र॒र्य॒म॒षाः। औ॒ही॒ही॒वा॒र॒। दु॒रा॒ध॒र्ष॒व॒रु॒र॒ण॒स्या।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 औ॒ही॒ही॒वा॒र॒३। हा॒उम॒ही। ३। म॒ही॒र॒महि। ३। मा

० "दविच विस्वर्षो दे"—इति आ० भा० ३, १, १८। तत्रेहं दृश्यम् ।

^{२२ २२ २२} ^{२ २} ^{१ २} ^{५२ २} ^{२२}
हेमाङ्ग । २ । मङ्गि । मारुद्वा३२३४श्रीश्रीवा । १ ।

^१ ^{२२ २३११११}
मङ्गि । २ । १ । मङ्गौ२३४५ ॥ १ ॥

^{२२} ^{१ २ १} ^{२२ २२ २२ २२}
• छाउदिवी । ३ । दिवी रदिवि । ३ । दाइवेदाइवे ।

^{१ २ २} ^{१ २ २} ^१
३ । मङ्गिनीणामवा ररख् । य क्षन्नित्रस्या र्य्यम्णाः । दु

^{२ १} ^१ ^{२२} ^१ ^१
राधर्षं वरु रणस्या । छाउदिवी । ३ । दिवी रदिवि ।

^{१२ २२ २२ २२} ^{२ २} ^{१ २} ^{५२ २}
३ । दाइवेदाइवे । २ । दिवि । दारुद्वा३२३४श्रीश्रीवा ।

^{२२ १} ^{२२ २३११११}
१ । दिवि । २ । १ । दिवी२३४५ ॥ २ ॥

अनयोर्वास्मानम्—१भा० ४२० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १,२

^{२२ २} ^{२ २ २} ^{२२ १ १ १} ^{१ २२ २}
† श्रीश्रीइ । इयाछाउ । श्रीश्रीश्रीवा । नाकेसु

^{२ १ १} ^{२२ २} ^{२ २ २} ^{२२ १}
या । णमुपयत्यतन्तम् । श्रीश्रीइ । इयाछाउ । श्रीश्री

^{१ २} ^{१ २२ १२} ^{२२ १ २ २} ^{२२ १} ^२
श्रीश्रीवा । चार्दवेना । तोषभ्यचक्षतवी । श्रीइ । इ

* विश्वद्वंसाम (आ० भा० ३, २, १८) ।

† आस-भाषुच्छन्दसे हे—इति आ० भा० १, २, १८ । तमेवं वाच्यम् ।

^{१ २} याहाउ । ^{१२ १ १ १ १ १ १} औक्षीक्षीश्वा । ^{१ १ २} हाइरण्यपा । ^{१ १ २} चंवहृणस्य
^१ दूतम् । ^{१२ २} औक्षीक्षी । ^{१ २ २} इयाहाउ । ^{१२ १ १ १ १ १ १} औक्षीक्षीश्वा । यामस्य
^{१ २ १ १} यो । ^{१ २ १ १} नौशकुनगभुरण्युम् । ^{१ २ २} औक्षीक्षी । ^{१ २ २} इयाहाउ । ^{१ २} औ
^{१ १ १ १} क्षीक्षीश्वा । ^{१ १ १ १ १ १} हाउवाह । इ२३४५ ॥ ३ ॥

अस्य बाष्पानम्—१भा० ६४६ षष्ठे द्रष्टव्यम् । ३

^{१ २} * सुहृपकृत्स्नमूतयेसुदुषामा । ^{१ २ १ २ २ १ २ १ १} वगो२ । ^{१ २} दुहया३१
^{१ ५} उवार३ । ^{१ ५} ई२३४डा । ^{१ ५} सू२३४वाः । ^{१ १ २ १} जुहमार३सी । ^१ द्य
^१ विद्यविया३१उवार३ । ^{१ ५} ज्यो२३४तीः ॥ ४ ॥

अस्य बाष्पानम्—१भा० २६६ षष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

पञ्चम-षष्ठे सामनी १भा० २६८-२७० षष्ठयोर्मुद्रिते । ५, ६

सप्तमं साम १भा० २७१ षष्ठे मुद्रितम् । ७

^{२ २} १ हाउ । ^{१ १} २ चन्द्रम् । ^{१ १ १ १} ३ चन्द्रचन्द्रम् । ^{१ १} २ चन्द्रं

● माधुच्छदसं साम (बा० वा० ३, २, १८) ।

† “मन्त्रचन्द्रे द्वे”—इति बा० त्रा० १, २, १८ । तत्रेदं कृत्वरं चन्द्रं साम ।

^१ चन्द्रम् । ^{२ १ १ १} चन्द्रं चान्द्रम् । २ । ^{१ १ १ १} चन्द्रं चान्द्रम् । ^{१ २ २} अत्राहगो
^{१ १} राशमाग्वाशता २ । ^{२२} नामत्वष्टुराशपाइचाश्या २म् । ^{१ १} इत्था
^{१ १} चन्द्रमाशसोयुशहारइ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ १} चन्द्रम् । ३ । ^{१ १} चन्द्रं
^१ चन्द्रम् । २ । ^{१ १} चन्द्रं चन्द्रम् । ^{१ १ १ १} चन्द्रं चान्द्रम् । २ । ^{३ २} चन्द्रम् ।
^१ चार । ^२ द्रा २३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^{२२ २ १} ए । चन्द्रम् ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १४४ पृष्ठे द्रुहन्म् । ८

नवमादि-पञ्चविंशान्यानि सप्तदश सामानि १भा० २०२ प्रभृति १८२ पृष्ठेषु मुद्रितानि । ८—१५

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने तृतीयः प्रपाठकः ॥

॥ इति हन्-नाम द्वितीयं पर्व समाप्तम् ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{१ २ २} ऊवेवाचाम् । ^{१ २ २} वाचंवाचञ्ऊवे २ । ^{१ २} वाक्शृष्टषीतु
^{२ १} शृष्टषीतुवा २क् । ^{१ २ २ २ १} वाक्समैतुसमैतुवा २क् । ^{१ २ १ २} वाग्रमता
^{१ २ २} म् । ^१ रमताम् । ^{१ २ २ २ २} रमा २३ । ^{१ २ २} तुवा ३४ श्रीष्टीवा । ^{१ २ १ २} ईष्टा ।
 ३ ॥ १ ॥

^{१ १ १ २ १} ऊवाइवाचाम् । ^{२ २ १} वाचञ्ऊवाइ । ^{१ २ १ २} वाक्शृष्टषीतु २३ ।
^{४ १ २ ३ ४ २} शाश्शीतुवाक् । ^{१ २ १ २} वाक्समैतु २३ । ^{४ १ २ ३ ४ २} साश्मैतुवाक् । ^{१ २} वाग्र
^{१ २ १} मतार ३म् । ^{१ २ २ ३ ४ २} रम् । ^{१ २ १ २ १ २} तुवा ३४ श्रीष्टीवा । ^{१ २ ३ ४ ५ ६} मार ३४ ५६ ॥ २ ॥

अनयोर्मुञ्चं न क्वक्, अपि तु लोभः सचैकः—

^{१ १} ऊवे । ^{१ २ २} वाचम् । ^{१ २ २} वाचम् । ^{१ १} ऊवे । ^{१ १ १} वाक् । ^{१ १ १} शृष्टषीतु ।

* “वाचोत्रते इ” — इति आ० प्रा० ३, १, १० । तथाच सिद्धम् ।

† उत्तरं वाचःसाम (आ० प्रा० ३, १, २०) ।

^{३ १ १} शृणोतु । वाक् । वाक् । ^{३ १ १} समैतु । ^{३ १ १} समैतु । वाक् ।

^{१ १ २} वाक् । ^{१ १ २} रमताम् । ^{१ १ २} रमतु । वाक् । ^३ मे । ^१ वाक् ॥२॥१॥१,२

^{१ २ १ २} * आतूना^४र^५इन्द्रवृत्रह^६हाउ । आसाकमा^{१ १ २}हाउ । धा^१

^{१ २ १ १} माग^{१ १ २}हाहाउ । ^{१ १ २} माहान्महा^{१ २}हाउ । ^{१ १} भिह^१ । ^१ तार^{१ १ २}इइ

^१ भाइ । ^५ उज्जवा^५ईहाउ । वा । ^{१ १ १ १ १ १} अस्फट्मृसहस्वाक् ।

^{२ १ १ १ १} जर^३इधु ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४०४ पृष्ठे द्रष्टवम् । ३

^{१ २ २ २ २ २ २} † औ^१होवा^१औ^१होवा^१औ^१होवा^१ । अगन्मज्यो^{१ १ १ २ १}तिः । २ ।

^{१ १ १ २} अगन्मज्यो^{१ १ २ १ २}तिः । ^{१ १ २ १ २ २} अमृता^{१ १ २ २ २ २}अभूम । २ । अमृता^{१ १ २ २ २ २}अभूमा ।

^{१ १ १ २} तरि^{१ १ २ २ २ २}क्ष्मृथिव्या^{१ १ १ २ २}अध्या^{१ १ २ २}रुहामा । २ । तरि^{१ १ २ २ २ २}क्ष्मृथिव्या^{१ १ २ २}अध्या^{१ १ २ २}रु

^{१ २ १ १ १ १ १ २ २ २ २}हाम । दिवमन्तरि^{१ २ २ २ २ २}क्षा^{१ २ २ २ २ २}दध्य^{१ २ २ २ २ २}रुहाम । ३ । अवि^{१ २ २ २ २ २}शाम^{१ २ २ २ २ २}देवान् ।

० "अस्य कर्तुं अथवा व्रतम्"—इति आ० भा० ३, १, २० ।

† "अनस्यर्चिः"—इति आ० भा० ३, १, २० ।

५८ ख,

१ १२१६ १ १२ २ २ २ २ २ २ १
 ३। समुदेवैरगन्महि । ३। औद्दोवा औद्दोवा औद्दोवा ।

१ २ १११११
 सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ४ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपि तु सोमः । उ चैवः—

१ १२२ १ २२ १ १ २ ३ १ १२ १
 उ। अगन्म । ज्योतिः । अमृताः । अ। मृताः । अ

१ २ १ २ १ २ १
 भूम । अन्तरिक्षम् । पृथिव्याः । अधि । आ । अरु

१ २२ १ १ २ १ २२ ३
 हाम । दिवम् । अन्तरिक्षात् । अधि । आ । अरु

१ २२ ३ २ ३ १ १
 हाम । अविहाम । देवान् । सम् । उ । देवैः । अग
 न्महि ॥ २ ॥ २ ॥ ४

१ २ १ २ १ १ १ २ १ १ २
 * इममूषू । त्वमस्मा । काम् । सनिष्ठा यत्र च व्याप्

१ १ २ २ १ १ २ १ ३ ५ २ २ १ ३
 सम् । आग्ने देवाद् । धुप्रारवो २३४ औद्दोवा । चार ३

१ १
 ४५ः ॥ ५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५

● 'प्रजापतेः प्रतिष्ठा'—इति आ० ब्रा० ३, १, १० ।

१२ १२२ २१ ५२ २ १२१२
• द्वाउ । ३ । एवाद्यियेवा२३४औद्योवा । ए३ । भूताया

११११ १२ १२२ २१ ५२ २ १
२३४५ । द्वाउ । ३ । एवाद्यियेवा२३४औद्योवा । ए३ ।

१२१२ ११११ १२ १२२ २ १ ५२२
रूपाया२३४५ । द्वाउ । ३ । एवाद्यियेवा२३४औद्योवा ।

२ १२ १११११ १२ १२२ २ १ ५२२
ए३ । आयुषे२३४५ । द्वाउ । ३ । एवाद्यियेवा२३४औद्यो

२ १२ १११११
वा । ए३ । ज्योतिषे२३४५ ॥ ६ ॥

अस्य सूत्रं न चर्क, अपितु शोभः ; सचेयः—

२२ २२ ११२ २१२ १ २२ १ २२
एव । द्वि । एव । भूताय । रूपाय । आयुषे । ज्योति

षे ॥ २ ॥ ३ ॥ ६

सप्तमं साम—१भा० २८४ पृष्ठे मुद्रितम् । ०

१२ १ २ १११२ १ २
† सोमासोऽमा । ३ । यत्रचक्षुः । तदाभाशरा२ ।

१११२२ १ २ १११२२ १ २
यत्रश्रोत्रम् । तदाभाशरा२ । यत्रआयुः । तदाभा

११२१ १ २ १११२ १
शरा२ । यत्ररूपम् । तदाभाशरा२ । यत्रवर्चः । तदा

२ १११२२ १ २ १११२२
भाशरा२ । यत्रतेजः । तदाभाशरा२ । यत्रज्योतिः ।

• वाद्युत्तौष—इति आ० प्रा० ९, २, १० ।

† “परमेष्ठिनः प्राञ्चापत्यस्य प्रथमम्”—इति आ० प्रा० ७, २, १० ।

५ १ १२ १ १२ १ ३४२५ १२ १२
 स्या । ततोददा । तीक्ष्णदाशु । षाड्वसूनौ । चोदद्रा
 ११ १ ३ ४ ५ २२ १ १
 धाः । उपस्तु । तच्चिदवाक् । द्वाउ । ३ । वाग्ददद ।
 १ १ ३ १ १ १ १
 ददा रया ३ । द्वाउवा ३ । ईर ३ ४ ५ ॥ ११ ॥

अस्य बाह्यात्मन्—१भा० २४७ पठे द्रष्टव्यम् । ११

२२ १२ ६ १२ २ १२ १२ ६
 • द्वाउ । ३ । वाजम् । २ । वाजम् । ए । वाजरम् ।
 १२ १ १ १२ ६ १२ २ १
 ३ । वाजम् । ए २ । वाजरम् । ३ । वाजम् । ए २ ।
 १२ ६ १२ १ १२ १ १ १
 वाजम् । वाजमो रद्द । (त्रिः) । वाजम् । विवी रवि
 १ १ १ १ २ १ १ १ १
 वि । ३ । विविहो रद्दविवि । ३ । व्यञ्जवाद्दवि । ३ । अभी
 १ १ २ १ १ १ १
 नवन्तथा २ । द्रू चारः । द्रू ह्योद्दुहः । ३ । प्रियमिन्द्रस्य
 १ १ १ १ १ १ १ १
 कारमाया रम् । मियन्मियम् । ३ । वत्सन्नपूर्वचार्युनी
 १ १ १ १ १ १ १ १ १
 २ । युनीयुनि । ३ । जातर्चिन्तिमा रताराः । तरो
 १ १ १ १ १ १ १ १
 तरः । ३ । द्वाउ । ३ । वाजरम् । २ । वाजम् । ए २ ।

• "भरहाविर्मा प्रतम्"—इति भा० प्रा० १, २, २१ ।

^{१८५} वाज२म् । ^३ । ^{१८५} वाजम् । ^१ ए२ । ^{१८५} वाज२म् । ^३ । ^{१८५} वाजम् ।
^१ ए२ । ^{१८५} वाज२म् । ^{१८५} वाजमो२इ । ^३ । ^{१८} वाजम् । ^१ विवी२
^१ विवि । ^३ । ^{११} विविहो२इविवि । ^३ । ^{१ १ १} व्यञ्जवाइवि । ^२ ।
^१ व्या२३ञ्जवाउ । ^१ वा । ^२ ए । ^{१२ २ १२ २} सुधामधाम । ^२ । ^{१२ १ १२} ए । सुधाम
^२ ^{११११}
 धामा२३४पू ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १६३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १२

अशोदशं.साम १भा० २८० पृष्ठे मुद्रितम् । १३

^{१२} * हाउ । ^३ । ^१ हाइ । ^१ ओ२३४वाक् । (त्रिः) । ^५ ओम् । ^१
^१ इ । ^१ ओम् । ^३ । ^१ हा३ । ^५ ओ२३४वाक् । ^३ । ^{१२२} एषायुः । ^३ ।
^{१२} षायु । ^३ । ^१ इन्द्रन्नरोनेमधिताहवा२न्ताइ । ^{१२२} यत्पार्यायुन
^२ जतेधिया२स्ताः । ^१ शूरोनुषाताश्रवसञ्चका२माइ । ^१ आगो
^२ मतिव्रजेभजातुवा२जाः । ^१ हाउ । ^३ । ^{१२} हा३ । ^१ ओ२३४वाक् । ^५

* “असमन्ते हे” — इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । अत्र इमुत्तरम् । “अङ्गिरसां योत्तरम्” — इति च आ० ब्रा० ३, १, २१ ।

(त्रिः) । ^१ चोम् । ३ । ^१ चोम् । ३ । ^२ द्वा३ । ^१ चो२३४वाक् । ३ ।

^{१२ २} एचायुः । ३ । ^{१२} चायुः । २ । ^{१२ १} चायू३४ । ^{१२ २} औचोवा । १ ।

^{२२ १२ ११} २ २ १ २ २ २ ३ १ १ १ १

आयुर्द्वाचस्यभ्यं वर्चोधादेवेभ्यार३४पुः ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम् - १ भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

^{१२} * चोइहा३ । ^{१ २} इचोइहा३ । (एवन्त्रिः) । ^{१ २ २} इमाउवा

^{२ १ १} न्दिविष्टयाचोहाउ । ^{१ २ २} उस्माहवन्तोअश्विनाओहाउ । ^१ अयं

^{२ २ २ २ २ १ २} वामह्वेवसेशचीवसूचोहाउ । ^२ विशंविशंष्टिगक्तयाचो

^२ हाउ । ^{१ २} चोइहा३ । ^{१ २} इचोइहा३ । २ । ^{२ २} चोइहा३ । ^{१ २} इचो

^{१ २ २} इहा३४ । ^{१ २ १} औचोवा । ^{१ २ १ २ १} ईपूचोचोचोचोचि ॥ १५ ॥

^{१ १ १} † चोइहा । ^{१ २ १} इचोइहा । (एवन्त्रिः) । ^{१ २ २} इमाउवान्दिवि

^{२ १ १} ष्टयाचोहाउ । ^{१ २ २} उस्माहवन्तोअश्विनाचोहाउ । ^{१ २} अयंवा

० "अश्विनोर्त्रते द्वे"—इति आ० ब्रा० ३, १, ११ । तत्रे दमापयम् ।

† अश्विनोर्त्रं तमपारम (आ० ब्रा० ३, १, ११) ।

^{२ २ २ १ १ २} मङ्गवसेशचीवद्वोद्वाउ । ^२ विशंविशंदिगच्छ्यादोद्वा

^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १} उ । द्वाद्वा । इद्वाद्वा । २ । द्वाद्वा । इद्वाद्वा ३

^{५२ २} ४ । औद्वावा । ^१ ई२ । ३ ॥ १६ ॥

अनयोर्बाष्वात्मन्—१भा० ११२ पृष्ठे द्रव्यम् । १५, १६

सप्तदशं साम १भा० १८८ पृष्ठे मुद्दिन्तम् । १७

अष्टादशं साम १भा० १८७ पृष्ठे मुद्दिन्तम् । १८

^{१२ १ २ १२ २ १२} • द्वाउ । ३ । प्सुवन्तरा । ३ । कोज्योतिः । अर्को-

^{२ १ २ १ १} ज्योतिः । २ । सुवर्द्धेनुः । ३ । कश्यपस्यसूत्रवावाश्रुदा२ः ।

^{१२ २ १ १ १२ १ १} यावाङ्गःसयूत्रजावाश्रुती२ । ययोर्विश्वमाश्रपाद्वाश्रुता२

^{१ २ २ १ १ १ २ १} म् । यज्ञन्वीरानीश्रुचाश्रुताश्रुता२३ । द्वाउ । ३ । प्सुव

^{२ १ २ १ १ २ १ २} न्तरा । ३ । कोज्योतिः । अर्कोज्योतिः । २ । सुवर्द्धेनुः ।

^{१ २ १ २ १ १ १ १ १ १ १ १} २ । सुवर्द्धेनुः । औद्वावाद्वाउ । वा३ । इट्इडा२३४५ ॥१८

• “कश्यपव्रते द्वे”—रति षा० ब्रा० १, २, ११ । तव दमासम् ।

^{१२} * षाउ । ^१ ३ । ^१ ऊ२ । ^३ ३ । ^३ कङ्का२उ । ^३ ३ । ^१ कश्यपस्यसुवा
^१ २३विदाः । ^{१२२} यावाङ्गःसयू३जावा१इती२ । ^१ २ ययोर्विश्वमपा
^१ २३इव्रताम् । ^१ २ यज्ञन्धीरानी३चाआ१या२३ । ^{१२} षाउ३ ।
^१ ऊ२ । ^१ ३ । ^{११} कङ्का२उ । ^१ २ । ^१ कङ्का२३उ । ^१ षाउवा३ ।
^{३११११}
 ई२३४५ ॥ २० ॥

अनयोर्वाङ्मनम्—१भा० ७३० पृष्ठे मुद्रितम् । १९,२०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्यस्याहः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{१२} † षाउ । ^१ ३ । ^{१२} इन्द्रा३१२३म् । ^{१२} षाउ । ^{१२२} ३ । ^{१२२} नरीन
^१ २ मधिताह्वान्ताइ । ^{११} २ ह्वान्ताइ । ^{११} २ ह्वान्ता३इ । ^१ २ औइ ।
^{१४} ५ ह्वान्ताइ । ^{१२२} वन्ता । ^{१२} १ २ औहोवा । ^{१२२} २ एहिया । ^{१२} षाउ । ^३ ३ ।

० अक्षरं कश्यपव्रत मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २१) ।

† “अङ्गिरसां व्रते हे” — इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तथाच मिदम् ।

^{१ १} यत्पा३१२३ । ^{२२} चाउ । ^{२२} ३ । ^{२ १ २} र्यायुनजतेधियास्ताः । ^{१ १ १} धियास्ताः ।
^{१ १ २} धियास्ताः । ^१ ओइ । ^{२ ४ ५} धियस्ताः । ^{१ २२} यस्ता । ^{२२ १ १} औहोवा ।
^{१२ २२} श्चिया । ^{२२} चाउ । ^{१२ १} ३ । ^{२२} गुरो३१२३ । ^{२२} चाउ । ^{१ २ २} ३ । ^{१ २ २} नृषाता
^{१ १} अवसञ्चकामाइ । ^{१ १ १} चकामाइ । ^{१ १ १} चकामाइइ । ^१ ओइ ।
^{१ ४२ ५} चकामाइ । ^{१२ २२} कामा । ^{१२ १ १} औहोवा । ^{१२ १ २} श्चिया । ^{२२} चाउ । ^{१ १} ३ ।
^{१२ १} आगो३१२३ । ^{२२} चाउ । ^२ ३ । ^{२ २ १ २} मतिव्रजेभजातुवान्नः । ^२ तु
^{१ १} वान्नः । ^{१ १ १} तुवान्नाः । ^१ ओइ । ^{२ ४ ५} तुवन्नाः । ^{१ २२} वन्ना । ^{१ १} औ
^{१ १} होवा । ^{१२ २ २} श्चिया । ^{२ ५} चाउ । ^१ ३ । ^{१ १ १ १ १} वा३ । ^{१ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ १ ॥

अथ व्याख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १

^{२२} * हाउ । ^{१ १} ३ । ^{१ २} हाहाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} इहाहाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} इयाहाउ ।
^{१ ५} २ । ^१ इयाइहाउ । ^१ वा । ^{१ १ २ २२ २} अभित्वागुरनोनुमोहस् । ^{२ १} अदु
^{१२} ग्धाइवधेनवोहस् । ^{१२ २ १} ईशानमस्यजगतःसर्वं गच्छस् । ^{१ १} ईशान
^{१२ २ १}

• अङ्गिरसां प्रथममुत्तरम् (आ० प्रा० २, १, ११) ।

१ २ ३ २२ १ १ २ ११ १ १ १ १
 मिन्द्रतस्थुषोहस् । सहस्रांत्सहसस्पतिरद्विद्यवहस् । स्वर्जि
 २ १ २ २ २ २ १ १ २ २ १ १
 द्वाजसातमोद्विद्यवहस् । हाउ । ३ । द्वाहाउ । ३ । इहा
 १ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २
 हाउ । ३ । इयाहाउ । २ । इयाश्हाउ । वा । इडाहस्
 २
 हस्इडा ॥ २ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २

तृतीय-चतुर्थे सामग्री २भा० १२२ पृष्ठे मुद्रिते । ३, ४

१ २ ३ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * हाउश्वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
 १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 षतिभ्यसा । हाउ । ३ । उदुत्यञ्जाताश्वाइदाश्साश्
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 म् । हाउश्वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तिभ्यसा । हाउ । ३ । देवंहन्तीश्काइताश्वाश्
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउश्वा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । दृशेविश्वायाश्हराश्याश्म् । हाउश्वा ।

• "अहोरात्रयोर्त्रिते द्वे"—इति भा० प्रा० १, २, २२ । तत्राद्यनिदम् ।

१२ १२१ १२ १२ १२ १ १ २ १२ १ १२ १ १ १
 ए । अ॒रु॒च॒ह॒न्मी॒ अ॒रु॒च॒दु॒षसा॒न्दि॒वि॒सूर्यो॒ वि॒भाती २ ३
 १ १

४ पु ॥ पु ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १४० पृष्ठे इत्यम् । ५

वचं साम १भा० १६६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

सप्तमं साम १भा० २६० पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अष्टमं साम १भा० ३०१ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

१२ १ २ १ २
 * हा॒उ । ३ । ज॒र । ३ । घी । ३ । इ॒याहा॒उ । ३ ।
 १ १ २ १ २ २ १ ४ ५ २ १ २
 उ॒दु॒ब्र॒ह्मा । णी॒रे॒र । त॒श्र॒व॒स्या । इ॒न्द्र॒स॒मा । र्ये॒३
 १ २ २ १ ४ ५ १ २ १ २ १ २ ३ ४ २
 म॒ह । या॒व॒सि॒ष्ठा । आ॒यो॒वि॒श्रा । नी॒श्र॒व । सा॒त॒ता
 ५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ २ ५ १ २
 ना । उ॒प॒श्रो॒ता । म॒ई॒व । तो॒व॒चा॒सी । हा॒उ । ३ ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 ज॒र । ३ । घी । ३ । इ॒याहा॒उ । २ । इ॒या॒हा॒उ । वा॒३ ।
 २ १ १ १ १
 ई॒र॒३४५ ॥ ९ ॥

१२ १ २
 † हा॒उ । ३ । ज॒र । ३ । घी । ३ । इ॒यो । ३ ।

० "वसिष्ठप्रते हे"—इति आ० ब्रा० १, २, ११ । तत्राद्यमिदम् ।

† उत्तरं वसिष्ठप्रतम् (आ० ब्रा० १, २, ११) ।

^{१ १८ १८} इयोवा । ३ । इयोवाहाइ । ३ । ^{२ १८ ८ ९} उदूर । २ । ^{१ ५} उदु । ^१ उदो
^८ वा । ३ । ^{१ १८ ८ ९} उदोवाहाइ । ३ । ^१ ब्रह्मा । ^{१ १८ ९} णीरैर । त
^१ अवस्था । ^{१ १८ ८} स्था । २ । ^{१ १८ ८ १८} स्योवा । ३ । ^{१ १८ ८ १८} स्योवाहाइ । ३ ।
^{१ ५} इन्द्रम् । २ । ^१ इन्द्रम् । ^{१ १८ ८} इन्द्रोवा । ३ । ^{१ १८ ८ ९} इन्द्रोवाहाइ ।
^१ इ । ^{१ १} समा । ^{१ २} येश्मच्च । ^{१ २} यावसिष्ठा । २ । ^{१ १८ ८} षोवा । ३ ।
^{१ १८ १८} षोवाहाइ । ३ । ^{१ १८ ८} आयोर । २ । ^{१ १८ १८ ८} आयः । ^{१ १८ ८} आयोवा ।
^{१ १८ १८ ९} इ । ^{१ १८ ८ ९} आयोवाहाइ । ३ । ^१ विश्वा । ^{१ १} नीश्रव । ^{१ १८ ८} सातता
^१ ना । ^{१ १८ ८} ना । २ । ^{१ १८ ८ १८} नोवा । ३ । ^{१ ५} नोवाहाइ । ३ । ^{१ ५} उपर । २
^{१ १८ ८} उपोवा । ३ । ^{१ १८ ८ ९} उपोवाहाइ । ३ । ^{१ १८} श्रोता । ^{१ १८ १८} मईव । ^{१ १८} तो
^८ वचाएसी । ^१ सी । २ । ^{१ १८ ८} सोवा । ३ । ^{१ १८ १८} सोवाहाइ । ३ ।
^{१ १८} हाउ । ३ । ^१ ऊर । ३ । ^१ षी । ३ । ^{१ १८ ८} इयो । ३ । ^{१ १८ ८} इयोवा ।
^{१ १८ ८ ९} इ । ^{१ १८ ८ ११} इयोवाहाइ । २ । ^१ इयोवाश्चाउ । ^{१ ११ १} वाश् । ^{१ ११ १} ईरश्
^{१ १} ४५ ॥ १० ॥

जनयोर्वाक्खानम्—१भा० ६०० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ८,१०

^{१२} * हाउ । ३ । विश्वाधनानिसञ्चित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः ।
^{१ १ २ १२ २ १} होइ । विश्वाधनानिसञ्चित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ ।
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} विश्वाधनानिसञ्चित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । उरुघोष
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} च्चक्रलोकम् । होइ । उरुघोषच्चक्रलोकम् । होइ ।
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} उरुघोषच्चक्रलोकम् । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनु
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} दानः । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुदानः । होइ ।
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुदानः । होइ । इन्द्रन्नरो । ने
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} इमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइ
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} धियस्ताः । ष्टूरोनृषा । ताइश्रव । सञ्चकामाइ । आ
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} गोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ । विश्वा
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} धनानिसञ्चित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । ३ । उरुघोष
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} च्चक्रलोकम् । होइ । ३ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुदानः ।

● “इन्द्रस्य सञ्चयम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ११ ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 होइ । २ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योनुनुदानः । हो२ । वार३४ ।

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 औचोवा । ए । वृत्रञ्जघन्वाँअपतद्ववारयत्तमः । २ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ए । वृत्रञ्जघन्वाँअपतद्ववारयत्तमा२३४५ः ॥ ११ ॥

अस्य यावज्जानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

द्वादशं साम २भा० ३०३ पृष्ठे मुद्रितम् । १२

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * ए३१ । ४ । प्रवोमहाइ । मध्वेवृधाइभरार३४धाम् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 औ । ४ । ए३१ । ४ । प्रचेतसाइ । प्रसुमताइङ्गुण२३४

५ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ध्वाम् । औ । ४ । ए३१ । ४ । विशःपूर्वाइः । प्रचरचर्ष

२ ५ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 णार३४इप्राः । औ । ४ । ए३१ । २ । ए३१२ । चार३४ ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 औचोवा । ए । व्रतमेसुवसुवरेशकुनः ॥ १३ ॥

अस्य यावज्जानम्—१भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † ए२ । ५ । योवा । ५ । योवाहाइ । ५ ।

● “प्रजापतेस्वयस्त्रिंशत् सन्धितम्”—इति आ० ब्रा० २, २, २२ ।
 † “अतुस्त्रिंशत् सन्धितम्”—इति आ० ब्रा० २, २, २२ । प्रजापतेरित्येव ।

^{२ २} इन्द्रन्नरो । ^{२ १} नेशमधि । ^{२२ १ ४ ५} ताहवन्ताइ । ^१ ए२ । ^{१२२} पू । ^{१२२} योवा ।
^{१२२ १२} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ । ^४ । ^{१२ ५ २} योवाश्चाउ । ^२ वा । ^१ क्षौ । ^३ ।
^१ ए२ । ^{१२२} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ । ^{१२२ १२} पू । ^{२ १२} यत्पा
^{२ १} रियाः । ^{२ २ ४ ५} युनज । ^{१२२} ताइधियस्ताः । ^{१२२ १२} ए२ । ^{१२२} पू । ^{१२२} योवा ।
^{१२ २ १२} पू । ^{१२ ५ २} योवाहाइ । ^४ । ^२ योवाश्चाउ । ^१ वा । ^१ क्षौ ।
^२ इ । ^{१२ २} ए२ । ^{१२२ १२} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ । ^{१२२ १२} पू । ^{१२} शू
^{१२} रोनुषा । ^{२ १} ताश्श्रव । ^{२ ३ ४ ५} सश्चकामाइ । ^१ ए२ । ^{१२} पू । ^{१२} यो
^२ वा । ^{१२२ १२} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ । ^४ । ^{१२ ५ २} योवाश्चाउ । ^२ वा ।
^१ क्षौ । ^३ इ । ^१ ए२ । ^{१२ २} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ । ^{१२२ १२} पू । ^{१२२ १२} योवाहाइ ।
^{२२ १२} पू । ^{२ १२} आगीमताइ । ^{२ २ ४ ५} ब्रजभे । ^१ जातुवन्ताः । ^{१२ ५ २} ए२ । ^१ पू ।
^{१२ २} योवा । ^{१२ २ १२} पू । ^{१२ ५ २} योवाहाइ । ^४ । ^१ योवाश्चाउ । ^१ वा ।
^{१२ २ १ २ १} ए । ^१ व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १४ ॥

^{१२} * हाउ। ^{१२} ३। ^{१२} हहाउ। ^{१२} ३। ^{१२} हहहाउ। ^{१२} ३। कपार

^{१२} ३उ। ^{१२} ३। ^{१२} हाउओ२३। ^{१२} २। ^{१२} हा३शुवा२। ^{१२} अभित्वा

^{१२} शूदरनी३। ^{१२} ३। ^{१२} आउ। ^{१२} वा२३। ^{१२} नूर३४माः। ^{१२} ईडा।

^{१२} ३। ^{१२} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षमृथिवीम्यञ्चप्रदिशक्वधीन्देवा

^{१२} न्वर्षम्। ^{१२} अदुग्धाइवधा३१उवा२३इ। ^{१२} नार३४वाः।

^{१२} ईडा। ^{१२} ३। ^{१२} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षमृथिवीम्यञ्चप्रदिश

^{१२} क्वधीन्देवान्वर्षम्। ^{१२} ईशानमस्यजगतःसुवा३१उवा२३। ^{१२} वृ

^{१२} २३४शाम्। ^{१२} ईडा। ^{१२} ३। ^{१२} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षमृथि

^{१२} वीम्यञ्चप्रदिशक्वधीन्देवान्वर्षम्। ^{१२} ईशानमिन्द्रवा३१उवा

^{१२} २३। ^{१२} स्थूर३४षाः। ^{१२} ईडा। ^{१२} ३। ^{१२} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरि

^{१२} क्षमृथिवीम्यञ्चप्रदिशक्वधीन्देवान्वर्षम्। ^{१२} हाउ। ^{१२} ३। ^{१२} हहा

० "अनदग्रैर्गतम्"—इति आ० ब्रा० ३, २, २२।

उ। ३। ^{१ १} हृहृहृहृ। ३। ^१ कपार३उ। ३। ^{१ १} चा३ओ२३।

२। ^१ चा३शुवा२। ए। ^{१२ ११ २ १२ १} व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १५ ॥

अस्य वाचानम्—१भा० ४०८ पृष्ठे ब्रह्मम् । १५

^{१२ २ २ १२ १२ १२ १२ १२ २} * हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा। हाओवा।

३। ^१ ऊ२। ३। ^१ ओ२। ३। ^{१२ १२} हाउवाक्। ३। ^{१२} आयुर्यन्।

३। ^{१२ २} एषायुः। ३। ^{१२} आयुः। ३। ^{१ १} वयाः। २। वयः।

^{१ २ २ २ १ १ २ २ २} इन्द्रन्नरोनेमधिताहवा२न्ताइ। यर्त्यार्यायुनजतेधिया२

^{१ १२ २ २ १ १ २ २ २} स्ताः। षूरोनुषाताश्रवसश्चका२माइ। आगोमतिव्रजेभ

^{२ १ २ २ २ १ २ २ १ २ २ २} जातुवा२न्नाः। हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा।

^{१ २ २ २ १ १ २ २ १ २ १ २} हाओवा। ३। ऊ२। ३। ओ२। ३। हाउवाक्। ३।

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १ २} आयुर्यन्। ३। एषायुः। ३। आयुः। ३। वयाः। २।

* “यम्यश्च दमसोमम्”—इति आ० भा० २, १, २१ ।

^१ वा२ । ^१ या२३४ । ^{५८ ८} औहोवा । ^{१८} ए । ^{१८ १८ १ १} आयुर्द्धाभसाम्यं व
^{८ १८ ८ ८ १ १ १ १} र्शीधादेवेभ्या२३४पूः ॥ १६ ॥

अस्य आख्यानम्—१भा० १७१ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६

सप्तदशं साम—१भा० १०५ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

^१ * अभिप्रज्ञा । ^{१८ १} तमोजसा । ^{१८ १} तमोजासा२ । एवं
^{१८ १} त्रिः । ^{१८ १} तमोजसा । ^{१८ १} सुवोजासा२ । ^{१८ १} २ । ^१ तमोजसा । सु
^८ वो । ^१ जा२ । ^{५८ ८} सा२३४ । ^{१ ८ १८ १} औहोवा । असिप्राणएअसि ।
^{१८ १} ३ । एअसि । ^८ ३ । सत्यमित्यावृषा२इदा२३४सी । ^{१८ १} एअसि ।
^{१८ १} २ । ए । ^१ आ२ । ^{५८ ८} सा२३४ । ^{१८ १} औहोवा । ^{१८ १} इडाङ्गसूर्यङ्गच्छे ।
^{१८ १} डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे । ^{१८ १} डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे । ^{१ १} अभिप्रज्ञा ।
^{१८ १} तमोजसा । ^{१८} तमोजासा२ । ^{१८ १} एवन्त्रिः । ^{१८ १} तमोजसा ।
^{१८ १} सुवोजासा२ । ^{११ ८ १} २ । ^{२८} तमोजसा । ^१ सुवो । ^१ जा२ । ^१ सा२३४ ।

* "प्रजापतेषाहानिधनम्"—इति आ० भा० १, २, १२ ।

^{५८ ८} १ ^{१८ १} ^{२८ १} १
 औहोवा । असिचक्षुरे असि । ३ । एअसि । ३ । वृष
^३ ^५ ^{२१ ८} ^{२८ १} ^३
 जूतिर्नो रवार २३४ इता । एविता । २ । ए । वार ३ । ता
^{५८ ८} ^{१ १} ^१ ^{१८ २८ १ ८ २}
 २३४ । औहोवा । अन्तरिक्षं च्छनाके विभाहि । ३ ।
^१ ^१ ^{२ ८ १} ^{२ ८ १} ^{१ ८}
 अभिप्रघ्ना । तमोजसा । तमोजासा २ । ३ । तमो
^१ ^{२ ८ १} ^{१ ८ १} ^{१ ८} ^१
 जसा । सुवोजासा २ । २ । तमोजसा । सुवो । जार २ ।
^{५८ ८} ^१ ^{८ १८ १} ^{२८ १}
 सा २३४ । औहोवा । असिश्चोत्रमो असि । ३ । एअसि ।
^{१ ८} ^८ ^३ ^५ ^{२८ १}
 ३ । वृषा द्वायश्टखिषे परारवा २३४ तौ । एवति । २ । ए ।
^१ ^३ ^{५८ ८} ^{१ १} ^{१ ८} ^१
 वा २ । ता २३४ । औहोवा । स्वर्गच्छ ज्योतिर्गच्छ । ३ ।
^१ ^१ ^{१ ८ १} ^{१ ८ १} ^{१ ८ १}
 अभिप्रघ्ना । तमोजसा । तमोजासा २ । ३ । तमोजसा ।
^{२ ८ १} ^{२ ८ १} ^{१ ८} ^१ ^१
 सुवोजासा २ । २ । तमोजसा । सुवो । जार २ । सा २३४ ।
^{५८ ८} ^१ ^{८ १८ १} ^{२८ १} ^{१ ८}
 औहोवा । असिज्योतिरे असि । ३ । एअसि । ३ । वृषो
^८ ^१ ^५ ^{२ ८ १} ^{२ ८} ^१ ^३
 अर्वावितार २ इत्यूर ३४ ताः । एअतः । २ । ए । अूर १ । तार

३४। औहोवा । अतिज्योतिर्विभाञ्छीअति । २। अति
 ज्योतिर्विभाञ्छीअती२३४५ ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५४५ पृष्ठे दृश्यम् । १८

* ऊम् । ३। हो । ३। ह्य् । ३। ओहा । ३।
 ओहाइ । २। ओहोइ । इन्द्रन्नरो । नेहमधि । ता
 हवन्ताइ । ३। वयोवृहत् । ३। विधाष्टयेविधर्मणे । ३।
 यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । सत्यमोजः ।
 ३। रजःसुवः । ३। गुरोनृषा । ताइश्रव । सञ्चकामा
 इ । ३। भद्रसुधा । २। भद्रसुधे । षमूर्जम् । इष
 मूर्जम् । २। आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः ।
 ३। वृहद्यशः । ३। दिविदधेइहस् । २। दिविदधे३ ।
 चाउवा । वागीडासूवोवृहङ्गा२३४५ ॥ १९ ॥

• “इन्द्रस्य राजन-रौचिषे इ” —इति आ० ब्रा० ३, ९, २३ । तत्र राजनमिदम् ।

^{१२} * हाउ । ३ । ^१ ^१ चाइची । ३ । ^१ ^१ चाइहिया । ३ । ^१ ^१ चा
^१ साउ । ३ । ^१ ^१ आयाम् । ३ । ^१ ^१ नामाः । ३ । ^१ ^१ किट् । किट् ।
^१ इन्द्रन्नरोनेमधिताइवाइन्ताइ । ^१ ^१ यत्पार्यायुनजतेधियाइ
^१ स्ताः । ^१ ^१ शूरोनृषाताश्रवसश्चकाइमाइ । ^१ ^१ आगोमति
^१ ब्रजेभजातुवाइन्नाः । ^१ ^१ मनारइहोइ । ^१ ^१ प्राणारइहोइ ।
^१ चक्षुरइहोइ । ^१ ^१ श्रोत्रारइहोइ । ^१ ^१ घोषारइहोइ ।
^१ ब्रतारइहोइ । ^१ ^१ भूतारइहोइ । ^१ ^१ पानारइहोइ ।
^१ चित्तारइहोइ । ^१ ^१ धीतारइहोइ । ^१ ^१ सुवारइहोइ । ^१ ^१ ज्यो
^१ ताइहोइ । ^१ ^१ वाइइहोइ । ^१ ^१ जरइहोइ ॥ २० ॥

अनयोर्बाह्यावम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १८, १०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्थः प्रपाठकः ॥

* “इन्द्रस्य रामान-रौहिणे इ” — इति आ० ब्रा० ३, १, २१ । तमोत्तरं सिद्धं
 तौह्यम् ।

२ १ २१ १ १२ २ २१ १ ११२ १ २२ १
त्सारिभ्यश्चनमःश्री । तेभ्यश्चायिभ्यश्चनमन्तिष्ठञ्चोपति

२ १ २ २१ २ १२ २१ १ १२ २१ २२ १ ११२
ष्ठञ्चनमोयते चवियते चनमःपथे चविपथाय च । अवज्या

२१ २२ १ २१ २ २२ १ २२ १ २२ १ २
मिवधन्वनोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्न इह अस्मभ्यम् । इडा

१ १ २ १ १ १
२३भा । यइदं विश्वभूतम् । युयो३ । आउ । वार३ ।

४
नार३४पुमाः ॥ ७ ॥

१ १ १ १ १ १ १ १ १
अधिप । ताइ । मित्रप । ताइ । क्षत्रप । ता

१ २१ १ १ २ १ २ २
इ । स्वःपताइ । धनपता २इ । नारमाः । नमोन्ना

२१ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यनमोन्नपतयएकाक्षायचावपन्नादायचनमोनमः । रुद्रा

२२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यतीरसदेनमःस्थिरायस्थिरधन्वनेनमःप्रतिपदायचपटरिणे च

१ १ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
नमस्त्रियम्बकायचक । पर्दिने चनमन्त्रा आयेभ्यश्चप्रत्याश्ना

१ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
येभ्यश्चनमःक्रव्येभ्यश्चविरिम्फेभ्यश्चनमःसंवृतेविवृते च । अ

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वज्यामिवधन्वनोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्न इह अस्मभ्यम् ।

इडा२३भा । यद्दुद्विश्वभूतम् । युयो३ । आउ । वा
 २३ । ना२३४माः ॥ ८ ॥

एतेषां षडादि-वयासां घासां सूत्रानि न ऋचः, अपितु खोभाः, ते चैते—

अधिपते । अधि । पते । मित्रपते । मित्र । पते । क्षत्र
 पते । क्षत्र । पते । स्वःपते । स्वाऽश्रिति । पते ।
 धनपते । धन । पते । नमः । मन्युना । वृत्रहा । वृत्र ।
 हा । सूर्येण । स्वराट् । स्व । राट् । यज्ञेन । मघ
 वा । दक्षिणा । अस्य । प्रिया । तनुः । राज्ञा । वि
 श्वम् । दाधार । वृषभः । त्वष्टा । वृत्रेण । शची
 पतिः । शची । पतिः । अनेन । गयः । पृथिव्या ।
 छणिकः । अग्निना । विश्वम् । भूतम् । अभि । अ
 भवः । वायुना । विश्वाः । प्रजाः । प्र । जाः । अभि ।
 अपवथाः । वषट्कारेण । वषट् । कारेण । अर्द्धभाक् ।

^२अर्द्ध । ^१भाक् । ^{१ २२}सोमेन । ^३सोमपाः । ^१सोम । ^२पाः । ^{१ २२}समि
^३त्या । ^३सम् । ^{१ २}इत्या । ^३परमेष्ठी । ^१परमे । ^१स्थी । ^{२ २}ये । ^{२ २}देवाः ।
^३देवाः । ^{१ २}दिविषदः । ^३दिवि । ^{१ २२}सदः । ^३अन्तरिक्षसदः ।
^३अन्तरिक्ष । ^{१ २२}सदः । ^३पृथिवीषदः । ^३पृथिवी । ^{१ २२}सदः ।
^३अप्सुषदः । ^३अप्सु । ^{१ २२}सदः । ^३दिक्षुसदः । ^३दिक्षु । ^{१ २२}सदः ।
^३आशासदः । ^३आशा । ^{१ २२}सदः । ^३स्थ । ^{१ २२}तेभ्यः । ^३वः । ^{१ २२}देवाः ।
^३देवेभ्यः । ^{१ २}नमः । ^{१ २२}अव । ^{१ २२}ज्याम् । ^३इव । ^{१ २२}धन्वनः । ^३वि ।
^३ते । ^३मन्युम् । ^३नयामसि । ^३मृङ्गताम् । ^३नः । ^३इह ।
^{३ १ २}अस्रभ्यम् । ^{३ २}यः । ^{३ २}इदं । ^{१ २२}विश्वम् । ^{३ २}भूतं । ^३युयो । ^{१ २२}नमः ॥०॥
^{१ २२}नमः । ^३उत्ततिभ्यः । ^३उत् । ^{१ २}ततिभ्यः । ^३च । ^३उत्तन्वाने
^३भ्यः । ^३उत् । ^{१ २}तन्वानेभ्यः । ^३च । ^३नमः । ^३नीषङ्गिभ्यः । ^{३ १ २}नी ।
^{३ २}सङ्गिभ्यः । ^३च । ^{३ २}उपवीतिभ्यः । ^३उप । ^{३ २}वीतिभ्यः । ^३च ।
^{१ २२}नमः । ^{१ २२}अस्यङ्गः । ^३च । ^{१ २}प्रतिदधानेभ्यः । ^३प्रति । ^{१ २२}दधाने

३ १ २८ ३ १ ९ ३ १ २ ३ १
 भ्यः । च । नमः । प्रविध्यङ्गः । च । प्रव्याधिभ्यः । प्र । व्याधि

१८ ३ १ २ १ २८ ३ १ २ ३ १ २८
 भ्यः । च । नमः । त्सरभ्यः । च । त्सारिभ्यः । च । नमः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २८ १ २८ ३
 श्रितेभ्यः । च । आयिभ्यः । च । नमः । तिष्ठङ्गः । च ।

१ २ ३ १ २८ ३ १ २८ ३ २ ३ ३
 उपतिष्ठङ्गः । उप । तिष्ठङ्गः । च । नमः । यते । च । वि

३ ३ ३ ३ १ २८ ३ २ ३ १ २
 यते । वि । यते । च । नमः । पथे । च । विपथाय । वि ।

३ ३ १ २८ १ २८ १ २८ १ २८
 पथाय । च ॥०॥ नमः । अन्नाय । अन्न । पतये । अन्न ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पतये । एकाक्षाय । एक । अक्षाय । च । अवपन्नादाय ।

३ १ २ ३ १ २८ १ २८ ३ १ २ ३
 अव । पन्नादाय । च । नमः । नमः । रुद्राय । तीर

१ २ ३ १ २८ १ २८ ३ १ २ ३ १ २
 सदे । तीर । सदे । नमः । स्थिराय । स्थिरधन्वने ।

३ १ ३ १ २ १ २८ १ २८ ३
 स्थिर । धन्वने । नमः । प्रतिपदाय । प्रति । पदाय ।

३ १ ३ १ २ १ २
 च । पटरिणे । च । नमः । चयम्बकाय । त्रि । अम्ब

१ २ ३ १ २८ ३ १ २
 काय । च । कपर्दिने । च । नमः । आश्रायेभ्यः ।

२ १ २ २ १ २ १ १
 च । प्रत्याश्रायेभ्यः । प्रति । आश्रायेभ्यः । च । न
 २२ २१२ २ १२२ २ १२ २
 मः । संवृते । सम् । वृते । च । विवृते । वि ।
 १२२ २
 वृते । च ॥ २ ॥ १ ॥ ५

नवनमं साम—२ भा० २१२ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

२२ १ १ २
 * हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविविविवी३ । ३ । हौ२ ।
 २५ २ १ २ २२ २ २ १ १ २२
 ३ । हाउ३वा । अभित्वाश्रूरनोनुमोहस् । अदुग्धाइव
 २१२ १२२२ १ २ १ १ १२२२
 धेनवोहसं । ईशानमस्यजगतःसहृशं हस् । ईशानमि
 १ २ १२ १ १ २
 न्द्रतस्थषोहस् । हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविविविवी३ ।
 १ २५ २२१ २२१ २२१
 हौ२ । ३ । हाउ३वा । एचस् । एफट् । एमृस् ।
 २२१ २१११११
 एहस् । ई२३४५ ॥ १० ॥

अस्य आस्मानम्—१भा० ४०८ पृष्ठे मुद्रितम् । १०

एकादशं साम—२भा० २८५ पृष्ठे मुद्रितम् । ११

१ १ २ २ १ १ १
 † आयाउ । ३ । अक्रांत्समृद्रःप्रथमाइविधर्मान् । वि

* “अजितस्य जितिः”—इति आ० ब्रा० १, २, १४ ।

† “दीर्घतमस्य प्रतम्”—इति आ० ब्रा० १, २, १४ ।

२१ २१ २ १२१ १ २२१ ३
धर्मान् । २ । जनयन्प्राजाभुवनास्यगोपाः । स्यगोपाः । स्य

२२१ १२ २ १२११ १२११
गोपाः । वृषापावित्रे अधिसानोअव्याइ । नोअव्या

१ २१२ २ २ २ २२२१
इ । २ । आयाउ । ३ । वृद्धसोमोवावृधेसुवानोअद्रा

१२११ १२ १ १२२ १२
इ । नोअद्राइ । नोअद्राइशउवार२३ । ए३ । धेखानो

११११
अद्री२३४पुः ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ११२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

तथोदगादि-सप्तदशानामि पञ्च सामानि—२भा० २१५—२२१ पृष्ठेषु
मुद्रितानि । १९—१०

२२ ११११ ११ ११
७ चाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृम्णाइनृम्णाम् ।

१ २ १२ १२
३ । निधाइमाचे । ३ । कयानश्चित्राश्चाभूश्वा२त् ।

२२ २ १२ २२ १२
जतीसदावृश्धास्ताशखा२ । कयाशचष्टाहयावा१र्ता

२२ ११११ १२ १२
२३ । चाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृम्णाइनृम्णाम् ।

• “इ पुरुषव्रते । पञ्चाहुमानसैकानुमानश्च”—इति अ० ब्रा० ३, १, २५ ।
तथेदं द्वितीयम्,—‘एकाहुमानं पुरुषव्रत’मिति ।

३। निधाइमाहे । २। निधारइइ । मार । चारइइ ।

५२२
 औहोवा । सुवर्जोतीरइइ५ः ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० १८४ पृष्ठे दृष्टव्यम् । १८

जनविंशतितमं साम—१ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

१ १ २ १ ३ २ १ १
 * वाक् । २। वागीयम् । कयानश्चित्राश्चाभूश्वा

१ २ २ २ १ १ १ २ १
 रत् । ऊतीसदावृद्धाःसाश्वा २। कयाशचिष्ठाश्या

१ १ १ २ २ १ १ २ ५ २ २
 वाशर्त्ता २। वाक् । २। वागीया २। वारइइऔहोवा ।

३ २ १ २ २ २ २ १ १ १ १ १
 ए । अन्तरिक्षेसलिलंले लायारइइ५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ३८४ पृष्ठे दृष्टव्यम् । २०

एकविंशतितमं साम—१ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । २१

द्वाविंशतितमं साम—१ भा० ३२४ पृष्ठे मुद्रितम् । २२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

* “नीचि लोकानां प्रतामि दिवोऽन्तरीक्षस्य पृथिव्याः”—इति आ० ब्रा० ३,
 २, २५ । तदेदं द्वितीय मन्तरीक्षस्य प्रतामिति ।

३। योनोवनुष्यन्नभिदातिमा रर्त्ताः । उगणावामन्यमा
 नसुरो रवा । सिधीयुधाशवसावातमा रइन्द्रा । अभी
 व्यामवृषमणस्त्वो रताः । द्वाउ । ३। द्वाउहीद्वीहीद्वी
 ही । ३। द्वाउ३ । वा । एवयःसुवरिडा२३४५ ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

* द्वाउ । ३। इमाः । ३। पूजाः । ३। पूजा
 पते । द्वाइ । २। पूजापते । द्वाइशुवार । ए । हृदयम् ।
 २। ए । हृदयाइशु । वार । पूजारूपमजीजनेइ ।
 इट्इडा२३४५ ॥ १५ ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु सोमः; सवेपः—

इमाः । प्रजाः । प्र । जाः । प्रजापते । प्रजा । पते ।
 हृदयं । प्रजाः । प्र । जाः । रूपम् । अजीजने ॥२।१।८॥

* “कश्यपव्रतं दशानुमानम् • • • प्रजापतेर्हृदयं पञ्चमम्”—इति

आ० ब्रा० ३, १, २०।

^{१२} * हाउ । ^३ । ^{१२} इडा । ^३ । ^१ सुवः । ^३ । ^{१२} ज्योतिः ।

^{३२ १} २ । ^{५२ २} ज्योताश्च । ^{२१ १२} औक्षोवा । ^{२ १ २ १} ए । ^{२ १ २ १} इडासुवर्ज्यातो २ ३

२ १
४ पूः ॥ १६ ॥

सप्तदशं साम—२भा० ३३२ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

अष्टादशं साम—२भा० २९० पृष्ठे मुद्रितम् । १८

ऊनविंशं साम—२भा० ३३३ पृष्ठे मुद्रितम् । १९

^{२२} † हाउ । ^३ । ^{१ २} वाग्घच्चच्चह । ^३ । ^{१२ १ ३} ऐक्षीर । ^३ । ^{२२} ऐच्च

^२ हाउवाक् । ^३ । ^{१ २} हाहाउ । ^३ । ^{२ ३} हाउश्वा । ^{२ १ २} प्रजातीक

^{२२ २ १} मजीजनेच्चस् । ^{१ २ १ १ १ १} इच्चारश्च ५ । ^{२२} हाउ । ^३ । ^{१ २} वाग्घच्चच्चह ।

^{१ २ ३} ३ । ^{१ २} ऐक्षीर । ^३ । ^{१ २} ऐच्चिहाउवाक् । ^३ । ^{१ २} हाहाउ । ^३ ।

^१ आयाउ । ^३ । ^{२ १} अग्निरस्मिजन्मनाऔश्चो । ^{२ १} हाश्चइया ।

^{१ २} औश्चो । ^{१ २} हाश्चइया । ^{१ २} औश्चोश्च । ^{१ २} हाउ । ^३ । ^१ वाग्घ

० “कथ्यपत्रं द्वाहानामम् * * * इहानां सङ्घारः षष्ठः”—इति

आ० प्रा० ३, १, २७ ।

† “कथ्यपत्रं द्वाहामम्”—इति आ० प्रा० ३, १, २७ ।

१ १२५८ १२ १ १
 हृहृहृहृ । ३। ऐही२ । ३। ऐहिहाउवाक् । ३। हा

१ २५ १२ २ २२२ १
 हाउ । ३। हाउश्वा । इहृपुजामिहरयिर्हराणोहृस् ।

१ १ १ १ १ २२ १ १ १२५८
 इहार३४५ । हाउ । ३। वाग्घहृहृहृहृ । ३। ऐही२ ।

१२ ३ १ १ १
 ३। ऐहिहाउवाक् । ३। हाहाउ । ३। आयाउ ।

२२ १२ १ १ १ १ १ १ १
 ३। जातवेदाओश्चो । हा२इया । ओश्चो । हा२

१ १ २ १२ १ १
 इया । ओश्चो३ । हाउ । ३। वाग्घहृहृहृहृ । ३।

२५ १२ १ २ १ १२ १२ १२ १२
 (एवंसर्वत्र) हाउश्वा । रायस्योषायसुकृतायभूयसेहृस् ।

१ १ १ १ १ २२ १ १ १
 इहार३४५ । हाउ । ३। वाग्घहृहृहृहृ । ३। आयाउ ।

१ १ २ १ १ १ १ १ १
 ३। घृतमोचक्षुरमृतमभ्रासानैश्चो । हा२इया । ओश्

१ १ १ १ १ १ १२ १ १
 चो । हा२इया । ओश्चो३ । हाउ । ३। वाग्घहृहृ

२५ २ १२ १ १ १ १ १
 हृहृ । ३। हाउश्वा । आगन्वाममिदं वृहृस् । इहा

१ १ १ १ १ १ १ १ १
 र३४५ । हाउ । ३। वाग्घहृहृहृहृ । ३। आयाउ ।

१ १२ २ २ २ १ १ १ १
 ३। त्रिधातुरर्कोरजसोविमानाओश्चो । हा२इया ।

^१ औ३हो । ^१ हारइया । ^१ औ३हो३ । ^{१८} हाउ । ३ ।

^१ वाग्घहहहह । ३ । ^{१५} हाउ३वा । ^{२ १ १८ १ १ १ १} इदं वाममिदं वृहस् ।

^{१ १ १ १ १ १} इहार३४५ । ^{१८} हाउ । ३ । ^{१ १} वाग्घहहहह । ३ । ^१ आयाउ ।

३ । ^१ अजस्रञ्ज्योताइरौ३हो । ^{१ १} हारइया । ^{१ १} औ३हो ।

^{१ १} हारइया । ^{१ १} औ३हो३ । ^{१८} हाउ । ३ । ^{१ १} वाग्घहहहह ।

३ । ^{१५} हाउ३वा । ^{१ ८ १ ८ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १} चराचरायवृहत् इदं वाममिदं वृहस् ।

^{१ १ १ १ १} इहार३४५ । ^{१८} हाउ । ३ । ^{१ १} वाग्घहहहह । ३ । ^१ आया

उ । ३ । ^{१ १} हविरस्मि सर्वामी३हो । ^{१ १} हारइया । ^{१ १} औ३हो ।

^{१ १} हारइया । ^{१ १} औ३हो३ । ^{१८} हाउ । ३ । ^{१ १} वाग्घहहहह ।

३ । ^{१५} हाउ३वा । ^{१ ८ १ ८ १ ८ १ १ १ १ १ १ १ १} एयशोक्रान्भूतमततनत्प्रजाउसमचूकूप

^{१ १ १ १} त्पशुभ्योहस् । ^{१ १ १ १ १} इहार३४५ ॥ २० ॥

* इती॒रइति॑ । ३ । इतिमात्राचरतिवत्सकारइति॑ ।

२ । इतिमात्राचरतिवत्सकारइः॑ । आ॒रइ॑ । ता॒रइ॑ ।

५२ २ २२ १ २२ १ ३ १ १ १
 औहोवा । ए । इति । २ । ए । इती॒रइ॑ ३५ ॥ २१ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोभः ; सचेवः—

१ २२ १ २२ ३ २
 इति॑ । मात्रा । चरति॑ । वत्स॒कः ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

२ १ २ १ २
 † स्वयं॑स्कुन्वाइ । स्वयं॑स्कुन्वा॒रइ॑ । २ । स्वयं॑

१ २ १ १ ५२ २
 स्कुन्वाइ । स्वयम् । स्कु॒र । न्वा॒रइ॑ । औहोवा ।

२२ १ २ २२ १ १ १ १ १
 ए । स्कुन्वे । २ । ए । स्कुन्वा॒रइ॑ ३५ ॥ २२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोभः ; सचेवः—

३ १ १ २२ १ २२
 स्वयम् । स्कुन्वे । स्कुन्वे ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमः प्रपाठकः ॥

०. “निऋवाभिनिऋवौ द्वावनहुद्गते वा” इति आ० ब्रा० ३, ९, ९०। तत्रेदं निऋव समहुद्गव्रतम्।

† अभिनिऋव मेतद्गमहुद्गव्रतं वा (३, ९, ९०)।

॥ हरि ॐ ॥

२२ २ २, २२ २२ २२ २ २ २
 * हाउहाउहाउ । भ्राजाओवा ३ । अग्निर्मूर्धादी
 २ २ २ २ २ २ २ २ २
 श्वाःकाश्कू२त् । पतिःपृथीवीश्याआश्या२म् । अ
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पा२रेता२सी२जान्वा२तौ२३ । हाउहाउहाउ । भ्राजा
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ओवा । ३ । भ्राजा३ओपुवा६५६ । ए । विश्वस्यजगतो
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ज्योती२३४५ः ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १

२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 † भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वार । अयारुचाह
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 रिण्यापुनानः । विश्वाद्दिषा२सितरतिसयुग्वभिः । स्यरो
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नसयुग्वभिः । धारापृष्ठस्यरोचते । पुनानोअरुषोहरिः ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 विश्वायद्रूपापरियास्यूक्त्रभिः । सप्तास्येभिःक्त्रभिः । आ
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 जा । २ । भ्राजा३१उ । वार । ए । विश्वस्यैजगते

● “अग्नेर्मूर्धादी”—इति भा० प्रा० ३, २, २८ ।

† “वायोच प्रतप्तम्”—इति भा० प्रा० ३, २, २८ ।

१२ १२   १   १   ५ २ २   १   १ १ १ १
ज्योतिः । ज्यो^१रता^२३४^३ओ^४होवा । इट्^५इडा^६२३४५ ॥ २ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ८२१ पृष्ठे ब्रह्म्यम् । १

तृतीयं साम—१ भा० २८८ पृष्ठे मुद्रितम् । १

* ओ^१३१^२म् । ३ । आयूः । ३ । ज्योतीः । ३ ।

१२ १२ २   १२ १२ २ १   १२ १२ १ १
ज्योतीवा । ३ । ज्योतीवाहाइ । २ । ज्योतीवाइहाउ ।

१   १ १ १ २ २ २ १ २ १ १ १ २ १ २ १ १ १ १ १
वा । इह^१स्वै^२श्चानराय^३पुदिशो^४ज्योति^५वृ^६हत् । इन्दुरि

२ १ १   १ १   १ १ २ २   १ १ २ २
डासत्यम् । सत्यम् । २ । सत्योवा । ३ । सत्योवा

१   १ १ २ १ २   १   १ १ १ २ २ १ २
हाइ । २ । सत्योवाइहाउ । वा । इह^१स्वै^२श्चानराय

१ १ १ २ १ २ १ १   १ २ २ २ २   १
पुदिशो^३ज्योति^४वृ^५हत् । कायमानोवनातुवाम् । तुवाम् ।

१ १ २ २   १ १ २ २ १   १ १ २ २
२ । तुवोवा । ३ । तुवोवाहाइ । २ । तुवोवाइ

१   १   १ १ १ २ २ १ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २
हाउ । वा । इह^१स्वै^२श्चानराय^३पुदिशो^४ज्योति^५वृ^६हत् । द्यौ

१ २ १ १ १ २   १ १ २   १ १ २ २   १
भूतम्पृथिवी । पृथिवी । २ । पृथिव्योवा । ३ । पृथि

१ २ २ १   १ २ २ १   १   १ १ १ २
व्योवाहाइ । २ । पृथिव्योवाइहाउ । वा । इह^१स्वै^२

०. "महाविश्वानरप्रतेह"—इति आ० भा० १, १, २८ । अनेकं द्वितीयम् ।

२ १२ २ १२ १२ २ १ २ २ २ १
 श्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यन्मातृरजगन्नपाः । अ

२ १२ २ १२ २ १ २ १२
 पाः । २ । अपोवा । ३ । अपोवाहाइ । २ । अपो

१ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वाइहाउ । वा । इहखर्वैश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सइस्तोअपापः । आपः । आपः । आपोवा । ३ । आ

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पोवाहाइ । २ । आपोवाइहाउ । वा । इहखवश्वा

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । मतत्तेअग्नेप्रमृषेनिवर्त्तनाम् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तनाम् । २ । तनोवा । ३ । तनोवाहाइ । २ । तनो

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 वाइहाउ । वा । इहखवश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उषादिशोज्योतिः । ज्योतिः । २ । ज्योतोवा । ३ ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ज्योतोवाहाइ । २ । ज्योतोवाइहाउवा । इहखवश्वा

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यहूरेसन्निहाभुवाः । भुवाः ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २ । भुवोवा । ३ । भुवोवाहाइ । ३ । भुवोवाइहाउ ।

३। इक्षियो । ४। ऊम् । ३। हो । ३। ह्य ।
 ३। इडा । ३। ष्यतम्ने । ३। हस् । ३। प्रक्षस्त्र
 वृष्णीअरुषस्त्रनूमा२३हाः । पुनोवचोविद्ययाजातवेदार
 ३साइ । वैश्वानरायमतिर्नव्यसेग्रूर३चीः । सोमइवपव
 तेचारुरग्रा३र्या३इ । हाउहाउहाउ । ओहा । १।
 ओहाइ । इक्षीहो । ४। इक्षियो । ३। ऊम् ।
 हो । ४। ह्य । ३। इडा । ३। ष्यतम्ने । ३।
 हस् । २। हार३४ । औक्षीवा । इक्षीहो । भद्रम् ।
 इक्षीहो । अयः । इक्षीहो । वामम् । इक्षीहो । वरम् ।
 इक्षीहो । सुवम् । इक्षीहो । अस्ति । इक्षीहो । अ
 भ्राजीत् । इक्षीहो । ज्योतिः । अभ्राजीत् । इक्षी
 हो । दीदिवः । ए२३ । द्वियाहाउवा३ । भा३३४पुस॥८॥

अथ बाष्पानम्—१भा० १८८ पृष्ठं इहवन् । ८

२ २ २ २ १ २ १ २ १ १ १ १
 योघोषोवयोत्राताम् । वयो२३भूताउ । वा३ । ई २ ३
 १ १
 ४ ५ ॥ ११ ॥

* वयोमना२३ । होइहोवाओ२३४वा । वयःप्रा
 णा२३ः । होइहोवाओ२३४वा । वयश्चक्षूर३ः । हो
 इहोवा० । वयःश्रोत्रा२३म् । होइहोवा० । वयोघोषा
 २३ । होइहोवा । वयोत्रता२३म् । होइहोवा । वयो
 भूता२३म् । होइहोवाओ२३४पुवाइपुई । ऊ२३४५ः ॥ १२ ॥

अनयोमूंछं न चक्षुः अपितुः श्रोत्रः; अक्षेयः—

१ १ २ १ १ २ १ १ २ १ १ २
 वयः । पयः । चक्षुः । श्रोत्रम् ॥ २ ॥ ६ ॥

† ऊ२३४५ । हाउ । ३ । होइवाक् । (एवन्त्रिः ,

१ १ २ १ १
 धर्मोऽधर्मः । ३ ॥ १३ ॥

● ऐन्द्रं महादियाकीर्णं शीर्षं वा अतुषोऽनुमानं कीर्णसो नाम ।
 † ऐन्द्रं महादियाकीर्णं शीर्षं वा अक्षमाहमानं पक्षी नाम ।

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः ; सर्वैः—

^१ उर्क । ^{१२} धर्मो^१धर्मः । ^{१२} धर्मः । ^१ धर्मः ॥ २ ॥ ८ ॥

^{१ २ १} * धर्मविधर्म । ^२ ३ । ^{२ १ २ १} सत्यङ्गाय । ^३ ३ । ^{१ १ १} ऋतंवद । ^३ ३ ।

^{२ १ ५ १ ५ १} ऋत्वंवरवंवरवम् । ^३ ३ ॥ १४ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः, सर्वैः—

^{१ २ २} धर्म । ^{१ २ २} विधर्म । ^३ वि । ^३ धर्म । ^३ सत्यं । ^३ गाय ।

^१ ऋतं । ^३ वद । ^३ ऋत् । ^३ वम् ॥ २ ॥ ८ ॥

^{१ २ २ १ २ १} † औद्दौद्दौवाद्दौ । ^२ २ । ^{१ २ २ १ २ २ १} औद्दौद्दौवाद्दाद्दौ ।

^१ वाद्दौ । ^३ भूद्दौद्दौवाद्दौ । ^५ विधाद्दौद्दौत्पिबतुसोम्यम् । ^{१ २ २ १ २ १ २ १} औद्दौ

^{१ २ २} दौवाद्दौद्दौ । ^{१ २ २ १ २ २ २} औद्दौद्दौवाद्दौद्दौ । ^{१ २ २ १ २ २ १} औद्दौद्दौवाद्दाद्दौ ।

^१ वाद्दौ । ^३ जाद्दौद्दौनात् । ^{१ २ १ १ २ १ २ २ १ २} आयुद्दौधद्यज्ञपतावविद्दुतम् ।

^{१ २ २ १ २ २} औद्दौद्दौवाद्दौद्दौ । ^२ २ । ^{१ २ २ १ २ २} औद्दौद्दौवाद्दाद्दौद्दौ । ^१ वाद्दौ । ^३ वा

० ऐन्द्रं महादिवाकीर्णं सौर्यं वा वषाह्वानामपि प्रथोनाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्णं सौर्यं वा सप्तमाहुनाम नाम्ना नाम ।

^५ २३४ द्वात् । वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना । औहोहोवा

^{१२२ १२२ १ १ १ ५} होइ । २ । औहोहोवाद्वा३१३ । वा२३ । कार३४रात् ।

^{१२२ ० १२ २२ १२ २ १२२} प्रजाःपिपर्त्तिवज्जधाविराजति । औहोहोवाहोइ । २ ।

^{१२२ १२२ १ १ १२ १ २ १२१२ २२ ३} औहोहोवाद्वा३१३ । वा२ । ए । अभाजीञ्जगोतिरधा

^{१११} जी२३४पुत् ॥ १५ ॥

अस्य वाक्कावम्—१भा० ३३० षुष्ठे द्रुवम् । १५ .

^{१२ ११ १} * भूमिः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । द्यौः । २ । द्या३

^{५२ २ १ १२१२ ११११} ४ । औहोवा । ए३ । भूताया२३४५ ॥ १६ ॥

^{१ १ १ १२ ५२२} † द्यौः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । भूमिः । २ । भूमा

^{५२ २ १ १२ १ १११} ३४ । औहोवा । ए३ । आयुषे२३४५ ॥ १७ ॥

^{१२ १२ १२ १ ५२ २} ‡ हाउ । ३ । ज्योतिः । २ । ज्योता३४ । औहो

^{१ १११} वा । ई२३४पुत् ॥ १८ ॥

• ऐन्द्रं महादिवानीर्षं सौर्यं वा अहमाहुमानं मरुताम ।
 † ऐन्द्रं महादिवानीर्षं सौर्यं वा नवमाहुमानं मरुद् मरुताम ।
 ‡ ऐन्द्रं महादिवानीर्षं सौर्यं वा द्वाभमाहुमानं पुष्कं नाम ।

१ २ २२ १२ २२ १ २ २ २ २ २
 * सन्त्वाभूतान्यैरयन् । होइ । सन्त्वाभव्यान् यैरयन् ।
 १ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 होइ । सन्त्वाभविष्यदैरयन् । होइ । सन्त्वाभुवनमैर
 १ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 यन् । होइ । सन्त्वाभूतमैरयन् । होइ ॥ १८ ॥

अस्य मूलं न चक, अपितु खोमः ; सचेवः—

१ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 सम् । त्वा । भूतानि । ऐरयन् । सम् । त्वा । भव्यानि ।
 २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 ऐरयन् । सम् । त्वा । भविष्यत् । ऐरयत् । सम् । त्वा ।
 १ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 भुवनम् । ऐरयत् । सम् । त्वा । भूतम् । ऐरयत् ॥१८॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगान षष्ठस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

प्रथमं साम—२भा० २३८ पृष्ठादिषु मुद्रितम् । १

द्वितीय-तृतीये सामनि—२भा० २४२-२४४ पृष्ठयो मुद्रिते । २-३

चतुर्थं साम—२भा० २४० पृष्ठे मुद्रितम् । ४

२२ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 † हाउ । ३ । सहोभ्राज । २ । सहोभ्राजा । पीध्रा

● “रतम् साम सुपर्शमित्वाचचते”—इति आ० भा० १, २, २८ ।

† “हृन्दस्य च षष्ठस्यम्”—इति आ० भा० ३, १, २६ ।

१२२   १२२ २   १ २ १२२   १ १२२
जा । २ । पोभाज । अभाजीत् । ३ । व्यभाजीत् । ३ ।

१ १   १   २   २   १
अदियत् । ३ । अदियुतद्विअम्भूत्सही । वृत्त्वात् ।

१   २   १   १   २   २   १
अदियुत्प्रभाट्प्रभाट् । अदियुत्तर्हर्माअरुत्त्वात् ।

१   २   २   १   २२   १ २ १२
अदियुत्तर्हर्मउषसोअरोचरयाः । हाउ । ३ । सहीधा

१ २ १२ २   १ २ २ २   १ २ २ २   १ २
ज । २ । सहीधाजा । पोभाजा । २ । पोभाज । अभा

१२   १ १२ २   १ १   १ १
जीत् । ३ । व्यभाजीत् । ३ । अदियुत्तत् । २ । अदियु-

१   १२   १ २   १ २   १ २   १ २
तात् । हाउवा । ए । अदियुत्तर्हर्माअरुत्त्वात्उषसा

२ १ १२ १२ १ १२ २ १ १ १
न्दिविसर्याविभाती २३४५ ॥ ५ ॥

अस्य मूलं न सद्यः, अपितु लोभः; कथं च—

१ १२   १ १२   १ १२   १ १२   १ १
अदियुत्तत् । विअम् । भूतम् । सद्यः । वृहत् ।

१ १२   १ १२   १   १ १२
अदियुत्तत् । अभाट् । प्र । अभाट् । अदियुत्तत् ।

१ १   १   १ १२   १ १   १ १ २
घर्मः । अरुत्त्वात् । अदियुत्तत् । घर्मः । उषसः ।

१   १ १२   १ १२   १ १२   १
अरोचयः । भूतिः । सर्वान् । कामान् । अशीमहि ॥ २।१० ॥

पठं साम—२भा० २४६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

उत्तमं साम—२भा० २४४ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अहनं साम—२भा० २४० पृष्ठे मुद्रितम् । ८

अयमं साम—२भा० २४८ पृष्ठे मुद्रितम् । ९

^{१ १ २ २ २ २} * उद्यंलोकानरोचयः । ^१ होइ । ^{१ १ २ २ २ २} इमांलोकानरोच

^१ यः । ^{१ १ २ २ २ २} होइ । ^१ प्रजाभूतमरोचयः । ^१ होइ । ^{१ २ २ १ २ २} विश्वभूतमरो

^{१ १} चयः । ^{१ २ २ २ २ २} होइहा२३४भौहोवा । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २} घर्मोऽज्योती२३४५ः ॥ १० ॥

अस्य मूलं न ऋक्. अपितु ओमः ; पक्षेपः—

^{१ २} उद्यन् । ^१ उत् । ^१ यन् । ^{१ २} लोकान् । ^१ अरोचयः ।

^{१ २} इमान् । ^{१ २} लोकान् । ^१ अरोचयः । ^१ प्रजाः । ^१ प्र । ^१ जाः ।

^{१ २} भूतम् । ^१ अरोचयः । ^{१ २ २} विश्वम् । ^{१ २} भूतम् । ^१ अरोचयः ॥२।१०॥

एकादश-द्वादशे सामनि २भा० २५१—२५२ पृष्ठेषु मुद्रिते । ११-१२

त्रयोदश-चतुर्दशे सामनि—२भा० २५५-२५६ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १३-१४

पञ्चदश-षोडशे सामनि २भा० २६१-२६२ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १५-१६

^१ † वाक् । ^१ मनःप्राणःप्राणोपानोव्यानश्चक्षुःश्रोत्रंश्चर्म

● “अर्पणं घर्मेरोचनं मिन्द्रस्य वा”—इति आ० भा० १, १, १८ ।

† “वामादिपिबजम्”—इति आ० भा० १, १, १८ ।

^० इधियारस्ताः । ^१ हाउश्वा । ^{१५} भ्राजाभोवा । ^२ ति
^२ केतवः । ^३ हाउश्वा । ^{१५} चारः । ^{१६} हाउरहाउ । ^{१७} भ्राजा
^{१८} भोवा । ^३ ह्येविश्या । ^३ हाउश्वा । ^{१९} साहः ।
^{१८} गुरोनुषाताश्रवसाश्चकारमाह । ^१ हाउरहाउ । ^{१८} भ्राजा
^{१८} भोवा । ^३ यक्ष्यम् । ^३ हाउश्वा । ^{१९} नारः । ^{२०} हाउ
^२ रहाउ । ^{१८} भ्राजाभोवा । ^३ ह्येविश्या । ^३ हाउश्वा ।
^१ भारः । ^{१८} आगोमतिव्रजेभजातुवारस्ताः । ^१ हाउरहाउ ।
^{१८} भ्राजाभोवा । ^३ यक्ष्यम् । ^३ हाउश्वाउवा ।
 ३११११
 ईर३४५ ॥ २० ॥

अस्य आख्यानम्—१भा० १३८ पृष्ठे, पुनः तत्रैव १७१ पृष्ठे च क्रमात् द्रष्टव्यम् । १०

^१ * उन्नयामि । ^१ होइ । ^{१८} आदित्यम्प्राञ्चयन्ममुन्न
^{१८} यामि । ^१ होइ । ^{१८} अक्षोरान्नाण्यरिन्नाणि । ^{१८} होइ ।
^{१८} ३। द्यौर्नीर्हाउ । ^{१८} तस्यामसावादित्यैर्यतेहाउ । ^१ ३।

● “आदित्यस्रोत्रं तदादित्यात्मेत्याचक्षते”—इति आ० भा० १, १, १८ ।

^१ तस्मिन्वयमौयमानईयामहेहाउ । ३ । ^{१२२} ईयामहेहाउ । २ ।
^{१२२} ईयामहे३ । ^२ हाउवा । ^{१२२} प्रियेधामस्त्रियस्त्ररे । २ । ^{१२२} प्रिये
^{२२} धामस्त्रियस्त्ररे २३४५ ॥ २१ ॥

अस्य मूलं न क्वचिदपि तु लोभः ; सर्वेषुः—

^२ उत् । ^१ नयामि । ^१ आदित्यम् । ^१ आ । ^१ दित्यम् । ^१ पू
^{२२} च्चम् । ^{१२२} यन्तम् । ^२ उत् । ^१ नयामि । ^१ अक्षोरात्राणि । ^२ अ
^{१२} हः । ^{१२२} रात्राणि । ^{१२२} अरित्राणि । ^१ द्यौः । ^१ नौः । ^{१२२} तस्याम् ।
^{१२२} असौ । ^२ आदित्यः । ^२ आ । ^१ दित्यः । ^{१२२} ईयते । ^१ तस्मिन् ।
^{२२} वयम् । ^{१२२} द्रयमाने । ^{१२२} ईयामहे । ^{२२} प्रिये । ^{१२२} धामन् । ^{२२} अत्र
^१ स्त्ररे । ^१ त्रि । ^१ अक्षरे ॥ २ ॥ १० ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ इति व्रत-नाम तृतीयं पर्वं च समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्चारण्यगानम् ॥

॥ सामवेदसंहितायां छन्दश्चार्चिकपरिशिष्टं समाप्तम् ॥

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दसार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ॥*

अथवा

॥ अथ स्तोमः ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

१ २८   ३   १ २   ३   १ २८   १ २८
अथ । स्तोमः । प्रकृतिः । प्र । कृतिः । अश्वाः ।

१ २८   ३ १ २   ३   १ २८   ३   १ २   ३
गावः । ऊवेवसु । ऊवे । वसु । विदावसु । विदाः ।

* छन्दसार्चिकपरिशिष्टेऽरच्यमाने चतुर्णां प्रायः सर्वासां मेव साम्नां मूलं ऋग्-स्तोमो तत्र ऋग्-परिचयसु छन्दसार्चिकास्तोत्रमेवैव लभ्यते अथान परिशिष्टे स्तोम-परिचयः ।

† स्तोमजिविकः, वर्ष-पद-वाक्य-भेदान् “अधिकतो सत्यं गिवसुसो वर्षः स्तोमः”—इति बहुवचनं मौमांसाधिकरणमास्तावा नवमाध्याय-द्वितीयापादेकादशधिक-रव-वाक्यानामवसरे माधयेन तदेतल्लक्ष्यं वर्षं स्तोममात्रस्याभिप्रेतम्, तेन आश्राक्यादि-नवविध-वाक्य-स्तोमे, हासकारादि-पञ्चदश-पदस्तोमेषु च नास्तिः । तदुक्तम् “आश्राक्यः कृतिः संख्यानं प्रकृत्यः परिदेवम् प्रैष मन्वे पश्येव कृष्टिराख्यानमेव च”—इति वाक्यस्तोम-भेदाः तत्र “अग्न्यान्वोतिरसता अभूम”—इति, “ममोक्षाय ममोक्षपतये”—इत्यादिः, “देदेवा देवाः दिविपदः अन्तरिक्षसदः, पृथिवीपदः”—इत्यादिः,

१ २२ १ २२ ३ १ २ १ २२ १ २२ १
 वसु । दक्षाय । हविष्मते । योनिम् । इन्द्रः । च ।
 १ २२ १ २ १ २ १ ० १ २२
 गच्छथः । दाः । वसु । वृधे । महे । अग्निः । षाड्जतः ।
 २ २ १ २२ १ १ २२
 आ । ऊतः । शुक्रः । षाड्जतः । आ । ऊतः । अस्मभ्यम् ।
 १ १ २ १ १ २२ १ १ २ १
 गातुवित्तमम् । गातु । वित्तमम् । हविष्कृते । हविः ।
 १ २२ ३ २ १ १ २ १ २
 कृते । गोः । पदे । पुट् । उदधिः । उद । धिः । नि
 १ २ १ १ २२ १ २२ १ १ २ १
 धिः । नि । धिः । गावः । अश्वाः । घृतश्रुतः । घृत ।
 १ २
 श्रुतः । आ । गच्छि । आ । इच्छि । ते । इमे । अति ।
 १ २२ १ २ २ १ १ १ २ २ १ २
 द्विषः । सुभृतये । सु । भृतये । जनित्रम् । स्वः ।
 १ २२ १ २ १ २२ १ २२
 महः । स्वः । मयः । सत्यश्रवसे । सम् । श्रवसे ।
 १ २२ १ २ २ २ २ २ १ २ २
 विश्रवसे । वि । श्रवसे । सत्यश्रवसे । सत्य । श्रव

"एतत्त सं ज्ञानं रिशासदम्"—इति, "कश्चिन्नाशं कथा जम्"—इति, "समधिचं दक्ष"
 —इति, "विश्वे वा देवानां समिद्वज्ज्वं ज्योतिराततनम्"—इति, "प्रजाभूतमजी-
 जने"—इति, "धौरत्नान् भूमिराततनम् समुद्रं समचक्रुपत"—इति—इत्येव सादृशः
 क्रमेणोदाहृताः । पद-शोभ-विपरकम्, मन्त्राणाञ्च-तृतीय-प्रपाठकं तयोदर-कण्ठे ;
 तदुदाहरणानि तु शोभ-पन्थेऽन्वयसम्भारानि प्राग्गणानि यज्जनि । इमे नव
 वाक्शोभाः पद्यरत्न-पद्यशोभाश्च नामपन्थं प-न ताः सामसु, नवाप्यर्थे यज्ज ।

^{१ २ २} से । ^{२ १ १} अवसे । ^२ सुश्रमाः । ^{१ २ २} सु । ^{२ १} श्रमाः । ^{२ १} महः ।
^{२ १} विशे । ^{१ २ २} दिवम् । ^{२ १} ऋतम् । ^{२ १ २} अमृतम् । ^२ अ । ^१ मृ
^{२ २} तम् । ^{२ १ २} मधुश्रुतः । ^१ मधु । ^{२ २ २} श्रुतः । ^{१ २ २} धर्मणे । ^{१ २ २} इन्दुः ।
^{१ २} समुद्रम् । ^२ सम् । ^१ उद्रम् । ^{२ १} उर्विया । ^१ वि । ^१ भाति ।
^{१ २} स्वर्ते । ^{१ २ २} धर्म । ^{१ २ २} विधर्म । ^१ वि । ^{१ २ २} धर्म । ^{१ २ २} विश्वम् । ^२ सम् ।
^{२ १ २} अत्रिणम् । ^२ दृह । ^{१ २ २} विश्वम् । ^१ वि । ^{२ १ २} अत्रिणम् । ^२ दृ
^{१ २ २} ह । ^{१ २ २} विश्वम् । ^{२ १ २} नि । ^२ अत्रिणम् । ^२ दृह । ^{१ १} अस्तेरति ।
^{१ २ २} रायः । ^{२ १} उत । ^{१ २ २} अरवः । ^{२ १} इषः । ^{२ १} वृधे । ^२ सदोविशः । ^२ सदः ।
^{१ १} विशः । ^{१ २ २} अति । ^{१ २ २} विश्वानि । ^{२ १} दुरिता । ^२ दुः । ^{१ २} इता ।
^२ तरेम । ^{१ २ २} अरवः । ^{२ १} बृहत् । ^{२ १} वाजी । ^२ जिगी । ^२ वान् । ^२ दीदि
^१ हि । ^{२ १ २} दीदयात् । ^{२ १ २} सुवृक्तिभिः । ^२ सु । ^{१ १} वृक्तिभिः । ^{२ १} नृमा
^२ दनम् । ^२ नृ । ^{१ २ २} मादनम् । ^{१ २ २} भरेषु । ^{२ १} चा । ^२ वाजी । ^२ जिगी ।

^१ वा । ^{१ १२} विश्वा । ^{१ २२} धनानि । ^{३ १} अर्कः । ^{३ १ १} देवानाम् । ^{३ १} परमे ।
^{१ १} व्योमन् । ^१ वि । ^{३ १ १} व्योमन् । ^{३ १} अर्कस्य । ^{३ २} देवाः । ^{१ २} परमे । ^{१ २} व्योम
 न् । ^१ वि । ^३ व्योमन् ॥ १ ॥

^१ औ । ^१ हो । ^१ वा । ^{१ १२} हा । ^१ इडा । ^{१ १२} भा । ^{१ १२} इय । ^{३ १} इयात् ।
^{१ १} ययुः । ^{३ १} इह । ^{३ १} ऊवे । ^{१ १२} इति । ^{१ १२} उप । ^{३ १} ऋतून् । ^{१ १२} ह्य । ^{१ १२} ये ।
^{१ १२} दिवः । ^{१ १२} दिवम् । ^{१ १२} विश्वः । ^{३ १} अद्वा । ^१ वः । ^१ वाहाः । ^१ आ ।
^३ अरुहन् । ^{१ १२} शुधि । ^३ एहि । ^३ इहि । ^{१ १२} इन्द्रः । ^३ अग्ने ।
^३ इह । ^३ इहि । ^{१ १२} बल । ^{३ १} उवै । ^{३ १} इह । ^{३ १} शुधि । ^{३ १} अयम् ।
^{३ १} इदम् । ^{३ १} इदकम् । ^{३ १} रयिष्ठाः । ^३ रयि । ^३ स्थाः । ^{१ १२} शोकः ।
^{१ १२} दद । ^{३ १} अप्तु । ^{१ १२} दक्षुः । ^{३ १} हरित्रीः । ^३ हरि । ^३ श्रीः । ^३ सः ।
^{१ १२} वव । ^{१ १२} वसु । ^{१ १२} भगाय । ^{३ १} ह्ये । ^{१ १२} वयः । ^{१ १२} वयोभिः । ^{१ १२} सम् ।
^१ त्वा । ^१ द्विन्वन्ति । ^१ रिणन्ति । ^१ ततक्षुः । ^१ शिग्गन्ति । ^१ धी

१ १ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १
तिभिः । अष । अभि । दिशः । एतु । स्तुषे । आ ।

२ २ २ २ १ १ २ २ १ १ २ २
अयम् । अयायम् । हिवः । ए । दिवम् । आ । दिवः ।

२ १ १ २ १ १ २ २ २ २ २ १ १
आ । असौ । का । अविदत् । दिवा । यः । दुरतिनम् ।

२ १ २ २ २ १ १ २ २ २ १ १ २ १
दुः । अतिनम् । दिवि । इति । इव । द्युभिः । इ

२ २ १ १ २ २ १ १ २ १ १ २ १ १ २ २
डामिः । स्वरत । श्लोकयत । श्लोकाः । धनम् । धर्म ।

२ १ २ २ १ १ २ २ २ २ २ १ १
वा । अग्निः । तपति । प्रति । दहति । ति । अग्निः । वै ।

१ १ २ १ १ २ १ १ २ १ १ २ २ २
न्मिः । दोहे । द । ज्वर । जुव । आ । इयम् ।

१ १ २ २ १ १ २
जर्मिः । इव । जनत् ॥ २ ॥

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
आ । आइ । हाइ । आऊ । हाऊ । ओ । ओइ ।

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
होइ । वोइ । मोइ । ऊम् । औ । हो । वा । हा ।

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
ए । हे । दे । धे । या । हा । च्छ । ह । च्चि । या

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
व । वा । उप् । ऊप् । इ । उ । ओम् ॥ ३ ॥

२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२
इट् । इडा । दिशम् । विशम् । इस् । अश्वा ।

१ २२ २ २ २ १ २ १ २ १ २ २ २
शिग्नुमती । भुवतिः । च । कुमारिणी । स्वः । ज्योतिः ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २
है । सुहृभः । सु । सुभः । तुभः । अश्वा । शिग्नुम् ।

२ १ २ २ १ २ २ २ २
अक्रान् । विष्टुभुः । वि । स्तुभः । बृहत् ॥ ४ ॥

१ २ २ १ २ २ २ २ १ २ २
सहः । नरः । सत्यम् । षोजः । म्नात् ।

२ २ २ १ २ २ २
इदम् । द्यौः । अक्रान् । भूमिः । अततनत् । समु

२ २ २ १ २ २ २
द्रम् । सम् । उद्रम् । सम् । अचूकुपत् । ऐरयत् ।

२ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २
देवाः । दिवा । ज्योतिः । स्वः । जगन्म । महः । पृथि

२ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २
व्याः । दिवम् । आ । शक्रेम । वाजिनः । यमम् ।

२ १ २ १ २ २ २ २ १ २ २ २
देवानाम् । अवसा । वयम् । नमः । आवत् ।

२ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
बृहत् । वामम् । बृहत् । पार्थिवम् । बृहत् । अन्त

२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २
रिश्मम् । बृहत् । दिवम् । बृहद्भ्यः । वामेभ्यः ।

२ २
वामम् ॥ ५ ॥

^१सम् । ^१त्वा । ^{१ १ २}अनोनवुः । ^{१ १ १}अनोनवुः । मरुतः ।

^{१ १ २}विश्वस्मात् । ^{१ १}अग्निः । ^{१ १}मूर्धा । ^१अभवत् । ^१दिवः ।

नम् । * * * * * *^(१) ॥ ६ ॥

^१आज्यदोहम् । ^१आज्य । ^१दोहम् । ^{१ १ २}चिदोहम् ।

^१चि । ^{१ १ २}दोहम् । ^{१ १ २}च्योहम् । ^{१ १}ऋतम् । उम् । शम् ।

^{१ १}योः । ^{१ १ २}हविः । अथ ॥ ७ ॥

^{१ १}अभि । ^१इमहे । ^{१ १ २}सर्प । ^{१ २}स्वः । ^{१ १}अभिः । प्र । मष्ट

^{१ २}हिः । ^१इमहे । प्र । ^१सर्प । ^{१ २}स्वः । उत् । ^१सर्प । ^{१ २}स्वः ।

^{१ २}स्वः । ^{१ १ २}सष्टसर्पन्तः । ^१सम् । ^{१ १ २}सर्पन्तः । ^{१ १ २}सर्पत । प्र ।

^१सर्पत । ^{१ २}स्वः । ^१गमेम । ते । ^१वयम् । ^{१ २}स्वः । सम् ।

^१सर्प । ^१छपाय । प्र । ^१छप । ^२छपाय । प्र । ^१छपाय ।

(१) "पङ्क्तिः"—इत्यादिरंजः—१भा० ४०८ पृष्ठे मुद्रितः ।

^{१ १२} दिशः । ^{२ १२} प्रदिशः । ^{३ १२} प्रादिशः । ^४ कष्यन्ताम् । ^{१ १२} राजम् ।
^१ गमेम । ^{१ २} खराजम् । ^२ ख । ^{१ १२} राजम् । ^३ गमेम । ^{१ २} उद्दिशः ।
^२ उत् । ^२ दिशः । ^{२ १२} विदिशः । ^३ वि । ^{१ २} दिशः । ^४ कष्यन्ताम् ।
^{२ १ २} विराजम् । ^३ वि । ^{१ २२} राजम् । ^४ गमेम । ^{१ २} खराजम् । ^३ ख ।
^{१ १२} राजम् । ^३ गमेम ॥ ८ ॥

॥ प्रथमस्याहुः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^२ व । ^{१ १२} हरिः । ^{१ १२} मतिः । ^{१ १२} एकम् । ^३ सम् । ^३ ऐरयत् ।
^३ वृधे । ^{१ १२} एकम् । ^३ सम् । ^३ ऐरयत् । ^३ महे । ^{१ १२} एकः । ^{१ १२} वृषा ।
^३ वि । ^३ राजति । ^{३ १ २} ऊवे । ^३ विराजम् । ^३ वि । ^{१ १२} राजम् ।
^{२ १ २} खराजम् । ^३ ख । ^{१ १२} राजम् । ^{३ १} महत् । ^{१ १२} साम । ^३ षजी

जन॑ म॒हत् । भ॒द्रम् । अ॒जी॒जने॑ । अ॒भ्रा॒त्व्यम् ।

अ । भ्रा॒त्व्यम् । अ॒जी॒जने॑ । अ॒भि॒भूः । अ॒भि । भूः ।

अ॒सि । रा । व । रे । अ॒स् । अ॒यम् । वा॒यौ । त्रि॑

वृ॒तम् । त्रि॑ । वृ॒तम् । प्र॒वृ॒तम् । प्र । वृ॒तम् । अ॒

स् । फ॒ट् । मृ॒स् । ह॒स् । अ॒भि । अ॒भूः । ह॒स् ।

प्र॒ह॒स् । प्र । ह॒स् । च॒क्षुः । क॒रुः । ह॒रो॒ह॒रः ।

ह॒रः । ह॒रः । वृ॒श्च । प्र॒वृ॒श्च । प्र । वृ॒श्च । प्र । छि॑

न्धि॑ । व॒यः । वृ॒ह॒त् । अ॒तम् । ह॒विः । भ॒द्राम् ।

स्व॒धाम् । स्व । धाम् । स्व॒यम् । स्कु॒ण्वे । इ॒षम् ।

ज॒र्जम् । र॒जः । स्वः । वाक् । इ॒डा । स्वः । वृ॒ह॒त् ।

भाः । अ॒र्कम् । अ॒र्च॒त् । दे॒वा॒वृ॒धम् । दे॒वा । वृ॒धम् ।

इ॒ह । प्र॒जाम् । प्र । जाम् । इ॒ह । र॒यिम् । र

राणः । रायस्योषाय । रायः । पोषाय । सुकृताय ।

सु । कृताय । भूयसे । आ । अगन् । वामम् ।

इदम् । वृद्धत् । इदम् । वामम् । इदम् । वृद्धत् ।

मन्स्व । ओजः । सद्दः । बलम् । इन्द्रः । वयः । दधे ।

सधम् । अतम् । प्रिय । प्रियम् । ब्राह्मणानाम् ।

यत् । मनः । तत् । मयि । ब्राह्मणानाम् । पशू

नाम् । यत् । मनः । तत् । मयि । पशूनाम् । योषि

ताम् । यत् । मनः । तत् । मयि । योषिताम् ।

वीहि । यवे । सम् । यमन् । न । व्यायमन् । वि ।

आयमन् । वि । यमन् । न । समायमन् । सम् । आ

यमन् । वे । के । च । उदरसर्पिणः । उदर । सर्पि

णः । तेभ्यः । नमः । सेतून् । तर । दुस्तरान् । कुः ।

^{१ १२} सरान् । ^{१ १२} दानेन । ^{१ १२} अदानम् । ^१ अ । ^{१ १२} दानम् । ^{१ १२} अक्रो
^१ धेन । ^१ अ । ^{१ १२} क्रोधेन । ^{१ १२} क्रोधम् । ^{१ १२} अद्भया । ^१ अत् । ^१ ध
^{१२} या । ^{१ १२} अश्रद्धाम् । ^१ अ । ^{१ १२} अद्दाम् । ^{१ २} सत्वेन । ^{१ १२} अनृतम् ।
^१ अन् । ^१ अत्तम् । ^१ एषा । ^{१ १२} गतिः । ^{१ २} एतत् । ^{१ १} अमृतम् ।
^१ अ । ^{१ १२} मृतम् । ^{१२} ख । ^१ गच्छ । ^{१ १२} ज्योतिः । ^१ गच्छ । ^{१ १२} सेतून् ।
^{१ १} तीर्त्वा । ^{१ १ १} चतुरः ॥ ९ ॥

^{१ १२} आयुः । ^{१ १२} सत्यम् । ^१ आ । ^१ नः । ^१ द्विय । ^१ मनदो
^१ हम् । ^१ मन । ^{१ १२} दोहम् । ^{१ १२} एन्यावेन्यौ । ^{१ १२} एन्यौ । ^१ एन्यीम् ।
^{१ १२ १ २} आहोइति । ^१ एन्यौ ॥ १० ॥

^{१ १२} धाम । ^{१ १२} यत् । ^{१ १२} भर्गः । ^{१ १२} यशः । ^{१ १२} वर्चः । ^१ अस्मिन् ।
^{१ १२} आयुः । ^{१ १२} विश्व । ^{१ १२} आयुः । ^{१ १२} विश्वम् । ^{१ १२} विश्वम् । ^{१ १२} आयुः ।
^१ अशौमद्दि । ^१ प्रजाम् । ^१ प्र । ^१ जाम् । ^{१ १२} त्वष्टः । ^{१ १२} अधि ।
^१ नि । ^१ धेहि । ^{१ १} असोइति । ^{१ १} शतम् । ^१ मम । ^{१ १} शरदः । ^१ व

^१यम् । ^२ते । ^{१ २८}राजम् । ^{१ १ १}स्वराजम् । ^१स्व । ^{१ २८}राजम् । ^१वि
^{१ १}राजम् । ^१वि । ^{१ २८}राजम् । ^{१ १ १}स्वराजम् । ^१स्व । ^{१ १}राजम् ।
^{३ २}घर्मः । ^{१ २८}प्रवृक्तः । ^१प्र । ^{१ १ १}वृक्तः । ^{१ १}तन्वा । ^१सम् । ^१आ
^१नृधे । ^१वृधे । ^{१ २}स्वः । ^१आनशे । ^१महे । ^{१ १}अभिः । ^१स्फू
^१र्जी । ^१यम् । ^{१ १}द्वियः । ^१सम् । ^१षोषा । ^१अभि । ^१स्फूर्ज ।
^२यम् । ^{१ १}द्वियः ॥ ११ ॥

^{१ २८}अश्वमिष्टये । ^{१ २८}अश्वम् । ^१इष्टये । ^{१ २८}अश्वदिष्टये ।
^{१ २८}अश्वत् । ^३इष्टये । ^{१ २८}भुवत् । ^{१ २८}जनत् । ^{१ २८}वृधत् । ^{१ २८}करत् ।
^{१ १}धेनुः । ^{१ २८}पयः । ^{१ १}स्वः । ^{१ २८}विश्वम् । ^{१ १ १}ज्योतिः । ^{१ २८}विश्वम् ॥ १२ ॥
^{३ १}भद्रम् । ^{१ १}श्रेयः । ^{१ २८}तन्तुः । ^{१ २८}षोतुः । ^{१ २८}सहः । ^१भू
^{२ ८}मिः । ^{१ १ १}अन्तरिक्षम् । ^{१ २८}द्यूः । ^{१ २८}महे । ^{१ २८}विश्वेषाम् । ^{३ १}भूता
^१नाम् । ^{१ २८}स्तोभानाम् । ^{३ १ १}इष् । ^{१ २८}विश्वज्योतिः । ^{१ २८}विश्व ।
^१ज्योतिः ॥ १३ ॥

^{१ १२} मद्दि । ^{१ २२} दिवि । ^{१ २२} द्युत् । ^{१ २} द्युतः । ^{१ २} शुक्रम् । ^{१ १} शुक्र

^१ शुक्रम् । ^{१ १} शुक्रम् । ^१ शुक्रम् । ^१ चन्द्रम् । ^{१ १ १} चन्द्रश्चन्द्रम् ।

^{१ १} इन्द्रम् । ^१ चन्द्रम् । ^१ अन्तरिक्षम् । ^{१ २} स्वः । ^{१ २ २} दिवम् । ^१ जग

^{१ २ २} न्म । ^{१ २} परत् । ^{१ २ १} परम् । ^{१ २} ऐरयत् । ^{१ २} यज्ञः । ^{१ २} दिवः । ^{१ २} मूर्धा ।

^{१ १ २} देवमादनः । ^१ देव । ^{१ २ २} मादनः । ^{१ २} घर्मः । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^१ पृथि

^१ वौ । ^{१ १ २} अन्तरिक्षम् । ^{१ २ २} द्यौः । ^{१ २ २} आपः । ^१ कनिक्रदात् । ^१ सि

^१ न्धुः । ^{१ २ २} आपः । ^{१ १ १} मरुतः । ^१ मादयन्ताम् । ^{१ २} घर्मः । ^१ ज्यो

^{१ २} तिः । ^{१ २} दिवः । ^{१ १ २} मूर्धानम् । ^१ सम् । ^१ ऐरयन् । ^{१ २ २} यज्ञः ।

^१ सम् । ^{१ २ २} ऐरयन् । ^१ तेजः । ^१ सम् । ^{१ २} ऐरयन् । ^{१ २} स्वः । ^{१ २ २} सम् ।

^१ ऐरयन् । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^१ सम् । ^{१ २ २} ऐरयन् । ^{१ २} यज्ञः । ^{१ २} घर्मः ।

^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २ २} तेजः । ^{१ २} घर्मः । ^{१ २} ज्योतिः । ^{१ २} स्वः । ^{१ २} घर्मः ।

^{१ २} ज्योतिः । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २} घर्मः । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २} घर्मः । ^{१ २} घर्मः ।

^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २ २} इडाम् । ^१ यच्छ । ^{१ २ २} सूक्तृतिम् । ^१ यच्छ । ^{१ २ २} मनः ।

^{१ २२} धयः । ^३ औष । ^{१ २२} धयः । ^३ भुवनानि । ^{१ २२} चक्रदुः । ^३ यस्मात् ।
^{३ १ २} समुद्रियाः । ^३ सम् । ^{१ २} उद्रियाः । ^{१ २२} भुवनानि । ^{३ २} चक्रदुः ।
^{१ २२} अस्मात् । ^{१ २२} विश्वा । ^{३ २} भूता । ^{१ २२} भुवनानि । ^{३ २} चक्रदुः । ^{१ २२} आपः ।
^{१ २२} येभिः । ^{१२} व्यश्वम् । ^३ वि । ^{१ २२} अश्वम् । ^{१ २२} ऐरयः । ^{१ २२} तेभिः । ^३ वि ।
^३ अश्रुद्धि । ^३ मदम् । ^{१ २२} येभिः । ^{३ २} भूतम् । ^{१ २२} सद्दः । ^३ सद्दः । ^३ स
^{२२} द्दः । ^३ सद्दः । ^{१ २२} तेभिः । ^{१ २२} तेजः । ^{१ २२} आपः । ^{१ २२} आपः । ^{१ २२} येभिः ।
^{३ १ २} वि । ^{१ २२} अन्तरिक्षम् । ^{१ २२} ऐरयः ॥ १४ ॥

॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

* *^(१) । * *^(२) । * *^(३) । ^३ आ । ^३ नः । ^३ ब्रुवे ।
^{१ २२} रक्षत । ^३ नः । ^{१ २} रक्षितारः । ^३ गोपायत । ^३ गोपायितारः ।

(१) एषोऽंशः—१भा० ४६४ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—१भा० ४६६ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—१भा० ४६७ पृष्ठे मुद्रितः ।

^१ * * * *^१ प्र० । जन० । दि० व० म० । अ० न्तरि० क्ष० म० । पृ० थि
^१ वी० म० । वि० श्व० भो० ज० स० म० । वि० श्व० । भो० ज० स० म० । पु० रु०
^{२२} पाः । पु० रु० । रू० पाः । अ० श्र० वः ॥ १ ॥
^१ वा० क् । द० । द० य० । वा० ज० म० । वि० । अ० श्र० वै ।
^{३१} सु० धा० म० । सु० । धा० म० । धा० म० । म० नः । व० यः । व० र्चः । इ० ह् ।
^{१२२} इ० डा० । आ० युः । स्वः । ज्यो० तिः । ऋ० त० म० । म० हः । आ
^१ यु० र्द्वाः । आ० धुः । धाः । अ० स्त० म० थ० म० । व० र्चा० धाः । व० र्चः । धाः ।
^{१११} दे० वे० भ्य० । गा० वः । वृ० ष० भ० प० त्नीः । वृ० ष० भः । प० त्नीः । वै० रा
^{११} ज० प० त्नीः । वै० रा० ज० । प० त्नीः । वि० श्व० रू० पाः । वि० श्व० । रू० पाः ।
^{१२} अ० स्ता० सु० । र० म० ह्व० म० । दे० वे० षु० । नि० धि० मा० न् । नि० । धि० मा० न् ।
^{३१} अ० ह्म० । सु० । अ० न्तः । आ० । अ० र्कः । ज्यो० तिः ।
^{१२} स्वः । धे० नुः । क० ङ्गी । ङ्गी ॥ २ ॥

(१)—रबोडंशः—२भा० २६८ पृष्ठे मुद्रितः ।

१ १८ १ १८ १ २८ १ २८ ०
 सद्धखान् । सद्धसः । पतिः । अद्विद्यवत् । स्व
 १ ३ १ ३ १ २ १ १ १ २८
 र्जित् । स्वः । जित् । वाजसातमः । वाज । सातमः ।
 १ २८ १ २८ ३ १ १ २८ ३
 अद्विद्यवत् । ऐरयत् । अपः । सम् । ऐरयत् । भू
 १ ३ ३ १ १ २८ ३ २ १ २८
 तम् । ऐरयत् । अपाम् । गर्भः । अग्निः । इडा ।
 १ २ १ २८ ३ २ १ २८ ३ २ १ २
 पृथिव्याः । गर्भः । अग्निः । इडा । अग्निः । शिशुक्कः ।
 ३ १ ३ २ ३ १ ३ १ १ २८
 शि । शुक्कः । शुक्कः । शिशुक्कः । शि । शुक्कः । तेजः ।
 ३ १ ३ २ ३ २८ ३ २ ३ २ १ २८
 शक्रस्य । शकम् । तेजः । सप्राः । स । प्राः । समी
 ३ १ १ २८ १ २८ ३ २
 चीः । सम् । इचीः । तेजः । उषः । न । जारः ।
 ३ २८ ३ १ ३ १ ३ १
 ऐरयन् । सम् । ऐरयन् । सम् । अस्वरन् । प्राक् ।
 ३ १ ३ २ १ २८ ३ १ ३ २८ ३
 अन्यत् । अन् । यत् । अन् । वर्त्तते । रजः । अ
 २८ १ २८ ३ ३ १ ३ २ १ २८
 पाक् । अप । अक् । अन्यत् । अन् । यत् । तमः ।
 ३ २८ ३ २ १ २८ १ २८ ३ २ १
 अप । इषति । भ्यसा । अरुचत् । घर्मः । अरुचत् ।

१ २   १ १   १ २ ८   १   १
उषसाम् । दिवि । सूर्यः । वि । भाति । हस ।

१ १   १ १   १ १ ८   १ १ ८   १ १ ८
हहस । अर्चिः । शोचिः । तपः । चरः ॥ ३ ॥

१ १ ८   १ १ ८   १ १ १   १   १ १ ८   १
विश्वा । धनानि । सञ्जित्य । सम् । जित्य । वृ

१   १   १   १ १ ८   १ १ ८   १
त्रहा । वृत्र । छा । भूर्यासुतिः । भूरि । आसुतिः ।

१   १ १ ८   १   १   १ १   १ १ ८
उरुम् । घोषम् । चक्रे । लोकम् । वृत्रम् । एभ्यः ।

१ १ १   १   १   १ १   १ १   १ १
लोकेभ्यः । नुनुदानः । वृत्रम् । जघन्वान् । अप ।

१   १   १ १   १ १   १ १   १ १   १
तत् । ववार । यत् । तमः । शौ । व्रतम् । स्वः । श

१   १ १ ८   १ १ ८   १   १ १   १   १ १
कुनः । कपौ । ज्योतिः । पत । स्वः । पत । अन्तरि

१ १   १ १ ८   १ १ १   १   १ १ ८   १
क्षम् । पृथिवीम् । पञ्च । प्रदिशः । प्र । दिशः । अ

१ ८   १ १   १ १ ८   १ १   १ १ ८
षीन् । देवान् । वर्णम् । छाउवाक् । आयुः । यन् ।

१ १ ८   १ १ १   १   १   १ १ १   १
वयः । वृत्रहत्याय । वृत्र । हत्याय । अधृष्णवे । अ ।

१ १   १ १ १   १   १ १   १ १   १ १
धृष्णवे । अपूरवे । अ । पूरवे । पृथिवीम् । च । वि ।

१   १ १   १   १ १ ८   १
वर्षय । अन्तरिक्षम् । सु । धारय । दिवम् । वेप ।

^{१ १२} अवेपयः । ^३ अ । ^१ वेपयः । ^३ वृत्रहा । ^२ वृत्र । ^३ हा । ^३ सपत्न
^१ हा । ^३ सपत्न । ^१ हा । ^३ अभिप्रपन्नन्तम् । ^{१ १} अभि । ^३ प्रपन्नतम् ।
^{१ १२} ओजसा । ^{१ २} खोजसा । ^३ सु । ^{१ १२} ओजसा । ^{३ १} असि । ^{३ १} प्राणः ।
^{३ २ २} प्रा । ^३ आनः । ^{१ १२} असि । ^{१ १२} असि । ^३ चक्षुः । ^३ असि । ^{१ १२} असि ।
^{१ १२} श्रोत्रम् । ^३ असि । ^{१ १२} असि । ^{१ १२} ज्योतिः । ^३ असि । ^{१ १२} इडाम् ।
^३ गच्छ । ^{१ १२} स्वर्यम् । ^३ गच्छ । ^{१ २} अन्तरिक्षम् । ^३ गच्छ । ^{१ १} नाके । ^३ वि ।
^३ भाहि । ^{१२} स्वः । ^३ गच्छ । ^{१ १२} ज्योतिः । ^३ गच्छ । ^{१ १२} अति । ^३ ज्यो
^३ तिः । ^३ वि । ^{१ १२} भाहि । ^{१ १२} अति । ^{३ २} वयः । ^{३ २} बृहत् । ^{१ १२} विश्राष्टये ।
^३ वि । ^{१ १२} आष्टये । ^३ विधर्मणे । ^३ वि । ^३ धर्मणे । ^{१ १२} सत्यम् । ^३ ओजः ।
^{१ १२} रजः । ^{१२} स्वः । ^{३ २} भद्रम् । ^{१ १२} सुधा । ^३ सु । ^{१ १} धा । ^{१ १२} इषम् । ^३ ज
^{१२} र्जम् । ^{३ १} वृद्धत् । ^{१ १२} यशः । ^{३ १} दिवि । ^३ दधे । ^{१ १२} असौ । ^{१ १२} अयम् ।
^{१ १२} नमः । ^{१ १२} किट् । ^{३ १} मनः । ^{३ १} प्राणः । ^३ प्रा । ^३ आनः । ^{१ १२} चक्षुः । ^३ श्रो
^{१२} त्रम् । ^{१ १२} घोषः । ^{३ २} व्रतम् । ^{३ २} पानम् । ^{३ २} चित्तम् । ^{३ २} धीतम् ॥४॥

*^(१) । * * * * * *^(२) ।

^२ ऊप् । वि । द्वि । इ । इए । आयौ ॥ ५ ॥

^{३ १} अस्मिन् । ^{३ १ २} नृम्णेनृम्णम् । ^{१ २} नृम्णे । ^३ नृम्णम् । ^१ नि ।

^३ धीमहे । ^{१ २} रूपम् । ^{३ २} वाक् । ^{३ १ २} इयम् । ^३ अन्तरिक्षे । ^३ सलिलम् ।

^३ लेलाय । ^१ प्रतिष्ठा । ^३ प्रति । ^३ स्था । ^३ असि । ^१ प्रतिष्ठा ।

^३ प्रति । ^३ स्था । ^{१ २} वर्चः । ^३ असि । ^{१ २} मनः । ^३ असि । ^२ भूतम् ।

^{१ २ २} ऋश्यासः । ^३ इन्द्र । ^३ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^{१ २ २} मघवान् । ^३ इन्द्र ।

^३ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^३ भुङ् । ^{३ २} इति । ^३ प्रभुङ् । ^३ प्र । ^३ भुङ् । ^{१ २ २} इति ।

^{१ २ २} इन्द्रः । ^{१ २ २} तसरपूतः । ^{१ २ २} तसर । ^३ पूतः ॥ ६ ॥

^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} अन्नम् । ^{३ २} अहम् । ^३ अन्नादः । ^३ अन्न ।

^२ अदः । ^{३ २} अहम् । ^३ विधारयः । ^३ वि । ^३ धारयः । ^{३ २} अहम् ।

^{१ २ २} सहः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^{१ २ २} सच्चिः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^३ स

^३ चानः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} वर्चः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} तेजः । ^{१ २ २} दिशम् ।

(१)—एषोऽंशः—१भा० ४८० पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—१भा० ४८१—४८४ पृष्ठे षु मुद्रितः ।

दुहे । दिशः । दुहे । दिशः । दुहे । सर्वाःदुहे । मनः ।

अजयित् । हृदयम् । अजयित् । इन्द्रः । अजयित् ।

अहम् । अजैषम् । वयः । वयोवयः । वयः । वयः । हृ

पम् । रूप् रूपम् । रूपम् । रूपम् । चि । यः । उ ।

उत् । अपप्तम् । ऊर्ध्वा । नभाःसि । अकृषि । वि ।

अदीप्तम् । अततनम् । पिन्वस्व । प्रथे । प्रत्यष्ठाम् ।

प्रति । अष्ठाम् ॥ ७ ॥

कङ्गे । * * * * * (१) फल् । चै । *

* * * * * (१) दुघाः । वाक् । ह । प्रजा । प्र ।

जा । तोकम् । अजीजने । यशः । अक्रान् । भू

तम् । अततनत् । प्रजाः । प्र । जाः । उ । सम् ।

अचूकुपत् । पशुभ्यः । * * * * * (१) । * * * * * (४) ॥ ८ ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० ४६८ पृष्ठे मुद्रितः ।
 (२)—एषोऽंशः—२भा० ४६९ पृष्ठे मुद्रितः ।
 (३)—एषोऽंशः—२भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।
 (४)—एषोऽंशोऽपि २भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।

^{१ २२ १२ १२२ १ २२ १२२}
 भ्राज । विश्वस्य । जगतः । ज्योतिः । विश्वस्यै ।
^{१२२ १ २२ १ २२ १२२ १२२}
 जगते । ज्योतिः । * * *^(१) । आयुः । तपः । वर्चः ।
^{१२२ २ २ २ २ १ २}
 तेजः । अग्निः । समुद्रम् । सम् । उद्रम् । आ ।
^{२ २ १२ २ १२ २ १ २ २}
 क्षयत् । इह । स्वः । वैश्वानराय । वैश्व । नराय । प्र
^{१ २ २ १ २२ १ २२ २ २ १ २२ १ २२}
 दिशः । प्र । दिशः । ज्योतिः । बृहत् । इन्दुः । इडा ।
^{२ २ २ २ २ १ २२ १ २२}
 सत्यम् । द्यौः । भूतम् । पृथिवी । सद्यः । तेजः ।
^{१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ २ २ २ २ १}
 आपः । उषा । दिग् । ज्योतिः । घर्मः । मरुद्भिः ।
^{१ २२ २ १ २२ २ २}
 भुवनेषु । चक्रदत् । भ्राज । आ । भ्राज । ऋतम् ।
^{२ २ २ २ २ १ २ २}
 मे । फश् । फट् । धाट् । भद्रम् । श्रेयः । वामम् ।
^{१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ २}
 वरम् । स्वम् । अस्ति । अभ्राजीत् । ज्योतिः । अध्वा
^{१ २२}
 जीत् । दीदिवः । भस् । * * *^(२) । * *
 * * * * * * * * *^(३) ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५१० पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे नवम-मूखलेन मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे दशम-मूखलेन मुद्रितः ।

* * * * * #^(१) ।
 * * *^(१) । * * * * * #^(१) ॥ ८ ॥
 १ २८ १ २८ १ २८ १ २ १ २ १
 उवि । इति । असि । अह्नुवः । दिवम् । पथि
 १ १ २८ ३ १ १ २८ १
 वौम् । पतिः । असि । अपाम् । ओषधीनाम् । ओ
 १८ ३ १ २८ १ २ १ २ १ २
 ष । धीनाम् । विश्वेषाम् । देवानाम् । समित् ।
 १ २ १ २८ १ २८ १ २८ १ २८
 सम् । इत् । अजस्रम् । अ । जस्रम् । ज्योतिः । आत
 १ १ २८ १ २८ ३ २ १ २८
 तम् । आ । ततम् । आयुः । यन् । अवः । जना । वनम् ।
 १८ ३ २ ३ १ २८ १ २८
 स्वः । छपि । प्र । छपि । अस्तोषत । स्वभाननः । स्व ।
 ३ १ २८ ३ १ २८ ३ २ १ २८
 भानवः । विप्राः । वि । प्राः । जविष्ठया । मती । ग्रावाणः ।
 १ २ ३ ३ २ १ २८ १ २८ ३ २ ३
 बर्हिषि । प्रिय । इन्द्रस्य । र७७७७म् । बृहत् । प्रा । उ ।
 १ २८ १ २८ १ २८ १ २८ १ २
 एति । उवि । हिगि । हिगिगि । सहः । भ्राज । अपः ।
 १ २८ १ ८ ३
 भ्राज । अभ्राजीत् । व्यभ्राजीत् । वि । अभ्राजीत् ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे षतुर्दश-सूक्तानि मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५१२ पृष्ठे मुद्रितः ।

* * *^(१)। * * *^(२)। दिदीहि । विश्वतः । पृथुः ।
 * * *^(१)। अन्तः । देवेषु । रोचसे । भाः ।
 * * * * *^(४) ॥ १० ॥

^{१ १२} अथ । ^{१ २२} असम्प्रोक्तानाम् । ^{२ १ २} प्रकृतिः । ^{२ १ २} प्र । कृतिः ।

^{१ २} द्यौः । ^{१ २} द्यौः । ^{१ २} द्यौः । ^{१ २} स्वः । ^{१ २} ज्यातिः । ^{१ २} ज्यातिः । भाः ।

^{१ १२} शिशुः । ^{२ २} वाजी । ^{१ २} अश्वः । ^{१ २} मेधः । ^{१ २} स्ववते । ^{१ २} भूः । ^{१ २} भुवः ।

^{१ २} स्वाऽहरिति । ^{२ २} सत्यम् । ^{१ २} पुरुषः । ^{१ २} ए । ^{१ २} इडा । ^{१ २} अथ ।

^{१ २} इट् । ^{१ २} इडा । ^{२ २} द्यौः । ^{२ २} द्यौः । ^{१ २} वा । ^{१ २} द्यौः । ^{१ २} इडा । ^{१ २} द्यौः ।

^{१ २} द्यौः । ^{१ २} वाचाऽऽजवारः । ^{१ २} इऽऽडा ॥ ११ ॥

॥ इति स्तोभग्रन्थे-द्वितीयः प्रपाठकः ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

(१)—एषोऽंशः—१भा० ५१४ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५१५ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—१भा० ५१६ पृष्ठे मुद्रितः ।

(४)—एषोऽंशः—१भा० ५१८ पृष्ठे मुद्रितः ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दश्चार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ भारण्ड-साम ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

५   १ १   १२
उदयाम् । तमसस्पारी २ । ज्योतिःपश्यन्तउत्त
रा २म् । स्वःपश्यन्तउत्तरा २म् । देवन्देवत्रा २४ २३४
१   १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
रौम् । अगन्मज्योतिरुत्तमाशम । स्वसारः । आतोतुनआतो
२   ३ ४ २ ५   १२   २ २ २ २
तू ३४ । औहोवा । ओश्वातः । ३ । वातोवातः । २ ।

* ग्रन्थोऽथ मेकसामात्मकः, जेयादिगानग्रन्थात् पृथग्भूतः छन्दश्चार्चिक-मूलक-
त्वात् छन्दश्चार्चिक-परिशिष्टत्वेनैव अन्वयितेऽस्माभिः; किञ्च छन्दश्चार्चिक-परिशिष्ट-
रूपस्यारण्यगानस्येवाद्यन्तकोभ-युक्तत्वात्तदीयत्वमपीति द्वितीयत्वेनापीति ।

† पितृयज्ञादावस्य अथचारो दृश्यतेऽतोऽपौ पितृसामेत्यपि, पितृपदघटितत्वज्ञान
वौजम् ।

१२२ १ २ २ १ २ १ २
 वातोनुम्णानिपूश्याः । यमोहाउ । ३ । पितरोहाउ ।

१२ २२ २ ३ १ ३ ५ २ १ ३
 ३ । भारण्डोहाउ । ३ । इमांस्तोरुशमाम् । अर्चति

५ १ २ १ २ १ २ २ ४ ५
 २३४जा । तावेदसे ३ । होइ । होइये ३ । ३ । होइये ।

१२ १२ २ २ १ २ १ २ २ २
 ३ । उरवातः । ३ । वातोवातः । २ । वातोनुम्णानिपुरा

२ १ २ १ २ १ २ २ २ २
 श्याः । यमोहाउ । ३ । पितरोहाउ । ३ । भारण्डोहा

३ १ ३ ५ २ १ ३ ५ १ २ २ २
 उ । ३ । रथामीरुशवा । सम्नाहेरुशमा । मानीषया

१ २ २ ४ ५ १ २
 ३ । होइ । होइये ३ । ३ । होइये । ३ । उरवातः ।

१२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । वातोवातः । २ । वातोनुम्णानिपुराश्याः । यमो

२ १ २ १ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ३ । पितरोहाउ । ३ । भारण्डोहाउ । ३ । भ

३ ३ ५ १ ३ ५ १ २ २ २ १
 द्राहीरुशनाः । प्रमातीरुशरा । स्यासुसदे ३ । होइ ।

२ २ ४ ५ १ २ १ २ २ २ २
 होइये ३ । ३ । होइये । ३ । उरवातः । ३ । वातोवा

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तः । २ । वातोनुम्णानिपुराश्याः । यमोहाउ । ३ । पि

^२ नरोद्वाउ । ^३ भारण्डोद्वाउ । ^३ अग्नाद्भसारश्छा
^१ इ । ^१ माराद्भषारश्छमा । ^५ वायन्तवाश् । ^१ होइ । ^{१२} होइये
^{३२४५} इ । ^३ होइये । ^३ उश्वातः । ^३ वातीवातः । ^२ वातीनृमणानिपूरयाः । ^१ यमोद्वाउ । ^३ पितरोद्वाउ । ^३ भारण्डोद्वाउ । ^३ भारण्डाश्छौद्वावा । ^१ वाती
^१ नृमणानिपूरयद्यमःपितरोभारण्डः । ^२ ए । ^१ वातीनृमणा
^१ निपूरयद्यमःपितरोभाण्डाश्छौद्वावा । ^१ ईरश्छपु ॥ १ ॥

अथ वाचानम्— १ भा० १०२ पृष्ठे दृश्यम् । १

॥ इति भारण्डसाम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च छन्दशास्त्रिक-द्वितीय-परिशिष्टम् ॥

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दभार्त्तिक-तृतीय-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ तवश्यावीयं साम ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

^{१ १ ११११ १ २ २ २ १ १}
ओंहृ०२३४५। ओंभूः। ओंभूमिर्दिवमन्तरिक्षम्।

^{१ २ २ २ २ १ १ २}
ओंभुवः। ओंश्चोयजू०पिसामानि। ओंभार्गोदिवस्य

^{२ ११११ १ २ २ २ २ २ २}
धीमाक्षीर३४५। ओंस्वः। ओंप्राणोपानोव्यानःसमान

^{१ २ १ १ १ २ २ १ १ १ १ १}
उदानः। ओंधियोयोनःप्रचोर३४५। ओंमहः। ओं

* अथमपि अन्यी द्वितीय-परिशिष्टरूप-भारुख-सामेव वेदादि-ज्ञान-पन्थाद्
वहिः श्रूयते, ततोऽयं तृतीयनेन कश्चित्तः।

† अस्य विधायकं ब्राह्मणं जेवं श्रूयते—“तवश्यावीयं प्रयुञ्जानः श्रुधिः पुतो
ब्रह्मलोकं मभिसम्यसते न च पुनरावर्त्तते न च पुनरावर्त्तते”—इति।

जनः । ओंतपः । ओंसत्यम् । ओंपुरुषाः । ओंपरोर
 जोञ्मृतीम् । ओंच्२२३४५ । ऊम् । आ२ । दायो ।
 आर३४५ । ओंभूमिरन्तरिक्षन्द्यौः । आंतत्सवितुर्वरेणि
 योम् । ओंजरर्क । हाउ३ । होश्वाक् । ओंबङ्गोओ
 यजोञ्मृतीम् । ओंजरर्क । हाउ३ । होश्वाक् । ३ ।
 ओंप्राणोपानीव्यानीसमानउदानः । धियोयोनिःपुचोर३
 ४५ । ओंजरर्क । हाउ३ । होश्वाक् । ३ । धर्मो२
 धर्मः । ३ । धर्मविधर्म । ३ । सत्यङ्गाय । ३ । अतव
 द । ३ । च्च्वंवरवंवश्चम् । ३ ॥ १ ॥

अथ आख्यानं सोमाहुसन्मानेन, नामनी-नामक्-पर्योखोपनेन च ज्ञातव्यम् ।
 सा च ऋक्—उत्तरार्चिकस्य ६, २, १० छन्दो प्रथमा । १

॥ इति तवश्यावीथं साम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च तृतीय-परिशिष्टम् ॥

॥ इति छन्दश्चाञ्चिकः समाप्तः ॥